

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO-TELEVİZYON-SİNEMA ANABİLİM DALI

Doktora Tezi

TELEVİZYON HABERLERİNDE NEFRET
SÖYLEMİ: SURİYELİ SİĞINMACILAR ÖRNEK
OLAYI

EVİN DOĞAN

2502100331

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. NİLÜFER TİMİSİ NALÇAOĞLU

İSTANBUL-2015

DOKTORA

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : EVİN DOĞAN Numarası : 2502100331

Anabilim/Bilim Dalı : RADYO TV SİNEMA Tez Savunma Tarihi : 11.02.2015

Danışman : PROF. DR. NİLÜFER TİMİSİ NALÇAOĞLU Tez Savunma Saati : 11:00

Tez Başlığı : "TELEVİZYON HABERLERİNDE NEFRET SÖYLEMİ: SURİYELİ SİĞİRMACILAR ÖRNEK OLAYI"

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR. NİLÜFER TİMİSİ NALÇAOĞLU		KABUL
2- PROF. DR. NAZİFE GÜNGÖR		Kabul
3- DOÇ. DR. BATTAL ODABAŞ		Kabul
4- DOÇ. DR. AHSEN DENİZ MORVA KABLAMACI		Kabul
5- DOÇ. DR. VELİ POLAT		Kabul

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. HASAN AKBULUT		
2- YRD. DOÇ. DR. HALE TORUN		

TELEVİZYON HABERLERİNDE NEFRET SÖYLEMİ: SURİYELİ SİĞİNMACILAR ÖRNEK OLAYI

EVİN DOĞAN

ÖZ

Nefret söylemi genellikle ırkçılık, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı gibi kavramlarla birlikte ele alınmaktadır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Tavsiye Kararı'nda yer bulan nefret söylemi "İrkçi nefret, yabancı düşmanlığı, anti-Semitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimi" şeklinde tanımlanmıştır. Nefret söyleminin kökenleri ise önyargı, ataerkillik, milliyetçilik veya etnik merkezcilik gibi farklı nedenlere dayandırılabilir. Medya, nefret söyleminin inşa edildiği, yeniden üretildiği veya dolaşıma sunulduğu alanlardan biridir. Tez çalışması, yaygınlığı ve ulaşılabilirliği açısından önemli bir yerde bulunan televizyonun nefret söyleminde nasıl konumlandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ancak nefret söyleminin kapsamı ve hedef kitlesi geniş olduğu için odak noktası olarak Suriye'den kaçarak Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacılar alınmıştır. Türkiye'de ulusal yayın yapan 10 televizyon kanalında yer alan ana haber bültenleri 1 ay süreyle incelenmiş ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi referans alınarak analiz edilmiştir. Araştırmada, televizyon haberlerinin nefret söyleminin dolaylı olarak parçası olduğu, özellikle haber başlıklarında, yinelenen ifadelerde veya yorum ve demeçlerde nefret söyleminin aktarıcısı olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Söylem, nefret söylemi, medya, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı, mülteci, sığınmacı

HATE SPEECH IN TELEVISION NEWS: SYRIAN REFUGEES CASE STUDY

EVİN DOĞAN

ABSTRACT

Hate speech is usually handled with some concepts such as racism, discrimination and xenophobia. Hate speech which also appears in Committee of Ministers of the Council of Europe Recommendation is described as “any discourse spreading, encouraging, defending and justifying other hatred manners based on racial hatred, xenophobia, and anti-Semitism.” Hate speech is assumed to derive from different factors like prejudice, patriarchy, nationalism or ethnocentrism. Media is one of the platforms both producing and reproducing hate speech. Therefore the target of this study is to discover how hate speech is presented on television which is accepted as one of the most widespread and accessible means of communication. Since the scope and target groups of hate speech are pretty wide, the study focuses on Syrian refugees who had to leave Syria and take refuge in Turkey. Prime time news bulletins on 10 Turkish National Channels were analyzed for a month and analyzed within critical discourse analysis method. The findings of the research showed that television news indirectly contribute and reproduce hate speech especially in headlines, repeated expressions or comments and statements.

Key Words: Speech, hate speech, media, discrimination, xenophobia, refugee

ÖNSÖZ

“Televizyon Haberlerinde Nefret Söylemi: Suriyeli Sığınmacılar Örnek Olayı” başlıklı tez çalışması, nefret söyleminin demokrasi ve insan hakları sorunu olduğundan hareketle, medyanın nefret söylemindeki yeri ve işlevini akademik tartışmaya sunmaktadır. Nefret söylemi sadece medya ile sınırlı değil, siyaset, hukuk, sosyoloji veya psikoloji gibi birçok alan ile doğrudan ilişkili çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Nefret söylemi hedef gruplarından sığınmacılar, mülteciler ve yabancıların odak noktası olarak belirlendiği tez çalışmasında televizyon haberleri araştırma alanını oluşturmaktadır. Bu tez çalışmasında Eleştirel Söylem Analizi referans alınarak elde edilen bulguların nefret söylemine dair yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tez çalışması süresince verdikleri destek ve yardımlar için başta Prof. Dr. Nilüfer Timisi’ye ve Prof. Dr. Nazife Güngör ile Doç. Dr. Battal Odabaş’a teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca tez yazım sürecinde dünyaya gelen kızım Jara’ya, eşim Cemal’e, tez yazım sürecinde sürekli desteği ile yanımda olan dostum Asuman Kutlu’ya teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	X
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: NEFRET SÖYLEMİ, KAPSAMI VE NEDENLERİ	9
1.1. Söylem ve Dil.....	9
1.2. İdeoloji, İktidar ve Söylem.....	15
1.3. Nefret Söylemi; Duygudan Tutuma Dönüşüm	21
1.4. Nefret Suçunun Öncülü Olarak Nefret Söylemi	23
1.5. Nefret Söyleminde Hedef Gruplar; Kimlikler.....	26
1.5.1. Siyasal / İdeolojik Temelli Nefret Söylemi.....	30
1.5.2. Yabancılara ve Etnik/Kültürel Kimliklere, Azınlıklara, Göçmenlere ve Mültecilere Yönelik Nefret Söylemi.....	32
1.5.3. Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Nefret Söylemi	33
1.5.4. Din ve İnanç Temelli Nefret Söylemi.....	36
1.5.5. Engellilere, Bedensel Farklılıklara Ve Hastalıklara Yönelik Nefret Söylemi.....	37
1.6. Nefret Söyleminin Arka Planı	39
1.6.1. Önyargı, Kalıp Yargı ve Ayrımcılık	40
1.6.2. Mit, Mitoloji, Din ve Söylemin İnşası	53

1.6.3. Ataerkil Yapı, Toplumsal Cinsiyet Kalıpları Ve Nefret Söylemi	58
1.6.4. İktidar, Ulus Devlet ve Milliyetçilik.....	65
1.7. Hukuksal Alan ve Nefret Söylemi.....	78
1.7.1. Türk Hukukunda Nefret Söylemi / Nefret Suçu.....	83
İKİNCİ BÖLÜM: MEDYADA NEFRET SÖYLEMİNİN ÜRETİMİ	91
2.1. Medya ve Toplum.....	91
2.2. Medya, İktidar Ve İdeoloji İlişkisi	95
2.3. Medyada Ötekileştirme ve Nefretin İnşası	99
2.3.1. Geleneksel Medyada Nefret Söylemi	100
2.3.1.1. Yazılı Basında Nefret Söylemi.....	102
2.3.1.2. Televizyonun Nefret Söylemi Üretimindeki Yeri.....	107
2.3.1.3. İnternet Çağı, Yeni Medya ve Nefret Söylemi	117
2.4. Medyada Nefret Söylemine İlişkin Yasal Düzenlemeler	122
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SURİYELİ SİĞINMACILAR/MÜLTECİLER VE NEFRET SÖYLEMİ.....	132
3.1. Mültecilik, Sığınmacılık ve Göçmenlik; Hukuki Bir Çerçeve.....	132
3.2. Türkiye'ye Sığınan Suriyeliler: Misafirler.....	134
3.3. Suriyelilere Yönelik Söylem ve Nefretin Dolaşımı.....	137
3.3.1. Suriyeli Sığınmacıların Medyada Temsili Ve Nefret Söylemi.....	140
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE YÖNTEM... 146	146
4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	146
4.2. Araştırmanın Hipotezleri ve Varsayımları.....	148
4.3. Araştırmada Kullanılan Yöntemler	151

4.3.1. Eleştirel Söylem Analizi	155
4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	160
4.5. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirme.....	162
4.5.1. Formatlara ve Türlerine Göre Haberler	164
4.5.2. Temel Aktörlerin Haberlerde Sunumu.....	170
4.5.2.1. Haber Aktörü Olarak Suriyeli Sığınmacıların Temsili.....	173
4.5.2.2. Haber Aktörü Olarak Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde / Gösterilerde Bulunanların Temsili	185
4.5.2.3. Haber Aktörü Olarak Hükümet ve Yerel Yönetim Temsilcileri.....	193
4.5.2.4. Haberin Değişmeyen Aktörü: Polis.....	194
4.5.2.5. Haber Aktörü Olarak Sivil Toplum Örgütü Temsilcileri	196
4.6. Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Söylem ve Nefretin Sunum Biçimleri.....	197
4.6.1. Haber Başlıklarında Sunulan Tema: ‘Suriyeli Gerginliği’.....	197
4.6.2. Haberin Tematik Göstergesi: Şiddet.....	209
4.6.3. Arka Plan ve Bağlam Bilgisi; İddialardan Gerçekliğe Dönüşüm.....	212
4.6.4. Haberlerin Sonuç Mesajı: Güvenlik Güçleri Çalışıyor	222
4.6.5. Haberin Resmi Kaynakları ve Yorumcuları	225
4.6.6. Yinelenen İfadeler Ve İletilen Mesajlar	233
SONUÇ.....	239
KAYNAKÇA.....	252
ÖZGEÇMİŞ	290

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Suriyeli Sığınmacıların Doğrudan veya Dolaylı Olarak Yer Aldığı Haberlerin Başlıkları.....	163
Tablo 2. CNN TÜRK, NTV, HABER TÜRK, TGRT HABER ve TRT HABER Kanallarında Yayınlanan Haberlerin Türleri ve Formatları	166
Tablo 3. STAR TV, SHOW TV, KANAL D, ATV ve TRT 1 Kanallarında Yayınlanan Haberlerin Türleri ve Formatları.....	168
Tablo 4. CNN TÜRK Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri	174
Tablo 5. NTV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri	174
Tablo 6. HABER TÜRK Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri	176
Tablo 7. TGRT Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri	176
Tablo 8. TRT HABER Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri	178
Tablo 9. STAR TV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri ..	178
Tablo 10. SHOW TV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri	179
Tablo 11. KANAL D Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri	180
Tablo 12. ATV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri	181
Tablo 13. TRT 1 Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri	182
Tablo 14. CNN TÜRK Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri.....	186
Tablo 15. NTV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri.....	187

Tablo 16. HABER TÜRK Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri.....	187
Tablo 17. TGRT HABER Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri.....	188
Tablo 18. TRT HABER Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri.....	188
Tablo 19. STAR TV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri.....	189
Tablo 20. SHOW TV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri.....	190
Tablo 21. KANAL D Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri.....	190
Tablo 22. ATV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri.....	191
Tablo 23. TRT 1 Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri.....	191

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

a.g.e.. Adı geçen eser

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AK: Avrupa Konseyi

Akt: Aktaran

BM: Birleşmiş Milletler

Çev: Çeviren

Der: Derleyen

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

Edt: Editör

Haz: Hazırlayan

LGBTİ: Lezbiyen, gey, biseksüel, transeksüel/travesti ve interseksüel olarak tanımlanan

ODTÜ: Ortadoğu Teknik Üniversitesi

s.: Sayfa sayısı

TCK: Türk Ceza Kanunu

TDK: Türk Dil Kurumu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

RTÜK: Radyo Televizyon Üst Kurulu

vb.: Ve Benzeri

GİRİŞ

Medyada nefret söylemi Türkiye’de akademik alanda nispeten yeni bir konudur ve son yıllarda özellikle “yeni medya” odak noktası alınarak çeşitli çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Akademik alanın dışında sivil toplum örgütleri de çeşitli araştırma, rapor ve etkinliklerle konunun önemine dikkat çekmektedir. Nefret söyleminin sivil toplum çalışmalarına konu olmasının nedeni, başta siyasal alan olmak üzere, hukuk, insan hakları, eğitim, medya ve kültür gibi birçok alanı kapsayan çok boyutlu yapısından kaynaklanmaktadır. Ayrıca nefret söyleminin başta demokrasi olmak üzere insan haklarına ve özgürlüklerine yönelik bir müdahale veya tehdit alanı oluşturması da bu ilginin önemli nedenidir. Demokrasiler, çok kültürlülük veya kültürel çeşitliliğe, temel insan haklarına saygıya, iletişim özgürlüğüne ve aktif yurttaş katılımına sahiptir.¹ Demokratik toplumun bir gereği olarak çokkültürlü, kimlikli toplumlarda farklı kültürlerin, kimliklerin, yaşam tercihlerinin ayrımcılığa uğramaması, kendisini özgürce ifade edebilmesi olanaklarının yaratılması beklenmektedir. Farklı düşüncelerin temsili ve farklı görüşlerin değerlendirilmesi karşılıklı saygı kültürünün olmasını gerekli kılar. Oysa nefret söylemi, karşılıklı saygıyı zehirler, nefret söyleminin hedefindeki gruplar müzakere süreçlerine, demokratik yaşama katılımında yavaş yavaş geri çekilmeye başlar.²

Demokratikleşme sürecindeki ülkelerde, nefret söyleminin demokratik ve çoğulcu bir toplum ve siyasal ortam için bir tehdit oluşturduğu ileri sürülebilir. Çünkü nefret söylemi ile hedef gruplar, kimlikler veya topluluklar kendilerini ifade edemez, düşüncelerini ve tercihlerini özgürce aktaramaz hale gelebilmektedir.

¹Oya Tokgöz, *Siyasal İletişimi Anlamak*, İmge Kitapevi, Ankara, 2008, s.288.

²*Ulusal Basında Nefret Suçları; 10 Yıl 10 Örnek*, Edt: T. Cengiz Alğan, F. Levent Şensever Sosyal Değişim Derneği Yayınları, İstanbul, Nisan 2010, s.17.

Sadece aktarma veya ifade etme sorunu değil, siyasal, kültürel, dinsel veya cinsel kimliklerin yaşam hakkı dahi tehdit altına girebilmektedir. Böylece demokrasinin vaat ettiği çok kültürlü, çok sesli yapı yerine baskı altına alınmış, yok sayılmış veya ötelenmiş bir yapı ortaya çıkabilmektedir.

Medya, demokratik özgürlükler ve insan hakları mücadelesinde önemli bir role sahip, elinde bulundurduğu güçle, yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü kuvvet olarak nitelendirilmektedir. Bu güç, bir yandan insan haklarının ve demokratik ilkelerin birincil önemde olduğu daha açık ve demokratik bir toplumun kurulmasında önem kazanırken, diğer yandan, toplumu manipüle etmek, onu kutuplaştırmak, provoke etmek, nefret körüklemek gibi bazı olumsuz amaçlar için suiistimal edilebilmektedir.³ Türkiye’de medyanın işlevi ve rolüne ilişkin yapılan araştırmalarda, medyanın ötekileştirici, ayrımcı ve dışlayıcı pratikler sergilediği ortaya konulmaktadır. Sosyal Değişim Derneği tarafından gerçekleştirilen “Ulusal Basında Nefret Suçları; 10 yıl, 10 Örnek”, Uluslararası Hrant Dink Vakfı tarafından hazırlanan “Nefret Suçları Ve Nefret Söylemi”, İnsan Hakları Gündemi Derneği’nin yürüttüğü “Türkiye’de Nefret Suçları”, Eser Köker ve Ülkü Doğanay tarafından hazırlanan “İrkçi Değilim Ama... Yazılı Basında İrkçi-Ayrımcı Söylemler” ve KAOS GL tarafından hazırlanan “Medyada Homofobiye Son” başlıklı çalışmalar Türkiye’de medyada nefret söylemine dair önemli tespitler sunmaktadır. Medya, okurlarını ve izleyicilerini cinsiyetçi, etnik ve mezhep ayrımcılığına, yabancı düşmanlığına, homofobinin, transfobinin ve militarizmin üretimine ve güçlendirilmesine davet etmektedir.⁴

³ Nayat Karaköse, “Nefret Söylemi ve Medyadaki Yansımaları”, (Çevrimiçi), <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=57&bolum=makale>, Erişim Tarihi: 1 Haziran 2012.

⁴ Mutlu Binark, “Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi”, Yayına Hazırlayan: Tuğrul Çomu, **Yeni Medyada Nefret Söylemi** içinde, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.10.

Tez çalışmasının amacı, medyada nefret söylemine dair şimdiye kadar yapılan inceleme, araştırma ve analiz çalışmalarına katkıda bulunmak ve nefret söylemi inşasında televizyon haberciliğinin konumunu bilimsel çerçevede ortaya koymaktır. Çalışmada, nefret içerikli medya metinlerinin veya genel ifadeyle medyada nefret söyleminin televizyon haberlerinde nasıl kurgulandığı ve biçimlendirildiği irdenlemektedir. Tez çalışması kapsamında medyada nefret söyleminin niteliği ve kapsamı üzerinde durulurken özellikle sığınmacılar, göçmenler ve mülteciler odak noktası olarak alınmıştır. Çünkü kapsamı geniş olan nefret söylemine ilişkin en azından hedef gruplar açısından bir sınırlamanın belirlenmesi kaçınılmazdır. Suriyeli sığınmacılar/mülteciler merkeze alınarak nefret söyleminin üretim biçimine, söylemin nasıl formülize edildiğine ve kullanılan argümanlara dikkat çekilmektedir. Suriyeli sığınmacılara yönelik haberlerin tez çalışmasının merkezine alınmasının bir başka nedeni de, mültecilik/göçmenlik konusunun ideolojik/politika, etnik, ırksal, dinsel, yabancı düşmanlığı gibi faktörleri bir arada barındırmasıdır. Yani Suriye'den kaçarak Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan Suriyelilere yönelik yaklaşım, siyasal, etnik, dinsel, inançsal temelli nefret söylemine işaret etmektedir. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacılara yönelik söylem analizi, medyada nefret söylemi konusunun bütünlüklü bir çerçevede ele alınmasını sağlayacaktır. Konu sadece medya alanını değil özellikle siyasal, sosyo-ekonomik alanı da ilgilendiren bir konu olmakla birlikte tez çalışmasında medyada üretilen nefret söyleminin biçimleri ve niteliği araştırılmaktadır.

Sığınmacılar, göçmenler ve mültecilere yönelik medyada nefret söyleminin kapsamının ve niteliğinin akademik bir tartışmaya açıldığı tez çalışmasında öncelikle söylem kavramı irdelenmekte ve temel yaklaşımlar ortaya konulmaktadır. Çünkü söylemin kendisi disiplinler arası, çok yönlü ve değişken karmaşık bir alandır. Söylem iletişimsel etkinlik olarak ele alınmaktadır. Dil içerisinde kurgulanan ve aktarılan söylem, düşüncenin dil yoluyla iletimi olarak değerlendirilmektedir. Söylem, dilsel pratikler aracılığı ile toplumsal yaşamın belli değer yargıları etrafında örgütlenmesini, düzene sokulmasını sağlar; işte bu nedenle

olayların, olguların, kişilerin, toplulukların temsil pratikleri ile yakından ilişkilidir.⁵ Dolayısıyla çalışmada söylemin salt iletişimsel yönü değil, ideolojik/politik ve toplumsal yönüne de dikkat çekilmektedir. Söylem gerçekliğin üretilip belirlendiği toplumsal kökenli bir yapı olarak ve sosyal inşa olarak görülmektedir. Çünkü söylem, toplumsal yaşamın belli değer yargıları etrafında örgütlenmesini ve düzene sokulmasını sağlayan nitelikteki etkinliktir. Dolayısıyla söylemin nötr bir aktarıcı olarak değerlendirilmesi yetersiz kalacaktır. Aktarım sürecinde yaşananlar gerçeğin ikinci –mitoloji, din, ideoloji- bir dolayımından, yabancılaşmadan sonra aktarıldığını göstermektedir.⁶

Söylem ve ideoloji ile iktidar ilişkilerinin analiz edildiği ilk bölümde nefret söylemi kavramına dair temel yaklaşımlar da ortaya konulmaktadır Ancak daha önce de belirtildiği üzere nefret söyleminin evrensel tek bir tanımı yoktur. Genel olarak bir kişi ya da grubu ırkı, cinsiyeti, yaşı, etnisitesi, milliyeti, dini, cinsel yönelimi, cinsel kimliği, engelliliği, ahlaki ya da politik görüşleri, sosyoekonomik sınıfı, mesleği ya da görünüşü, zihinsel kapasitesi ve benzeri herhangi bir özelliği nedeniyle küçük düşürmeye, yıldırmaya ve onlara karşı şiddet veya önyargıyı kışkırtmaya niyet eden söylemler şeklinde tanımlanmaktadır.⁷ Nefret söylemi, bir bireyi veya topluluğu, ırkı, etnik grup aidiyeti, cinsel kimliği, din ve mezhep aidiyeti, siyasal söylemi, fiziksel özelliği veya engeli nedeniyle “ayırt edici, “ötekileştirici” ve “dışlayıcı” duygular duymak ve bu duyguları sistematize bir şekilde dilsel pratiklerle ifade etmek şeklinde yapılmaktadır. Farklı din, dil, ırk, etnik

⁵Mutlu Binark, “Nefret Söylemine Karşı Ne Yapmalı”, [Http://Oezers.Com/Alternatif/Home.Asp?İd=1&Yazi_İd=69](http://Oezers.Com/Alternatif/Home.Asp?İd=1&Yazi_İd=69), Erişim Tarihi:5 Ocak 2014.

⁶ Barış Çoban, “**Kitle İletişim Sürecinde Toplumsal Gerçeklik Ve İktidarın Kurgusu**”, (Çevrimiçi),[Http://Independent.Academia.Edu/Bariscoban/Papers/614536/KITLE_ILETISIM_SURECINDE_TOPLUMSAL_GERCEKLIK_VE_IKTIDARIN_KURGUSU](http://Independent.Academia.Edu/Bariscoban/Papers/614536/KITLE_ILETISIM_SURECINDE_TOPLUMSAL_GERCEKLIK_VE_IKTIDARIN_KURGUSU), Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2012.

⁷ Rafal Pankowski, “**How To Understand And Confront Hate Speech**”, (Çevrimiçi), 2007, [Http://Www.Unitedagainstracism.Org/Wp-Content/Uploads/2014/05/Hatespeechleaflet_GB.Pdf](http://Www.Unitedagainstracism.Org/Wp-Content/Uploads/2014/05/Hatespeechleaflet_GB.Pdf), Erişim Tarihi: 5 Ocak 2013.

köken, engelli olma, cinsiyet ve cinsel yönelime dair “nefret” içeren söylem, belli bir önyargı ve tutum içermektedir. Nefret söyleminin türleri ve hedef grupları da farklılık göstermektedir. Toplumdan topluma veya zamansal açıdan farklılaşma gösterebilen nefret söylemi, toplumsal statü (zenginlik-yoksuluk), beden temsilleri (güzellik-çirkinlik, zayıflık-şişmanlık, kısalık-uzunluk, esmerlik-sarışınlık vb.) ile yaş, eğitim düzeyi gibi demografik özellikleri de barındırabilmektedir. Dolayısıyla nefret söyleminin kapsamı oldukça geniş bir alana işaret ettiği için genellikle hedef gruplar/mağdurlar açısından analiz grupları oluşturulmaktadır. Aşağıdaki şekilde yapılan bir gruplandırma bu tez çalışmasının teorik, kuramsal çerçevesini oluşturmada kolaylık sağlayacaktır.

1. Siyasal / İdeolojik Temelli Nefret Söylemi
2. Yabancılara -Etnik/Kültürel Kimliklere, Azınlıklara, Göçmenlere ve Mültecilere- Yönelik Nefret Söylemi
3. Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Nefret Söylemi
4. Din ve İnanç Temelli Nefret Söylemi
5. Engellilere, Bedensel Farklılıklara, Hastalara Yönelik Nefret Söylemi

Nefret söyleminin kapsamı ve hedef grupları gibi nedenleri de farklılık göstermektedir. Mekâna, zamana veya toplumsal yapıya bağlı olarak değişiklik gösteren nefret söyleminin kaynakları, psikolojik tutum ve yaklaşımlardan, ideoloji ve politikalara, kültürden, cinsiyetçi yaklaşımlara kadar geniş bir yelpazeyi göstermektedir. Nefret söyleminin ortaya çıkmasında “kendinden/biz” olarak kurulan aidiyetten farklı olana yönelik üretilen veya kurgulanan olumsuz etiketlemeler, stereotipler, önyargılar ve ayrımcılık uygulamaları rol oynamaktadır.⁸

⁸ Mutlu Binark, Tuğrul Çomu, “**Sosyal Medyanın Nefret Söylemi İçin Kullanılması İfade Özgürlüğü Değildir**”, (Çevrimiçi), <http://yenimedya.wordpress.com/2012/01/20/sosyal-medyanin-nefret-soylemi-icin-kullanilmasi-ifade-ozgurlugu-degildir/>, Erişim Tarihi: 1 Haziran 2012.

Dolayısıyla modernite ve kapitalizmle bağlantılı olarak ulus-devlet algısı ve milliyetçi söylem, ataerkil yapı ve cinsiyetçi yapı, mitoloji ve dinler de nefret söyleminin oluşması ve yaygınlaşmasında etkili olabilmektedir. Nedenleri farklılaşsa bile nefret söyleminin gerçekleşme biçimleri genelde aynı yapılarla ortaya çıkmaktadır. Yani abartma / yükleme / çarpıtma, küfür/ hakaret / aşağılama, düşmanlık/ savaş söylemi, doğal kimlik ögesini nefret aşağılama unsuru olarak kullanma / simgeleştirme gibi biçimlerde nefret söylemi dolaşıma sunulmaktadır.⁹

Çalışmanın ikinci bölümünde ise egemen/pozitivist/liberal teoriler ile Eleştirel Teori çerçevesinde medya ve toplum ilişkisi ele alınmaktadır. Liberal düşünce içinde doğup gelişen basın anlayışına göre medya, özgürlükçü ve çoğulcu toplumsal yapının kurucu bir unsuru olarak görülür.¹⁰ Medyayı dördüncü kuvvet ve demokrasi için vazgeçilmez bir yapı olarak gören Liberal yaklaşım karşısında, Eleştirel teori de medyanın ideolojik ve ekonomik-politik yapısına dikkat çekmekte, medya-iktidar ilişkilerinin karşılıklılık üzerine kurulduğunu aktarmaktadır. Medyanın işlevleri ve misyonu farklı yaklaşımlar ışığında analiz edildiği bölümde, medyanın nefret söylemi pratikleri irdelenmekte, geleneksel medya ve yeni medya başlıkları altında nefret söylemi örnekleri aktarılmaktadır.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde, araştırmanın öznesi olan Suriyeli sığınmacılara/mültecilere ilişkin veriler sunulmaktadır. Bu bölümde Türkiye'ye kaçmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımlar, hukuki sorunlar ve politika argümanları incelenmektedir. Ayrıca medyanın Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımlarının tartışıldığı bölümde özellikle yazılı basın ve internet

⁹ Nefret söylemine ilişkin yapılan kategorizasyon Hrant Dink Vakfı tarafından gerçekleştirilen ve Avrupa Komisyonu, Demokrasi ve İnsan Hakları Avrupa Aracı, Friedrich Naumann Vakfı ve Global Dialogue tarafından desteklenen Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi Projesi kapsamında da kullanılmaktadır.

¹⁰ Ercan Özyiğit, **Toplumsal İktidar ve Medya, Gazi Mahallesi Olaylarının Basında Sunumu**, Birey Yayınları, İstanbul, 2008, s.17.

medyasında Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söylemi içerikli yayınlar, paylaşımlar örnek gösterilmektedir. Böylece Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söyleminin medyanın farklı araçlarında dolaşıma sunulduğu ve yeniden üretildiği ortaya konulmaktadır.

Araştırmanın son bölümü olan metodoloji kısmında ise tez çalışmasının amacı, hipotezleri, varsayımları ve kullanılan metotlar detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Televizyonun inceleme alanı olarak belirlenmesinin nedeni, televizyonun teknolojik bir araç oluşunun ötesinde, ekonomik, sosyal ve kültürel üretim, tüketim ve yeniden üretimin gerçekleştiği bir alan¹¹ olmasından kaynaklıdır. Tez çalışmasında, “Televizyon haberlerinde nefret söylemi nasıl yer bulmaktadır?” “Nefret söyleminde öne çıkan unsurlar nelerdir?”, “Suriyeli mülteciler/sığınmacılar televizyon haberlerinde nasıl temsil edilmektedir”, “Suriyeli mültecilere/sığınmacılara yönelik haber dilinde nefret unsurları yer alıyor mu?” sorularına yanıt aranmaktadır. Nefret söylemine ilişkin daha önce yapılan araştırmalara atıfta bulunulan çalışmada, nefret söyleminin nasıl bir kurgu üzerinden inşa edildiği irdelenmektedir. Amaç, Suriyeli mülteciler/sığınmacılara ilişkin medyada ne söylendiği veya söylenmediği, nasıl bir söylemsel pratik içerisine girildiği, bu pratiklerin nasıl formüle edildiğini sorgulayarak, bütünlüklü bir nefret söylemi analizi için veri oluşturmaktır. Bu kapsamda Niceliksel Veri Analizi’nden faydalanılarak Nitel Analiz Yöntemleri kullanılmıştır. Türkiye’de yayın yapan ulusal televizyon kanallarından 10 tane seçilmiş, bir ay süreyle izlenen ana haber bültenlerinden yer alan haberler Eleştirel Söylem Teorisi referans alınarak analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında referans alınan Eleştirel Söylem Teorisi’nin haber analizlerinde önaçısı olacağı ve özellikle ideoloji ve söylem ilişkisini ortaya koyacağı varsayılmış ve teoriye ilişkin bilgiler metodoloji bölümünde aktarılmıştır.

¹¹ Aydan Özsoy, **Televizyon ve İzleyici: Türkiye’de Dönüşen Televizyon Kültürü ve İzleyici**, Ütopya Yayınları, Ankara, 2011, s.81.

Araştırmanın sınırlılığı ise seçilen televizyon kanallarının sayısı ve zamansal aralığa ilişkindir. Ancak söylem çözümlerinde olduğu gibi amaç genellemeye varmak yerine, var olan bir durumu ortaya koymak ve bilimsel tartışma yürütmektir.

BİRİNCİ BÖLÜM: NEFRET SÖYLEMİ, KAPSAMI VE NEDENLERİ

1.1. Söylem ve Dil

Nefret söylemi, başta siyaset, hukuk, sosyoloji ve psikoloji gibi birçok alanı ilgilendiren ve özellikle iletişim/medya alanında son yıllarda üzerinde durulan konudur. Medyada nefret söyleminin niteliği ve kapsamının anlaşılması için yapılacak bir akademik araştırmada öncelikle kavramsal düzeyde tanımlara dikkat çekmek ve nefret söylemi alanının çerçevesini çizmek gerekir. Ancak belirtmek gerekir ki; “çerçeve” çizmek oldukça zor bir konudur. Özellikle temelini ideolojik, sosyolojik veya psikolojik yapılardan alan kavramları çerçevelemek, sorunun farklı boyutlarını kapsam dışında tutma ve bir kalıba sığdırmaya çalıştırma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Dolayısıyla “çerçeve” fikri daha çok sorunun kapsamının ve niteliğinin anlaşılması için temel literatür oluşturmak amacıyla yapılmaktadır.

Söylem dilbilim, iletişim, siyaset ve felsefe gibi alanlarda sıklıkla gündeme gelen bir kavramdır. Söylem kavramı birçok anlamı içermekte ve özellikle Türkçe dilinde oldukça farklı kullanımlarıyla dikkat çekmektedir. Türkçe’de genel olarak “düşüncelerin sözel olarak aktarılması, konuşma” biçiminde nitelendirilmekle birlikte, sözbilim, etkili söz söyleme sanatı, anlatım biçimi, felsefe, bakış açısı, öğreti, ideoloji, kavramsal dizge, iletişim değerli birim, biçem, dil, sav ve görüş gibi anlamlarda da kullanılmaktadır.¹² Söylem kavramının sözcük kökeni İngilizce’de “discourse”, Fransızca’da discours, Almanca’da ise diskurs’a dayanmaktadır. Kelimenin içeriği genel olarak, “düzenli düşünce, usallık, düşüncelerin sözel olarak aktarılması, bir konuya ilişkin düşünce aktarımı” olarak tanımlanmaktadır. “Discourse” ya da “söylem”, disiplinler arası, çok yönlü ve değişken karmaşık bir alan olarak görülmektedir.

¹² Ahmet Kocaman, “Söylem Üzerine”, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 3. Basım, 2009, s.6-7.

Söylem, bir yandan bütün konuşma ve yazma eylemleri olarak değerlendirilirken, diğer yandan sadece konuşma ağı türevlerinden oluşan uygulamalar olarak da ele alınmaktadır. Çok boyutlu bir alana sahip olan söylem iletişim alanında özellikle “söz” ile ilişkilendiğinde önemli bir işlevi üstlenmektedir. Giddens’e göre her söz iletişimsel özelliğe sahiptir. Söz hem bizzat anlamlı edimdir, hem de aynı zamanda bir mesaj veya anlamı başkalarına iletme biçimidir.¹³ Dolayısıyla söylem de sözü barındıran ve içerisinde mesaj ve anlamla yüklü olan bir aktarım şekli olarak değerlendirilebilir. Söylemin içerisindeki mesaj ve anlam söylemin niteliğini, yapısını gösterdiği gibi kaynağına da işaret etmektedir.

Söylemin ilişkili olduğu bir diğer alan da dildir. Söylem, dil kullanımının kültürel ve toplumsal bağlamda ele alınması şeklinde de tanımlanmaktadır.¹⁴ Kültürel ve toplumsal yaşamın vazgeçilmez unsuru olan dil, söylemi inşa etmekte ve yine dil ile toplumsallaşma süreci gerçekleşmektedir. Toplumsal yaşam içerisinde dil, anlamın üretilmesini ve dolaşıma sunulmasını sağlayan araçlardan biri olarak görülmektedir. Dil, düşünceyi aktarma aracı ve aynı zamanda düşünme biçimi olarak değerlendirilmektedir. Dünyayı algılama, anlama ve anlatma yolu olarak nitelendirilen dil, toplumsal davranışı belirleyen bir özelliktedir. Dolayısıyla dili sadece iletişim veya iletişim aracı olarak tanımlamak yetersiz kalacaktır. Dil sosyal bir pratik veya bir şeyleri yaratma süreci olarak görülmektedir. Dil, dünyada var olan nesnelere ve algılanan olguları adlandırmayı sağlamanın ötesinde, düşünceyi aydınlatma özelliğine de sahiptir. Birey dünyayı doğrudan ve tarafsız olarak anlamak yerine, büyük ölçüde içinde yaşadığı toplumun ona kazandırdığı dille tanımlamaktadır. Bu da gerçekliğin toplumsal açıdan oluşturulması olarak

¹³ Anthony Giddens, **Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları Yorumcu Sosyolojilerin Pozitif Eleştirisi**, Çev: Ümit Tatlıcan, Bekir Balkız, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2003, s.119-120.

¹⁴ Kocaman, a.g.e., 2009, s. 10.

değerlendirilmektedir.¹⁵ Toplumsallık süreci içerisinde dilsel pratikler aracılığıyla tutum ve davranışlar üzerinde etkisi bulunan söylem, toplumsal yaşamın belli değer yargıları etrafında düzenlenmesini sağlamaktadır. Söz konusu değer yargılarını belirleyen unsur ise “bilgi”dir. Söylem, dil aracılığıyla bilginin üretilmesidir yani bilgiyi temsil etmek için dil kullanımını sağlayan ifade biçimleridir. Bireyden bireye bilginin aktarılması olarak ifade edilen dil, aynı zamanda toplumsalın, toplumsal bilginin anahtarıdır.¹⁶

Söylemin toplumsal pratiklerde üç yolla kendisini gösterdiğini belirten Norman Fairclough’a göre, söylem bir pratikteki toplumsal etkinliktir, temsillerle kendisini gösterir ve kimliklerin oluşturulmasındaki var olma biçimidir.¹⁷ Dolayısıyla söylem bir iletinin sadece içeriğini değil, söylemi kimin, neye dayanarak, kime söylediği ve amacını yani tüm boyutlarını kapsamaktadır. Söylem kavramı ele alındığında sadece iletinin kendisi değil, iletinin arka planı veya temeli dikkate alınmaktadır.

Dil ve toplumsallık ilişkisini açıklayan önemli kuramlardan biri Benjamin Lee Whorf’un “Görsel Görecelilik Kuramı”dır. Whorf’un kuramı, dilin sadece toplumsal gerçeğe rehber olarak kalmadığını, aynı zamanda bireylerin toplum içindeki yaşamlarının, o toplumun anlatım aracı olan dilin insafına kaldığını iddia eder.¹⁸ Bazı Amerikan yerli dilleri ve Eskimo dilinden yararlanarak dille o dili konuşan toplumun dünya görüşü arasındaki bağlantı kuran Whorf’a göre, dil

¹⁵ Deniz Zeyrek, “Söylem ve Toplum”, *Söylem Üzerine* içinde, Yayına Hazırlayan Ahmet Kocaman, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 3. Basım, 2009, s.27.

¹⁶ Zeyrek, a.g.e., s.27-28.

¹⁷ Norman Fairclough, Phil Graham, “Eleştirel Söylem Çözümlemecisi Olarak Marx: Eleştirel Yöntemin Yaratılışı ve Küresel Sermayenin Eleştirisi İle Bağlantısı”, Yayına Hazırlayan: Barış Çoban, Zeynep Özarslan, *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji*, Su Yayınları, İstanbul, 2003, s.174.

¹⁸ Zeyrek, a.g.e, s.29.

düşünce gücünü etkilemekte ve zihnin dilin etkisi altında kalmaktadır. Dil toplumsal algıyı belirleyen veya değiştiren temel unsurlardan biridir ve her toplum kendi düzeninin koşullarına göre gerekli sözcükleri yapar ve kullanır.¹⁹ Başka bir ifadeyle, bir dilin belli bir toplumda ve dönemdeki sözcük dağarcığı toplumun kültürel yaşamı ile ilgilidir. Dil ve toplum ilişkisi, aynı zamanda kültür ve dil arasındaki etkileşimselliği de göstermektedir. Dil, kültürün toplumsal düzeyde varlığını koruyabilmesi için vazgeçilmez simge sistemi olarak değerlendirilmekte ve toplumsal olarak üzerlerinde uzlaşmış anlamlar içermekte, dolayısıyla en yaygın simge sistemi olarak ortaya çıkmaktadır. Sözkonusu simge sistemi anlam inşa etme süreci, söylem alanının kapsamını ve niteliğini oluşturmaktadır. Kültür ise insanların sembolik temsil pratikleri yoluyla anlam inşa etmeye çalıştıkları bir yaşam düzeni olarak görülmektedir.²⁰ Genellikle hem insan davranışlarının hem de onun yarattığı maddi ve maddi olmayan ürünleriyle görünür hale gelen fikir, inanç, düşünme ve değer yönelimleri sistemi olarak anlaşılmaktadır.²¹

Dil, içerisinde yer aldığı toplumsal yapı ve ideolojilerin belirlenimi altındadır. Söylem de toplumsal bir pratik olarak birçok ideolojik yüklenimlere açıktır ve toplumsal bilinç yapısının anahtarını elinde taşır. Bilinçli ve bilinçdışı tüm etkilenimler söylemsel ve eylemsel pratiklerin etkisi ile oluşur.²² Dilin yapısında ve kullanımında, siyasal bir söylemin mevcut olduğu kabul edilmektedir. Yani dil aynı zamanda toplumsal güç dağılımının üretilmesinde, sürdürülmesinde ve yeniden

¹⁹ Doğan Aksan, “**Dille Gerçek Ya Da Anlatım Yolu Sorunu: Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**”, (Çevrimiçi), Türk Dil Kurumu, Yay.:439, Ankara, 1995, http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/aksan_01.php, Erişim Tarihi: 1 Aralık 2012.

²⁰ John Tomlinson, **Küreselleşme ve Kültür**, Çev: Arzu Eker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004, s.33.

²¹ Asker Kartarı, **Farklılıklarla Yaşamak Kültürlerarası İletişim**, Ürün Yayınları, Ankara, 2001, s.14.

²² Barış Çoban, “**Kişiler Arası İletişim Bağlamında Söylem ve Eylem Bağlantısı**”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2004, s.79.

şekillenmesinde de en etkili araçlardan birisi olarak görülmektedir. Dolayısıyla dili siyasal, ideolojik ifadelerden ayırmak mümkün görünmemektedir.²³ Dili toplumsal bir kurum, üzerinde toplumsal bir uzlaşmaya varılmış bütünlük olarak tanımlayan F. Saussure'e göre dil, belli sayıdaki sesler ve düşünceler arasında, bunların toplumsal olarak kullanımından soyutlanmış sistematik ve edilgen ilişkidir. Saussure'nin dilin bireysel kullanımı olarak tanımladığı söz kavramı, dilin toplumsal kullanımını tanımlamak üzere genişletilmesiyle başlamıştır. Söylem kavramıyla birlikte toplumsal dil çözümlemelerinin odağı, dilsel öğelerde cümleden sözce ve metine, göstergelerin incelenmesinde, gösterenin yapısal özelliklerinden, gösterilenlerin değişkenliğine, yani anlamın sabitliğinden değişimin dinamiklerine ve yorumun yapısına kaymıştır.²⁴

Söylem sözcüğünü modernist anlamda kullananlardan Mihail Bakhtin'in üzerinde durduğu kavramlardan biri çok dilliliktir. Bakhtin'in *From the Prehistory of Novelistic Discourse (Roman Türü Söylemin Tarih Öncesinden)* başlıklı yazısında söylem sözcüğünü geleneksel anlamıyla, yani düşüncenin dil yoluyla iletişimi olarak ele almıştır.²⁵ Dilde farklı şekillerde yapılmış toplumsal söz biçimlerine işaret eden Bakhtin'e göre, dildeki bu çok dilli yapılar arasında sürekli bir etkileşim mevcuttur. Bir sözcenin biçimlendiği bağlam, hem toplumsal dili içeren hem de içeriği kendine özgü olan, tekil bir sözce ile söyleşimselleşen çok dilliliktir. Bakhtin'e göre her sözce bir başka söylem tarafından hem belirlenir hem de o söylemi çağırır. Dil nasıl ki konuşan özneler arasıysa ve söylem de bu karşılıklı etkileşimin bir sonucuysa, metinler de her zaman başka metinlerin alanındadır ve

²³ Halil Ekşi, Hilal Çelik, "Söylem Analizi", (Çevrimiçi), http://www.academia.edu/1476716/SOYLEM_ANALIZI, Erişim Tarihi: 30 Kasım 2012.

²⁴ Serpil Sancar, *İdeolojinin Serüveni, Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*, İmge Kitabevi, İstanbul, 2. Baskı, 2008, s.89-106

²⁵ Dilek Doltaş, "Söylem ve Yazın", *Söylem Üzerine* içinde, Yayına Hazırlayan Ahmet Kocaman, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 3. Basım, 2009, s.48.

başka metinlere gönderme yaparlar. Dolayısıyla her söylem başka söylemlerin, her metin başka metinlerin bir parçası ama bu metin ve söylemlerin dönüştüğü farklı bir bütündür.²⁶

Roman Jakobson da söylem sözcüğünü iletişim olgusunun parçası olarak gördüğü tüm anlatım ya da aktarım dizgelerini kapsayıcı bir kavram biçiminde ele almaktadır. *Linguistic and Poetics* (Dilbilim ve Sanatsallık) adlı çalışmasında, söylem kavramına değinen Jakobson, dili bir iletişim aracı olarak ele alır ve dilin kullanılış amacının anlam aktarımında belirleyici bir rol oynadığını öne sürmektedir. Jakobson, söylemi iletişime özgü tüm anlatım dillerini kapsayabilen, bunların dışında kalan olguları da içerebilen bir düşünce aktarım biçimi olarak ele almaktadır.²⁷

Söyleme Bakthin ve Jakobson gibi modernist eleştirmenlerden farklı yaklaşan Michel Foucault, söylemi tarihsel, kültürel ve ideolojik bir tavırla ele almaktadır. Foucault söyleme ilişkin, dilbilim veya göstergebilim çalışmalarından ayrı olarak, iktidar, ideoloji, toplumsal oluşum, sınıf ve benzeri gibi kavramları da içine alarak orijinal bir kuram geliştirmiştir.²⁸ Foucault söylemi bir temsil sistemi olarak ele almış ve söylemi dil ile sosyal yapılar arasındaki ilişkiye atıfta bulunarak açıklamıştır. Foucault'a göre, söylem sosyaldir, yani kelimeler ve kelimelerin anlamları nerede, kim tarafından, kimin için kullanıldığına bağlı olarak açıklanır. Anlam dil aracılığıyla iletilirken aynı zamanda toplumun ideolojisini de açığa çıkarır. Her dilin kaynakları farklı söylemler yaratılmasına olanak sağlar, bu da bu dili kullananların ideolojilerini yansıtır ve güçlendirir. Bir anlamda her ideoloji kendi

²⁶ Çağatay Çoker, “Öznel Ötesi Bir Konuşmanın Söylemsel Analizi”, İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi, Yıl:2011, Sayı: 31, s. 119-131.

²⁷ Doltaş, a.g.e., s.49.

²⁸ Nesrin Canpolat, “Bilginin Arkeoloğu Michel Foucault”, **Kadife Karanlık: 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar İçinde**, Yayına Hazırlayanlar: Nurdoğan Rigel, Gül Batuş, Gülede Yücedoğan, Barış Çoban, Su Yayınevi, İstanbul, 2. Baskı, 2005, s. 105.

dili üzerinden üretilir. Söylem dilsel bileşenlerin dışında tüm diğer ifade etme biçimlerini de kapsar, bunlar görsel, göstergesel, davranışsal vb. de olabilir.²⁹

1.2. İdeoloji, İktidar ve Söylem

Söylem, iletişimsel etkinlikleri çevreleyen ve toplumu yansıtan bir ayna olarak değerlendirilmektedir. Söylem alanı diğer toplumsal alanlarla ilişkili ve etkileşim içerisindedir. Toplum söylem alanı dil ve düşünceye dayanan diğer alanlarla ilintilidir.³⁰ Buna bağlı olarak söylemin temel belirleyenleri olarak, ideoloji, iktidar ve güç ilişkileri öne çıkmaktadır ve genellikle söylem ve ideoloji birlikte ele alınabilmektedir. İdeoloji yerine söylem kavramını kullananlar olduğu gibi, ideoloji ve söylemi birbirinin tamamlayıcı olarak ele alan yaklaşımlar da mevcuttur. Söylem; dil içinde kurgulanan toplumsal kökenli ideolojidir ve ideolojiler söylemsel pratikleri etkileyebilmektedir.³¹ Toplumsal yapı, sınıfsal ilişkiler veya üretim biçimleri gibi söylem alanını belirleyen dinamiklerden biri olarak değerlendirilen ideoloji, yine söylem aracılığıyla toplumlara aktarılmakta ve yeniden üretime sokulmaktadır. İdeolojilerin kendilerini var edebilmeleri, var kalmaları, toplumsal üzerindeki etkilerini sağlamaları ve onun bilinç yapılarında kendi izlerini taşımaları ile olasıdır. Söylemsel alan bir ideolojik mücadele alanına dönüşür.³²

İlk defa Fransız Filozof Antoine L.C. Destutt de Tracy tarafından kullanılan ideoloji kavramı, ahlak, ekonomi politik, fizik, matematiksel hesap alanlarını ve nihayetinde de, tümüyle politika alanını içeren, tüm insani entelektüel çevreye

²⁹ Barış Çoban, “Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi”, *Söylem ve İdeoloji* içinde, Haz: Barış Çoban, Zeynep Özarlan, Su Yayınları, İstanbul, 2003, s.245

³⁰ Çoban, a.g.e., 2004, s.75.

³¹ Yusuf Devran, *Haber Söylem İdeoloji*, Başlık Yayın Grubu, İstanbul, 2010, s.19.

³² Barış Çoban, a.g.e., 2003, s.255.

açıkça hükmetmek amacıyla, bir terminoloji ve entelektüel tasarı alanı olarak düşünülmüştür.³³ Tracy'e göre ideoloji düşünceler biliminden ve bugün psikoloji veya kavramsal bilimden başka bir şey değildir. İdeoloji, insanın bilgisine ve anlayışına gerçek doğrultusunu kazandırır.³⁴ Tracy, ideolojiyi "idelerin bilimi" olarak tanımlasa da, aslında ideolojinin tek bir anlamı yoktur ve net bir tanımı yapılmamaktadır. Çünkü ideoloji kelimesi farklı kavramsal liflerle bir doku halinde örülmüş bir metindir.³⁵

Marksizme göre ideoloji yanlış bilincin formlarıdır. Bu formlar var olan durumu meşrulaştırmak için egemen sınıf tarafından aşılınmış popüler ama saptırılmış inançlardır ve işçilerin gerçek sosyo-ekonomik durumlarını gizler. Karl Marx Kapital'de ideolojiyi şu şekilde tanımlamıştır: "Sie wissen das nicht, aber sie tun es" – bilmiyorlar, ama yapıyorlar-. Marx'a göre, ideoloji gerçeklik hakkında bir yanılsama, bir illüzyon değil, onun bilinç üzerindeki izi ya da görünümüdür. Bu durumda ideoloji, kapitalist düzende siyasal iktidarı meşrulaştırmaya, bireyi sisteme entegre etmeye yardımcı fakat genellikle de yanlış fikirler kümesi olarak tanımlanmaktadır.³⁶ Yani Marx, eleştirel bir yaklaşımla ideolojinin bireyleri hatalı bilinçlenmeye yönelten bir tür bilinçli ya da bilinçsiz inançlar ve düşünceler sistemi olduğunu aktarmıştır. Bireylerin hatalı bilinçlenmeye yönelten tutumlar, tercihler, değer yargıları, normatif inançlar vb. doğrudan gözlem içeriği taşımadıkları için doğru ve yanlış değildir. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, zihinsel üretim araçlarına da sahiptir.³⁷ Marx'ın zihinsel üretim araçları sahibi olarak

³³ Fairclough, Graham, a.g.e., s.202.

³⁴ Sinan Özbek, **İdeoloji Kuramları**, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011, s.33.

³⁵ Terry Eagleton, **İdeoloji**, Çev. Muttalip Özcan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, 2011, s.17.

³⁶ Metin Kazancı, "**Louis Althusser: İdeoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı**", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2002, Cilt: 57 Sayı: 1, s.57.

³⁷ Karl Marx, Frederich Engels, **Alman İdeolojisi**, Çev: Sevim Belli, Ahmet Kardam, Sol Yayınları, Ankara, 1992, s.64.

gösterdiği sınıfın söylemi de, bir anlamda “egemen söylemi” oluşturmaktadır. Egemen söylem, çeşitli araçlarla topluma empoze edilen ideolojik argümanlardır.

Louis Althusser’in “Devletin İdeolojik Aygıtları” olarak formüle ettiği teorisi, ideolojinin topluma nasıl sunulduğunu ve gündelik yaşamda dolaşıma nasıl girdiğini anlatmaktadır. Kapitalist ideoloji çerçevesinde egemen ideolojiyi ve ideolojik araçları açıklayan Althusser’e göre, ideolojik düzeyin sahip olduğu mekanizmalar kapitalist bir toplumsal formasyonda üretim güçlerinin yeniden üretimi, yani üretici bireylerin sisteme uyumlu hale getirmesini olanaklı kılmaktadır. İdeoloji çoğu zaman bilinç dışı olarak yaşanır ve öznelere egemen değerleri benimseterek onları sisteme uyumlu hale getirir.³⁸

İdeolojiyi bir söylem meselesi olarak ele alan Terry Eagleton, ideolojinin bir anlamlandırma meselesi değil, somut söylemsel etkiler yaratma meselesi olduğunu savunmaktadır. İdeoloji, iktidarın belirli sözler üzerinde etkide bulunduğu ve kendisini onlar içinde zımnen kaydettiği durumları ifade eder.³⁹ İdeolojik olarak kuşatılmış söylemsel pratikler mümkün olduğunca güç ilişkilerinin sürdürülmesi ve altının oyulmasına katkıda bulunurlar. İktidar ilişkileri, esas olarak herhangi bir tür söylemdeki, hatta bilimsel ve kuramsal söylemlerdeki, söylemsel pratikler tarafından etkilenebilirler.⁴⁰

Söylem ve ideoloji ilişkisi açıklanırken, iktidar ve güç ilişkileri üzerinde durmak gerekir. Çünkü ideoloji ve söylem arasındaki ilişki iktidar ilişkileriyle bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Özellikle Eleştirel Söylem kapsamında

³⁸ Serpil Sancar, a.g.e., s.53-54.

³⁹ Eagleton, a.g.e., 2011, s.291.

⁴⁰ İbrahim Toruk, Rengim Sine, “**Haber Söylem Üretimindeki İdeolojik Etki: Wikileaks Haberleri**”, (Çevrimiçi), Türkiyat Araştırmaları Dergisi, <http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s31/20%20toruk.pdf>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2012.

bakıldığında, ideolojik arka plan taşıyan söylemin iktidar ilişkileri kapsamında belirlendiği ve topluma sunulduğu dikkat çekmektedir. Dolayısıyla toplumu ve toplumsalı yansıtabilen söylemin kendisi, iktidarı barındıran bir kavram olarak değerlendirilmektedir. İktidar toplum içerisinde söylemi belirleyen temel güçlerden biridir. Güç ve iktidar ilişkileri toplumsal yapı içerisinde gerçekleşmekte ve iktidar belirlediği söylem yapısı toplumun anlamlandırma niteliğini belirlemektedir. Toplum söylem alanında kendi dünyasını kurgulamakta, iktidarın topluma dışsal bir güç olarak ortaya çıkması ve beraber temel belirleyen iktidar olmaya başlamakta ve toplumun anlamlandırma biçimleri de kendi denetiminden çıkmış olmaktadır. İktidar kendi anlamlandırma biçimini, ideolojisini tüm toplumsal pratiklerde yeniden-üretecek bir yapılanıma sahiptir.⁴¹

Söylemin inşasında etkili olan iktidarın kavram olarak net bir tanımının yapılması zordur, çünkü birçok disiplin güç / yönetim / egemenlik / hâkimiyet gibi kavramlarla iktidar üzerine tespitlerde bulunabilmektedir. İdeoloji, egemenlik ve söylem çerçevesinde bakıldığında iktidar, bireyin başka birey üzerindeki hâkimiyeti anlamında değil daha çok belli bir grubun, sınıfın, toplumun diğer sınıflar, gruplar, toplumlar veya topluluklar üzerindeki hâkimiyeti, tahakkümü şeklinde değerlendirildiğinde söylemin niteliği daha anlaşılır olacaktır. İktidar, siyasal iktidar şeklinde ele alındığında, iktidarın kaynaklığı konusundaki çatışmaları, bu çatışmalar ile doğan güç kullanımını, bu gücün hangi temel yasalar ile meşru kabul edileceğini ve toplumsal düzenin nasıl kurulacağını ve yönetileceğini belirleme alanı olduğu görülecektir. Siyasal iktidar, aslında tüm siyasa ve onun ilişkilerinin belirlendiği temel düzlemdir ki meşruiyet, şiddet, otorite, itaat, düzen, siyasal ve toplumsal yapılar onun içerisinde.⁴² İktidarı harekete geçiren, onu üreten, güçlendiren ya da

⁴¹ Ünsal Oskay, **Söylem ve İdeoloji, Mitoloji, Din, İdeoloji**, Hazırlayanlar: Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su Yayınları, İstanbul, 2003, s.10.

⁴² Halis Çetin, “**Siyasetin Evrensel Sorunu:İktidarın Meşruiyeti, Meşruiyetin İktidarı**”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Yıl: 2003, Cilt: 58 Sayı: 2, s.61-88.

zayıflatan şey söylemdir. Söylem iktidarı harekete geçirir ve onu üretir, güçlendirir ama bir yandan da yaratır, zayıflatır ve onun silinmesini sağlar.⁴³ Söylem var olan koşulları belirleyen üretim biçimi ve ilişkilerinin belirleyen sınıfsal çelişki ve çatışmaları da içsel olarak barındıran bir alandır ve homojen bir yapılanımda değildir. Toplumsal kültürün dil ve dil dışı tüm alanları toplumun söylemini, dünyayı anlamlandırma biçimini yansıtır. Toplumsal gerçekliği belli bir ideolojiye göre düzenleyen söylem, en etkili siyaset aracıdır. Çünkü her söylemsel olay, bağlamı oluşturan koşullarla birlikte, durumları, bilginin nesnelere, toplumsal kimlikleri, öznelerarası ve gruplararası ilişkileri kurmaktadır.⁴⁴

İktidar kendisini var etmek, meşrulaştırmak veya süreklilik sağlamak amacıyla çeşitli araçlar kullanmaktadır. Bu araçlarla –bilinçli / kontrollü / denetimli veya kendiliğinden- siyasal veya toplumsal alanda rızaya ihtiyaç duymaktadır. Toplumsal rızanın sağlanması ile iktidarın varlığı korumakta ve süreklileşmesi sağlanmaktadır. İktidarın diğer insanlara ve gruplara hükmetmekle ilgili olduğuna dikkat çeken Eleştirel Söylem teorisyenlerinden Van Dijk, iktidar kavramının yalnızca toplumsal değil, bilişsel bir çerçeveye de sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Bu nedenle, bu türden bir güç kullanımı ile diğer insanların eylemlerini ya da özgürlüklerini kontrol etmekle kalmaz; aynı zamanda insanların eylemlerini ve zihinlerini kontrol etmektedir. Eylemlerin yalnızca doğrudan kontrol edilmesi değil de, insanların zihinlerine hükmetme yolu ile eylemler üzerinde dolaylı bir denetim kurulmasının mümkün olması durumunu, denetimin oldukça önemli bir özelliği olarak ele alınabilir.⁴⁵ Dijk'e göre, iktidarın diğer insanların zihinlerini kontrol

⁴³ Canpolat, a.g.e., s.101.

⁴⁴ Necla Mora, **Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim**, (Çevrimiçi), Alt Kitap, 2008,s.9,http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/medya_calismalari_medya_pedagojisi_ve_kuresel_iletisim.pdf, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2012.

⁴⁵ Teun A. van Dijk, "**Haberlerin Söylem Olarak Disiplinlerarası İncelenmesi**", (Çevrimiçi), Çev: Özlem Çolak - Emre Şahin, <http://www.nefretsoylemi.org/resimler/200911199701959490.pdf>, Erişim Tarihi: 30 Ekim 2014.

etmek birincil öneme sahip bir denetim şeklidir. Çünkü diğer insanların zihinlerini, bilgilerini, niyetlerini, projelerini ve planlarını kontrol ederseniz, dolaylı bir şekilde onların gelecekteki eylemlerini de kontrol etmiş olursunuz. İktidar, zihinleri kontrol etmek için bağlamı ve tüm düzeylerdeki söylemi kontrol etmektedir. Söylem kontrol edildiğinde insanların zihinsel modelleri ve dolaylı olarak tutumları ve ideolojileri de kontrol edilmektedir.⁴⁶ İdeolojiyi “inançlar sistemi”, “yanlış bilinç veya saptırılmış inançlar” ile “sosyal pratiklerin kaynağı” gibi başlıklar altında irdeleyen Dijk, tarih boyunca ideoloji tanımlarında birçok fark bulunsa da ortak noktanın ideolojilerin topluluk halinde yaşayan insanların fikirleri veya inançları hakkında olduğunu belirtmektedir.⁴⁷

Eleştirel söylem teorisinin öncülerinden Norman Fairclough da, ideolojinin söylemsel pratik ve metinden oluşan üç bileşenin olduğunu belirtmekte, söylemin toplumsal dünyayı dolduran ilişkilerin, özne ve nesnelere yaratılmasında ve sürekli yeniden yaratılmasına katkıda bulunduğunu aktarmaktadır.⁴⁸ Fairclough’a göre ideolojik olarak kuşatılmış söylemsel pratikler mümkün olduğunca güç ilişkilerinin sürdürülmesi ve altının oyulmasına katkıda bulunurlar. İktidar ilişkileri, esas olarak herhangi bir tür söylemdeki, hatta bilimsel ve kuramsal söylemlerdeki söylemsel pratikler tarafından etkilenebilirler.⁴⁹ İktidar ilişkileri herhangi bir söylemdeki hatta bilimsel ve kuramsal söylemlerdeki söylemsel pratikler tarafından etkilenebilir. Fairclough’a göre, ideolojik olarak kuşatılmış söylemsel pratikler mümkün olduğunca güç ilişkilerinin sürdürülmesi ve altının oyulmasına katkıda bulunur.

⁴⁶ Teun A. van Dijk, “Söylem ve İktidar”, *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde, Çev: Pınar Uygun, Uluslar arası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, s.26-28.

⁴⁷ Teun A. van Dijk, “Söylem ve İdeoloji”, (Çevrimiçi),

http://www.academia.edu/1016367/Teun_Van_Dijk_-_Soylem_ve_Ideoloji, Erişim Tarihi: 25 Kasım 2012.

⁴⁸ Fairclough, Graham, a.g.e., s. 166-167.

⁴⁹ Fairclough, Graham, a.g.e., s.170.

İktidar merkezleri, sahip oldukları gücü ellerinde tutabilmek için sadece toplumu değil, enformasyonu da biçimlendirme ve yönlendirme kaygısı içindedirler.⁵⁰

1.3. Nefret Söylemi; Duygudan Tutuma Dönüşüm

Demokrasi, toplumsal barış, adalet, eşitlik ve ifade özgürlüğü başta siyasal alanda olmak üzere toplumsal yaşamda üzerinde durulan ve tartışma konusu olan kavramlardır. Nefret söylemi de genellikle bu kavramlarla birlikte ele alınan ve özellikle son yıllarda gerek hukuki alanda gerekse sosyal bilimler alanında gündeme gelen bir konudur. Aslında “duygu” olarak nitelendirilen nefret, bir söylem alanına dönüşmekte ve yeni bir yapılanmaya girmektedir. Nefret, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde “bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu” ve “tiksinme, tiksinti” şeklinde tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu’nun tanımlamasının dışında nefrete ilişkin farklı nitelendirmeler bulunmaktadır. Sosyal bilimler ve özellikle psikoloji alanında nefrete ilişkin araştırmalar ve tartışmalar dikkat çekicidir. Nefreti göreceli olarak kısa bir zaman dilimi kapsamında gelişen eğilimlerin çok yönlü bir tepki vermesi anlamında duygu ve yaradılış kavramlarıyla açıklamaya çalışan yaklaşımlar bulunmaktadır. Günümüzde nefreti duygu kavramı üzerinde açıklamaya çalışan görüşler daha çok sevgi kavramından hareketle tanımlama getirmektedirler. Nefrete duygu üzerinden yaklaşım Rene Descartes’in “Ruhun İhtirasları” adlı eserinde olduğu gibi daha çok sevgi karşıtlığı temelinde gelişmektedir. Nefret ve aşk, nefret ve sevgi duygu dünyasında zıtlık belirten ifadelerdir. Descartes da nefretin her halükarda zarar veren bir şey olduğu aktarmaktadır. Descartes, kötülüğe ve nefretle sürüklendiğimiz hareketlere sevgiyle

⁵⁰ Dolgun, a.g.e, 2005, s.161.

olanlardan daha fazla sürüklendiğimizi ifade etmekte ve nefretin kederle birlikte hareket ettiğini aktarmaktadır.⁵¹

Duygular dünyasına dair nefrete ilişkin edebiyat alanında da çeşitli örnekler, sevgi veya aşk ile karşıtlık ilişkisi üzerinden kurgulandığını göstermektedir. Özellikle Romeo ve Juliet romanı nefret ve aşk duyguları üzerinden yaşananların aktarıldığı edebi bir metindir. Romanda, nefret, neyden kaynaklandığı bilinmese de kuşaktan kuşağa aktarılan bir duygu olarak, bireysel yaşama, duygusal ilişkilere etkisi bulunan bir faktördür. Romanda, sevginin ailedeki nefreti kurutmak için tek umut olduğu düşüncesiyle rahip Romeo ve Juliet'i evlendirmeye karar verir. Romanda, nefretle beslenmiş bir toplumu iki gencin sevgisi hemen değiştirmeye yetmez, yetse de bu süreç hiç de kolay olmaz.⁵² Nefret, Romeo ve Juliet romanındaki gibi sadece bir duygu olarak değil, duygusal bir tutum olarak da değerlendirilmektedir. Nefret kişiselleştirilmiş, genelleştirilmiş ve küreselleştirilmiş öfkenin bir türü olarak nitelendirilmektedir.⁵³ Aristoteles'e göre öfke ile kıyasladığı nefret, içinde acıyı barındırmayan, gruplara yöneltilebilen ve nefret duyulan kişilerin varlığını ortadan kaldıracak nitelikte bir duygudur. Aristoteles'in Rhetoric adlı eserine göre, öfkeli insana, kendisine zararı dokunmuş kimseleri affettirecek çok şey bulabilir ancak nefret eden insan, bir kez nefret ettiği kişiye, hangi koşullar altında olursa olsun

⁵¹ Hakan Ataman, "Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları", Der: Yasemin İnceoğlu, **Nefret Söylemi Ve/Veya Nefret Suçları** içinde, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s.52.

⁵² Elif Kımay, "Nefrete Karşı Bir Aşk Öyküsü; Romeo ve Juliet", (Çevrimiçi), Yeni Yüksektepe Feniks Dergisi, Sayı: 72, http://dergi.aktifelsefe.org/index.php?option=com_content&view=article&id=81:elif-knay&catid=20:69-70&Itemid=28, Erişim Tarihi: 5 Nisan 2013.

⁵³ Ataman, a.g.e., s.56-57.

acımak istemez, çünkü biri suç işleyene yaptıklarından dolayı acı çektirirken, öteki onların varlığını ortadan kaldıracaktır.⁵⁴

Psikoloji veya felsefe gibi alanlarda üzerinde durulan nefret duygusu, bir söyleme ve dolayısıyla bir tutuma dönüşme potansiyeline sahiptir. Bu potansiyel, nefretle birlikte ayrımcılık, ötekileştirme, dışlama, yok sayma gibi sorunları da beraberinde taşımaktadır. Çünkü nefret, duygudan çıkıp tutuma ve davranışa dönüştüğü anda, “öteki” üzerinde olumsuz etkide bulunmaktadır. Ancak burada önemli bir sorun alanı nefret söyleminin tespitine ilişkindir. “Nefret söylemi” olarak sınıflandırılacak beyanların tespit edilmesinde güçlük bulunabilmektedir. Çünkü nefret söylemi her zaman nefret ifadeleri veya duygusu aracılığıyla dışa vurulmamaktadır. Nefret söylemi ilk bakışta mantıklı veya normal görünebilecek ifadelerde dahi saklı olabilmektedir.⁵⁵

1.4. Nefret Suçunun Öncülü Olarak Nefret Söylemi

Önyargı, kalıpyargı veya ayrımcılığın temelini oluşturduğu nefret, ister bir duygu, ister tutum, isterse ruhsal anormalite şeklinde tanımlansın, güncelliğini özellikle ırkçı, ayrımcı ve şiddet uygulamalarından, nefret suçlarından almaktadır. Ayrımcılığın en şiddetli biçimi olarak ortaya çıkan nefret suçları, nefret söyleminden kaynağını almakta ve toplumu oluşturan gruplar arasında dışlama, yok sayma, aşağılama, değersizleştirme, düşmanlaştırma, şiddet ve baskıya maruz bırakma gibi sonuçlara yol açmaktadır. Nefretin hedefi, cinsiyet ayrımcılığından cinsel kimliklere, etnik kökenlerden yabancılara, siyasal görüşten inançlara, engellilere yönelik

⁵⁴ Aristotle, **Rhetoric**, Book II, (Çevrimiçi), <http://rhetoric.eserver.org/aristotle/rhet2-4.html#1382a>, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2013.

⁵⁵ Anne Weber, **Nefret Söylemi El Kitabı**, Çev: Metin Çulhaoğlu, Avrupa Konseyi Yayınları, 2009, s.5.

düşünce biçimlerinden futbol fanatizmine kadar birçok alanda benzerlik göstermektedir.⁵⁶

Nefretin bir suç olarak görülmesi veya insani bir haktan çıkıp, istenmeyen bir duruma girmesi nefretin yarattığı etkiyle bağlantılıdır. Çünkü nefret kişiye veya şeye yöneltildiğinde, zarar oluşturacak, tahribat yaratabilecek şiddet içeren bir niteliğe kavuşabilir. Önyargılar her zaman şiddete yol açmayabilir, ayrımcılığın her biçimi de şiddet en azından açık, gözlenebilir şiddet içermeyebilir fakat gruplararası bir süreç olarak ortaya çıkan şiddet davranışları her zaman önyargı ve ayrımcılıkla ilişkilidir. Nefret suçları ise, ayrımcılığın belki de en şiddetli biçimi olarak ortaya çıkar ve önyargılı olumsuz duygu ve tutumlardan beslenir.⁵⁷ Nefret suçlarının kişisel olmaktan çok toplumsal, ideolojik bir arka plandan beslendiği, saldırıları gerçekleştiren faillerin, ideolojik olarak belirli benzerlikleri olduğu kabul edilmektedir.⁵⁸ Nefret suçunda temel kriter, varoluş ile ilgilidir. Yani suçun mağdurlarının ait olduğu kimliksel yapılar, gruplar belirleyicidir. Diğer suç tiplerinden farklı olarak nefret suçları, saldırganların, kurbanlarının varoluşlarına yönelik tehditleridir ve kurbanlar bireysel, kişisel özellikleri ya da edimleri değil, ait oldukları grubun varlığı, o gruba aidiyetleri nedeniyle nefret suçlarının hedefidirler.⁵⁹

⁵⁶ Ulvi Yaman, “**Nefretin Adı Söylem**”, (Çevrimiçi), <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=651&bolum=makale>, Erişim Tarihi: 15 Aralık 2012.

⁵⁷ Melek Göregenli, “**Ayrımcılığın Şiddeti: Nefret Suçları**”, **Anti-Homofobi Kitabı: Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma** içinde, Hazırlayan: Ali Erol, Kaos GL Yayınları, Ankara, 2009, s.49.

⁵⁸ Melek Göregenli, a.g.e., 2009, s.51.

⁵⁹ Kaos GL, “**Nefret Suçları Kimin Sorunu? LGBT Bireyler, Nefret Söylemi ve Medyadaki Temsil**”, **Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları** içinde, Der: Yasemin İnceoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, s.290.

Nefret suçunun öncülü olarak kabul edilen nefret söylemi de bir bireyi veya topluluğu, ırkı, etnik grup aidiyeti, cinsel kimliği, din ve mezhep aidiyeti, siyasal söylemi, fiziksel özelliği veya engeli nedeniyle “ayırıcı”, “ötekileştirici” ve “dışlayıcı” duygular duymak ve bu duyguları sistematize bir şekilde dilsel pratiklerle ifade etmek şeklinde tanımlanmaktadır. Nefret söyleminin önemli bir niteliği, salt söylem olarak kalmaması, teşvik veya provoke edici bir yönünün olmasıdır.⁶⁰ Yani söylem ve eylem/edim arasında bir ilişki bulunmaktadır. Dilsel pratik olarak değerlendirilen söylem, eylem alanını belirlemekte, eyleme hazırlamakta ve yönlendirmektedir. Söylem eylem yapısını, anlamsal yapısını, gidiş yönünü belirler ve onun bilinci olarak iş görür. Söylem eylemin bağlamına ilişkin pratik bilinç olarak strateji ve taktiklerin belirlendiği, kurgusal olarak eylemin yapılandırıldığı, uzanım ve sınırların, hedefin ve buna ulaşma yöntemlerinin sorgulandığı süreçtir.⁶¹ Nefret söylemini duygudan çıkararak suça dönüşümünü sağlayan süreçte ön plana çıkan kavram ise tutumdur. Çünkü tutum, bireyi davranışa hazırlayıcı karmaşık bir eğilimdir.⁶² Tutum, özellikle sosyal psikolojide ele alınan ve üzerinde durulan bir konudur. Farklı şekillerde kavramsallaştırılan tutum düşünce-duygu ve davranış eğiliminin bütünleşmesi olarak tanımlanabilir. Duygudan tutuma dönüşen nefret söyleminin, davranışsal öğelerle birleşerek nefret suçuna yönelmesinin ardında tutumsal tavırlar bulunmaktadır. Tutumlar zaman içinde gelişen ve değişim gösteren niteliktedir. Yani insanlar tutumlara sahip olarak doğmazlar, tutumları sonradan öğrenirler.⁶³

⁶⁰“Nefret Söylemine Karşı Ne Yapmalı”, (Çevrimiçi), <http://www.yenimediyaduzeni.com/nefret-soylemine-karsi-ne-yapmalı/>, Erişim Tarihi: 12 Mart 2013.

⁶¹ Barış Çoban, a.g.e., 2003, s.282.

⁶² Çiğdem Kağıtçıbaşı, **İnsan ve İnsanlar**, Evrim Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 7. Baskı, 1988, s.86.

⁶³ Kağıtçıbaşı, a.g.e, s.100.

Önyargı, nefret söylemi ve nefret suçuyla ilişkisi aşağıdaki tabloda formüle edilebilir:

“Nefret Suçu: Suç + Önyargı/Nefret = Nefret Suçu

Nefret Söylemi: Önyargı/Nefret = Suç”⁶⁴

Nefret söyleminin uluslararası düzeyde öne çıkan tanımlardan biri 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin aldığı Tavsiye Kararı’nda yer almıştır. R (97) 20 sayılı kararda, nefret söylemi şu şekilde tanımlanmaktadır:

“İrkçi nefret, yabancı düşmanlığı, anti-Semitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimi. Hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret, saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezîyetçilik, ayrımcılık ve azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli kişilere karşı düşmanlık yoluyla ifade edilen hoşgörüsüzlüğü içermektedir.”

1.5. Nefret Söyleminde Hedef Gruplar; Kimlikler

Nefret söylemi, hedef gruplar dikkate alındığında çok çeşitli ve karmaşık bir yapıya işaret etmektedir. Çünkü nefret söylemi zaman ve mekân bağlamında değişkenlik gösterebilmekte, toplumdan topluma ve hatta bireyden bireye farklılaşabilmektedir. Nefret söyleminin hedef grupları, sosyo-ekonomik statü veya sınıfsal konumlar (işçiler, köylüler, yoksullar vs.), bedensel özellikler (şişmanlar, esmerler-sarışınlar, kısalar-uzunlar, güzel-çirkin vs.), çeşitli hastalıklara yakalananlar (AİDS, cüzam, verem vs.), şive ve ağız farklılığı olarak nitelendirilen konuşma biçimlerine sahip olanlar, çeşitli kültürel/inançsal temsilleri kullananlar (kıyafetler, aksesuarlar) veya yaş grupları olabilmektedir. Yani “ben” veya “bizim” dışındaki herkes nefret söyleminin hedefi olma potansiyeline sahiptir. Ancak bu potansiyelin açığa çıkması, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel veya da psikolojik

⁶⁴Ulusal Basında Nefret Suçları 10 Yıl 10 Örnek, a.g.e., s.16.

dinamiklerin varlığını gerektirir. Var olma/yok olma, menfaat sağlama/kayıp verme, saygınlık kazanma/kaybetme, birlik/parçalanma gibi birçok ikilem üzerinden nefret söylemi yaşam bulabilir. Dolayısıyla nefret söylemi geniş bir alanı kapsadığı için hedef grupları genel bir çerçevede ele almak zordur. Bu nedenle aşağıda formüle edilen gruplar üzerinden bir tasnif yapılabilir.

1. Siyasal / İdeolojik Temelli Nefret Söylemi
2. Yabancılara -Etnik/Kültürel Kimliklere, Azınlıklara, Göçmenlere ve Mültecilere- Yönelik Nefret Söylemi
3. Kadınlara, Cinsel Kimliklere/Cinsel Yönelimlere Yönelik Nefret Söylemi
4. Dinsel/İnanç ve Mezhep Temelli Nefret Söylemi
5. Engellilere, Bedensel Farklılıklara, Hastalara Yönelik Nefret Söylemi

Yukarıdaki kategorizasyona dikkat edildiğinde orta noktaların “kimlik” ve “öteki” kavramları üzerinde şekillendiği görülecektir. Aslında kimlik çok yönlü ve karmaşık bir alana işaret etmektedir. Connolly’ye göre, kimlik varolmak için farklılığa gereksinim duymakta ve kendi kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürmektedir.⁶⁵ Beyaz / siyah, eril / dişil, hetero /homoseksüel gibi kutuplaşmalar içinde, değerlerden bir tanesi hâkim, diğeri tabi (bağlı) olarak kimlikleri oluşturmaktadır. Güçlü bir kimlik, bir dizi farklılığı doğası itibarıyla kötü, akıldışı, anormal, deli, hasta, ilkel, canavar, tehlikeli –yani öteki– olarak kurmaya çalışacaktır. Bu bağlamda, farklılık ötekinin etkisi olarak algılanmaktadır.⁶⁶

⁶⁵ William E. Connolly, **Kimlik ve Farklılık, Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri**, Çev: Ferma Lekesizalın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s.93.

⁶⁶ Senem Sönmez Selçuk, “**Postmodern Dönemde Farklılığın Kutsanması ve Toplumun Parçacılaştırılması: ‘Öteki’ ve ‘Ötekileştirme’**”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt: 15 Sayı: 2 - Güz 2012, s.81.

Bireysel kimlik ve kolektif kimlik öne çıkan kimliksel gruplandırma biçimleridir. Bireysel kimlik bireyin aidiyeti ile ilgiliyken toplumsal kimlik, toplumsal ilişkiler ağı içerisinde inşa edilen kimliktir. Kolektif kimlik, bir grup ya da kategorinin üyeleri arasındaki temel ve nihai aynılığa işaret eder. Sözkonusu aynılık, ezeli-ebedi ve durağan bir tözde değil sosyal süreçlerde temellenir.⁶⁷ Kolektif kimlik olarak daha çok etnik, ulusal, milli kimlikler ön plana çıkmaktadır. Aydınlanma, rasyonalizm ve pozitivism üzerine şekillenen modernizm ile birlikte kimlikler ve kimliksel yapılar daha çok gündeme gelmiş ve tartışma konusu olmuştur. Geleneksel toplumlarda kimlik oluşumu, üzerinde fazla tartışılmayan bir kavram iken; modernizmle birlikte kimlik hareketli, çoklu, bireysel, öz-düşünümsel, ve değişime ve yeniliğe açık hale gelmiştir.⁶⁸

Kolektif kimlik toplumsallık içerisinde inşa edilmekte ve beraberinde farklılık ve ötekilik kavramını da oluşturmaktadır. Yani ait olunan kimliğin dışındakiler, öteki olarak konumlandırılmaktadır. Kimliğin temel bileşenlerinden biri olan aidiyet duygusu, biz'in tanımlanmasında ortak noktaları belirlerken, diğer yandan biz'im dışımızdakileri yani ötekiler'i de belirlemektedir.⁶⁹ Ötekinin inşası bireysel düzeyde "ben" ve "benim dışındakiler", toplumsal düzeyde ise "biz" ve "onlar" üzerinden yani kolektif kimlikler alanında gerçekleşmektedir. En somut şekilde "biz" olmayanın kişileştirilmesi olan "öteki" birçok nitelendirmeyi de bünyesinde barındırmaktadır. "Öteki", "biz" in kurgusundan ibaret olduğundan "öteki"ne yönelik tespit edilen özellikler de yine bu kurgunun ürünüdür. Bu kurgu

⁶⁷ Mustafa Altunoğlu, "**Kimliklerin Modern İnşası, Kimlik Politikaları ve Türkiye'de Kimlik Tartışmaları**", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2009, s.47.

⁶⁸ Sibel Karaduman, "**Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü**", (Çevrimiçi), Yaşar Üniversitesi E Dergisi, Ocak 2010, Sayı: 17, s.2891, http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/08/No17Vol5_6_Sibel_Karaduman.pdf, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2014.

⁶⁹ Karaduman, a.g.e., s.2888.

yumağının yarattığı sonuçlar ‘öteki’ tarafından toplumsal hayatın her aşamasında hissedilir hale gelince bu özellikler ‘öteki’nin üstüne yapışır.⁷⁰ Ayrıca “öteki” algısı siyasal/ideolojik farklılıklar başta olmak üzere, etnik kimlik, cinsel yönelim, dinsel inanç gibi alanlarda da oluşmaktadır. Öteki kavramına dayanarak yaratılmış pek çok olumsuz toplumsal akım ve olgu sayılabilir, ırkçılık, soykırım, etnikmerkezcilik, seksizm, tekkültürcülük, yabancı düşmanlığı gibi.⁷¹ Sözkonusu ötekileştirme pratiği toplumsal yaşam içerisinde statik bir kategorizasyonu oluşturmaz. Yani zaman ve içerisinde bulunduğu toplum ötekileştirme pratiklerini etkileyebilmektedir. Ötekileştirme, bir dış grup (out group) hakkında olumsuz bir sosyal temsil geliştirmek; yani bu grubun aleyhinde, aidiyet grubumuzdan farklılaştırıcı bir takım tutum, kanaat, inanç, imaj ve anlamlar, önyargı ve stereotipler oluşturmaktır.⁷²

Nefret söyleminde hedef olan gruplara ilişkin kategorizasyon aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmakla birlikte, nefret söyleminin yaratacağı etkilerin de üzerinde durulması gerekmektedir. Kapsamlı bir alan araştırması, nefret söyleminin bireysel veya toplumsal sonuçlarını ortaya koyacak ve yarattığı/yaratacağı etkileri gösterecektir. Nefret söyleminin toplumsal barış, demokrasi ve uzlaşma kültürüne yaratacağı etkiler bu noktada önem kazanmaktadır. Çünkü demokrasi farklılıkların, azınlıkları tüm kimliksel yapıların ön kabulü, korunması ve geliştirilmesini öngörmekte, nefret söylemi ve pratikleri bu konuda engelleyici rol oynayabilmektedir. Dolayısıyla nefret söylemi pratiklerinin salt bireyler üzerindeki olumsuz etkisi değil aynı zamanda siyasal sistem ve toplumsal gelişim ve demokrasi için de bir tehdit olabileceği varsayılmaktadır.

⁷⁰ Sevil Özçalık, “Ötekileştirme ve İşlevleri”, (Çevrimiçi), www.daplatform.com/images/otekilesme%20ve%20islevleri.pdf, Erişim Tarihi: 1 Şubat 2014.

⁷¹ Temel Demirer, **Resmi İdeoloji, Devlet, Milliyetçilik: Türküm, Doğruyum, Çalışkanım mı Dediniz?**, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2012, s. 299.

⁷² Yurdağül Bezirgan Arar, Nuri Bilgin, “**Gazetelerde Ötekileştirme Pratikleri: Türk Basını Üzerine Bir İnceleme**”, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Yıl: 2010, Sayı: 30, s. 5.

1.5.1. Siyasal / İdeolojik Temelli Nefret Söylemi

Nefret söyleminin temel pratiklerinden biri ötekileştirmedir. Ötekinin oluşmasında ve ötekileştirmede başta ideolojik yapı ve iktidar ilişkileri olmak üzere, toplumsal yaşam, siyasal, ekonomik, kültürel alan da belirleyici olabilmektedir. Yani ötekileştirme pratiği sadece kimlikler üzerinden değil, farklılıklar üzerinden de inşa edilebilmektedir. Toplumsal yaşam içerisinde egemen düşüncenin dışındakiler de toplumsal alanın dışına itilir ve ötekileştirilir.⁷³ Belli bir siyasal kimliğe sahip olan “ben/biz” olmayanlar öteki’dir. Keyman’ın ifadesiyle “öteki ne olduğu açısından değil ne olmadığı açısından tanımlanmaktadır.”⁷⁴ Siyasal/ideolojik kimlikler üzerinden oluşturulan “ben” ve “öteki” ilişkisi nefret söylemine zemin hazırlamakta ve aynı zamanda nefret söyleminin kendisi de ötekileştirmeyi sağlayabilmektedir.

Siyasal/ideolojik temelli nefret söylemi, siyasal/ideolojik bir düşünceyi ve bu düşüncenin takipçilerini hedef alan nefret söylemi şeklinde tanımlanmaktadır.⁷⁵ Hedef grup veya gruplar, “farklı” siyasal görüşler, partiler, ideolojileri kapsamaktadır. İdeolojiler kendilerini dil ile ifade edip biçimlendirmektedir. Dili kullananların seçtiği sözcükler, sözcük öbekleri, konuşma biçimi, anlatımı hatta cümle kurma yetileri söylemin oluşmasında çok büyük bir etkidir.⁷⁶ Nefret söyleminin ortaya çıkmasında, “kendinden/biz” olarak kurulan aidiyetten “farklı”

⁷³ Yasemin İnceoğlu, Savaş Çoban, “Ötekileştirme Sürecinde Medyanın Yeri”, **Azınlıklar, Ötekiler ve Medya** içinde, Der: Yasemin İnceoğlu, Savaş Çoban, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, s.55.

⁷⁴ E. Fuat Keyman, Küreselleşme, Devlet, Kimlik, Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek, İstanbul, Alfa Basım, 2000, s. 222.

⁷⁵ Binark, Çomu, “**Sosyal Medyanın Nefret Söylemi İçin Kullanılması İfade Özgürlüğü Değildir!**”, a.g.e.

⁷⁶ Ulusal Basında Nefret Suçları 10 Yıl 10 Örnek, a.g.e., s.18.

olana yönelik üretilen veya kurgulanan olumsuz etiketlemeler, stereotipler, önyargılar ve ayrımcılık uygulamaları rol oynamaktadır.⁷⁷

Siyasal alanda çeşitlilik veya çoğulculuk demokratik rejimlerin temel unsuru olarak görülmektedir. Demokrasinin kendisi artık salt eşitlik üzerine değil, farklılık ve çoğulculuğun tanınması üzerinden tanımlanmaktadır. Laclau, toplumsal aktörlerin üretim süreci içinde konumlanışının, bu aktörlerin kimliklerini tanımlamamakta merkezi bir yer işgal etmeye devam ettiğini belirtmektedir. Ama bu konumlanış, artık öznelerin kimliklerini sistematik biçimde belirlememektedir. Öznelerin kimlikleri dağılmakta, çoğullaşmakta, kimi yerde çakışırken, birçok yerde de farklılaşmaktadır.⁷⁸ Demokrasi, siyasal sistemin kuruluşunda ve işleyişinde muhalefetin varlığı ve niteliği ile yakından ilgilidir. Farklılık olmadan çoğulculuk olmayacağına göre, muhalefetin varlığı, çoğulculuğun varlığı için, çoğulculuğun varlığı da seçimin ve dolayısıyla siyasi sistemin demokratikliği, bu da devlet düzeninin meşruluğu için zorunlu olmaktadır.⁷⁹ Dolayısıyla farklılık ve çoğulculuğa yönelik yaklaşım, demokratik rejimlerin veya siyasal sistemlerin niteliğini belirleyen unsurlardan biri olarak değerlendirilebilir. Demokratik rejimlerle çelişen tek tipleştirme, aynılaştırma, ötekiyi yok sayma, baskılama veya bir bütün olarak nefret söylemi, farklılıkları veya çeşitliliğe yönelik tehditleri oluşturmaktadır. Siyasal nefret söylemi de, bu kapsamda değerlendirildiğinde farklı siyasal görüşlere ve yapılara yönelik nefret içiren söylemlerle siyaset alanının dışını göstermektedir. “Biz” ve “öteki” kurgusu ile farklı görüşler, yapılar veya organizasyonlar nefret

⁷⁷ Mutlu Binark, Tuğrul Çomu, “Nefret Söyleminin Nefret Suçuna Evrilmesi”, (Çevrimiçi), Bağımsız İletişim Ağı, <http://bianet.org/bianet/biamag/131930-nefret-soyleminin-nefret-sucuna-evrilmesi>, Erişim Tarihi: 20 Ocak 2012.

⁷⁸ Ahmet İnel, “‘Tikelci Evrensellik’ Mümkün Mü?”, *Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme* içinde, Ernesto Laclau, Çev: Ertuğrul Başer, Birikim Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, 2012, s. 11.

⁷⁹ Levent Köker, “Seçim Sistemleri ve Siyasi Çoğulculuk, Demokratik Meşruluk Açısından Bir Değerlendirme”, (Çevrimiçi), Anayasa Mahkemesi Resmi Web Sitesi, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg23/koker.pdf, Erişim Tarihi: 20 Ocak 2014.

söyleminin hedefi olmaktadır. Toplumsal yaşam içerisinde egemenlerin hegemonyası altında yaşayan toplum kendisine enjekte edilen kabul ettirilen düşünceler dışındaki düşüncelere sahip kişi ve gruplar toplumsal alan dışına itilir ve “öteki”leştirilir.⁸⁰

1.5.2. Yabancılara ve Etnik/Kültürel Kimliklere, Azınlıklara, Göçmenlere ve Mültecilere Yönelik Nefret Söylemi

Siyasal/ideolojik temelli nefret söyleminde olduğu gibi “biz” ve “ötekinin” kurgulandığı temel alanlardan biri “yabancı” kavramında karşılığını bulmaktadır. Kültür ve kimlik gibi unsurlar, “yabancı” algısının oluşmasında belirleyici faktörler arasında yer almaktadır. Yabancı, aynı coğrafya, ideoloji, dil, kültür, inanç, cinsiyet, cinsel yönelim gibi kimliksel temsiliyeti taşımayanlar üzerinden tanımlanmaktadır. Yani yabancılar “bizden” olmayan bireyler, etnik kimlikler, azınlıklar, göçmenler, sığınmacılar veya mültecilerdir.

Etnik yapı ve kültürel kimlik farklılığı “yabancı” algısı içerisinde ötekileştirilmekte, hakim yapı merkez alınarak farklılıklar nefret söyleminin hedefi haline gelebilmektedir. Nefret söylemi “bizden olanın” dışında kalanlara, yani kendinden farklı olanlara “öteki”lere yönelmektedir. Aslında “etnik” terimi özellikle siyasi veya idari alanda kullanılan bir kavram olarak görülmektedir. Etnik veya etnik grup terimleri özellikle kültürel farklılık bağlamlarında kullanılırlar; kültürel farklılık, her şeyden önce, gerçek veya yaygın bir biçimde algılanan ortak bir soy, ayırıcı dil özellikleri ve ulusal ya da bölgesel köken ile bağlantılıdır.⁸¹ Fiziksel veya kültürel farklılığa dayanan etnik kimlik tanımlaması “biz” ve “onlar” algısına işaret etmektedir.

⁸⁰ İnceoğlu, Çoban, **Azınlıklar, Ötekiler ve Medya**, a.g.e., s.55.

⁸¹ Steve Fenton, **Etnisite, Irkçılık, Sınıf ve Kültür**, Çev: Nihat Şad, Phonix Yayınevi, Ankara, 2001, s.5.

Göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler de tıpkı etnik kimlikler gibi “biz” ve “yabancı” algısı üzerinden nefret söyleminin hedefi olabilmektedir. Ancak burada sadece “ben/biz” algısı üzerinden ortaya çıkan bir ötekileştirmeden çok, siyasal, ekonomik, sosyal veya kültürel alandaki beklentiler veya kayıplar da ön plana çıkmaktadır. “Yabancı” kurgusu üzerinden tanımlanan bu grupların varlığı “asil” olanlara tehdit olarak görülebilmekte veya konu varlık/yokluk mücadelesine dönüşebilmektedir. “Sahiplik” ve “olası kayıplar” üzerinden, mevcut siyasal-ekonomik yapı ile sosyo-kültürel yapının korunması, gelenek veya değerlerin kaybolmaması gibi gerekçelerle “dışarıdan” gelenlere, ırkçı, ayrımcı, ötekileştirici dil kullanılabilir.

1.5.3. Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Nefret Söylemi

Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelli nefret söylemi, eril egemen yaklaşım veya ataerkil yapının ürünü olarak gösterilebilir. Söz konusu nefret söylemi pratiklerinin hedefi olan gruplar özellikle kadınlar ve cinsel yönelimler olmaktadır. Kadın ve erkek cinsini birbirinin karşıtı olarak ele alan nefret söylemi, kadının konumunu ikincilleştirmekte veya baskılamakta, yok saymaktadır. Kadına yönelik nefret söyleminin kökeni, tarihsel, sosyo-ekonomik ve kültürel kaynaklara dayandırılabilir. Ataerkillik, dinsel/inançsal yapı, egemen siyasal sistem veya hiyerarşik düzen kadına yönelik nefret söylemini oluşturabilmektedir. Toplumsal cinsiyet konusu kadına yönelik nefret söyleminin üretilmesinde temel dayanaklardan biridir. Her toplumda kadın ve erkeği birbirinden ayıran bir dizi toplumsal ve kültürel değer bulunmaktadır. Bu değerler erkek ve kadın modelinin oluşmasını sağlamaya yöneliktir.⁸² Nefret söylemi kaynağı ne olursa olsun kadına yönelik nefret söylemi kadını ötekileştiren, aşağılayan, baskılayan veya yok sayan nitelik arz etmektedir. Kadına yönelik ayrımcılığı içeren nefret söylemi, şablon tanımlar

⁸² Dilek İmançer, **Medya ve Kadın**, Ebabil Yayıncılık, Ankara, 2006, s.1.

kullanma (fettan kadın, kötü kadın, cadı vb.), kadınların farklılıklarını yok sayarak tek tipleştirme, kadınları toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde tanımlama veya değerlendirme, aşağılama şeklinde olabilmektedir. Ayrıca, kadınların din, ırk, etnik köken, dil, sınıf gibi konuları nedeniyle ötekileştirmeyi de içermektedir.

Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği gibi kavramların kullanım biçimleri dahi nefret söyleminin bir göstergesi olabilmektedir.⁸³ Lezbiyen, gey, biseksüel, transeksüel/travesti ve interseksüel olarak tanımlanan (LGBTİ) bireylere yönelik dil kullanımı, nefret söyleminin ilk örneğini sergilemektedir. Homofobi, eşcinsellerden, korkma, ya da ürkme anlamına gelmektedir ve eşcinsel insanlar hakkındaki stereotipler ve olumsuz söylencelerle desteklenen inanç sistemi olarak tanımlanmaktadır.⁸⁴ Toplumsal cinsiyet kalıplarına ve rollere uymayanlara karşı duyulan her türlü olumsuz önyargı, kaygı ve öfke davranışı da transfobi kapsamına

⁸³ Kaos GL tarafından hazırlanan sözlüğe göre, cinsel yönelim; belli bir cinsiyetteki bireye karşı süregelen duygusal, romantik ve cinsel çekimi ifade etmektedir. Cinselliği oluşturan dört unsurdan biridir. Diğer unsurlar ise biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliği ve toplumsal cinsiyet rolüdür. Cinsel yönelimlerden biri olan eşcinsellik, duygusal/cinsel açıdan hemcinsine ilgi duyulmasıdır. Erkek eşcinsellere gey, kadın eşcinsellere lezbiyen, duygusal/cinsel açıdan her iki cinsiyete de ilgi duyan kadın veya erkeklere biseksüel, karşı cinse ilgi duyan kadın ve erkeklere de heteroseksüel denilmektedir. Cinsiyet kimliği ise karşıt giysicilik-Tra(ns)vestizm, travesti, transeksüel ve trans gender ile interseksi karşılamaktadır. Transvestizm geçici olarak karşı cinsten biri gibi yaşamak için, o cinse ait giysilerin giyilmesi ve karşı cins gibi davranılmasıdır. Travesti daha çok dış görünüşle ve davranışlarıyla karşı cinse ait olma isteğinde olan kişidir. Transseksüel ise kendisini karşı cinsten biri olarak tanımlayan kişidir. Travesti ve transeksüel tanımlamalarında özellikle hataların yapılması sözkonusudur. Halk arasında travesti ameliyatla kadın olmamış yalnızca dış görünümü ve davranışlarıyla kadın kimliğine bürünenleri, transeksüel ise ameliyatla kadın olmuş kişileri tanımlamak için kullanılmıştır. Oysa her iki cinsiyet için de geçerli olmak üzere kişinin cinsiyet geçişi ameliyatı olması ya da olmaması değil, kişinin kendisini nasıl hissettiği üzerinden getirdiği tanımlamanın esas olması gerekmektedir. Transgender ise travesti ve transeksüeli kapsayacak şekilde geliştirilen bir tanımdır. İnterseks ise kadın ve erkekler için olağan sayılmayan bir şekilde dış genital organ ya da iç üreme sistemi ile doğmuş kişidir. Kaos GL, <http://www.kaosgldernegi.org/belge.php?id=sozluk>, Erişim Tarihi; Ekim 2013.

⁸⁴ Hansen, G. L., “**Measuring prejudice against homosexuality among college students: A new scale**”, The Journal of Social Psychology, 1982, 117, s.233-236, Aktr: Neslihan Güney, Eda Kargı, Aybike Çorbacı, “Üniversite Öğrencilerinin Eşcinsellik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi”, Hacettepe Üniversitesi HIV/AIDS Tedavi ve Araştırma Merkezi (HATAM), www.hatam.hacettepe.edu.tr/74/3_131-137.rtf, Erişim Tarihi: 10 Kasım 2014.

girmektedir.⁸⁵ Homofobi kavramının ilk kullanım biçiminde daha çok psikolojik alan öne çıkmıştır. Bu terim ilk olarak 1960'lı yılların sonlarında Weinberg tarafından eşcinsellere yönelik düşmanca tutumları içeren eşcinsellere/eşcinselliğe yönelik gerçek dışı bir korkuyu ifade etmede kullanılmıştır.⁸⁶ Homofobinin toplumsal olarak desteklenen önyargılardan çok gerçek dışı bir korku tanımlayarak bireysel psikopatolojiye vurgu yapması zamanla yerini sosyo-kültürel ideolojik tanımlara bırakmıştır. Yani transfobi veya homofobi terimlerine ilişkin tanımlarda artık dikkat çeken unsur, bireysel ve patoloji temelli tanımların yerini artık sosyal-kültürel ve ideolojik bağlamları da içeren tanımlara bırakmasıdır.⁸⁷ Çünkü cinsel kimlik veya cinsel yönelimlere ilişkin tanımlamalar-yaklaşımlar bireysel olduğu kadar toplumsal alanda da farklılık gözetmektedir. Yani, LGBTİ bireylere yönelik yaklaşım çeşitli toplum veya topluluklara göre değişebilmektedir. Ancak birçok toplumda LGBTİ bireylerin, heteroseksüellere oranla saygınlığı düşük ve sağlıksız olarak algılandıkları çeşitli araştırmalarda ortaya konulmuştur.

LGBTİ bireylere yönelik nefret söylemi, ayrımcılık veya önyargının kaynağı, psikolojik-düşünsel yapı, tarihsel/dinsel yapı, siyasal/ideolojik süreç, ataerkil / egemen yapı, yasal/hukuksal mekanizmalar, eğitim/aile gibi farklı alanları işaret etse de, uygulamada benzer sorunların yaşandığı görülmektedir. LGBT bireylere yönelik fiziksel veya psikolojik şiddet, ötekileştirme, yok sayma, aşağılama, hakaret, ayrımcılık gibi uygulamalar çeşitli araştırmalarda ortaya konulmaktadır. Son yıllarda

⁸⁵ “**Transfobi Nedir**”, <http://transsicko.blogspot.com.tr/2013/07/transfobi-nedir.html>, (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 22 Mart 2014.

⁸⁶ Herek, G. M., “**Confronting sexual stigma and prejudice: Theory and practice**”, Journal of Social Issues, 2007, 63 (4), 905-925), Akt: Nur Okutan, “**Eşcinsellere Yönelik Tutumlar: Cinsiyetçilik, Romantik İlişkilerle İlgili Kalpyargılar Ve Yetişkin Bağlanma Biçimleri Açısından Bir Değerlendirme**”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s.6.

⁸⁷ Umut Şah, “**Eşcinselliğe, Biseksüelliğe ve Transseksüelliğe İlişkin Tanımlamaların Homofobi ve LGBT Bireylerle Tanışıklık Düzeyi ile İlişkisi**”, İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi, İstanbul, 2012, Cilt 32, s.25.

LGBTİ bireylere yönelik uygulamalar sivil toplum örgütlerinin yanı sıra akademik alanda da araştırma konusu olmuştur. “Biseksüelliğe ve Transseksüelliğe İlişkin Tanımlamaların Homofobi ve LGBT Bireylerle Tanışıklık Düzeyi ile İlişkisi”, “Üniversite Öğrencilerinin Eşcinsellik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi”, “Disiplin Toplumu ve Haber Söylemi: Gökkuşığı Derneği’nce Yapılması Planlanan Yürüyüşün Engellenmesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi” gibi akademik araştırmalar örnek gösterilebilir. Gerek sivil toplum örgütlerinin gerekse akademisyenlerin yaptıkları araştırmalarda, özellikle transfobi ve homofobiye dayanan nefret söyleminin LGBTİ bireyleri hedef veya odak olarak konumlandığı görülmektedir. Bunun temelinde ise kültürel ve sosyal normların heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimleri sapkınlık olarak tanımlaması ve dışlaması yatmaktadır.⁸⁸ Özlem Doruk’un “Disiplin Toplumu ve Haber Söylemi: Gökkuşığı Derneği’nce Yapılması Planlanan Yürüyüşün Engellenmesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi” başlıklı çalışması, medyanın devletin/siyasal iktidarın toplumsal cinsiyet normlarını ve heteroseksist cinsiyet rejimini meşru ve tek cinsel model olarak yeniden ürettiğine ilişkin örnek teşkil etmektedir.⁸⁹

1.5.4. Din ve İnanç Temelli Nefret Söylemi

Dinsel /inançsal yapı bireyselliği ve aynı zamanda toplumsallığı içermektedir. Siyasal-ideolojik, ekonomik, sosyo-kültürel, psikolojik gibi birçok kaynağın yanı sıra dinsel/inançsal yapılar da toplumsal yaşamı örgütleyen, niteleyen ve rol ve davranış kurallarını oluşturan niteliğe sahiptir. Din veya inanç aidiyet ve kimlikel yapıların oluşmasında belirleyici formülasyona sahiptir. Din, insanın içinde bulunduğu sosyal yapıda kendini tanımlamasını ve konumlandırmasını

⁸⁸ Şah, a.g.e., s.26.

⁸⁹ Özlem Doruk, “Disiplin Toplumu ve Haber Söylemi: Gökkuşığı Derneği’nce Yapılması Planlanan Yürüyüşün Engellenmesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi”, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2013, Cilt 2, Sayı:1, s.106-132.

sağlayabilmekte ve aynı zamanda sosyal bütünleşmenin aracı olabilmektedir. Ancak din aynı zamanda “diğerlerine” bakış açısını ve tavır alma biçimini de belirleyebilmektedir. Yani dinsel kimliksel yapılar bir yandan “biz” ve “aidiyet” kurgusu oluştururken diğer yandan “ötekileri” inşa edebilmektedir.

Dinsel ve/veya inanç temelli nefret söylemi, farklı dinsel kimlikleri veya inançsal yapıları hedef almaktadır. Müslüman, Hıristiyan, Yahudi, Alevi, Zerdüş, Ateist gibi dinsel-inançsal yapılar ve gruplar nefretin hedefi olabilmektedir. Bu tür nefret söyleminin ana vurgusu “biz” ve “onlar” ayrımı üzerine şekillenmektedir. Dinsel/inançsal yapı ve mezhep temelli nefret söyleminde diğer nefret söylemi hedef gruplarında olduğu gibi “öteki”lik, “aidiyetin dışında kalmak” ön plandadır.

1.5.5. Engellilere, Bedensel Farklılıklara ve Hastalıklara Yönelik Nefret Söylemi

Engellilere/bedensel özelliklere veya hastalıklara yönelik nefret söyleminin odağında “sağlıklı”, “bütünlüklü”, “tam”, “ideal” gibi algılar bulunmaktadır. Tanım olarak “engelli” sakat ve özürlü kelimeleri yerine kullanılsa da bu sözcükler farklı anlamlara gelmektedir. Özürlü terimi "özürlülüğü" odak noktasına koymayı gerektiren, yani özürlülük olgusunu nesnelleştiren bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Buna karşın engellilik, hemen olmasa da zamanla bu zorunluluktan kurtulabilmeyi, düşüncelerimizde yumuşama ve esneklik sağlamayı başarabilecek bir terim olarak görünmektedir.⁹⁰ BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen Sakat Kişilerin Hakları Bildirgesi’nde engelli tanımı, “Normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar” şeklinde yapılmıştır. BM tarafından imzalanan ve

⁹⁰ Canan Koca, **Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu**, Dünya Engelliler Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, s.4.

Türkiye'nin de onay verdiği Engellilerin İnsan Haklarına Dair Sözleşme, engelli olma durumunu fiziksel, ruhsal veya zihinsel rahatsızlıkları bulunan kişilerle, bu kişilerin topluma tam ve etkin olarak katılımını önleyen çevresel ve davranışsal engeller arasındaki etkileşimle açıklayan sosyal yaklaşımı benimsemiş ve buna yönelik çözümleri güvenceye bağlamıştır.⁹¹

Engellilik, “biz” ve “ötekinin” şekillendiği alanlardan biri olarak değerlendirilebilmektedir. Engellilik, sakatlık, hastalık, gerek psikolojik gerekse sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde önemli bir dışlama alanına işaret etmektedir. Söylem olarak da özellikle “engelli birey”, “engelli insan” gibi sıfatları kullanmak yerine yerine “engelliler”, “sakatlar”, “özürlüler” gibi sıfatları isimleştirerek kullanmak, kişinin diğer kimlik/grup özelliklerinin dikkate alınmadığını göstermektedir. Yani engelli bireylerin tek özellikleri engellilikleri gibi bir algı oluşturulmaktadır.⁹² Engelli bireylere yönelik marjinalleştirme de dikkat çeken başka bir sorun alanıdır. Engelli bireyler her toplumda en fazla marjinalleştirilen kesimler arasında bulunmaktadır ve marjinalleştirme bireyi toplumsal hayatın dışına itmektedir.⁹³ Engelli bireylere yönelik bakış açısı daha çok küçük görme, acıma uyandırma veya yok sayma temelinde gelişmektedir. “Komik, uğursuz, külfet oluşturan, kurban ya da açınacak insan, yük, kabiliyetsiz, yeteneksiz, olağandışı, yardıma muhtaç” gibi kalıplaşmış düşünceler bulunmaktadır.⁹⁴

⁹¹“**Birleşmiş Milletler Engellilerin İnsan Haklarına Dair Sözleşmesi**”, (Çevrimiçi), http://eob.kku.edu.tr/duyurular/kaynaklar/Rusihak_BM_Sozlesmesi.pdf, Erişim Tarihi; 7 Ocak 2014.

⁹² Kristina Boreus, “**Söylemsel Ayrımcılık ve Dışavurumları**”, (Çevrimiçi),

<http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=50&bolum=makale>, Erişim Tarihi: 26 Mart 2014.

⁹³“ **Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme İhtiyari Protokolü Konusunda Parlamenterlere Yönelik El Kitabı**”, Birleşmiş Milletler Yayınları, İstanbul, 2012, s.3.

⁹⁴ Mehmet Kızıldaş, **Engellilerle 360 Derece İletişim**, Elma Yayınları, İstanbul, 2012, s.29.

Çeşitli hastalıklara ve bedensel özelliklere yönelik yaklaşım modern ifadeyle sosyal dışlanmanın tasviridir. Sosyal dışlanma, belirli bireylerin veya grupların yapısal ve / veya kişisel gerekçelere bağlı olarak sosyal katılım anlamında tamamen veya kısmen içinde yaşadıkları toplumun dışında kalmalarını anlatmaktadır.⁹⁵ Tarihsel açıdan bakıldığında “veba”, “cüzam”, “AIDS” gibi hastalıklar “ötekinin” olduğu alanlara örnek gösterilebilir. Foucault’un aktardığı ve Ortaçağ’da veba ve cüzam salgınına karşı çıkarılmış karantina kuralları bunun göstergesidir. Foucault’a göre, veba, cüzam hastaları veya delilere yönelik uygulamalar iktidarın denetleme ve gözetleme yöntemlerinden biridir. Vebalı ve cüzamlı hastaların kayıtlarının tutulması ve toplumdan ayrı konutlarda kontrol altında bulundurulması, “deli, suçlu, ahlaksız, sapık, hasta” şeklinde damgalanması sözkonusudur. Günümüzde ise yeni tür hastalıklar ve bedensel özellikler dışlanmanın, ötekileştirmenin veya nefret söyleminin hedefi olabilmektedir. HIV/AIDS ile yaşayan bireylere, kadınlara ve LGBTİ bireylere yönelik uygulanan homofobi, dışlama, ötekileştirme, damgalama gibi birçok durum nefret söyleminin temelini atarken, gücünü de toplumsal yapı ve kültürden almaktadır.⁹⁶

1.6. Nefret Söyleminin Arka Planı

Nefret söyleminin nedenleri ve dayandığı temel dinamikler siyasal alan başta olmak üzere, hukuk, sosyoloji, psikoloji alanlarını kapsayan önemli araştırma konusudur. Tez çalışması nefret söyleminin nedenlerine ilişkin kapsamlı bir psikolojik veya sosyolojik araştırma içermemekle birlikte, kavramın anlaşılması için

⁹⁵ Ayşe Akın, “**Sosyal Dışlanma ve Kadın Sağlığı**”, (Çevrimiçi), Başkent Üniversitesi Kadın Sağlığı Araştırma ve Uygulama Merkezi, http://bukcam.baskent.edu.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=100%3Asosyaldislanmave-kadinsagligi&lang=tr&Itemid=57, Erişim Tarihi: 30 Mart 2014.

⁹⁶ Ceren Yegen, “**Türk Yazılı Basınının HIV/AIDS Haberlerindeki Nefret Söylemi: Posta Gazetesi Örneği**”, (Çevrimiçi), Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Cilt 2, Sayı:3, s.317, <http://egifder.gumushane.edu.tr/article/view/5000013546/5000013775>, Erişim Tarihi: 20 Aralık 2014.

arkaplanına dair bazı unsurlara dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Nefret söylemi toplumdan topluma değişebilen, içeriği veya niteliği, hedef kitlesi, hukuksal yapısı vs. farklılık gösteren bir yapıdadır. Tarihsel, kültürel, ekonomik veya ideolojik arka plan nefret söyleminin üretilmesinde belirleyici özelliğindedir.

1.6.1. Önyargı, Kalıp Yargı Ve Ayrımcılık

Nefret söylemi, genellikle önyargı, kalıp yargı veya ayrımcılık ile birlikte ele alınmaktadır. Önyargıların nefret söylemini beslediği ve hatta ortaya çıkarttığı kabul edilmektedir. Ayrıca nefret söyleminin kendisi de önyargılara neden olabilmektedir. Dolayısıyla önyargı ile nefret birbirini destekleyen, tamamlayan veya öncülleyen kavramlar olarak değerlendirilmektedir. Önyargılardan beslenen nefreti yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı çıkaran ifade biçimleri için de ‘nefret söylemi’ kavramı kullanılmaktadır.⁹⁷ Örneğin, Tarlach McGonagle nefret söylemini şu şekilde tanımlamaktadır:⁹⁸

“Nefret söylemi geniş bir spektruma yayılan olumsuz bir söylemdir. Bu söylem esnek, çünkü nefretten yola çıkarak nefreti teşvik etmeye varabilen, suiistimale, aşağılamaya, hakarete, yermeye dayanan kelimeler ve sıfatlardan oluşan öte yandan da aşırı önyargılardan bağımsız olmayan bir söylemdir.”

Önyargının nedenlerine ilişkin yapılan çalışmalar, bireysel-psikolojik veya toplumsal olarak gruplandırılmaktadır. Önyargıların oluşmasında etkili olan bireysel faktörler, genetik ve evrimsel öncülleri savunan görüşler ile kişiliğin ve tutumların etkisini vurgulayan görüşlere kadar çok sayıda yaklaşım bulunmaktadır. Psikolojik

⁹⁷ Mutlu Binark, Tuğrul Çomu, “**Toplumlarda Farklı Siyasi Görüşlere-Etnik Aidiyetlere-Mezheplere ve Yaşam Tarzlarına Yönelik Öfkenin, Nefret Söyleminin Nefret Suçuna Evrilmesi ve İnternet’in Nefret Suçunu Teşvik için Kullanımındaki Pervasızlık...**”, (Çevrimiçi), <https://yenimedya.wordpress.com/tag/nefret-soylemi-ve-internet-mecrasi>, Erişim Tarihi: 20 Aralık 2012.

⁹⁸ Ulusal Basında Nefret Suçları, 10 Yıl 10 Örnek, a.g.e., s.16.

açından bakıldığında önyargının iki temel bileşeni olduğu konusunda genel bir fikir birliği vardır. Bunlar; bir insan grubuna karşı temelsiz bir inanç ya da fikir olarak tanımlanabilecek kalıp yargı ve buna eşlik eden güçlü bir duygulanımdır.⁹⁹ Psikolojide genel olarak kullanıldığı haliyle önyargı, sadece bir fikir ya da inanç üzerine bir beyanat değil, hor görme, sevmeme ve nefret gibi duyguları içeren bir tutumdur.¹⁰⁰ Önyargının psikolojik kaynağı olarak irrasyonellik de gösterilmektedir. Bu yaklaşıma göre, insanı rasyonel bir varlık olarak değerlendirmek geçmişten günümüze insan edimlerini dikkate aldığımızda hatalı olacaktır. İnsan yapısı yabana atılmayacak derecede irrasyonellik potansiyeline sahiptir. İrrasyonellik ise, önyargı üretimi ve ayrımcılık için gerekli zemini sunmaktadır.¹⁰¹

Önyargının kaynaklarına ilişkin psikolojik açıdan yapılan tespitlerde, insan gibi çok-katmanlı, karmaşık bir canlının önyargı gibi karmaşık bir tutuma sahip olmasının arka planında klasik psikanaliz, bilinçdışı fanteziler, çatışmalar ve karakter yapısı gibi birey-içi, dinamik ve motivasyonel faktörler üzerinden açıklamalar yapılmıştır. Sosyal psikolojide ise grup özdeşimler, iç-grup/dış-grup dinamikleri gibi daha çok bilişsel faktörler üzerinde araştırmalar yapılmıştır.¹⁰²

Gordon W. Allport'un "Önyargının Doğası" adlı çalışması, önyargı kavramına ilişkin dikkat çekici bilgiler sunmaktadır. Önyargı psikolojisine dair ilk kapsamlı açılımı yapan Allport, önyargıyı "hatalı ya da esnek olmayan bir genellemeye dayalı antipati" olarak tanımlamıştır. Allport'a göre önyargı, en özet haliyle "yeterli gerekçeler olmaksızın başkaların hakkında düşünmek" olarak

⁹⁹ Murat Paker, "Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık", **Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımları** içinde, Der: Kenan Çayır-Müge Ayan Ceyhan, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s.42.

¹⁰⁰ Ataman, a.g.e, s.65-65.

¹⁰¹ Paker, a.g.e., 2013, s.42-43.

¹⁰² Paker, a.g.e., 2013.

tanımlanabilir. Allport, önyargının genel olarak bir gruba dahil veya böylelikle o gruba atfedilmiş karşı çıkılabilir özelliklere sahip olduğu varsayılan bir kişiye yönelik, yalnızca kişinin o gruba ait olmasından kaynaklanan, yön değiştirmiş ya da düşmanca tavır olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir.¹⁰³ Sosyal psikolog Allport'a göre, önyargılı kişiler, insan gruplarını katı bir tutum içinde algılamaya eğilimlidir; grupları oluşturan bireylerin özelliklerini çift kutuplu ve hoşgörüsüz olarak, değişime karşı duran bir tavırla değerlendirirler. Önyargılı zihnin bu bileşenleri genel bir bilişsel stil oluşturur ve özcü inançlardan beslenirler. Dünyada, her şey siyah ya da beyaz, iyi ya da kötüdür. “Latinler tutkulu”, “eşcinseller neşeli”, “kadınlar duygusal”, “erkekler katı”, “İtalyanlar yakışıklı”, “Çingeneler eğlencelidir”. Allport, önyargının sadece belirli bir konudaki tutumla sınırlı olmadığını söyler; aynı şekilde sadece belirli bir gruba yönelmesi de olası değildir. Ona göre önyargı, muhtemelen dünyaya ilişkin bütünlüklü bir düşünme alışkanlığını yansıtır.¹⁰⁴

Önyargıyı yalnızca psikolojik açıdan ele alıp, kişi düzeyinde durumu açıklasa bile, toplum düzeyinde bazı sorulara cevap verememektedir. Klasik psikanalitik yaklaşımlar genel olarak önyargının çatışma ya da tehdide uyum sağlamada kullanılan bir psikolojik araç olduğunu kabul eder. Önyargı, istenmeyen cinsel veya saldırgan itkileri, yer değiştirme, yansıtmaya da yansıtımlı özdeşim gibi savunma mekanizmalarını kullanarak dışa atar, bu sayede ilişkili psişe-içi kaygıyı yatıştırır, duygulanımı düzenler. Klasik psikanalitik yaklaşımlar, önyargı konusunda önemli içgörüler kazandırsalar bile, meseleyi temel olarak birey-içi ve dürtü temelli görmeyi aşamadıkları ve sosyal grup süreçlerine dair kapsamlı bir açıklama getiremedikleri

¹⁰³ Ataman, a.g.e., s.63.

¹⁰⁴ Melek Göregenli, “**Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık**”, **Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımları** içinde, Der: Kenan Çayır-Müge Ayan Ceyhan, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s.26.

için ciddi sınırlılıklar içerir.¹⁰⁵ Ayrıca önyargı ve ayrımcı davranışları, sadece kişilik özelliklerinden hareketle anlamaya çalışmak, toplumsal, ideolojik, kültürel veya ekonomik süreçlerin etkisini görmezden gelecektir. Eğer önyargı ve ayrımcılık bireysel farklılıklarla açıklanabilseydi, o zaman toplumun tümünde ya da büyük bölümünde eş zamanlı olarak görülüyor olamazdı.¹⁰⁶

Önyargı ve ayrımcılık bütünlüklü bir sosyal olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan önyargıyı incelerken tarihsel, sosyo-kültürel nedenleri gözönünde bulundurmak gerekmektedir. Çünkü insan davranışları içinde olduğu bağlamdan bağımsız incelenmezler. Önyargı, kalıpyargı veya ayrımcılık insanın toplumsallaşma süreci içinde edindiği duygu veya tutumlar olarak görülmektedir. Toplumsal yapı, gruplararası ilişkilerde geçerli olan kalıpyargılar, normlar, yasalar, kurumsal işleyişe ilişkin düzenlemeler ve baskın grupların ‘diğerleri’ üzerinde güçlerini korumalarını sağlayan diğer tüm mekanizmalar önyargı ve ayrımcılığın ortaya çıkmasında etkili olan toplumsal etkenler arasında sıralanabilir.¹⁰⁷

Önyargılar, bir gruba ya da grup üyelerine yönelik olumsuz düşüncelerin yanı sıra hoşlanmama, hor görme, kaçınma ve nefret etmeye kadar uzanan olumsuz duyguları içeren tutumlara da yol açarlar.¹⁰⁸ Önyargılar, diğer insanları, bireysel varoluşlarından değil, grup aidiyetlerinden hareketle değerlendiren bir tutumu ve olumsuz, dogmatik kanaatleri ifade eder. Sosyologlar ve antropologlar, önyargı ve

¹⁰⁵ Parker, a.g.e., 2013.

¹⁰⁶ Göregenli, a.g.e., 2012, s.27.

¹⁰⁷ Melek Göregenli, “**Önyargıyı ve Ayrımcılığı Azaltmak**”, (Çevrimiçi), <http://www.secbir.org/wp-content/uploads/2011/01/20-MELEK-GOREGENLI-3.pdf>, Erişim Tarihi: 5 Şubat 2013.

¹⁰⁸ Melek Göregenli, “**Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık**”, (Çevrimiçi), <http://www.secbir.org/wp-content/uploads/2011/01/02-MELEK-GOREGENLI-1.pdf>, Erişim Tarihi: 5 Şubat 2013.

dışlama nedenleri olarak sosyokültürel faktörlere vurgu yapmaktadırlar. Bu sosyokültürel faktörler arasında şehirleşme, makineleşme ve karmaşanın artma fenomeni belli grupların yukarı doğru yükselme hareketliliği, yetenek ve eğitime fazlaca vurgu, iş yetersizliği ve “öteki” ile rekabet, zaten sınırlı olan kullanılabilir alan üzerinde nüfus artışı ve yeterli konut olmayışı, birçok insanın geçim standardındaki yetersizliğin başkalarına bel bağlamaya neden olması ve davranışların uydumcu tipte sonuçlanması ve de ahlakî değişmelerle birlikte ailenin rolü ve fonksiyonunun değişmesi ve bir de medya sayılabilir.¹⁰⁹

İnsanlar, dünyayı anlayabilmek, dünya üzerine düşünebilmek için öngörülerde bulunma ihtiyacı duyarlar. Bu nedenle, her yeni uyarıyı ayrı ayrı değil de bir sınıflama çerçevesinde değerlendirirler. İşte bu gruplama işlemi “sınıflandırma” olarak adlandırılır. Sosyal dünyayı algılamayı ve yorumlamayı etkileyen sosyal sınıflandırma, kalıpyargıların ve önyargıların oluşumunda temel bir bilişsel süreç olarak ortaya çıkar. İnsanlar, diğer insanlarla ilgili bilgiyi ayırt etmek veya gruplamak için ırk, cinsiyet, dini inanç, etnik köken gibi fiziksel ve sosyal ayırt ediciler kullanırlar. Bütün bu aşamalardan sonra, çoğu zaman önyargıların oluşumu kaçınılmazdır.¹¹⁰ Key Deaux ve arkadaşları, önyargı nedenlerini şu başlıklar altında sıralamaktadırlar: Tarihsel, ekonomik, durumsal (fenomenal), kişisel ve sosyokültürel nedenler.¹¹¹ Toplumsal bir ele alış söz konusu olduğunda önyargının ortaya çıkmasında farklı değişkenler dikkat çekmektedir. Önyargının nedenleri ve kapsamı toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Önyargı ideolojik, tarihsel, sosyal veya kültürel yapıdan kaynaklanabilmektedir. Ayrıca bireysel deneyimler ve düşünsel yapı da önyargının oluşmasında ve kapsamında belirleyici olabilmektedir.

¹⁰⁹ İbrahim Gürses, “Önyargının Nedenleri”, T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 2005, Cilt: 14, Sayı: 1, s.148.

¹¹⁰ Görgenli, “Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık”, a.g.e., 2013.

¹¹¹ Key Deaux, Lawrence Wrightsman, “Social Psychology in the 80's, Brooks-Cole”, Akt.; İbrahim Gürses, a.g.e., s.148.

Sosyal bilimciler önyargı tanımları birbirinden farklılık gösterse de önyargının bir grup veya grubun üyelerine karşı, genelde negatif bir ön değerlendirme olduğu düşüncesinde uzlaşırlar.¹¹²

Önyargı, sıklıkla kalıpyargıyla (stereotipler) karıştırılabilmektedir. Önyargı ve kalıpyargı birbirinden farklı, ama birbirini tamamlayan iki kavram olarak değerlendirilmektedir. Her ikisi de sosyal gerçekliği kabaca şematize etmeye yarayan sürecin birer ögesidir.¹¹³ Kalıpyargı, önyargının bilişsel (cognitive) parçasıdır ve insan gruplarına dair genel geçer, şablonvari inançları içerir. Bir kalıpyargıya güçlü bir duygulanım da eşlik ederse, bir tutum olarak önyargı oluşmuş olur. İlk kez Walter Lippmann tarafından ortaya atılan kalıpyargı kavramı, “Kafamızdaki imajlar”a işaret etmektedir. Kalıp yargı, “Diğer insanları içine yerleştirdiğimiz kategorileri ifade etmekte ve “Diğer bir bireyi veya bireyler grubunu tanımlamak için kullandığımız basitleştirilmiş betimsel kategoriler”i nitelemektedir. Kalıp yargılara sıklıkla hedef olan gruplar; yaş, cinsiyet, meslek grupları, azınlık grupları ve milliyetlerdir.¹¹⁴ Kalıpyargı genel olarak insanlar hakkında zihinlerde oluşturulan imgelerdir. Önyargı, tıpkı kalıp yargılar (stereotipler) gibi, sosyal gerçekliği kabaca şematize etmeye dayanan sürecin bir ögesidir; kalıp yargılar ve önyargılar, insanın gerçekliğe ilişkin sosyal ve zihinsel temsillerinin bir biçimidirler. Kalıp yargılar, belirli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece karar vermeyi kolaylaştıran önceden

¹¹² Hakan Ataman, “Eğitim Hakkı Ve İnsan Hakları Eğitimi”, İnsan Hakları Gündemi Derneği Yayınları, İzmir, 2008, s.13.

¹¹³ Melek Göregenli, a.g.e., 2012, s.23.

¹¹⁴ Olca Sürgevil, “Farklılık Kavramına ve Farklılıkların Yönetimine Temel Oluşturan Sosyopsikolojik Kuramlar ve Yaklaşımlar”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü Dergisi, Cilt 11, Sayı: 20, s. 96-110

oluşturulmuş bir takım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihnimizde oluşturduğumuz imgelerdir.¹¹⁵

Kalıpyargı da önyargı da, insanın gerçekliğe ilişkin sosyal ve zihinsel temsillerini biçimlendirme işlevi görür. Kalıpyargılar, belirli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihinde oluşturulan imgelerdir. Olumsuz kalıpyargılar önyargıların oluşumunda etkilidirler.¹¹⁶ Önyargı, önyargılı tutumun duygusal yönünü oluşturur, kalıp yargı ise tutumun bilişsel yönüne işaret eder. Bu noktada tutumun üç bileşeni, alt kümeler şeklinde düşünülecek olursa, en içte bilişsel bileşen, ortada duygusal bileşen ve en dışta hepsini kapsayan davranışsal bileşen bulunmaktadır. Öyleyse duygusal bileşenin bilişsel bileşene dayandığı düşünüldüğünde, önyargının kalıpyargı üzerine oturduğu söylenebilir. Bir tutumun bilişsel ve duygusal bileşenlerinin benzer olacağı düşünülemeyeceği gibi kalıpyargı ile önyargının birbirine tamamen benzediği de düşünülemez.¹¹⁷ Önyargı, bir grubun (dini, etnik, cinsiyet, ırk vb.) tamamına, ya da bir gruba ait olduğu için belli bir bireye yöneltilen, hatalı, değişmeyen ve genellemeci olumsuz tutum olarak tanımlanmaktadır. Önyargı sadece ayrımcılığa neden olmakla kalmayıp, çoğu zaman gruplar arasında yaşanan çatışmanın ve hatta şiddetin gelişiminde de anahtar bir rol oynamaktadır. Birbirini düşmanca algılayan

¹¹⁵ Melek Göregenli, a.g.e., 2009, s.49.

¹¹⁶ Göregenli, a.g.e. 2012, s.23.

¹¹⁷ Nil Gürel, “**Kişilik Psikolojisi, Önyargının Psikolojisi ve Kamuoyu: Gordon Allport ve Walter Lippmann’ın Görüşleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme**”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, s.101-133.

gruplar, ‘öteki’ grubun üyelerine tamamen olumsuz özellikler atfederken; kendi grupları için sadece olumlu genellemelerde bulunurlar.¹¹⁸

Önyargı ve kalıpyargıya ilişkin Frankfurt Okulu teorisyenlerinin tespitleri dikkat çekicidir. Nazizm üzerinden ayrımcılık ve önyargıyı ele alan Frankfurt Sosyal Araştırmalar Enstitüsü’nün üyelerine göre özellikle Yahudi soykırımının ardından, önyargı patolojik olarak görülmeye başlanmış ve ırkçılık, Yahudi karşıtlığı ve önyargının diğer şekilleriyle bağdaşan kişilik sendromları araştırılmıştır. Etnik merkezci yani “etnosantrizm” kavramını kullanan araştırmacılar, etnosantrizmin saldırganlığa temel oluşturduğuna işaret etmişlerdir. Önyargının sadece belirli bir grupta kurulan ilişkiden değil, genel bir zihinsel yapıdan kaynaklandığını ileri sürmüşler ve bunu ‘etnosantrizm’ olarak adlandırmışlardır. Etnosantrizm, “kendi grubunu merkezde görüp, diğer bütün şeylerin ona bakılarak ölçülüp biçildiğini düşünen” bir bakış açısı olarak tanımlanabilir. Etnosantrik yaklaşım, kendini beğenmişlik ve gururla beslenip, kendini, kendi dışındaki her şeyden olumlu anlamda farklı ve üstün görmektir.¹¹⁹

Frankfurt Okulu kuramcılarında Theodor Adorno’ya göre, önyargı bilinçaltı ihtiyaçların, çatışmaların ve savunma mekanizmalarının bir ifadesidir. Önyargı ve stereotipleri kişiliğin bir boyutu olarak değerlendirilmektedir. Önyargılı kişiler, diğer insanlarla onların kişisel niteliklerinden ziyade, onların sosyal rollerini ve etnik grubunu betimleyen hazır klişelerle bakarlar. Farklı insanlar, milliyetler ve etnik gruplar hakkında katı ve kapalı kanaatleri vardır. Diğer gruplardan katı bir şekilde söz ederler. Adorno’nun yüksek puanlı kişiliklere dair belirlediği septomlarda “Yüzeydeki kızgınlık” başlığı altında yaptığı tespitlere göre, kişilerin yaşantıları ile

¹¹⁸ Esra Çuhadar Gürkaynak, “**Toplumsal Temas: Önyargı ve Ayrımcılığı Önlemek İçin Bir Sosyal Değişim Aracı Olarak Kullanılabilir mi?**”, (Çevrimiçi), <http://www.secbir.org/wp-content/uploads/2011/01/21-ESRA-CUHADAR.pdf>, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2013.

¹¹⁹ Göregenli, “**Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık**”, a.g.e., , 2013.

önyargıları arasında tam bir kopuş yoktur ve bunlar genellikle birbirleriyle açık bir karşıtlık içindedir. Bu öznel kendi önyargıları için görece akla yatkın nedenler sunabilmekte ve rasyonel tartışmaya girebilmektedir. Uzlaşımçı sendrom başlığı altında işlenen kişilik tiplerinde ise, önyargı görüldüğü kadarıyla, bu bireylerin psikolojik cephaneliği içerisinde belirleyici bir işlev görmez, yalnızca onların dahil olduğu ya da dahil olmak istediği grupla kolay bir özdeşleşmenin aracıdır. Önyargıları farkında olmadan kabullenilen bir şeydir, olasılıkla bilinç-öncesidir ve öznelerin kendilerince bile bilinmez.¹²⁰

Nefret söylemi ile birlikte ele alınan kavramlardan bir diğeri ayrımcılıktır. Ayrımcılık önyargılar ve kalıpyargılardan kaynağını alan veya desteklenen tutum ve davranışlar olarak değerlendirilebilir. Ayrımcılık konusunda, çeşitli sosyal bilim dallarının ortaya koyduğu teoriler, tarihsel, kültürel ve toplumsal koşullara ve farklılıklara dikkat çekmektedir. Yani tarihsel, toplumsal ve kültürel arka plan ayrımcılık açısından belirleyicidir. Ancak üzerinde durulması gereken bir diğer nokta, tüm farklılara rağmen ayrımcılığın evrensel olarak toplumların tektipleştirilmesine dayanan bir süreç şeklinde ele alınıyor olmasıdır. Toplumlara oluşturan farklı gruplar arasındaki ilişkilerin hiyerarşik ve hegemonik bir sistem içinde örgütlenmesi anlayışı ayrımcılığın en önemli ilksel nedenini oluşturmaktadır.¹²¹ Yani güç ve iktidar ilişkileri, toplumsal örgütlenme biçimleri, ideolojik konum, sınıfsal yapı ayrımcılığı ortaya çıkaran, besleyen ve güçlendiren nedenler olarak gösterilebilir.

Ayrımcılık konusu sosyoloji, psikoloji veya felsefe gibi sosyal bilimler alanlarında soyut bir kavram olarak algılansa da “hak” veya “adalet” sorunu

¹²⁰ Theodor W. Adorno, **Otoritaryen Kişilik Üstüne: Niteliksel İdeoloji İncelemeleri**, Çev: Doğan Şahiner, İstanbul, 2011, s.283-285.

¹²¹ Melek Göregenli, “**Temel Kavramlar, Önyargılar, Özcü İnançlar ve Ayrımcılık**”, a.g.e., 2013, s.23.

nedeniyle somut bir alan olan hukuku ve politikayı ilgilendirmektedir. Ayrımcılığa ilişkin yapılan tanımlardan biri, bir devletin ya da toplumun bazı üyelerinin, ötekilere sağlanan belli hak ve/veya ayrıcalıklardan yoksun bırakılmasıdır.¹²² Ayrımcılığa ilişkin uluslararası alanda öne çıkan düzenlemelerden ilki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. Türkiye'nin 27 Mayıs 1949 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla kabul edilen beyannamede eşitlik, ayrımcılık yasağı gibi ifadelere yer verilmiştir.¹²³ Beyanname 1. madde, "Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar.", 2. madde, "Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir", 3. madde, "Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.", 7. maddesi, "Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin bu Bildirgeye aykırı her türlü ayırım gözetici işleme karşı ve böyle işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır" ifadeleriyle ayrımcılığa karşı temel metinlerden biridir. Ayrımcılığa dair uluslararası hukuk ve metinlerde dikkat çeken bir tanım, Türkiye'nin de imza attığı, BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde yer

¹²² Türkkaya Ataöv, **Çatışmaların Kaynağı Olarak Ayrımcılık**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayını, Ankara, 1996, s.1.

¹²³ "**İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi**", (Çevrimiçi), TBMM Resmi Web Sitesi: <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2013.

almaktadır.¹²⁴ Sözleşmenin Genel Hükümler başlıklı 2. maddesinde ayrımcılık yasağı ifadesi yer almış ve şöyle aktarılmıştır:¹²⁵

“Bu sözleşmeye taraf her devlet, bu sözleşmede tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için güvence altına almayı bu ve haklara saygı göstermeyi taahhüt eder.”

BM İnsan Hakları Komitesi'nin yaptığı nitelendirmede ise ayrımcılık şöyle tanımlanmıştır:

“Dışlama, kısıtlama veya ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum, siyasi veya diğer görüşlere dayalı olarak gerçekleştirilen ve bütün hak ve hürriyetlerin herkes tarafından tanınmasını ve kullanılmasını engelleyecek veya tanınmasını ve kullanılmasını sınırlandıracak ayrımcılığı.”¹²⁶

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, Avrupa Sosyal Şartı, Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme eklenebilir. Türkiye'nin 13 Ekim 1972 tarihinde imza atarak onayladığı Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, “herkesin yasalar önünde eşit

¹²⁴ “BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi”, insan hakları ve demokratikleşme konusunda evrensel normları belirleyen en önemli uluslararası belgelerden biri olarak kabul edilir. Sözleşme Türkiye tarafından 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalanmış ancak 4 Haziran 2003 tarihinde TBMM'de onaylanmış ve ardından Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹²⁵ “**Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi**”, (Çevrimiçi), TBMM Resmi Web Sitesi, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2013.

¹²⁶ “**BM İnsan Hakları Komitesi 18 No'lu Genel Yorum**”, (Çevrimiçi), http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/Books/khuku/ayrimcilik_yasaginin_kapsami/ayrimcilik_yasagi_insan_haklari_komitesinin_18_no_lu_genel_y.pdf, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2013.

olduğunu ve herhangi bir ayrımcılık veya ayrımcılığa teşvik karşısında yasaların eşit korumasından yararlanma hakkına sahip olduğu”na dikkat çekmektedir.¹²⁷

Türkiye’nin de imza attığı Avrupa Sosyal Şartı, “Ayrımcılık yasağı” başlıklı 5. maddesinde, “Şartta yer alan haklardan yararlanma ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüşler, ulusal ya da sosyal köken, sağlık, ulusal bir azınlığa mensubiyet, doğum ya da başka statüler gibi nedenlere dayanan hiç bir ayrımcılığa tâbi olmaksızın sağlanacaktır” ifadelerine yer vermektedir.¹²⁸ Türkiye’nin taraf olmadığı Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme’nin 3. maddesine göre, “Ulusal azınlığa mensup her fert, böyle bir muamele görme veya görmemeyi özgürce seçme hakkına sahip olacaktır ve böyle bir seçimden ya da bu seçimle bağlantılı hakların kullanılmasından hiçbir sakınca ortaya çıkmayacaktır.” Sözleşmenin 4. maddesi, “1. Taraflar ulusal azınlıklara mensup her ferde kanun önünde eşitlik hakkını ve kanunlarca eşit olarak korunma hakkını güvence altına almayı taahhüt ederler. Bu bakımdan, ulusal azınlığa mensupluk üzerine kurulu her ayrımcılık yasaklanacaktır. 2. taraflar, bir ulusal azınlığa mensup fertler ile çoğunluğa mensup olanlar arasında, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yaşamın tüm alanlarında, tam ve etkin bir eşitlik sağlamak amacıyla, gerektiği yerde, uygun tedbirleri almayı taahhüt ederler. Bu bakımdan, taraflar ulusal azınlığa mensup fertlerin özel koşullarını dikkate alacaklardır.” ifadelerine yer vermektedir. Ayrıca Sözleşmenin 6. maddesi “Taraflar, etnik, kültürel, dilbilimsel veya dinsel kimlikleri nedeniyle tehdit veya ayrımcılık, düşmanlık veya şiddet eylemlerine maruz kalabilecek herhangi bir ulusal azınlığa mensup fertleri korumak için uygun tedbirler

¹²⁷ “**Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme**”, (Çevrimiçi), TBMM Resmi Web Sitesi, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4750.html>, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2013.

¹²⁸ “**Avrupa Sosyal Şartı**”, (Çevrimiçi), TBMM Resmi Web Sitesi, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/sosyalsart.pdf>, Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2013.

almayı taahhüt ederler” ifadeleriyle ayrımcılığı önlemek için tedbirlerin alınması gerektiğine vurgu yapmaktadır.¹²⁹

AB Temel Haklar Şartı’nın “Eşitlik” başlıklı 20. maddesi, “Herkes, kanun önünde eşittir.”, “Ayrımcılık Yapmama” başlıklı 21. maddesi ise “Cinsiyet, ırk, renk, etnik veya sosyal köken, genetik özellikler, dil, din veya inanç, siyasî veya diğer her türlü düşünce, bir ulusal azınlığa mensubiyet, servet, doğum, sakatlık, yaş veya cinsel eğilime dayalı her türlü ayrımcılık yasaktır.” ifadeleriyle ayrımcılığı net bir şekilde yasaklamaktadır.¹³⁰

Kendi konularına ilişkin ayrımcılık tanımlarının yer aldığı sözleşmelere göre ayrımcılık, makul ve nesnel bir nedene dayanmaksızın farklı muamele veya aynı muamele ayrımcılık anlamına gelmektedir. Nefret söyleminde ise ayrımcılık için geçerli olan bu unsurlar sözkonusu değildir. Yani bir karşılaştırma yapılması ve farklı muamele sözkonusu değildir. Nefret söylemi ile ayrımcılığı birbirini tetikleyen ve birbirinin ortaya çıkmasını kolaylaştıran iki farklı olgu olarak kabul etmek mümkündür.¹³¹ Ayrımcılık büyük oranda, nefret suçlarında temel unsuru oluşturan ceza yasası kapsamında ele alınmamaktadır. Bazı ülkelerde ayrımcılık yasağı ile ilgili yaptırımlar arasında cezai yaptırımlar yer alsa da, ayrımcılık ile ilgili meseleler ceza hukukundan ziyade, özel hukuk çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu nedenle de ayrımcılık ve nefret suçlarını düzenleyen yasal çerçeve farklıdır.¹³²

¹²⁹ “**Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme**”, (Çevrimiçi), Avrupa Konseyi Resmi Web Sitesi, http://www.avrupakonseyi.org.tr/antlasma/aas_157.htm, Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2013.

¹³⁰ “**Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı**”, (Çevrimiçi), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Resmi Web Sitesi, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/hukuk/temelhak.pdf>, Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2013.

¹³¹ Ulaş Karan, “**Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk**”, **Nefret Söylemi Ve/Veya Nefret Suçları** içinde, Der: Yasemin İnceoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 87.

¹³² Ulusal Basında Nefret Suçları 10 Yıl 10 Örnek, a.g.e., s.11.

1.6.2. Mit, Mitoloji, Din ve Söylemin İnşası

Nefret söyleminin niteliği irdelenirken mit veya mitoloji, din veya ritüeller üzerinde de durmak gerekmektedir. Çünkü önyargı veya kalıpyargı tekil olarak nefret söylemini açıklasa da, konunun toplumsal, siyasal, ideolojik veya ekonomik boyutunu ve temel dinamiklerini ortaya koymak gerekmektedir. Toplumsal bir varlık olarak tanımlanan insan, tarih boyunca kendini ifade etmenin araçlarını aramış ve buldukları araçlar ile anlamlandırma mücadelesini yürütmüştür. Mitolojiler, dinler insani söylemin kendi bilinçli etkinliği ile yaşamı anlama ve anlamlandırma mücadelesinin ürünleridir ve insanların dilsel alanı kullanarak kendilerini dünyada yeniden konumlandırmaları ve biçimlendirmelerinin araçları olarak da işlev gören düşünüş yapılarıdır.¹³³ Mit veya mitoloji “gerçekte olmayan” şeklinde nitelendirilse de, toplumsal öznelerin dünyayı anlamlandırma süreci mitlerle başladığı kabul edilmektedir. Mitolojinin kendisi, kavramsal olarak söyleme dayanmaktadır.

Mitoloji Yunanca’da “mithos” yani söylenen ya da duyulan söz ile logos yani konuşmanın birleşiminden oluşmuştur. “Mit” sözcüğü gerçekte doğru olmayan bir hikâye veya anlatı için tercih edilir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde mit “efsane” şeklinde karşılık bulur.¹³⁴ Mitoloji ise “mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim” veya “bir ulusa, bir dine, özellikle Yunan, Latin uygarlığına ait mitlerin, efsanelerin bütünü” olarak tanımlanır.

Mitolojinin bilimsel bir gerçekliği olmadığı veya efsaneler bütünü olduğu ifade edilse de, toplumsal yaşamın örgütlenmesinde etkisi yadsınamaz düzeydedir. Mitik inançlar bilim anlayışında dahi varlığını sürdürebilmektedir. Mitolojiyi bir bilgi türü olarak tanımlayan yaklaşımlar da bulunmaktadır. Buna göre, mitoloji

¹³³ Barış Çoban, “Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar Ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi”, *Söylem ve İdeoloji: Mit, Din, İdeoloji* içinde, Haz: Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su Yayınları, İstanbul, 2003, s.261.

¹³⁴ *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*, (Çevrimiçi), www.tdk.gov.tr, Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2013.

toplumsalın dünya bilgisini yansıtan bir aynadır. Bu ayna bir dolayımaya gönderme yapar, insanlar dünyayı dolayımlayarak anlamlandırırılar.¹³⁵ Keller'e göre, incelenmemiş mitler yaşamaya devam ettikleri her yerde gizil bir güce sahiptir, farkında olmadığımız şekillerde düşüncelerimizi etkiler ve farkında olmadığımız ölçüde de bunların etkisine direnme olasılığımız azalır.¹³⁶ "Mit ve Anlam" adlı eserinde mit ve bilimi buluşturan Claude Levi-Strauss, mitin insanlık tarihindeki rolü ve mahiyetini derinden kavramaya henüz başladığına dikkat çekmektedir. Mitolojik hikayelerin, nedensiz, anlamsız ve absürt olduğunu veya öyleymiş gibi görüldüğünü belirten Strauss, buna rağmen dünyanın her yerinde yeniden boy gösterdiğini aktarmaktadır. Mitler kesinlikleri olmayan soyut anlatılar ancak anlamlar, semboller, imajlar bilimsel çalışmalar içinde yer alabilir, bir şeyin bilim olması için illa ki ölçülüp biçilebilen bir şey olması gerekmez. Mitler, insana evreni anladığı ve anlayabileceğe illüzyonu aracılığıyla kontrol hissi vermektedir. Mitin ardındaki anlama ya da düzensizliğin ardındaki düzene de işaret eden Strauss'a göre, aynı saçmalık sürekli nüksediyor ve başka bir tür saçmalık da yeniden ortaya çıkıyorsa, bu kesinlikle saçma olmayan bir şeydir, aksi halde başka türlü tekrar ortaya çıkmazdı.¹³⁷

Mitlere dair ortak yorumlarda dikkat çeken unsurlar; bir kaosun varlığı ve kaosun cesaret, onur, sadakat ve güzellik gibi evrensel vasıflara sahip olan kahramanlar tarafından bastırılması şeklindedir. Dolayısıyla bir mitin toplumu etkileme yolu medeniyet boyunca pek değişmemiştir.¹³⁸ Mitler veya mitolojik

¹³⁵ Barış Çoban, a.g.e., 2004, s.121.

¹³⁶ Eveleyn Fox Keller, **Toplumsal Cinsiyet ve Bilim Üzerine Düşünceler**, Çev: Ferit Burak Aydar, Metis Bilim Yayınları, İstanbul, 2007. s.102.

¹³⁷ Claude Levi-Strauss, **Mit ve Anlam**, Çev: Gökhan Yavuz Demir, İthaki Yayınları, İstanbul, 2013, s.44-45.

¹³⁸ Henrietta Mccall, **Mezopotamya Mitleri**, Çev: Bircan Baykara, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2011, s.114.

hikâyeler, toplumun bilinç ve bilinçdışının temel kaynağını oluşturabilmektedirler. Mitoloji insanların yaşantılarını, kültürlerini ve dünyayı anlamlandırması yani varoluş mücadelesini anlatması bağlamında gerçekliğe gönderme yapar, kolektif bilinç veya bilinçdışının yansımasıdır.¹³⁹

Mitoloji, içinde yaşanan döneme dair verilmek istenen mesajlar biçimi şeklinde de yorumlanabilmektedir. Mitler iktidarın toplumsal yaşam içerisinde yeniden üretimini ve meşruiyetini sağlayan anlatıları oluşturmaktadır. Özellikle kurgusal bir gerçekliğe sahip olan mitoloji, iktidarlar tarafından egemen ideolojiyle donatılıp topluma aktarılmaktadır. Mit ve mitoloji genellikle iktidarda olanların belirlediği anlatılar haline gelmekte ve toplumsal gerçeklik bağlamında iktidarın yeniden üretimini sağlayan kutsal anlatılara dönüşmektedirler.¹⁴⁰ İktidarlar veya egemen ideolojiler için araçsallaşan mit veya mitoloji, egemen söylemin temel dinamiklerini oluşturabilmektedir. Tarihin kendisinin kurguya dayandığı ve iktidarlar tarafından yeniden kurgulanarak topluma aktarıldığı dikkate alındığında, mit veya mitolojik hikâyelerin de egemen ideoloji veya resmi söylemin meşruiyetini sağladığı ortaya çıkacaktır. Nefret, ötekileştirme, ayrımcılık, önyargı gibi temel olguları içeren mit ve mitolojik anlatılar egemen ideolojinin veya iktidarların ifade alanlarını oluşturabilmektedir.

Geçmiş dönemlere ait olan öyküler, günümüz modern toplumları için farklılaşarak geçerliliğini korumaktadır. Richard Kearney'in Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar adlı çalışması, yabancılaştırma ve ötekileştirmenin ve dolayısıyla nefret söyleminin mitsel anlatılar ve dinsel öykülerle nasıl ele alındığını ve nasıl günümüze uyarlandığını ortaya koyar. Kearney, mutlu bir topluluk yaratmak için ödenmesi gereken bedelin çoğu zaman bir yabancıyı dışlanması ve ötekinin yabancıyı

¹³⁹ Barış Çoban, “**Medya, Resmi Tarih ve Milliyetçilik**”, **Medya Milliyetçilik Şiddet** içinde, Haz: Barış Çoban, Su Yayınları, İstanbul, 2009, s.37-38.

¹⁴⁰ Çoban, a.g.e., 2009, s.38.

sunuğında kurban edilmesi olduğunu belirtmektedir. “Günah keçisi” kavramıyla kültürlerin yabancıları nasıl kurban mitleri ürettiğini açıklayan Kearney, ilk keçinin kanını dökme ritüeli ile Tanrı’nın halkı, kutsal olmayanı dışarı atarak kutsadığını koruduğunu aktarmaktadır. Topluluğun içindeki kötülük günah keçisinin üstüne yüklenir ve kötülüğün bulaşma tehlikesini kökten yok etmek üzere çöllere sürülür.¹⁴¹ Günah keçisi gibi yabancılar, ötekiler sadece mitolojik zamanlara özgü değil, modern toplumlara sirayet etmiş yaklaşımlardır. Sadece mitolojik ve teolojik söylemlerle sınırlı olmayan günah keçisi ilan etme işlevi toplumsal yaşam içerisinde karşılık bulmaktadır. Ötekinin düşman ilan edilmesi, yabancıların günah keçisi olması veya muhalifin şeytan olduğu fikri toplumsal yaşam içerisinde sürekli yinelenen durumlardır. Özellikle ulusal güvenlik konusu sözkonusu ötekileştirme, şeytanlaştırma etkinliklerinin en bariz örneklerinden birini oluşturur. Kearney’e göre, modern toplumlar periyodik olarak ortak bir davada ortak bir düşmana karşı birleşebilmektedir. Genellikle ulusal güvenlik bahanesiyle peyda olan cadı avı, yabancı düşmanlığı, ırkçılık, antisemitizm gibi fenomenler bununla açıklanabilir.¹⁴²

Mit, güncel söylem ve eylemlerde yeniden üretilmekte ve din de bu anlamda mitolojinin izlerini taşımaktadır. Mitolojide olduğu gibi din de, dünyayı anlamlandırma veya dönüştürme çabası olarak değerlendirilebilmektedir. Din mitolojik öğeleri de barındıran daha farklı bir tarihsel döneme gönderme yapan anlamlandırma sistemidir.¹⁴³ Tek bir tanım altında incelenmesi zor olan din; en genel ifadeyle “Din, doğa üstü güçlere, kutsal kabul edilen varlıklara, ahlaki

¹⁴¹ Richard Kearney, **Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar: Ötekiliği Yorumlamak**, Çev: Barış Özkul, Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s.41-43.

¹⁴² Kearney, a.g.e., s. 55-56.

¹⁴³ Barış Çoban, a.g.e., 2003, s. 263.

öğretilere sahip değerlere veya tanrıya inanmayı sistemleştiren ibadetler bütünüdür.”¹⁴⁴ şeklinde tanımlanabilir.

Toplumsal bir anlamlandırma sistemi olarak kabul edilen din, bireysel veya kolektif olarak insan yaşamında hissedilen bir olgu olarak kabul edilmektedir. Toplumdaki en eski, en derinden hissedilen ve en etkili güçlerden biri olan dinin, insan ve toplum hayatında son derece önemli bir yeri olduğu ifade edilir.¹⁴⁵ Dinsel öğretiler, dinsel doktrinler veya dinin kendisi bireysel ve toplumsal yaşamda tarihsel süreç içerisinde farklılaşsa da belirleyici olma özelliğini barındırmaktadır. Dinsel dünya görüşleri, inananlar topluluğunun sınırlarını aşmış, toplumun egemen kültürel akışına sahip olmaktadır ve dindar olmayanlar da içinde olmak üzere, insanların bilinçlerini ve gündelik yaşamlarını derinden etkilemektedirler.¹⁴⁶

Dinlerin en önemli sosyal işlevlerinden biri, mensuplarının dünya karşısındaki tutum ve davranışlarını belirleyen bir zihniyet ve ideolojiyi kazandırma işlevidir. Din, mensubu olan insanlara belirli bir dünya görüşü sağlamaktadır. İnananlar, inandıkları dinin etkisiyle dünya ve dünyevî olaylar karşısında nasıl bir tutum ve eylem içinde bulunacaklarını belirlerler.¹⁴⁷ Din salt teori veya ideoloji içermemekte aynı zamanda eylemsel yöne de sahiptir.

Toplumsal veya tarihsel bağlamlarda bireysel ve kolektif düzeyde algılanışı ve uygulanışı bakımından farklılıklar arz eden dinsel ideoloji, değişik uygulamalara

¹⁴⁴ Ahmet Çaycı, **Mitoloji ve Din**, (Çevrimiçi), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2522, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1493, <http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/MIT101U.pdf>, Erişim Tarihi: 15 Ocak 2014.

¹⁴⁵ Nazife Gürhan, “**Toplumsal Cinsiyet ve Din**”, (Çevrimiçi), e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, Sayı: 4, s. 58-80, <http://www.e-sarkiyat.com/makaleler/4.sayi/4.pdf>, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2014.

¹⁴⁶ Fatmagül Berktaş, **Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hristiyanlıkta ve İslamiyet’te Kadının Statüsü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım**, Metis Yayınları, İstanbul, Üçüncü Baskı, 2009, s.17.

¹⁴⁷ Gürhan, a.g.e.

yol açabilmektedir. Mitoloji ve din kendi dönemlerinin formasyonuna uygun olarak gelişimi yapılanımlardır ve buna uygun söylem biçimlerine sahiptirler. Kendi gerçekliklerini ve kendi anlamlandırma sistemleri ve söylemleri ile toplumsala aktarırlar.¹⁴⁸

Nefret söylemi, mit, mitoloji ve dinsel öğretiler temelinde değerlendirildiğinde, denetim, kontrol, düzen, iktidar-güç ilişkileri vb. çerçevesinde ortaya çıktığı görülmektedir. Dinsel doktrinlere, kutsal kitaplara, mitolojik öykülere veya destanlara bu açıdan bakıldığında nefret söylemi içeren çeşitli örnekler dikkat çekmektedir. “Habil ve Kabil” hikâyesi nefret söylemi veya daha da ileri giderek nefret suçu için somut örnek olarak gösterilebilir. Adem ve Havva’nın oğulları olan Habil ve Kabil arasında geçen olay, kardeşlerden birinin diğerini öldürmesiyle sonuçlanmıştır. Farklı kaynaklarda farklı detaylarla anlatılan öyküye göre, Tanrı’nın Habil’in adağını kabul edip, Kabil’inkini etmemesi üzerine, Kabil duyduğu nefretle kardeşini öldürmesi üzerine ilk kan dökülmüştür. Habil ile Kabil’in hikâyesi hakkında gerek teologların gerek sosyal bilimcilerin farklı yorumları bulunmaktadır ancak Kabil’in kardeşi Habil’e karşı göstermiş olduğu ve genellikle uzmanlar tarafından nefret kavramıyla birlikte ele alınan kızgınlık, öfke, aşağılama ve saldırganlık gibi davranışlarının yarattığı çağrışım nefret suçunun başlangıcı olarak gösterilebilir.¹⁴⁹ Habil ve Kabil hikâyesi gibi pek çok anlatı, içinde yabancıları veya ötekileri barındırır, biz olgusu üzerinden gündelik yaşama uyarlar.

1.6.3. Ataerkil Yapı, Toplumsal Cinsiyet Kalıpları ve Nefret Söylemi

Nefret söyleminin hedef grupları sınıflandırmasında cinsiyet kimlikler ve cinsel yönelimler önemli bir yer tutmaktadır. Ayrımcı, dışlayıcı, yok sayıcı veya ötekileştirici nefret söylemi pratikleri, başta kadınlar olmak üzere çeşitli cinsel

¹⁴⁸ Barış Çoban, a.g.e., 2003, s.265.

¹⁴⁹ Hakan Ataman, a.g.e., 2012, s.50.

kimlikleri ve cinsel yönelimleri hedef alabilmektedir. Sözkonusu nefret söylemi pratiklerinin temelini bakıldığında başta ataerkil yapı olmak üzere, toplumdaki egemen güç ve iktidar algısı, dinsel-inançsal yapı ve sosyo-ekonomik sistemin oluşturduğu bakış açısı öne çıkmaktadır. Aslında tüm nedenler kimi zaman kesişmekte, kimi zaman birbirini destekleyip bütünleşebilmektedir.

Başta kadınlar olmak üzere farklı cinsel tercih ve yönelimlere yönelik nefret söylemi ataerkil yapı veya egemen erkek söylemi ile örtüşmektedir. Ataerkil yapı, yukarıdaki bölümde aktarıldığı üzere, mit, mitoloji, dinlerden bağımsız değildir. Mitsel yapılar bağlamında, ataerkil düzene geçiş, inanç sistemlerine de yansımıştır. Mit ve inanç sistemi, ataerkil düzenin ideolojisini ve söylemini biçimlendirmiştir. Bilim dahi ataerkil yapının veya erkek egemen yaklaşımın ürünü olarak değerlendirilebilmektedir ve cinsiyetçi kodları barındırdığı ileri sürülmektedir. Bilim toplumsal cinsiyet edinmesini sağlayan inançlar sistemini oluşturmaktadır. Gerek bilimciler gerekse de hitap ettikleri kitle açısından bilimsel düşünce büyük oranda erkekler tarafından icra edilen resim ve yazı alanlarında görülmediği şekilde eril bir düşüncedir. Keller'e göre, bilimsel nüfusun ezici bir çoğunluğunun erkek olması, erilliğin bilimsel düşünceyle bağdaştırılmamasının bir nedeni olmaktan sonucudur.¹⁵⁰

Ataerkil yapı genellikle ilkel komünal dönemin ardından erkeğin güç ve iktidar olmasıyla başlayan sürece yönelik tanımlamadır. Ataerkinin ortaya çıkması tarihte ilk kez yaşamın maddi koşullarının eril egemenliğine geçmesiyle ilişkilidir.¹⁵¹ İlk dönemlerde insan; üretken, verimli, yaşama can veren doğa anasının kucağında, kadının üretimde etkin role sahip olduğu anaerkil toplum yapısı ve soyun anadan

¹⁵⁰ Keller, a.g.e., s.102.

¹⁵¹ Ayşe Nevin Yıldız, “**Kadın Cinselliğinin Söylemsel İnşası Ve Namus Cinayetleri: Şanlıurfa Örneği**”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2009, s.48.

çocuğa geçtiği ana hukukuna bağılı bir toplumsal yaşam sürdürmüştür. Üretim araçlarının gelişmesi ve bu araçların erkeğin egemenliği altına girmesiyle kadın, toplumsal ve iktisadi yapıdan, üretim ilişkilerinden geriye itilmiştir. Ataerkil sistem ilk olarak “yasalar”ı ile toplumu denetlemeye ve egemenliği altına almaya girişmiş, buna yönelik olarak da zor kullanma araçları ile cezalandırma sistemlerini geliştirmiştir.¹⁵²

Anaerkil sistemden ataerkil sisteme geçişle birlikte insanın doğa ile ilişkisi başta olmak üzere, insanın insan ile mücadelesi beraberinde egemenlik ve güç ilişkilerini gündeme getirmiştir. Ataerkil insan için doğa, kutsallığını çoktan kaybetmiş ve artı değer uğruna geri dönüşümsüz, sömürülebilecek bir kaynak haline gelmiştir.¹⁵³ İnsan da mülkiyet ve güç savaşı kapsamında kontrol edilebilir, denetlenebilir, yönlendirebilir, hâkim olunabilir bir yapı haline dönüşmüştür. Ataerkil yapıda insan özellikle kadın mülkiyet temelli yaklaşımın sonucu meta haline gelmiş, kadın bedeni ve düşünsel yapısı üzerinden hâkimiyet kurulmaya çalışılmıştır. Adem ve Lilith ilişkisi, ataerkil yapının kadınlara dayattığı normların ve bu normlara karşı gelenlerin kültür tarafından şekillendirildiği ve söylencelere “nefret” unsuru olarak aktarılmasına örnek gösterilebilir.

Sümer mitolojisinde Adem'in ilk eşi olarak yer alan ve ataerkil yapıya başkaldıran Lilith, bu başkaldırının sonucu sonraki kuşaklara çocuk katili olarak aktarılmış ve böylece ataerkil kültür tarafından nefret objesi olarak yansıtılmış ve cezalandırılmıştır. Lilith ile birlikte aynı kaderi yaşayan Lamia ve Medea adlı mitolojik figürler de, ataerkil yapıya başkaldırmalarının karşılığı olarak kültür

¹⁵² Burcu Kaya Erdem, Özge Baydaş Sayılğan, “Ataerkil ve Anaerkil Toplumun Tarihsel Savaşımının Avatar Filmi Bağlamında İncelenmesi”, İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Çalışmaları Dergisi Yıl:1 Sayı:1, s.101.

¹⁵³ Erdem, Sayılğan, a.g.e., s.101.

tarafından çocuk katili olarak suçlanmış, toplumun erkek egemen ortak bilinci tarafından bu şekilde cezalandırılmıştır.¹⁵⁴

Cinsiyet veya cinsel yönelim temelli nefret söylemi toplumsal cinsiyet ile ilişkili konumdadır. Toplumsal cinsiyet olgusu ve bunun çerçevesinde oluşan ilişkiler ağına bakıldığında bu ilişkilerin cinsiyete dayalı ayrımcılığın temelini oluşturduğu görülmektedir.¹⁵⁵ Cinsiyet veya cinsel yönelim temelli nefret söylemi toplumsal cinsiyet kalıpları tarafından oluşturulması veya desteklenmesi, iktidar, otorite ve güç ilişkileri ile ilgilidir. Çünkü toplumsal cinsiyet temelinde bakıldığında cinsel farklılığın kadınların tahakküm ve kontrol altına alınması biçiminde tasarlandığı görülecektir. Toplumsal cinsiyet ve iktidar ilişkilerine işaret eden Scott'a göre, mevcut tüm hiyerarşik yapılar, kadın ve erkek arasındaki sözde doğal ilişkiye dair genelleştirilmiş anlayışlara dayanmaktadır. Toplumsal cinsiyetin göstergeleri ve iktidar birbirlerini inşa etmektedir. Hem kadın ve erkek arasındaki ikili karşıtlık hem de toplumsal cinsiyet ilişkilerine ilişkin toplumsal süreç iktidarın parçası haline gelir. Bu fikri herhangi bir şekilde sorgulamak veya değiştirmek bütün bir sistemi tehdit etmek anlamına gelir.¹⁵⁶

Toplumsal cinsiyet kalıpları veya toplumsal cinsiyetçilik nefret söylemini üreten ve dolaştıran kaynaklardan biri olarak gösterilebilir. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkekliğin biyolojik farklılıkları değil, cinsiyet farklılıklarına yüklenen anlamlara ilişkin bir kavram olarak değerlendirilebilir. Yani biyolojik, cinsiyet organı ve gen yapısıyla tanımlanan biyolojik cinsiyetin dışında, toplumsal yaşam

¹⁵⁴ Cemile Akyıldız Ercan, “**Mitolojide Çocuk Katili Kadınlar, Lilit, Lamia, Medea**”, (Çevrimiçi), Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks, http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewFile/453/akyildiz_ercan, Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2013.

¹⁵⁵ Mehmet Erdoğan, “**Medyada Cinsiyete Dayalı Ayrımcılıkla Mücadelede Medya İzleme Grupları**”, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2011, s.14.

¹⁵⁶ Joan W. Scott, **Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz**, Çev: Aykut Tunç Kılıç, Agora Kitaplığı 152, 2007, İstanbul, s.53.

içerisinde oluşturulan kadın ve erkeğe yüklenen rollerle tanımlanan toplumsal cinsiyet kalıpları bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak kadın ile erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasını, toplumların bu iki cinsi birbirinden ayırt etme biçimini, onlara verdiği toplumsal rolleri anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet erkeklerin ve kadınların öznel kimliklerinin sadece toplumsal kökenlerini belirgin kılmanın bir yoludur, yani cinsiyeti olan bir bedene zorla kabul ettirilmiş bir toplumsal kategoridir.¹⁵⁷

Anne Oakley başta olmak üzere, Gayle Rubin, N. Chodorow gibi feministler toplumsal cinsiyetin cinsiyetten farklı olarak ataerkil yapı ve pratikler içindeki iktidar ilişkileri aracılığıyla üretilen ideolojik bir kategori olduğunu savunmaktadır.¹⁵⁸ Toplumsal cinsiyet konusunun önemi, kadınlar ile erkekler arasındaki güç ilişkilerini anlamaya, eşitsizlikleri sorgulamaya yarayacak bir kavram olarak düşünülmesinden sonra artmıştır.¹⁵⁹ Toplumsal cinsiyet çalışmaları, toplumsal cinsiyetin kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların biyolojik farklılıklarla açıklanamayacağını, kadın ve erkeklerin rolleri söz konusu olduğunda çeşitli kültürler arasında büyük farklılıklar olduğuna dikkati çekmektedirler. Dolayısıyla bir toplumda kadın ve erkeklerin toplumsal hayata katılım biçimi, oranı, görünürlüğü ve temsil biçimi önemli oranda o toplumda geçerli olan toplumsal cinsiyet algısından etkilenir. Bir toplumda kadın ve erkeğin toplum içindeki statüsü ve buna uygun rollerini büyük oranda toplumsal olarak kurulan toplumsal cinsiyet rejimi cinsiyet rolleri belirler.¹⁶⁰ Toplumsal cinsiyet kalıpları sadece kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal rolleri değil, kadın ve erkeğin konumlandırılışını, tanımlanmasını da

¹⁵⁷ Scott, a.g.e., s.11.

¹⁵⁸ Ayşe Nevin Yıldız, a.g.e., s.24.

¹⁵⁹ Yıldız Ecevit, **Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2307, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1304, Eskişehir, 2011, s.4.

¹⁶⁰ Şevket Özden, “**Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Toplumsal Cinsiyet Düzeni**”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2009, Cilt: 2, Sayı: 8, s.302.

etkiler. Kadına yüklenen roller özellikle kadına yönelik nefret söyleminin kaynağını da teşkil edebilmektedir.

Adem, Havva ve Lilith örneğinde olduğu gibi nefret söylemi ile birlikte toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumu ve eşitsizliklerin meşrulaştırılması gerek mitolojik gerekse dinsel anlatılarda dikkat çeken bir konudur. Özellikle kadın ve erkeğe belirlediği rol ve statülerde, toplumsal cinsiyetin belirlenmesinde ve insanların buna göre değer yargılarına ulaşmasında dinsel yorumların etkisi dikkat çekicidir. Berktaş'a göre, son derece etkili bir meşrulaştırma ve şeyleştirme aracı olarak din, katı toplumsal cinsiyet ayrımlarının ve kalıplarının oluşturulup pekiştirilmesinde önemli bir rol oynayabilmektedir. Berktaş'ın tektanrılı dinler karşısında kadının konumuna ilişkin yaptığı araştırmada, özellikle yaratılış öykülerinin erkek egemen zihniyeti yansıttığı gösterilmektedir. Nefret söylemi alanlarından biri olan cinsiyetçi bakış açısının görüldüğü yaratılış hikâyeleri fiziksel olarak kadının elinden alınamayan doğurganlık küçümsenmekte, kadının yeni bir can yaratma özelliğine sahip bedeni kirli sayılarak lekelenmekte ve denetlenmesi meşrulaştırılmaktadır. Gerek ataerkil sistem gerekse tek tanrılı dinlerin niteliği, özellikle kadın bedeni üzerindeki nefret söyleminin kaynağını oluşturmakta ve sürekli dolaşıma sokmaktadır.¹⁶¹

Cinsiyetçi bakış açısı, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve nefret söylemi dinsel metinlerin yanı sıra atasözlerinden deyimlere ve şarkılara kadar gündelik hayatın birçok alanına yansiyabilmektedir. Yani siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal alanda temsilini bulan ayrımcılık ve nefret söylemi toplumsal yaşam içerisinde sıklıkla kullanılabilir. “Allah şeytanı yarattı, kadına ne gerek vardı”, “Saçı uzun aklı kısa”, “Karıdan korkmayan yanılır”, “Karıya dişini saydırma”, “Karıyı sırdaş eden tellâl aramasın”, “At ile avrata inan olmaz”,

¹⁶¹ Berktaş, a.g.e., s.9-11.

“Avradın kazdığı kuyudan su çıkmaz”¹⁶² gibi atasözleri ve deyimler özellikle kadına yüklenen anlamı ortaya koymaktadır. “Kadının sırtından sopayı karnından sıpayı eksik etmeyeceksin” gibi sözler de cinsel ayrımcılığı meşrulaştıran ve içerisinde iktidarı barındıran niteliktedir.

Cinsiyetçi bakış açısı ve cinsiyet temelli nefret söylemi sadece kadına yönelik bir alanı kapsamaz. Yani toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sadece kadınların toplumsal kaynaklardan eşit biçimde yararlanmalarını engellemekle kalmaz, heteroseksüellikten farklı cinsel yönelimleri olan bireylerin başta yaşam hakları olmak üzere, temel insan hakkı ihlallerine uğramalarına da yol açar.¹⁶³ Özellikle cinsel tercih veya cinsel yönelim de nefret söyleminin hedefi olabilmektedir. Avrupa Konseyi üyesi 47 ülkede yapılan araştırmadan oluşan “Avrupa’da cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık” başlıklı rapor, homofobi, transfobi, ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık hakkında bilgi vermektedir. Rapora göre, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin ne olduğuna dair önyargılı, çağdışı ve yanlış bilgiler, ve LGBT bireyler hakkında medyada ve ders kitaplarındaki basmakalıp tasvirler olumsuz tutumların biçimlenmesine katkıda bulunuyor. Çeşitli üye ülkelerde de LGBT bireylere yönelik zaman zaman nefrete varan kışkırtıcı ve saldırgan söylemler saptanmıştır. LGBT bireyler birçok kez kamuya, dine, ve geleneksel cinsiyet ve aile kavramlarına tehdit olarak betimlenmiştir. Üye ülkelerin çoğunluğu (38), uluslararası standartlar ve Avrupa standartları doğrultusunda cinsel yönelimin, ayrımcılık karşıtı genel ve kısmî mevzuattaki ayrımcılık temellerinden biri olduğunu kabul etmiştir. Yaklaşık dokuz üye ülke LGBT bireyleri ayrımcılığa karşı korumuyor gibi görünmektedir. 47 üye ülkenin daha azı, yani 20’si cinsiyet

¹⁶² Salim Küçük, “Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinde Kadın ve Erkek Kimliği”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2003, Cilt 5, Sayı 2, s. 213-224.

¹⁶³ Aksu Bora, “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık”, Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşım içinde, Der: Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, İstanbul, s.184.

kimliğine dayalı ayrımcılığı, ayrımcılık karşıtı mevzuatında cinsiyet kimliğini ya açıkça belirterek, ya da “cinsiyet”, “toplumsal cinsiyet” ya da “başka ayrımcılık temeli” terimlerinin yorumu olarak tanıyarak kapsamaktadır. Diğer 27 üye ülkede ise, ayrımcılık karşıtı mevzuat trans bireylerin korunması konusunda ya sessiz kalmakta ya da mevzuat bu konuda belirsiz olmaktadır. Üye ülkelerde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığa ilişkin resmî istatistik ve veriler sınırlıdır. Eşitliği geliştirme amaçlı ulusal kurumların hepsinin cinsel yönelime dayalı ayrımcılık şikâyetlerini kabul etmek için açık bir yetkisi yok ve daha da azının, cinsiyet kimliğini bir ayrımcılık temeli olarak kapsayan açık bir yetkisi bulunmaktadır.¹⁶⁴

1.6.4. İktidar, Ulus Devlet ve Milliyetçilik

Nefret söyleminin kökenleri irdelenirken, toplumsal cinsiyet yapısında olduğu gibi iktidar, güç ve siyasal alanı merkeze almak gerekmektedir. Çünkü genel olarak “eşitsizlik” üzerinden şekillenen nefret söyleminin, kişisel olmaktan çok toplumsal, ideolojik bir arka plandan beslendiği kabul edilmektedir.¹⁶⁵ İktidar veya siyasa yapıcılarını söylem alanını denetlemekte veya direk söylem alanını belirleyebilmektedir. Söylemi kontrol etmek, yalnızca insanların herhangi bir tür eylemini denetim altında tutma girişimi değil, aslında, tam da diğer insanların zihinlerini etkileyen ve ele geçiren türden bir faaliyettir. Bilgiyi, ideolojiyi ve tutumları denetlemek, insanların eylemlerinden çok zihinlerini kontrol etmenin garantili bir yoludur.¹⁶⁶ İktidarların kullandığı söylem biçimi de, mevcut düzenin

¹⁶⁴ “Avrupa’da cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık” başlıklı rapor Avrupa Konseyi tarafından 2011 tarihinde yayınlanmıştır. (Çevrimiçi), http://www.coe.int/t/commissioner/Source/LGBT/LGBTStudy2011_Turkish.pdf, Erişim Tarihi: 18 Mart 2013.

¹⁶⁵ Göregenli, a.g.e., 2009, s.51.

¹⁶⁶ Teun A. van Dijk, “Söylem ve İktidar”, Çev: Pınar Uygun, Nefret Suçları ve Nefret Söylemi içinde, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, s. 12.

devamını sağlama, meşruiyetini destekleme ve süreklileştirme amacını taşımaktadır. Sözkonusu amaç için toplumsal yapının farklı dinamikleri üzerinden yürütülen politikalar kapsamında zaman zaman “ırkçı”, “aşırı-milliyetçi”, “ayrımcı”, “ötekileştirici”, ve “dışlayıcı” biçimlerle nefret söylemini oluşturmaktadır. Nefret söyleminin üretilmesi veya dolaşıma sunulması, iktidarların kontrolü içinde gerçekleşir ve ancak iktidarda olma haliyle mümkündür.¹⁶⁷

Fairclough, iktidar ilişkilerinin, esas olarak herhangi bir tür söylemdeki, hatta bilimsel ve kuramsal söylemlerdeki, söylemsel pratikler tarafından etkilenebileceğini savunmaktadır. Nefret suçu vakalarını da, mevcut iktidar ilişkilerinin yeniden teyit edilmesine katkı sağladığını, tehdit altında olan mağdur grubun toplum içinde ait olduğu ikincil konumunun yeniden vurgulanmasına hizmet ettiğini aktarmaktadır. Dolayısıyla fail bir bakıma işlediği nefret suçuyla, kendisi ve ötekileştirdiği kişi veya grup arasındaki ilişkiyi, daha geniş ideolojik, siyasi ve toplumsal modele, görece uygun bir çerçeveye oturtma çabasıdır.¹⁶⁸

Nefret söylemi ile birlikte ele alınan “iktidar” geniş bir alanı tanımlamaktadır. Michael Mann iktidarı dört temel -ekonomik, ideolojik, askeri ve siyasal- kaynak üzerindeki hâkimiyet bağlamında tanımlamaktadır.¹⁶⁹ Giddens, iktidarı tahakküm ilişkileri bağlamında ele almakta ve tahakkümü zaman-mekân üzerinde kurulan üstünlük ile ilişkilendirmektedir. Tahakküm toplumsal yaşamın derinliklerine işlemiş süreklilikleri temsil eden kurumlarda ve bu kurumlar

¹⁶⁷ Melek Göregenli, “Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”, **Medya ve Nefret Söylemi, Kavramlar Mecralar Tartışmaları** içinde, Edt: Mahmut Çınar, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s.57.

¹⁶⁸ Ulusal Basında Nefret Suçları 10 Yıl 10 Örnek, a.g.e., s.10.

¹⁶⁹ Michael Mann, “**İktidarın Tarihi 1, Başlangıcından 1760'a Kadar Toplumsal İktidarın Kaynakları**”, Çev: Emre Kolay, Esin Saraçoğlu, Olcay Sevimli, Soner Torlak, Phoenix Yayınları, Ankara, 2013.

aracılığıyla ifade edilmektedir.¹⁷⁰ Foucault'un iktidar tanımı hapishaneler ve gözetim-denetim mekanizmalarıyla dikkat çekmektedir. İktidar tanımları ve sınıflandırmaları farklılık gösterse de, ortak özellik iktidar biçimlerinin karmaşık ve sabit olmayan tarzlarda iç içe geçmesidir.¹⁷¹ Feodalizmden ulus-devlete geçişte de, iktidar alanı farklı bir alana devredilmiştir. Toprak temelli ekonomik ve kültürel ilişkiler ağı olan feodalizmin her türlü yönetme erkini başka bir sosyal ve ekonomik sisteme -kapitalizme-devretmesiyle oluşan ulus-devletleşme sürecinde toplum veya toplumsal yapı yeniden kurgulanmaya çalışılmıştır. Giddens'in tanımıyla devlet bazen yönetim veya iktidar aygıtı, bazen de bu yönetim ve iktidara maruz kalan tüm toplumsal sistem anlamına gelmektedir.¹⁷² Kapitalistik evrim süreciyle beraber dönüşüm geçiren ulus-devlet belli sınırlar içerisinde kapanmış, kimliklendirilmiş, toplumlara gereksinim duyar ve ulus-devlet kendisine uluslar kurgulamak zorundadır.¹⁷³ Giddens'in "hükmetme" üzerinden geleneksel ve modern devletlere ilişkin yaptığı kıyaslamada, modern devletlerin en önemli özelliklerinden birinin, devlet yöneticilerinin, gündelik faaliyetlerin en mahrem kısımlarını bile etkileme yetilerinin muazzam derecede genişlemesi olduğu aktarılmaktadır.¹⁷⁴

Modern yapı ve modernite denilen süreç, temelini Reform ve Rönesans'tan alan pozitivistimin, rasyonelleşmenin, yasal-ussal otoritenin ve kapitalist üretimin ürünüdür. Thompson modern topluma geçişi veya moderniteyi, feodalizmin yerini kapitalist üretim ve değişim sistemine dönüşmesi, siyasal yapının ulus-devletler üzerine şekillenen özgün yönetim yapısına evrilmesi askeri iktidarların mevcut güç

¹⁷⁰ Anthony Giddens, **Ulus Devlet Ve Şiddet**, Çev: Cumhur Atay, Devrin Yayınları, İstanbul, 2005, s.18.

¹⁷¹ John B. Thompson, **Medya ve Modernite**, Çev: Serdar Öztürk, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2008, s.30.

¹⁷² Giddens, a.g.e., 2005, s.28.

¹⁷³ Barış Çoban, a.g.e., 2009, s.41.

¹⁷⁴ Giddens, a.g.e., s.20.

tekelinin de ulus-devletlerin elinde toplanması şeklinde aktarmaktadır.¹⁷⁵ Askeri güç gibi temel iktidar alanlarının ulus-devlete bıraktığı dönemle birlikte “teklik”, “bütünlük” gibi yaklaşımlar ön plana çıkmıştır ve devletler merkezileşmiş önemli iktidar merkezleri olmuşlardır. Nefret söylemi açısından üzerinde durulması gerekli alanlardan biri olan devlet ve ulus-devlet bu kapsamda önem kazanmaktadır. Geleneksel uluslararası ilişkiler disiplininde ulus-devlet veya devlet sabit bir kavram olarak ele alınmakta, diğer yandan devlet veya ulus sabit bir birim değil, sürekli oluşum halinde olan ve bilgi iktidar ilişkisi çerçevesinde sürekli yeniden kurgulanan bir süreç olduğu savunulmaktadır. Eleştirel yaklaşım çerçevesinde bakıldığında devlet sürekli oluşum halinde olduğu gibi, onunla yakından ilişkili bir kavram olan ulus da sürekli oluşum halindedir ve bu nedenle tarihsel olarak belli sosyo-ekonomik koşullarda her iki kavramın da farklı şekillerde yeniden inşa edilmesi son derece doğaldır.¹⁷⁶

Ulus-devletleşme, kentleşme, akılcılığın yükselişi gibi süreçleri barındıran modernleşme sürecinde, ulus-devlet ve ulusal eğitim gibi yapılar, bazı kimlikleri hakim kılan, azınlık gruplarını ise dışlayıcı, asimile edici ve baskılayıcı işlevler görmüştür.¹⁷⁷ Giddens’in tanımıyla ulus devlet, diğer ulus devletler kompleksi içerisinde var olan ulus-devlet işaretlenmiş hudutları olan bir bölge üzerinde bir idari tekel sürdüren, hükmü kanun ve iç ve dış şiddet araçlarının kontrolü ile onaylanan bir kurumsal hükümet şekilleri dizidir. Ulus ise hem dahili devlet hem de diğer

¹⁷⁵ Thompson, a.g.e., s.76.

¹⁷⁶ Elçin Aktoprak, “Batı Avrupa’da Ulus İnşa Süreçleri ve Ulusal Azınlık Sorunları”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008, s.12-13.

¹⁷⁷ Kenan Çayır, “Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık”, *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde, Der: Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s.8.

devletler tarafından tepkisel olarak gözetilen, üniter bir yönetime konu olan ve açıkça belirlenmiş bir bölge içerisinde var olan bir ortaklıktır.¹⁷⁸

Geleneksel toplumdan modern topluma geçiş sürecinde usul devletleşme ile birlikte, ulusçuluk üzerinden şekillenen bir kimlik yapılanması sözkonusudur. Ulusçuluk, bireylerin bir politik düzenin üyeleri arasındaki toplumsallığı vurgulayan semboller ve inançlar dizisiyle ilişkileri bütünüdür.¹⁷⁹ Kurgulanan ulus üzerinden genelde tek bir etnik dinsel kimlik tüm toplum üzerinden “ulusal birlik” inşa edilmektedir. Ulus devlet kimliğini tüm gruplara tek gerçeklik olarak dayatır.¹⁸⁰ Ulus devletleşme sürecinde ortaya çıkan ideoloji olarak kabul edilen milliyetçilik ise, ister siyasi bir birlik ister soya dayalı bir birlik arayışında olsun, arayışının temel motivasyonu her zaman homojenliktir ve bu homojenliğin en iyi ifadesini bulduğu alan kültürdür. Tarih, dil, din, toprak, siyasi kurumlar ve semboller bu ortak kültürü yaratmak adına işlevselleştirilir. Dikkat edilirse ulus inşa sürecinde kullanılan unsurların önemli bir kısmı bireyin doğduğunda kendi iradesiyle seçmediği, içine doğduğu koşulları tanımlayan unsurlardır.¹⁸¹ Modern ulus, kan ilişkilerinin biyolojik bir sürekliliğini, toprağın uzamsal sürekliliğini ve dilsel ortaklığını esas alan kültürel bir birliktelik tanımıdır ve tutkal olarak da milliyetçilik kullanılmıştır.¹⁸²

Ulus, belli bir grubun kendini ortak dil, din, tarih, soy, mekân gibi unsurların biri, birkaçı ya da hepsi üzerinden tanımladığı siyasi ve kültürel bir birimdir. Sosyal bir inşa olan ulus, siyasi bir birim olan devletle özdeş değildir; fakat ortaya çıktığı günden günümüze dek kendi kaderini tayin ilkesi (self-determination) ulusa içkin

¹⁷⁸ Giddens, a.g.e., s.159-165.

¹⁷⁹ Giddens, a.g.e., s.159.

¹⁸⁰ Yasemin İnceoğlu, Savaş Çoban, Azınlıklar, Ötekiler ve Medya, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s.58.

¹⁸¹ Aktoprak, a.g.e., 2008, s.22.

¹⁸² Çağhan Kızıl, “Ulus-Devlet ve Milliyetçilik”, (Çevrimiçi), Birikim Dergisi, <http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=314>, Erişim Tarihi: 12 Aralık 2012.

önemli kavramlardan biridir ve ulusa siyasi bir nitelik katmaktadır.¹⁸³ Ulus-devletleşme sürecinde ortaya çıkan söylem, ulus-devleti güçlendirici, “tek millet”, “güçlü bir ulus” temelinde şekillenmektedir. Bu kapsamda farklı kimliksel, etnik, kültürel yapılar “ulus” veya “millet” bağlamında “bütünsellik” bağlamında ele alınmaktadır ya da alt kimlik şeklinde tanımlanmakta ya da asimilasyon, ötekileştirme, yok sayma gibi yöntemlere başvurulmaktadır. Çoğu ulus-devlet, düşmanlarını patolojikleştirmenin yollarını arar. “Ulusal biz”, “yabancı onlar” ile karşıtlık içinde tekrar tekrar tanımlanır. Ulusal kimlik bir toplumda verili bir strateji düzeyinde oluşturulan kimliktir. Belli bir sınıflandırma sistemine dayanan ulusal kimlik, “onlara” karşı “bizi” tanımlamayı sağlamaktadır.¹⁸⁴ Oran’ın ifadesiyle ulus-devlet, hem içte asimilasyon ve/veya etno-dinsel temizlikle tektipleştirmeyi gerçekleştirmek hem de çevredeki ulusal burjuvazilerle rekabet edebilmek için ulusal burjuvaziler tarafından icat edilmiştir.¹⁸⁵

Kearney’e göre, ulus-devlet sınırları yurttaşları içeride, yabancıları ise dışarıda bırakacak şekilde düzenlenip denetlenir. Ulusal güvenlik, ulus-devleti karantina altına alır, topraklarına izinsiz girmeye çalışanlardan korur.¹⁸⁶ Aslında sınır olgusu ulus, iktidar ve güç ilişkileri kapsamında üzerinde durulması gereken bir konudur. Sosyal bilimlerde sınırın birçok tanımı vardır ve birçok çalışmada araştırma konusu olmuştur. Donnan ve Wilson’un “Sınırlar, Kimlik, Ulus ve Devletin Uçları” başlıklı çalışmasında sınır bölgeleri iktidar alanları ve sembolleri olarak tanımlanmıştır. Çalışma, devletin kendi sınır bölgelerine nasıl dağıldığını, sınır bölgelerinde yaşayanların çoğu zaman nasıl iktidarın suiistimal edilmesinin kurbanları oldukları, bazen de devlet erkinin kaynaklarını ya da organlarını

¹⁸³ Aktoprak, a.g.e., s.16.

¹⁸⁴ Demirer, a.g.e., s.297.

¹⁸⁵ Baskın Oran, “Azınlıklar Nasıl Azınlık Oldu?”, **Azınlıklar, Ötekiler ve Medya** içinde, Der: Yasemin İnceoğlu, Savaş Çoban, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, s.22.

¹⁸⁶ Kearney, a.g.e., s.88.

oluşturdukları, bazen de devlet erkinin kaynaklarını ya da organlarını oluşturduklarını aktarmaktadır. Güvenlik kuleleri ve dikenli teller, devletlerin kendilerine ait topraklarının ulaştığı son sınırları beli eden uç bir egemenlik göstergesidir.¹⁸⁷ Seyla Benhabip de ulus-devlet ve sınır ilişkisi üzerinden yabancılar, uyruksuzlar, sığınmacılar, uyruksuz ve yersiz yurtsuz insanların durumuna dikkat çekmektedir. Benhabip'e göre, ulus devletleşme süreci, devletlerin istenmeyen azınlıklara karşı kitlesel bir vatandaşlıktan çıkarma hareketi başlatmalarıyla ve böylece sınırlar arasında milyonlarca kişiden oluşan sığınmacı, sınır dışı edilmiş yabancı ve uyruksuz insan toplulukları yaratmalarıyla birlikte tamamlanmış oldu. Sığınmacılar, azınlıklar, uyruksuz ve yersiz yurtsuz insanlar, ulus-devletin eylemleri doğrultusunda yaratılmış olan özel insan kategorileridir.¹⁸⁸

Ulus devletin doğası, toplumsal gerçekliğin parçalı yapısını reddeder ve farklı yöntemlerle toplumu çizilmiş sınırlar içerisinde bir bütün olarak kurgulamaya çalışmaktadır. Modern dönemde homojen uluslar devleti değil, devletler kendi uluslarını, kurucu mitlerle kurmuşlardır.¹⁸⁹ Devletlerin ulusa ihtiyaç duymalarının amacı, özellikle "birlik", "bütünlük" sağlama ve iç parçalanma ve dış tehditlere karşı korunma mekanizması olarak değerlendirilmektedir. Ulusal duygular geliştiği ölçüde tehditler de azalmaktadır. Devletin içindeki her tür alt-grup gibi, iktidardaki hükümetlerin de bu duygunun kısıtlanmasında çıkarları vardır. Milliyetçilik de devlet düzeyinde tekbiçimliliklerin dışavurumu, itici gücü ve sonucudur.¹⁹⁰ Dolayısıyla ulus-devlet süreci kendi içerisinde "milliyetçilik" ideolojisini

¹⁸⁷ Hastings Donnan, Thomas M. Wilson, "Sınırlar, Kimlik, Ulus ve Devletin Uçları", Çev: Zeki Yaş, Ütopya Yayınları, Ankara, 2002, s.11-17.

^S Seyla Benhabip, **Ötekilerin Hakları: Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar**, Çev: Berna Akkıyal, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, 64-65.

¹⁸⁹ Gerd Baumann, **Çokkültürcülük Bilmecesi: Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek**, Çev: Işıl Demirakin, Dost Kitabevi, Ankara, 2006, s. 35

¹⁹⁰ Etienne Balibar, Immanuel Wallerstein, **İrk Ulus Sınıf, Belirsiz Kimlikler**, Çev: Nazlı Ökten, Metis Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2007, s.101-102.

yaratmakta, millet kurgusu üzerinden devlet ve sınırları belirlenip güçlendirmeye çalışmaktadır. Ancak milliyetçiliği sadece ulus-devlet süreci ile açıklamak yetersiz kalacaktır. Çünkü milliyetçilik, daha önceden var olan kimlik ve geleneklerden kaynağını alır, ulusal kimlikler de bu gelenekleri yansıdır. Ancak milliyetçilik, önceden var olan etnik kimliklerde temel değişiklikler yapar ve kültürel miraslara yeni anlamlar katar. Etnik kökenler, kültürel özgürlükler, modern ulus oluşumunun yalnızca bir cephesidir, üstelik zorunlu olarak evrensel cepheleer değildirler.¹⁹¹

Ulus-devlet ve milliyetçiliğin tarihsel gelişimi içerisinde birbirleriyle olan bağı, kültürel, siyasi, ekonomik, birçok yönü olan bir analizi gerektirmektedir. Bu bağlamda, bu olguların, insanların anlam dünyaları, davranışları, kısacası kültürleri ile ilgili önemli bir boyutu vardır.¹⁹² Milliyetçilik ulus inşa projesidir ve bu proje kolektif eyleme dayanmaktadır. Bu eylem ulus bazında inşa edilen ortaklık duygusuyla ve ortak ulusal bilinçle beslenmektedir. Ancak milliyetçiliği salt ulus-devlet kurgusu üzerinden tanımlama yaklaşımının karşısında, ulus-devlet süreci öncesinden de milliyetçiliğin bulunduğunu ileri süren yaklaşımlar mevcuttur. Örneğin Balibar ve Wallerstein, milliyetçiliği keskin ulusların ve ulus-devletlerin kurulması gibi nesnel bir sürecin sonucu olarak görmenin yeterli olmayacağını belirtmektedir.¹⁹³ Ayrıca milleti ve milliyetçiliği, farklı kimlikleri bir potada birleştirip, ulus-devletin coğrafi sınırları üzerinden yapılan bir tanımlama ile niteleyen yaklaşımlar da bulunmaktadır. Diğer yandan, milletin mevcut sınırlar içerisinde yaşayan bir etnik kimlik üzerinden şekillendiği ve diğer kimliklerin ötelendiği, milliyetçilik yaklaşımının da buradan ortaya çıktığı, faşizm ideolojisinin

¹⁹¹ Craig Calhoun, **Milliyetçilik**, Çev: Bilgen Sütçüoğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, 2012, s.20.

¹⁹² Selim Karyelioğlu, “**Ulus Devlet Ve Milliyetçiliğin Tarihsel Dayanakları Ve Küreselleşmenin Ulus Devlet Ve Milliyetçilik Üzerindeki Etkileri**”, ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, Yıl: 2012, Cilt: 5 (1), s.137-169..

¹⁹³ Balibar, Wallerstein, a.g.e., s.65.

temeli olduğuna dair teoriler savunulmaktadır. Modern devletler hukuksal bir araç olmaktan çıkarak, ulusun hizmetine amade, kanunsuz bir ayrımcılığa dönüşmesi süreci, devletlerin istenmeyen azınlıklara karşı kitlesel bir vatandaşlıktan çıkarma hareketi başlatmalarıyla ve böylece, sınırlar arasında milyonlarca kişiden oluşan sığınmacı, sınırdışı edilmiş yabancı ve uyruksuz insan toplulukları yaratmalarıyla tamamlanmış oldu. Sığınmacılar, azınlıklar, uyruksuz ve yersiz yurtsuz insanlar, ulus-devletin eylemleri doğrultusunda yaratılmış olan özel insan kategorileridir. İktidardaki politik çoğunluk, belli grupların “homojen” halka dâhil olmadıklarını ilan ettiği taktirde kişi azınlık haline gelir.¹⁹⁴

Milliyetçiliğe ilişkin yaklaşımlar ve tanımların çeşitliliği, bu kavramın tek başına bir işlev görmemesi yani bir zincirin içerisinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Wallerstein ve Balibar’a göre sözkonusu zincir, yurttaşlık, yurtseverlik, popülizm, etnizm, etnosantrizm, yabancı düşmanlığı, şovenizm, emperyalizm gibi kavramlarla zenginleşmektedir. Dolayısıyla milliyetçiliği kesin olarak sabitleştirmek mümkün değildir.¹⁹⁵ Milliyetçiliği açıklamaya çalışan kuramlardan ilki, etnik kimlik üzerinden milliyetçiliği tanımlamaktadır. Etnik kimliği milliyetçiliğin öncülü olarak değerlendiren yaklaşıma göre, etnik kimlik esas olarak din, dil, ortak geçmiş gibi öğelere duyulan inancı ön plana çıkarmaktadır. Milletleri ve milliyetçiliği doğal ve ezeli bir olgu olarak görmeyip, modernite ile ve kapitalizmle ilişkilendirerek açıklamaya çalışan modernistlere göre ise, milletler ancak milliyetçilik çağında sosyolojik bir gereklilik haline gelir.¹⁹⁶ Ernest Gellner’e göre, modern öncesi toplumlarda elitlerle üretici sınıflar arasında kesin bir sınır bulunmaktadır ve bu sınırı aşmaya yardımcı olabilecek bir ideolojinin geliştirilmesi

¹⁹⁴ Benhabip, a.g.e., s.63-64.

¹⁹⁵ Balibar, Wallerstein, a.g.e., s.63.

¹⁹⁶ Fatih Yaşlı, “**Milliyetçilik ve Faşizm Türkiye’de Irkçı Milliyetçilik Üzerine Bir İnceleme**”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008, s.15.

mümkün değildir. Ancak endüstrileşme ile birlikte ortaya bir türdeşleşme ihtiyacı çıkmıştır ve milliyetçilik bu türdeşliğin ideolojisidir.¹⁹⁷

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yıkılan imparatorlukların ardından kurulan ulus devletlere işaret eden Michael Mann, organik milliyetçilik kavramsallaştırması üzerinden, otoriter devletçiliğe dikkat çekmiştir. Mann'a göre, organik milliyetçiler, diğer milletlerinkinden ayırt edilebilen kalıcı bir milli karakter, ruh veya maneviyat, bunu mutlak olarak ifade eden bir devlet kurma hakkı, milleti zayıflatmaktan başka işe yaramayacak farklı karakterdeki dış grupları hariç tutma hakkına inanmışlardır.¹⁹⁸ Milliyetçiliğin farklı türlerine işaret eden Stefan Breuer ise, sağ milliyetçilik, yeni milliyetçilik, radikal milliyetçilik veya ultra milliyetçilik gibi kavramları kullanmaktadır. Milliyetçiliğin ancak milli bilincin ve aynı zamanda dil ile kültüre dayanan milli bilincin dışarıdan gelen, hem milli hem de ulusaşırı bilinç biçimlerine kapanması ile söz edilebileceğini savunmaktadır.¹⁹⁹

Milliyetçiliğin özünde, iktidar, ideoloji, statü ve politika sorunları yatmaktadır.²⁰⁰ Milliyetçi ideolojinin üç temel amacı olduğunu savunan Smith'e göre, birinci amaç, millet tanımının kapsadığı düşünülen bütün toplulukların siyasal yapıyla bütünleştirilmesi ve ulusal birliğin sağlanması, ikinci amaç, yalnızca varsayılan milletin çoğunlukta olacağı egemen bir devletin yaratılmasıyla gerçekleştirilecek olan ulusal bağımsızlık; üçüncüsü de bu bağımsız devlet çatısı altında milletin var olduğuna duyulan inancın bütün topluluk bireyelerine

¹⁹⁷ Ernest Gellner, **Uluslar ve Ulusçuluk**, Çev: Büşra Ersanlı Behar, Günay Göksu Özdoğan, İnsan Yayınları, 1992, s. 107–108.

¹⁹⁸ Michael Mann, **Demokrasinin Karanlık Yüzü, Etnik Temizliği Açıklamak**, Çev: Bülent O. Doğan, İstanbul, İthaki Yayınları, 2012, s.75.

¹⁹⁹ Stefan Breuer, **Milliyetçilikler ve Faşizmler, Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri**, Çev: Çiğdem Canan Dikmen, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.49.

²⁰⁰ Eric John Hobsbawm, **Milletler ve Milliyetçilik, Program, Mit, Gerçeklik**, Çev: Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, 4. Baskı, 2010, s.135.

yaygınlaşmasını sağlayan bir ulus-olusturma sürecinin devamı, başka bir deyişle milliyetçi bir dünya görüşünün yaratılmasıdır.”²⁰¹

Breuer’e göre, milliyetçilik herkesin kendi milletini en yüksek olmasa bile, yüksek bir mertebeye yerleştirmesi, içe dönük yani kendi mensuplarına yönelik milletlerine sadık davranmaları ve en yüksek sadakati göstermeleri talebi, dışarıya dönük olarak da devletlerarası hukuk açısında kendi kaderini tayin etme ilkesine yansıdığı gibi, özgürlü ve egemenlik talebini içermektedir.²⁰² Milliyetçiliğe ilişkin “iyi” ve “kötü” ayrımına işaret eden Balibar ve Wallerstein tespitlerinde de, bir devlet ya da bir cemaat oluşturmaya çalışan ile boyun eğdirmeye, yok etmeye çalışan, hukuka başvuran ile kuvvete başvuran, diğer milliyetçiliklere tahammül gösteren, hatta onları onaylayıp aynı tarihsel perspektife dahil eden ile emperyalist ve ırkçı bakış açısıyla onları kökten dışlayan milliyetçilikler dikkat çekmektedir. Sözkonusu “kötü” olarak tanımlanan milliyetçilik nefret uyandıran niteliğe de sahip olabilmektedir.²⁰³ Etnik köken veya dil üzerinden kurgulanan milliyetçilik, statükoyu, etnik temelde tanımlanan grubu tehdit eden “ötekileri” protesto etmekten ibarettir. Milliyetçilik tanımı gereği kendi milletine ait olmayan herkesi, yani insan ırkının ezici çoğunluğunu kendi etki alanının dışında bırakır.²⁰⁴ Milliyetçilik ile farklı kültürel kimliklere yönelik ayrımcılık veya ırkçılık arasındaki ilişki nefret söylemi açısından belirleyicidir. Çünkü yabancı düşmanlığı ile özdeşleşen milliyetçilik, “biz” ve “onlar” ayrımını yaratmakta, “biz” olan grupları, kendilerine yabancı ve tehditkâr “onlar”a karşı “etnik/dilsel bir kimlik” takınmaya götürebilmektedir.²⁰⁵ Milliyetçilik ve ırkçılık ilişkisi farklı perspektifler altında

²⁰¹ Recep Boztemur, “**Tarihsel Açıdan Millet ve Milliyetçilik: Ulus-Devletin Kapitalist Üretim Tarzıyla Birlikte Gelişimi**”, Doğu Batı Dergisi, Ankara, Sayı 38, s.168.

²⁰² Breuer, a.g.e., s.30-31.

²⁰³ Balibar, Wallerstein, a.g.e., s.64.

²⁰⁴ Hobsbawm, a.g.e., s.209

²⁰⁵ Hobsbawm, a.g.e., s.202.

inceleme alanı oluşturmaktadır. Ön plana çıkan yaklaşımlara, ırkçılığın milliyetçilik üzerinden şekillendiği ve milliyetçilikten ayrı bir yaklaşım değil, milliyetçiliği tamamlayan bir öge olduğu şeklindedir.

Milliyetçilik ile söylem arasındaki ilişkinin ideolojik çerçevesi, nefret söyleminin kaynaklarını gösterecektir. Çünkü, milliyetçilik, bilince şekil veren, dünyayı anlamlandırmayı sağlayan bir zihniyet olarak değerlendirilmekte ve bu zihniyetin kimlikleri, dili, davranış kalıplarını ve tutumları yönlendiren bir ideoloji olduğu ifade edilmektedir. Milliyetçilik, “ben ve öteki” ikileminin; yani ötekini aşağılamanın, kültürünü boğmaya çalışmanın, inkâr ve imhanın doğrudan ürünü olarak değerlendirilmektedir.²⁰⁶ Öteki üzerinden kurulan ve ötekinin ötekileştirildiği ve kötülükten sorumlu tutulduğu milliyetçilik ile birlikte baskılama, yok sayma, inkâr etme, aşağılama gibi nefret söylemi dolaşıma sunulmaktadır. Milliyetçiliğin kendisi bilince yön veren, dünyayı görme ve yorumlama biçimini belirleyen bir söylem olarak değerlendirildiğinde, “ötekiler” kurgusu üzerinden ayrımcılık ortaya çıkmakta veya düşman olma algısı yaratılmaktadır. Bu noktada Calhoun’un milliyetçiliğe ilişkin değerlendirmeleri dikkat çekicidir. Çünkü Calhoun, milliyetçiliğin boyutlarından birinin söylem olarak milliyetçilik, diğerinin proje olarak milliyetçilik ve değerlendirme biçimi olarak yani bir ulusun üstünlüğünü savunan siyasi ve kültürel ideolojiler olduğunu belirtmektedir. Siyasi ve kültürel ideolojiler anlamında milliyetçiliğe ahlaki bir yaptırım statüsünün verdiğini belirten Calhoun’a göre, milliyetçilik, ahlaki yaptırımlardan yola çıkarak sergilenen bazı davranışlar, etnik temizlik, ulusal arınma ideolojileri ve yabancı düşmanlığı-gibi vasıtasıyla bir ulusa aşırı sadakatle özdeşleştirilen bir hal alır. Herkesin bir asıl kimliği-kendi içinde bütünleşik ve tüm diğerlerinden farklı bir kimlik-olduğu düşüncesi, milliyetçilik tarihini dokuyan önemli ipliklerden biridir. Böyle bir kavram kolaylıkla baskıcı bir hal alabilir; nitekim “etnik temizlik” ve ulusun parçası

²⁰⁶ Demirer, a.g.e.,s.85.

addedilenler arasında “doğru” kültür ve hareket biçimlerini teşvik etme projelerinde rol oynamıştır.²⁰⁷

Modernleşme ve ulus-devlet, milliyetçilik ve tektiplik dönemi, postmodernleşme ile farklı bir evreye girmiştir. “Modernleşme sonrası” veya “modernitenin sonu, bitişi”, “yeni dönemin başlangıcı” olarak farklı şekillerde tanımlanan postmodernitede, yeni bir toplum teorisine atıf yapılmaktadır. Modern dönemin teklik, bütünlük, düzen, sistem algısı üzerinden şekillenen toplum teorisi, postmodernite ile birlikte farklılık, çoğulculuk, parçalılık, değişkenlik, esneklik yaklaşımına dnşmştir. Yani postmodernleşme ile birlikte kimlikler, kültürler, farklılıklar yeniden tanımlanmaya ve çoğulcu anlayış çerçevesinde ele alınmaya başlamıştır. Kimliğin topraktan bağımsızlaşmasını ve ortak anlam dünyalarının parçalanmasını içeren bu süreçte ulusal kültür, vatandaşlık ve kamusal alan kavramları anlamlarını yitirmiş, toplumsal bazda ulus cemaate dönüşmüş, sanal meknlar ve cemaatler temelinde kimlik, “eş-ırk, eş-cinsiyet, eş-yerellik, eş-tüketim gibi küresel mekanı dikey kesen kavramlarda” belirlenir olmuştur.²⁰⁸

David Harvey postmoderniteyi tanımlarken, gelip geçicilik, parçalanma, süreksizlik ve kargaşayı ele almaktadır. Harvey’e göre, Batı kapitalizminde 1960’lı yıllardan bu yana yaşanan zaman-mekan sıkışması ve ona eşlik eden, politik, toplumsal ve özel alanlarda ařırđ gelip geçicilik ve parçalanma postmoderniteyi özel kılan özelliklerdir.²⁰⁹ Dolayısıyla ayrımcılık veya nefret söyleminin görünürlüğü parçalı/çoklu kimlik ortamının yansıması olarak değerlendirilmektedir. Çünkü

²⁰⁷ Calhoun, a.g.e., s.8-9.

²⁰⁸ Sibel Karaduman, “Televizyon Haberlerinde Egemen İdeoloji ve Farklı Kimliklerin Temsili”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Anabilim Dalđ Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir. Karaduman, 2009, s.130-131.

²⁰⁹ David Harvey, **Postmodernliğin Durumu Kültürel Değişimin Kökenleri**, ev: Sungur Savran, MetisYayınları, 5. Baskđ, İstanbul, 2010, s. 341.

moderniteden postmoderniteye geçiş, kolektif aidiyetler sorununu belirginleştirmiştir. Modern dönemde, devlet, millet, toplum ya da kültür varlığı açısından kimlik, topluluğu oluşturan bireylerin, ortak varlıkla zdeşmeleri, ortak lk ve simgelerde birleşmeleri, ortak tasa ve kıvanları paylaşmaları olgusu iken, postmodern dönemde toplumun aşırı parçalılığı ve okkltrllğne yapılan vurgu, toplumsal bütünleşme ve kolektif kimliği sorunsallaştırmıştır.²¹⁰ Kimlik politikaları veya kimlikler mücadelesi üzerinde Şekillenen bir dönem sözkonusudur. Çünkü modernliğe yönelik temel eleştirilerden biri, hiçbir ortak paydada birleşemez bir mutlak farklılığın bulunmasıdır. Kültürel kimlikler, cinsel kimlikler, etnik kimlikler, siyasetin önde gelen simgeleri olmuşlardır. Tikellik, evrenselliğin önüne geçmiştir. Kimlik politikaları, yeni dönemin siyasal çekim merkezi olmaya başlamıştır.²¹¹

Postmodern toplumsal teori, toplumsal alanda farklı olanın özgünlüğünü koruması ve ifade edebilmesinin ortamsal koşullarının oluşturulmasına vurgu yapmaktadır. Ancak diğer yandan farklı kimliksel alanların birbirini baskılaması veya atışması ile yeni kimlik mücadeleler veya savaşlarının yaşanması da kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu alan siyasetin odağında yer almakta ve özellikle hukuksal alanda yeniden bir düzenleme ve yapılanma ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda 19. yüzyılın eşitlik söylemi yerini tikelciliğe ve farklılıklara bıraktığı ve hukuk alanının da bu erevde yeniden düzenlenmeye başladığı veya tartışma alanını oluşturduğu görülmektedir.

1.7. Hukuksal Alan Ve Nefret Söylemi

Hukuksal literatürde nefret söylemi; ırkçı, ayrımcı, aşağılayıcı gibi unsurlar olmadığında genellikle tek başlarına suç teşkil etmeyen söylemler olarak kabul edilmektedir. Ancak nefret söylemi belirli bir içeriğe sahip olması halinde bazı

²¹⁰ Karaduman, a.g.e., s.127.

²¹¹ İnsel, a.g.e., s.9.

ülkelerin mevzuatlarında suç olarak düzenlenmektedir. Nefret suçu kavramsallaştırması, literatürde yaygın bir şekilde kullanılan birçok kavram gibi, ortaya çıktığı günden bu yana sürekli kapsamını genişletmektedir. Nefret suçları teriminin John Conyers, Barbara Kennelly ve Mario Biaggi'ye ait olduğu belirtilmektedir. “Nefret Suçları İstatistikleri Hareketi” adlı bir tasarı hazırlayan yazarlar, bu tasarı ile ABD Adalet Bakanlığı'ndan “ırk, din ve etnik önyargı” temelli gerçekleştirilen suçların sayısı ile ilgili istatistikleri toplamasını ve yayınlamasını talep etmişlerdir. Günümüze kadar, kavramın kullanımı, günlük gazetelerde de kullanılmaya başlanmasıyla birlikte giderek artmıştır.²¹²

Nefret suçu veya nefret söyleminin hukuksal boyutu, günümüzde üzerinde durulan konulardan biridir. Nefret suçları, hukuki bir kavramdan ziyade, bir olguyu ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu bağlamda nefret suçları, özel nefret suçları yasası olmayan ülkelerde de gerçekleşmektedir. Bazı ülkelerde nefret suçlarına yönelik özel düzenlemelerin olmaması, vuku bulan nefret suçlarının yetkililer tarafından tespit edilmesinin önünde engel oluşturmaktadır. Bu nedenle de hukuk önünde daha ciddi suçlar olarak ele alınmasını engellediği gibi, bu suçlara karşı etkin bir mücadeleyi de son derece zorlaştırmaktadır.²¹³ Suç her ne kadar hukuki bir kavram olarak görülse de aslında siyasal ve toplumsal bir olgudur ve toplumsal olan her şey sonuç olarak her tür suçla ilgili olgular açısından belirleyicidir. Hukuk teorisyenlerinden Cesare Beccaria'nın tanımıyla suç topluma verilen zarar ölçüsüyle tespit edilir. Her suç bireysel olsa bile toplumun zararınadır, düzeni ihlal eder. Kimi suçlar, doğrudan doğruya toplumu ya da onu temsil eden kişiyi yıkarlar, yıkmaya yönelikler. Kimileri de yurttaşın yaşamını, mallarını ya da onurunu, bu değerlerin özgül esenliklerini ihlal ederler. Ötekiler ise kamunun esenliği için yasanın yapmayı ya da yapmamayı buyurduğu kurallara aykırı eylemlerdir. Nefret suçları özel olarak,

²¹² Göregenli, a.g.e, **Anti-homofobi Kitabı**, 2009, s.50.

²¹³ Ulusal Basında Nefret Suçları 10 Yıl 10 Örnek, a.g.e., s.10.

bir toplumda gruplar arası ilişkilerin yaşanma biçiminden kaynaklanan, gruplar arası ilişkiler sonucunda oluşan şiddet konusuyla doğrudan ilişkilidir. Nefret suçlarına neden olan, mağdurlara yönelik kişisel geçici öfke ya da planlı zarar verme isteğinden kaynaklanan, saldırganların kişisel motivasyonları değildir, mağduru ait olduğu gruba yönelik önyargılar, ayrımcılık ve yanlılıklardır. Nefret suçu, maddi unsurları olduğu için -fiil, netice, nedensellik bağı, fail, konu, mağdur- cezası yasalarca belirlenir. Nefret söyleminde ise suç ve ceza açısından belirsizlik sözkonusudur. Nefret söyleminin ceza içeren yani yaptırım içeren suç olarak tanınmasından çok, engellenmesi için gerekli yasal düzenlemeler dikkat çekilen boyutudur. Hukuki metinlerin açık, somut olması; suç ve cezanın kıyasa, yoruma yer bırakmayacak şekilde belirtilmesi gerekir. Ancak nefret suçu ve nefret söyleminin tanımının ne olarak yapılması politik açıdan pek çok tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Çünkü nefret etmek kişisel bir duygudur, nefret suçu ise bir kişinin, başka bir kişi veya gruba duyduğu nefretten çok daha karmaşık olan ve bu nedenle politik, sosyolojik ve kültürel boyutlarıyla değerlendirilmesi gereken bir olgudur.²¹⁴ Nefret suçları söz konusu olduğunda, ortada zaten mevcut olan bir suç sözkonusudur ve bu suç nefret içeren bir motivasyon ile işlenmiştir. Nefret söylemi ise kategorik olarak suç değildir. Bununla birlikte nefret söylemini suç olarak düzenleyen ülkeler de mevcuttur.

ABD’de 1965 yılında ilk olarak “önyargı yasaları” olarak gündeme gelen nefret suçu, bir kavram ve bir suç türü olarak, Amerika’da ırk, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim konularında artan farkındalık düzeyinin bir sonucu olarak gündeme gelmiştir. Nefret suçları, fiili saldırıları engellemek üzere ve daha çok ABD’de yaşayan Yahudileri korumak amacıyla ilgili yasaların çıkmasına neden olmuş, 1990’lı yıllara gelindiğinde kapsamı genişlemiş ve her türlü önyargıya dayalı fiili ve

²¹⁴ Ayşe Kaymak, “Yeni Medyada Nefret Söyleminin Hukuki Boyutu”, *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde, Yayına Hazırlayan: Tuğrul Çomu, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.254.

sözlü saldırıyı bünyesine dahil etmiştir.²¹⁵ Ayrıca 1 Ekim 2007'den itibaren de ABD'de yeni Irk ve Din Nefreti Yasası yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile birlikte 'nefret' kavramı bağımsız ve ağır suç olarak ele alınmıştır. Daha önce nefret kavramı normal bir suçu ağırlaştırıcı bir faktör olarak kabul edilirken, yeni düzenlemede nefret içerikli suçların suç doğrudan kişiye karşı duyulan nefretten dolayı işlenmişse, doğrudan nefret suçu olarak kabul edilip cezası nefret yasası kapsamında hükmedilmektedir.²¹⁶

Nefret suçunun uluslararası alanda ortaya çıkmış ve kabul gören tanımlarından biri de AGİT tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre nefret suçları, "mağdurun, mülkün ya da işlenen suçun hedefinin gerçek ya da hissedilen ırk, etnik, ulusal köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engelli, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupla gerçek ya da öyle algılanan bağlantısı, ilgisi, bağlılığı, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği kişilere veya mala karşı işlenen her türlü suçtur."

Nefret suçlarına örnek olarak, aşağıdakilerle sınırlı olmamak üzere, bazı fiillerden söz edilebilir: Fiziksel saldırı, şiddet, saldırı tehdidi, taciz, mülke ve eşyalara zarar verme, duvar yazıları, kundaklama, broşür veya poster dağıtımı, okulda ve işyerinde zorbalık yapmak vs. Belirtilen fiiller tüm dünyada yaygın olarak ortaya çıkan nefret suçu tipleridir.²¹⁷ Nefret suçlarını belirleyen önemli bir nokta diğer suçlardan farklı bir motivasyon ile, yani farklı bir itki veya güdü ile işlenmiş olmasıdır. Önyargı veya bir nefret ile hareket edildiği takdirde oluşan suç nefret suçu olarak değerlendirilmektedir. Nefret suçunda önyargı olmasa da ceza hukuku

²¹⁵ Ataman, Cengiz, a.g.e., s.6

²¹⁶ Cemalettin Gürler, "Nefret Suçları ve İş Hayatı", (Çevrimiçi), <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2010-1/2010-1-gurler.pdf>, Erişim Tarihi: 26 Ocak 2013.

²¹⁷ Ulaş Karan, "Nefret Suçlarından Ne Anlıyoruz?", *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, s.56.

anlamında bir suç sözkonusudur.²¹⁸ Nefret suçundan söz edebilmek için mevzuatta düzenlenmiş bir suçun, önyargı ile işlenmesi gerekmektedir. Önyargı göstergelerinden ilki mağdurun algısıdır. Mağdurun olayı nasıl algıladığı, önyargı saikinin varlığının tespiti açısından önemli bir göstergedir. İkinci gösterge failin olay sırasındaki davranışlarıdır. Bir diğer gösterge ise mağdurun ve failin karakteristik özellikleridir. Saldırılan malın niteliği, olaya örgütlü bir nefret grubunun karışıp karışmadığı ve olayların geçmişi önyargı saikinin göstergeleridir.²¹⁹

Nefret suçunu tanıyan ülkelerdeki uygulamalara göre suçun oluşabilmesi için mağdurun gerçekten de önyargıyla saldırıya uğrayan gruptan olması aranmaz. Örneğin giyiminden dolayı “çingene” olduğu düşünülen kişiye karşı yapılan hakaret, kişi Roman soyundan olmasa bile nefret suçu kapsamına girer. Suçun mağduru bir şahıs ya da topluluk olabileceği gibi, malvarlığı veya eşya da olabilir.²²⁰

Nefret suçları, suçun mağdurlarının herhangi bir eylemi nedeniyle yani gerçekleştirilen bir edim sonucunda değil, gerçek ya da algılanan renkleri, milliyetleri, cinsel yönelimleri, görünümleri, etnik kökenleri, bir başka söyleyişle “eylemleri değil var oluşları nedeniyle” maruz kaldıkları saldırganlık içeren davranışlardır. Bu nedenle nefret suçları konusuyla ilgili her şey doğası gereği toplumsaldır; sadece saldırganların ya da mağdurların değil toplumun tümünün yaşama biçimiyle, toplumu oluşturan farklı grupların birlikte yaşamaya ilişkin

²¹⁸ Ulaş Karan, a.g.e., 2012, s.86.

²¹⁹ Asuman Aytekin, “Nefret Suçu Kavramı ve Türk Ceza Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi”, Nefret Söylemi Ve/Veya Nefret Suçları içinde, Der: Yasemin İnceoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s.113.

²²⁰ Ayşe Nur Dil, "Nefret Suçu Tanımının Türkiye Şartlarıyla İmtihanı", (Çevrimiçi), Ankara Strateji Enstitüsü, Türkiye’de İnternet’in Durumu Raporu, Alternatif Bilişim Derneği, <http://www.alternatifbilisim.org/w/images/Turkiyede-internetin-durumu-2013.pdf>, Erişim Tarihi: 30 Ekim 2013.

anlayışları ve bu anlayışın, ideolojinin sonuçlarıyla doğrudan ilişkilidir, dolayısıyla bütünüyle politiktir.²²¹

1.7.1. Türk Hukukunda Nefret Söylemi / Nefret Suçu

Türkiye’de yasal düzenlemelerde nefret söylemi veya nefret suçuna yönelik özel olarak düzenlenmiş tanımlamalar bulunmamakla birlikte daha çok ayrımcılık üzerinden şekillenen mevzuatlar dikkat çekmektedir. Ayrımcılığa dair ilk düzenleme örneği olarak Anayasa gösterilebilir. 1982 tarihli Anayasa’nın “Kanun önünde eşitlik” başlığını taşıyan 10. maddesine göre;

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

Anayasa’nın “Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma” başlıklı 68. maddesi “Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir” ifadelerine yer vermektedir. “Kamu hizmetlerine girme hakkı” başlıklı 70. maddede de “Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka

²²¹ Baki Koşar, “Nefret Suçları Kimin Sorunu?”, (Çevrimiçi), <http://nefretsuclari.blogspot.com/>, Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2013.

hiçbir ayırım gözetilemez” ifadeleriyle “ayrımcılık” yasağı net bir şekilde aktarılmıştır.

Anayasa’nın dışında güncel olarak gösterilebilecek örnek “Demokratikleşme Paketi” olarak nitelendirilen yasal düzenlemelerden “Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” dur. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun “ayrımcılık” başlığı taşıyan 122. maddesinde, “Kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, özürlülük, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yaparak; Bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen veya kişinin işe alınmasını veya alınmamasını yukarıda sayılan hallerden birine bağlayan, Besin maddelerini vermeyen veya kamuya arz edilmiş bir hizmeti yapmayı reddeden, Kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen, Kimse hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir.” ifadeleri yer almaktaydı. Yeni düzenleme ile birlikte yasanın 122. maddesi şöyle değiştirilmiştir:²²²

“Nefret ve ayrımcılık”

MADDE 122- (1) Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

- a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,
 - b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,
 - c) Bir kişinin işe alınmasını,
 - d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını,
- Engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

²²² Türk Ceza Kanunu, (Çevrimiçi), TBMM Resmi Web Sitesi, <http://web.tbmm.gov.tr/gelenkagitlar/metinler/263081.pdf>, Erişim Tarihi: 28 Mart 2014.

Yeni düzenlemede ayrımcılığa ek olarak ilk defa “nefret” kavramı yasalara girmiş ve farklılıklardan kaynaklanan nefret nedeniyle yapılan uygulamalara hapis cezası hükmedilmiştir. Yasanın gerekçesinde nefret suçunun günümüzde mücadele edilmesi gereken en önemli olgulardan biri olarak uluslar arası gündemde yerini aldığı belirtilmiştir. Gerekçede, “Nefret suçlarında hedef mağdurlardan öte mağdurun üyesi olduğu sosyal gruptur. Fail için ise önyargı, açık veya örtülü şekilde suçun işlenme motivasyonunu oluşturmaktadır. Ayrımcılık temelli olması nedeniyle nefret suçu fail ve mağdur ile birlikte tüm toplumu yakından etkilemektedir. Bu kapsamda Türk ceza adalet sistemine daha uygun olacak şekilde 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda düzenlenen ayrımcılık suçuyla birlikte nefret suçu da düzenlenmektedir” ifadeleri yer almaktadır. Düzenlemede “nefret söylemi”ne atıfta bulunmama ile birlikte nefret suçuna ilişkin tanımda “etnik kimlik” ve “cinsel tercih” veya “cinsel yönelim”e ilişkin nefret suçları kapsam dışında tutulmuştur. Nefret suçu tanımında AGİT’in tanımında farklı olarak “etnik kimlik” ve “cinsel yönelim” ibarelerinin yasada yer almamasıyla, özellikle etnik kimliklere veya LGBT’lilere yönelik işlenen suçların nefret suçu kapsamında sayılmamaktadır.

“Demokratikleşme Paketi” adı altında yapılan yeni düzenlemenin dışında nefret söylemi veya nefret suçu kavramlarına doğrudan yer veren ve düzenleme getiren hüküm bulunmama ile birlikte 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 4857 sayılı İş Kanunu, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 4721 sayılı Medeni Kanun, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun çeşitli maddelerle ayrımcılık yasağına yer vermiştir.

Türk Ceza Kanunu’nun 3. maddesinin 2. fıkrası, “Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir

kimseye ayrıcalık tanınmaz” ifadesi ile kanunun uygulanması sırasında ayrımcılığı yasaklamıştır.

TCK’nın 216. maddesine göre de, toplumda kin ve düşmanlığın önüne geçmeyi amaçlayan düzenleme, ırkçı veya başka biçimde ortaya çıkabilecek çeşitli hakaret içeren veya şiddete yönelik, ifade ve hareketleri kamu düzeni için tehlike doğurduğu veya açık ve mevcut bir tehlikenin ortaya çıktığı durumlarda cezalandırmaktadır. Bu maddenin 2. fıkrası farklı etnik kökene ya da din veya inanca sahip toplumsal grupları yoğun olarak hedef alan söylemler için de kullanılabilirliği mümkündür ve bu amaçla olumlu bir düzenleme olarak kabul edilebilir.²²³

TCK’nın “Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama” başlıklı 216. maddesi, ceza miktarlarına ilişkin düzenlemeler içermekle birlikte ayrımcılığın yasaklanmasına örnek olarak gösterilebilir. TCK’nın 216. maddesine göre, “Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

²²³ Ulaş Karan, “Türkiye’de Ayrımcılık, Irkçılık ve Nefret Suçları ve Nefret Söylemi ile İlgili Mevzuat Örnekleri”, (Çevrimiçi), <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=24&bolum=rapor>, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2013.

TCK'nın 115. maddesi ise, kişilerin inanç ve düşüncelerinin açıklanması veya gereklerinin yerine getirilmesinin engellenmesi kapsamında düzenlemeleri içermektedir. "İnanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme" başlıklı 115. maddenin içeriği şöyledir:

"Cebir veya tehdit kullanarak, bir kimseyi dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya veya değiştirmeye zorlayan ya da bunları açıklamaktan, yaymaktan men eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Dini ibadet ve ayinlerin toplu olarak yapılmasının, cebir veya tehdit kullanılarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla engellenmesi halinde, yukarıdaki fıkraya göre ceza verilir."

TCK dışında 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, kamu hizmetini alanlara yönelik ayrımcılığı yasaklamaktadır. Yasanın 7. maddesi, "Devlet memurları... görevlerini yerine getirirken dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi ayırım yapamazlar..." ifadelerini içermektedir. Disiplin cezalarını düzenleyen 125. Maddede de, "Görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşüncü, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı yapmak, kişilerin yarar veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak,.." ifadeleri ile ayrımcılığın yasaklandığı aktarılmıştır.

Siyasi Partiler Kanunu özellikle siyasal haklar ve özgürlükler bağlamında ayrımcılık yasağına ilişkin dikkat çekicidir. 2820 sayılı kanunun "Üyeliğe kabul şartları" başlıklı 12. maddesi ayrımcılık içeren ifadelere yer verilemeyeceğini, "Siyasî parti üyesi olmaya kanuna göre engel hali bulunmayanların üyeliğe kabul şartları parti tüzüklerinde gösterilir. Tüzükte üyelik için başvuranlar arasında dil, ırk, cinsiyet, din, mezhep, aile, zümre, sınıf ve meslek farkı gözetilen hükümler bulunamaz" ifadeleriyle aktarmıştır. Siyasi partilerin amaçları ve faaliyetleri ile ilgili yasaklar kapsamında ayrımcılığı yasaklayan bir diğer madde 78. maddedir. "Demokratik devlet düzeninin korunması ile ilgili yasaklar" başlıklı maddede, "Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve

hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak; Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler...” ifadeleri yer almaktadır. Aynı yasanın 82. maddesi “Siyasi partiler, bölünmez bir bütün olan ülkede, bölgecilik veya ırkçılık amacını güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar” ifadesi ile bölgecilik veya ırkçılığı yasaklamakta, 83. maddesi “Siyasi partiler, herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu prensibine aykırı amaç güdemez ve faaliyette bulunamazlar” ifadeleri ile siyasi partilerin ayrımcılık içeren faaliyetlerde bulunmasını yasaklamaktadır.

Ayrımcılık yasağına ilişkin düzenlemelerin bir başka örneğini 4857 sayılı İş Kanunu oluşturmaktadır. Ayrımcılığın gündeme geldiği en önemli alanlardan biri olan iş yaşamında da ayrımcılığı engelleyen düzenlemeler yapılmıştır.²²⁴ 4857 sayılı İş Kanunu’nun “Eşit davranma ilkesi” başlıklı 5. maddesine göre, “İş ilişkisinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz. İşveren, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapamaz. Aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılmaz. İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanması, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmaz.”

Eşitlik bağlamında ayrımcılığın yasaklandığı yasalardan biri de 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’dur. “Genellik ve eşitlik” başlığını taşıyan 4. maddede

²²⁴Karan, a.g.e. 2013.

“Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz” ifadeleri yer almaktadır. “Eğitim hakkı” başlıklı 7. maddede ise, “İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar” ifadeleri ile eşitlik vurgusu yapılmıştır. Yasanın 8. maddesi “Fırsat ve imkân eşitliği” başlığını içermekte ve “Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği saklıdır. Maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır. Özel eğitime ve korunmaya ihtiyaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.” ifadeleri ile ayrımcılığın yapılamayacağı aktarılmaktadır.

4721 sayılı Medeni Kanun, özellikle derneklere ilişkin düzenlemelerde ayrımcılığa yönelik yasakları içermektedir. Yasanın 68. maddesi eşitlik vurgusunu yaparak, “Dernek üyeleri eşit haklara sahiptirler. Dernek, üyeleri arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, din ve mezhep, aile, zümre ve sınıf farkı gözetemez; eşitliği bozan veya bazı üyelere bu sebeplerle ayrıcalık tanıyan uygulamalar yapamaz. Her üyenin, derneğin faaliyetlerine ve yönetimine katılma hakkı vardır. Dernekten çıkan veya çıkarılan üye, dernek malvarlığında hak iddia edemez.” ifadelerine yer vermektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu da, korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, özürlü, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatlara ilişkin düzenlemeler yer vermektedir. 2828 sayılı kanunun 4. maddesinde, “Sosyal hizmetlerin yürütülmesi ve sunulmasında sınıf, ırk, dil, din, mezhep veya bölge farklılığı gözetilemez, hizmet talebinin hizmet arzından fazla olması halinde öncelikler, muhtaç olma derecesi ve başvuru veya tespit sırası esas alınarak belirlenir” ifadesi yer almaktadır.

Ayrımcılık yasağına ilişkin örnek gösterilecek diğer yasa da Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'dur. Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla çıkarılan 5275 sayılı kanunun 2. maddesi temel ilkeler arasında hükümlüler açısından ayrımcı muameleyi yasaklayan niteliktedir. Buna göre, "Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kurallar hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefi inanç, milli veya sosyal köken ve siyasi veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanır..."

İKİNCİ BÖLÜM: MEDYADA NEFRET SÖYLEMİNİN ÜRETİMİ

2.1. Medya Ve Toplum

İnsanın toplumsal bir varlıktır ve bu toplumsallığın temel dinamiğini de iletişim ile eğitim oluşturmaktadır. İnsan homurtuları ve mimikleriyle başlayan iletişim serüveni insanı diğer canlılardan ayıran toplumsallaşma dinamiğini göstermektedir. Karşılıklı ilişki, etkileşim, değiş-tokuş ve paylaşım olarak nitelendirilen iletişim, toplumun ve toplumsallığın temel unsurudur. İletişimin diğer canlılar tarafından da gerçekleştirildiği kabul edilse de, iletişimle birlikte simge veya sembol yaratma süreci ile mantık kullanma yetisi insana özgüdür. Bu yeti sayesinde insanın doğayı taklit ederek çıkarttığı ilk sesler veya homurtular ve ardından gelen mağara resimleri, zaman içerisinde daha da anlamlı ve sistemli ortak yapılar haline dönüşmüştür. Simge-sembol yaratma süreciyle birlikte konuşmaya dönüşen iletişim pratikleri, ilk çağlardan günümüze kadar değişen yapısıyla toplumsal yaşamda belirleyici bir faktör olmuştur.

İletişimin kitleselleşmesini sağlayan kitle iletişim araçları veya iletişim teknolojileri de, toplumsallığın sürdürülmesi veya çözülmesinde önemli bir alanı oluşturmaktadır. Kitle iletişim araçları yerine çoğu zaman kullanılan “medya”, İngilizce’de “media” sözcüğü, araç, orta, ortam, aracı anlamlarına gelen medium sözcüğünün çoğulunu ifade etmektedir. Latince medium’dan –orta- gelen medium İngilizce’de 16. yüzyılın sonlarından bu yana kullanılmakta ve 17. yüzyılın başlarından bu yana “araya giren” ya da “aracı olan” (kişi) ya da “ortam” anlamı taşımaktadır.²²⁵ Türkçe’de ise medya denildiğinde, televizyon, radyo, gazete, sinema ve dergi gibi kitle iletişim araçları ifade edilmektedir. İletişimin kitleselleşmesini sağlayan medya araçları, özellikle sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi gibi birçok alanın ilgi noktasını oluşturmuştur. Kitle iletişimi alanındaki çalışmalar ise öncelikle

²²⁵ Raymond Williams, **Anahtar Sözcükler, Kültür ve Toplumun Sözvarlığı**, Çev: Savaş Kılıç, İletişim Yayınları, İstanbul, 2. Baskı, 2006, s.245.

toplumbilimi, siyaset bilimi, psikoloji ve sosyal psikoloji alanındaki çalışmaların kapsamı içerisinde yer almıştır. 1. Dünya Savaşı ve ABD’deki 1929 krizi sonrası olma özellikleriyle 1930’lu yıllar, kitle iletişim araçlarının propaganda amacıyla yaygın olarak kullanılmaya başlandığı yıllar olmuştur. ABD’de sinema ve popüler basının yanı sıra radyo yayıncılığı başlamasıyla kitle iletişim araçları üzerinde tartışmalar yoğunlaşmıştır. Kitle iletişim araçları alanındaki araştırmalara yönelik yöntem ve yaklaşım tartışmaları, günümüze kadar dinamikliğini ve canlılığını korumuştur.

Kitle iletişim araştırmaları temelde iki yaklaşım üzerinden açıklanabilir. İlki pozitivist ampirik geleneğin kurduğu yönetimsel araştırmalar, diğeri temelini Marksist teorilerden alan eleştirel yaklaşımlardır. Pozitivist ampirik iletişim araştırmaları geleneğinin kurucusu Paul Lazarsfeld kabul edilir.²²⁶ Lazarsfeld, istatistiksel araştırma tekniklerini sosyal psikoloji ve sosyoloji ile birleştirmiş ve geliştirdiği araştırma yöntemlerini iletişim alanına da taşımıştır. Kitle iletişimi süreçleri ve etkileriyle ilgili araştırma yaklaşımını yönetimsel araştırma olarak nitelleyen Lazarsfeld’in yöntemi, kurumların ve şirketlerin kendi iç örgütsel yapısıyla ve dış ilişkileriyle olan ilişkilerinde, kontrol mekanizmaları kurma, kurulu olanları gözden geçirme ve yeni kontrol yolları oluşturma amacına hizmet etmiştir. Yönetimsel araştırma olarak da nitelendirilen yaklaşımın hareket noktası, kitlelerin kontrolü için gerekli bilgilerin toplanması, oy verme, satın alma, destekleme, kullanma, harekete geçme, gerekirse en yakınına bile harcama yoluyla kitlelerin kendi sömürlerine katılmalarının sağlanması, tercihlerinin, düşüncelerinin,

²²⁶ İrfan Erdoğan, Esra Keloğlu-İşler, Nurgül Durmuş, “**Kitle İletişiminde Pozitivist Ampirik Geleneğin Kuruluşu: Lazarsfeld ve Yönetimsel Araştırmalar**”, “Kitle İletişiminde Pozitivist Ampirik Geleneğin Kuruluşu: Lazarsfeld ve Yönetimsel Araştırmalar”, Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi, Yıl: 2005, Sayı: 21, s.36.

inançlarının, sevilerinin, dostluk ve düşmanlıklarının belirlenmesi ve yönlendirilmesi üzerine kurulmuştur.²²⁷

Yönetimsel Yaklaşım veya Egemen Yaklaşımlar bağlamı altında toplanabilen iletişim kuramları, farklı dönemlerde farklı yaklaşımlarla öne çıkmıştır. 1930'lardan 1950'lara kadar geçen süreçte, kitle iletişim araçlarının toplum üzerinde "güçlü etki"ye sahip olduğu, 1950 ve 1960'ların düzenli ortamı ise "sınırlı etki" modelinin genel kabul gördüğü, 1960'ların sonuna doğru gelindiğinde ise toplumsal yapının kitle iletişim araçlarının etkilerine açık hale geldiği kanısı ile güçlü etki yaklaşımına eğilimin yeniden canlandığı görülmüştür.²²⁸ Medya-toplumsal ilişkisini açıklamaya yönelik önce çıkan bu kuramlar, Gündem Belirleme Modeli, Suskunluk Sarmalı Modeli, Bilgi Gediği Modeli, Bağımlılık Modeli'dir. Söz konusu modeller, kitle iletişim araçlarının topluma yönelik etkilerini farklı bağlamlar içerisinde incelemekte ancak sonuçta etkinin var olduğunu kabul etmektedir. McCombs ve Shaw'ın 1970'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde yaptıkları araştırmalara dayanan Gündem Belirleme Modeli'ne göre, kitle iletişim araçları, toplumun gündemini belirlemede önemli bir rol üstlenirler. İnsanlar kitle iletişim araçları sayesinde sadece kendilerini ve toplumu ilgilendiren konular neler olduklarını öğrenmezler, aynı zamanda kitle iletişim araçlarının bu olaylara verdikleri önemden dolayı bir sorun veya konuya ne kadar önem vereceklerini de öğrenirler.²²⁹ Dolayısıyla kitle iletişim araçlarının daha çok önem verdiği konular, daha çok gündemde olacak, görmediği veya görmezden geldiği konular gündem dışı bırakılacaktır. Bu model kapsamında değerlendirildiğinde, kitle iletişim araçları

²²⁷ Erdoğan, Keloğlu İşler, Durmuş, a.g.e. 2013.

²²⁸ Meltem Gökmen, "Paul Lazarsfeld ve Ampirik İletişim Araştırmaları Geleneği", (Çevrimiçi), http://www.academia.edu/1483107/Paul_Lazarsfeld_ve_Ampirik_Iletisim_Arastirmalari_Geleneği, Erişim Tarihi: 29 Eylül 2013.

²²⁹ Levent Yaylagül, **Kitle İletişim Kuramları, Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar**, Dipnot Yayınları, Ankara, 3. Baskı, 2010, s.77

siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal alanda belirledikleri gündemlere toplumsal gündemi de belirleyecektir. Gündem Belirleme Modeli'nin yanı sıra Noelle Neumann tarafından geliştirilen Suskunluk Sarmalı Modeli de kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisine ilişkin önemli bir sorunsalı ortaya koymaktadır. Özellikle medyanın iktidar ve toplum ilişkileri açısından dikkat çekici modele göre, kitle iletişim araçları tarafından ele alınan konular toplumun egemen görüşünü yansıtır. Kitle iletişim araçlarının sunduğu görüşe katılmayan pek çok izleyici kendi görüşlerini dile getirmekten kaçınmaktadır. Bun dile getirmeye cesaret edenler ise toplum tarafından dışlanmaktadır. Bu dışlanmaya/yalıtılmaya maruz kalmamak adına insanlar sessiz kalmaya ve kendilerini güvende hissetmeye devam etmektedir.²³⁰ Suskunluk Sarmalı kavramı Almanya'da Nazilerin yükselişi sırasında kitlelerin suskunluğunu açıklamaktadır. Model, medyanın etkisinin doğrudan tutum değişimine yönelik olmayıp, tutumların açığa vurulmasını engelleyici yönde vurgulaması açısından önemlidir.²³¹

Bilgi Gediği veya Bilgi Eksikliği olarak tanımlanan model ise, kitle iletişim araçlarının sunduğu "bilgi"ye dikkat çekmektedir. Söz konusu hipoteze göre, kitle iletişim araçları çeşitli konularda halkla sürekli bilgi sunar. Ancak kitle iletişim araçları aracılığıyla yayımlanan bilgilere yüksek sosyo-ekonomik katmana dahil olan ve daha kaliteli eğitim almış insanlar daha fazla ulaşma imkanına sahip olur. Ancak kitle iletişim araçları herkese aynı bilgiyi vermiş gibi kabul edilir. Dolayısıyla alt ve üst sosyo-ekonomik katmanlar arasında fark dikkat çeker. Ball-Rokeach ve De Fleur tarafından geliştirilen Bağımlılık Modeli'ne göre ise bireyler bilgi açısından kitle iletişim araçlarına bağımlıdır. Bireyin toplumsal ve bireysel ihtiyaçları ile medya sistemi ve sistemin içinde yer aldığı sosyo-ekonomik ve politik sistemin karşılıklı

²³⁰ Yaylagül, a.g.e., 2010, s.80-81.

²³¹ İnal, a.g.e., s.142.

etkileşimi ile medyanın bireyler üzerinde etkileri vardır. ²³² Pozitivist/egemen kuramlar arasında sayılan başka bir yaklaşım da Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı'dır. İzleyiciyi etkin kılan yaklaşım, medyanın etkileri konusunda yapılan araştırmalarda önemli dönüşümü ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıktığı zamanlarda kitle iletişim etki kuramları içinde izleyiciyi ön plana almasıyla dikkati çeken yaklaşım, iletişimcinin ve iletinin amacından çok, izleyicinin güdülerini, isteklerini, bunların doyurulmasını temel olarak almaktadır.²³³

Lazarsfeld veya genel olarak yönetimsel/pozitivist/liberal kuramlara karşı geliştirilen ve temelini Marksist kuramdan alan Eleştirel Yaklaşımlar ise kitle iletişim araştırmalarının ideolojik işlevlerine ve toplumsal alana etkilerine yönelik tespitleri bulunmaktadır. Ancak Eleştirel yaklaşımlar da, ekonomik-politik yaklaşım, yapısalcı yaklaşımlar ve kültürel çalışmalar biçiminde kendi içinde farklılaşabilmektedir. Yapısalcı çalışmalar medyayı ideolojik güç olarak algılamak, ekonomi-politik yaklaşımlar ideolojiye değil, ekonomik temele yaptıkları vurguyla kapitalist üretim dinamiklerini sorunlaştırmaktadırlar. Diğer yandan ekonomik indirgemeciliğe karşı üst yapının belirleyiciliğini savunan kültürel çalışmalar, medyayı toplumsal rızanın kazanıldığı ya da kaybedildiği bir mücadele alanı olarak tanımlamaktadırlar.²³⁴

2.2. Medya, İktidar Ve İdeoloji İlişkisi

Kitle iletişim kavramının kendisi belirli bir ideoloji ve tutum bağlamında bilgi, düşünce ve görüşlerin teknolojik araçları kullanarak geniş kitlelere

²³² Yaylagül, a.g.e., 2010, s. 84.

²³³ Mehmet Küçük Kurt, Ç. Murat Hazar, Muharrem Çetin, Hasan Topbaş, "Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Perspektifinden Üniversite Öğrencilerinin Medyaya Bakışı", (Çevrimiçi), Selçuk İletişim Dergisi, Yıl: 2009, Cilt: 6, Sayı: 2, s.39-50.

<http://josc.selcuk.edu.tr/josc/article/viewFile/127/122>, Erişim Tarihi: 5 Temmuz 2014.

²³⁴ Çiler Dursun, **TV Haberlerinde İdeoloji**, İmge Yayınları, Ankara, 2001, s.20

sunulmasını sağlamaktadır.²³⁵ Kitle iletişim araçlarının kitlesel iletişimi mümkün kılması, siyasetin bu alana yönelmesini sağlamıştır. Siyaset, belli amaçlara ulaşmak için siyasi aktörler tarafından yürütülen faaliyetler bütünü olarak değerlendirildiğinde, kitlelere ulaşmak, kitlelerin onayını almak veya sürekliliği sağlamak için kitle iletişim araçları vazgeçilmez nitelik taşımaktadır. Arenalarda, agoralarda, siyaset meydanlarında, ev veya salon toplantıları ile yapılan kitlelerin desteğini almaya yönelik ikna temelli konuşmalar, iletişim araçlarıyla birlikte farklı bir nitelik kazanmıştır. Özellikle matbaanın icadı, ardından gazete ve dergilerin basılması siyaset için önemli bir alan yaratmıştır. Radyo ve televizyonun da devreye girmesi siyasetin geniş kitlelerle buluşmasını sağlamıştır. Sinema ve son olarak gelişen internet gibi yeni iletişim teknolojileri önemi yadsınamayacak düzeyde siyasal araçlar olarak işlev görmeye başlamıştır.

Medya siyaset ilişkisinde, medyanın propaganda ve ikna için araç olarak kullanılmasının ötesinde, egemen ideolojinin süreklileşmesi, iktidarın meşruiyeti, karşılıklı ekonomik-politik ilişkiler gibi birçok konu ön plana çıkmaktadır. Kültürel yaklaşımlar ile Ekonomik-Politik teorilerin oluşturduğu Eleştirel Teori de medyanın bu işlevlerine dikkat çekmektedir. İktidarın birey üzerinde tahakküm kurmasını sağlayan toplumsal normların yeniden üretiminde kitle iletişim araçları oldukça önemli bir rol oynamaktadır.²³⁶ Dolayısıyla iktidar ve medya arasında doğrudan bir ilişki vardır; medya holdingleri hem politik hem de ekonomik anlamda iktidara bağımlıdır.²³⁷

İdeoloji veya iktidar ile medya ilişkisini sorunsallaştıran Louis Althusser'in kavramsallaştırdığı “devletin ideolojik aygıtları” üzerinde durulması gereken

²³⁵ S. Hakan Yılmaz, **Siyasal Nefret Söylemi ve Medya: Haberdan Söyleme Kısa Bir Yolculuk**, Literatürk Yayınları, 2013, s.17.

²³⁶ Doruk, a.g.e., s.107.

²³⁷ İnceoğlu, Çoban, a.g.e., 2014, s.63.

tespitleri içermektedir. Althusser ideolojiyi, hem oluşum hem etki hem de sonuçları bakımından çok farklı bir yere oturtmuştur. Ekonomizmi reddederek ideolojinin kendisini devletin ideolojik aygıtlarında somutlaşan ve bilinci biçimlendiren bir güç olarak görmüş ve ideolojiye görelî bir bağımsızlık tanımıştır.²³⁸ Althusser'e göre ideoloji tüm sistemleri etkileyebilen, kendini koruması kadar, kendini yeniden üretmesini yaşam pratiğinden alan önemli fakat karmaşık bir yapıdır. İdeoloji toplumsal güç ve pratiğin ta kendisidir. Bir bakıma o, bir ortamı ifade eder. Toplumda çok şey onun aracıdır ya da onun için çalışır.²³⁹

Althusser'e kapitalist sistemler kendi varlıklarını sürdürmek ve yenilemek için çeşitli aygıtlara ihtiyaç duymaktadır. Bunlarda ilki asker, polis, mahkeme, cezaevi gibi zora dayanan "Devletin Baskı Aygıtları", ikincisi ise "Devletin İdeolojik Aygıtları"dır. Eğitim sistemi, dinsel örgütler, sendikalar ve medya gibi kurumlar topluma sürekli propaganda aracılığıyla değerler ve fikirler sunmaktadır. Böylece devletin ideolojik aygıtları, egemen ideolojiyi yaygınlaştırma, meşrulaştırma ve süreklileştirme işlevi görmektedir. Devletin ideolojik aygıtlarından biri olarak görülen medya, tıpkı, kiliseler, camiler, okullar, sendikalar gibi insanın nasıl düşüneceğini öğreten işleve sahiptir Althusser'in yaklaşımına göre. L. Althusser gibi medyayı tek başına analiz nesnesi olarak ele almayan, ancak iktidar ve ideoloji bağlamında önemli bir veri sunan Anthony Gramsci'nin Hegemonya Kuramı, medya-siyaset ilişkisinin farklı boyutlarını açıklayıcı niteliktedir. Gramsci'nin "hegemonya" çözümlemesi, iktidarın öznelere dışsal, zora dayalı, merkezi devletin kurumsal özelliklerinden türetilen tanımları yerine, ideolojik süreçler boyunca, zihinlerde kurulan ve onaya dayanan niteliklerini vurgulayan çözümlemelerin önünü açmıştır.²⁴⁰ Gramsci'ye göre, başat sınıfın egemenliği sadece

²³⁸ Yaylagül, a.g.e., s.115.

²³⁹ Kazancı, a.g.e., 86.

²⁴⁰ Sancar, a.g.e., s.31.

ekonomi üzerindeki hâkimiyetinden kaynaklanmamakta, politik ve kültürel alanlarda sınıf egemenliğinin güçlendirilmesine hizmet etmektedir. Egemen güçlerin yani kapitalist sınıfın, devlet, sivil toplum, dinsel kurumlar gibi alanları hegemonyası altında almaya çalıştığı vurgulanmaktadır.

Marx'ın maddi üretim araçlarını elinde bulunduranların aynı zamanda zihinsel üretim araçlarını da denetime aldığı görüşüne atıfta bulunan Gramsci, kapitalist toplum ilişkilerine rıza gösteren bilincin sivil toplumdan başlayarak, fabrikadan okula ve aileye kadar bütün hegemonik aygıtlarda oluşturulduğunu belirtmiştir.²⁴¹ Gramsci'nin iktidar, egemen sınıf veya egemen söylem ile kurgulanan hegemonya çözümlemesi medya üzerinden değerlendirildiğinde, medyanın hegemonik araçlardan biri olduğu veya hegemonya mücadelenin yürütüldüğü alanlardan biri olduğu kabul edilebilir.

Günümüz teorisyenlerinden Dilbilimci Noam Chomsky'in "rızanın imalatı" olarak kavramsallaştırdığı süreç, medyanın toplumsal rızanın sağlandığı, egemen ideoloji ve sistemin süreklileştirilmesini ve meşrulaştırılmasının amaçlandığı alanları kapsamaktadır. Amerikan müdahaleci politikalarının bir destekçisi olarak gördüğü medyayı eleştiren Chomsky'e göre, medya kamunun çıkarlarına değil, devletin ve diğer şirketlerin çıkarlarına hizmet etmektedir. Medyanın saldırı ve ayartma ekranı, olası en büyük halk kesimini tutsak almak üzere düzenlenmiştir.²⁴² Rızanın İmalatı adlı eserlerinde haber medyası üzerinde duran Chomsky'e göre, medyanın önemli bir bölümü ve diğer ideolojik kurumlar genel olarak mevcut iktidarın algılamaları ve çıkarlarını yansıtan niteliktedir.²⁴³ Chomsky'in Edward S. Herman ile birlikte

²⁴¹ Marcin Carnay, "Gramsci ve Devlet", Praksis Dergisi, Dipnot Basım Yayın, Sayı: 3, s.252-278.

²⁴² Derya Gülsoy, "Medyanın Altyapısına Muhalif Bir Yolculuk: Noam Chomsky", Kadife Karanlık, 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar içinde, a.g.e., s.185.

²⁴³ Noam Chomsky, Medya Gerçeği, Çev; Abdullah Yılmaz, Tümzamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1993, s.23.

hazırladığı “Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir” ve “Rızanın İmalatı” başlıklı eserlerinde medyanın devlete ve özel sektör etkinliklerine hükmeden özel çıkarlara destek sağlama işlevini yerine getirdiğine işaret edilmektedir. Kitle iletişim araçlarının ekonomik politikasına dikkat çeken Chomsky ve Herman’ın oluşturdukları Propaganda Süzgeçlerine göre, medya ürünleri, medyanın büyüklüğü, mülkiyeti ve kar amaçlı oluşuna, reklam ruhsatına, haber kaynağı olarak devlet ve bürokrasiye bağımlılığına, tepki ve yaptırımcı kurumlara bağlı olarak şekillenir. Medyanın nesnel olmadığına dikkat çeken Chomsky ve Herman, medyanın nesnelliğinin kâğıt üzerinde olduğunu, gerçekte mevcut olmadığını aktarmışlardır.²⁴⁴

İdeoloji, iktidar ve medya ilişkisi açıklanırken ele alınması gereken kavramlardan biri “söylem”dir. Söylem toplumsallık süreci içerisinde dilsel pratikler aracılığıyla tutum ve davranışlar üzerinde etkisi bulunan, toplumsal yaşamın belli değer yargıları etrafında düzenlenmesini sağlayan araçlardan biridir. Söylem sözcüğünü iletişim olgusunun parçası olarak kullanan Roman Jakobson, söylemi iletişime özgü tüm anlatım dillerini kapsayabilen, dahası bunların dışında kalan olguları da içerebilen bir düşünce aktarım biçimi olarak ele almıştır.²⁴⁵ Jakobson’un da belirttiği iletişimin parçası olarak, düşünce aktarım biçimi, dilsel pratikler aracılığıyla özellikle kitle iletişim araçları veya medya tarafından topluma sunulan metinlerdir. Yani medya söylemlerin çarpıştığı ve varlık bulduğu alandır.²⁴⁶

2.3. Medyada Ötekileştirme Ve Nefretin İnşası

Tez çalışmasının ilk bölümde üzerinde durulduğu gibi “öteki”, “kendinden olmayan”, “onlar”, “dışarıdakiler” gibi farklı tanımlar üzerinden şekillenmektedir.

²⁴⁴ Edward S. Herman, Noam Chomsky, **Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir?**, Minerva Yayınları, İstanbul, 2. Baskı, 1999, s.23.

²⁴⁵ Doltaş, a.g.e., s.48-49.

²⁴⁶ Yılmaz, a.g.e., s. 15.

Ötekinin inşasında siyaset/ideoloji, sosyo-psikolojik ve kültürel alanlar kadar medya da etkin rol oynayabilmektedir. Medya her ne kadar liberal teori kapsamında nesnellik ve tarafsızlık ilkeleriyle tanımlanan, bilgi verme, aydınlatma, toplumsallaştırma gibi işlevlerle nitelendirilen bir yapı olarak görülse de, Eleştirel teori dikkate alındığında “ötekileştirme” pratiği dikkat çekmektedir. “Bizden olmayanlar”, muhalifler veya farklılıklar “öteki” kavramı altında medya aracılığıyla toplumsal alana sunulmakta ve nefret söyleminin zeminin oluşturmaktadır. Medyada kullanılan dil, seçilen sözcükler bile bir konunun hangi terimlerle nasıl bir çerçevede tartışılacağına dair sınırlar oluşturur ve politikaların belirlenme sürecinde etkili olur (örneğin medya olarak “gösterici” veya “eylemci” sözcükleri yerine “terörist” veya “provokatör” sözcüklerini kullanması.)²⁴⁷

Medyada ötekileştirme pratikleri ve nefret söylemi kullanım biçimleri, medya aracının yapısına göre farklılaşabilmektedir. Örneğin yazılı basın nefret söylemi açısından doğrudan, net ve açık söylem pratikleri için zemin olurken, televizyon dolaylı, üstü kapalı, ima biçiminde nefret söylemi kullanımlarına araç olabilmektedir. Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte gündeme gelen yeni medyada ise durum çok daha farklı boyuttadır. Özellikle kullanıcı tabanlı yeni medya aracı olarak internet, nefret söyleminin yaygınlaşması, süreklileştirilmesi ve meşrulaştırılması için kullanılmakta ve aynı zamanda nefret suçu pratikleri için örgütlenme alanı dahi olabilmektedir.

2.3.1. Geleneksel Medyada Nefret Söylemi

Geleneksel medya, gazete, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarını kapsamaktadır. İletişim teknolojilerindeki gelişmeler, sözkonusu araçların geleneksel veya eski olarak tanımlanmasına yol açmaktadır. Geleneksel medyanın kökenleri bir yandan Gutenberg’in matbaasına, diğer yandan haber mektuplarının

²⁴⁷ Mine Gencil Bek, “Yerel Politika ve Yerel Medya”, **Medya ve Toplum** içinde, Der: Sevda Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, Habercinin El Kitabı Dizisi, İstanbul, 2008, s.133.

kullanıldığı döneme kadar dayanmaktadır. Gazetelerle başlayan geleneksel medya, ilk ortaya çıktığı günden bugüne kadar, olay ve olgulara karşı toplumun fikirlerinin oluşturulmasında ve biçimlendirilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Özellikle iktidarlar tarafından dikkate alınan gazete ve diğer kitle iletişim araçları yeni bir söylem alanını oluşturmuştur. Sözkonusu söylem alanı özellikle egemen ideolojiler veya sistemler tarafından yaygınlaştırma, meşrulaştırma ve itaati sağlama aracı olarak kullanılmıştır. Chomsky'nin "Rızanın İmalatı" başlıklı çalışması da egemenler tarafından kitle iletişim araçlarının nasıl konumlandırıldığını ve işlevselleştirildiğini aktarmaktadır. Kontrol altına alma ve rızanın imalatını birlikte değerlendiren Chomsky'e göre, kontrol altına alma söylemi global yönetim projesine savunmacı bir çehre kazandırmak amacıyla geliştirilmiştir ve dolayısıyla ülke içindeki düşünce denetimi sisteminin bir parçası işlevini görmektedir.²⁴⁸

Nefret söyleminin medya aracılığıyla yaygınlaşması ve suç zemininin hazırlanması konusunda Rwanda örneği dikkat çekmektedir. Nefret söylemi literatüre ilk kez 1993-1994 Rwanda Soykırımı vesilesiyle geçtiği varsayılmaktadır.²⁴⁹ Yerel ve ulusal basın ve çeşitli radyo kanallarının Tutsilere karşı nefreti körüklemeleri, Tutsilere karşı şiddeti teşvik etmesi, medyanın nefret söylemi ve nefret suçundaki rolüne dikkatleri çekmiştir. Rwanda Soykırımı'nın ardından birçok gazeteci uluslararası ceza mahkemesinde etnik nefreti körükledikleri ve suça teşvik ettikleri sebebiyle ceza almıştır.²⁵⁰ Rwanda'da işlenen suçları araştırmakla görevli Rwanda Uluslararası Ceza Mahkemesi (TPIR), "Milles Collines" isimli radyo-televizyon (RTL) kurucusu Ferdinand Nahimana ve "Kangura" dergisinin eski müdürü Hasan Nguere'yi, soykırımı katıldığı

²⁴⁸ Noam Chomsky, a.g.e., 1999, s.48.

²⁴⁹ Ragıp Duran, "Nefret Söylemi, Medya Ve Arkası", (Çevrimiçi), <http://apoletlimedya.blogspot.com.tr/2011/04/nefret-soylemi-medya-ve-arkasi.html>, Erişim Tarihi: 5 Aralık 2013.

²⁵⁰ Karaköse, a.g.e.

gerekçesiyle ömür boyu hapse mahkum etmiştir. RTLM'nin diğer bir sorumlusu Jean-Bosco Barayagwiza'da, 35 yıl ağır hapse mahkûm olmuştur.²⁵¹

Rwanda Soykırımı ile öne çıkan nefret söylemi, toplumsal hayatın farklı alanlarında ve özellikle medya araçlarında kullanıma sokulmaktadır. Nefret söyleminin medyadaki yer alış biçimi ve niteliklerine ilişkin Türkiye’de çeşitli araştırmalar ve incelemeler yapılmış ve raporlar hazırlanmıştır. Araştırmaların odağında daha çok geleneksel medya araçları bulunmaktadır ancak yeni medya olarak tanımlanan internet teknolojisiyle birlikte ortaya çıkan araçlar da nefret söyleminin kullanıldığı ve yaygınlaştırıldığı araçlardır. Yaygınlığı ve izlenme/okunma oranlarının yüksekliği dikkate alındığında, televizyon, gazete, radyo, dergi gibi geleneksel medya araçları, nefret söyleminin dolaşıma sunulmasında, süreklileştirilmesinde veya meşrulaştırılmasında önemli rol oynama potansiyeline sahiptir.

2.3.1.1. Yazılı Basında Nefret Söylemi

Yazılı basın olarak nitelendirilen, gazete ve dergiler, nefret söyleminin dolaşıma sunulması ve yaygınlaşması açısından önemli araçlardır. Özellikle köşe yazıları, yazara belirli bir serbestiyet sağladığı için önyargının, nefretin veya ayrımcı dilin kullanılabildiği ortamları oluşturmaktadır. Köşe yazılarının yanı sıra haberler de gerek başlık, gerek içerik gerekse de kullanılan fotoğraflar itibarıyla ötekileştirme, ayrımcılık veya nefret söylemi örneklerini sunabilmektedir. Aslında haberin kendisi de bir söylemdir. Habere konu olan olaya bakış açısı, olayın yayınlanabilir bir habere dönüşmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla haberde nefret söylemi unsurları aranırken, haberin kendisinin de nefret söylemi parçası olması sözkonusudur.

²⁵¹ “Nefret Medyasına Ömür Boyu Hapis”, (Çevrimiçi), <http://bianet.org/bianet/bianet/27003-nefret-medyasina-omur-boyu-hapis>, Erişim Tarihi: 5 Ocak 2014.

Türkiye yazılı basın tarihine bakıldığında nefret söylemi pratiklerinin farklı dönemlerde kitlelere nasıl ulaştırıldığı ve hangi argümanların kullanıldığı çeşitli araştırmalarda ve raporlarda ortaya konulmuştur. Yazılı basına dair yapılan araştırmalar, yazılı basının iktidar-ideoloji-siyaset ilişkisi, yapısal sorunları dikkate alınarak, ırk, din, etnik kimlik veya cinsel yönelimi hedef alarak saldırı amaçlı yapılan nefreti ortaya koymaktadır. Çalışmalarda, medyanın toplumdaki çoğunluğun doğrudan çok az bilgi sahibi olduğu azınlık grupları ve kimlikler, cinsel yönelimler hakkında, kamusal bilgi ve açık veya gizli kanıları yaydığı ve bu alanlara ilişkin önyargılara ve ayrımcılığa meşruluk da sağlayabilecek ideolojik bir çerçeve kurduğu ortaya konulmuştur.²⁵² Örneğin, Azınlıklar Ötekiler ve Medya başlıklı Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban tarafından hazırlanan çalışma, özellikle medya-milliyetçilik-şiddet ilişkisi üzerinde durmakta, medyanın iktidarlar aracılığıyla nasıl ötekileştirici ve nefret söylemini olumsuzlaştırıcı misyonu yüklendiğini belirtmektedir. İnceoğlu ve Çoban'a göre, medya politikacıların ve iktidarın ötekilere karşı nefret söylemini olumsuzlaştırarak verdiği yaklaşımıyla ateşe benzin döken bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁵³

Yurdagül Bezirgan Arar ve Nuri Bilgin tarafından hazırlanan “Gazete Haber Başlıklarında Öteki'nin İnşası” başlıklı çalışmada, ötekileştirme pratikleri haber başlıklarında tespit edilmiştir. Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinin 1979-2005, Tercüman gazetesinin 1979-1990, Zaman gazetesinin 1987-2005 tarihleri arasında her hafta bir gazete alınarak oluşturulan araştırma kapsamında Cumhuriyet'te 842,

²⁵² Hrant Dink Vakfı'nın yürütmekte olduğu Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi çalışması kapsamında medya izleme raporları yayımlanmaktadır. Ayrıca Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu tarafından derlenen Nefret Söylemi ve Nefret Suçları, Prof. Dr. Mutlu Binark ve Tuğrul Çomu tarafından hazırlanan Yeni Medyada Nefret Söylemi, S. Hakan Yılmaz tarafından hazırlanan Siyasal Nefret Söylemi ve Medya başlıklı çalışmalar da medya nefret söylemi ilişkisini irdelemektedir.

²⁵³ İnceoğlu, Çoban, a.g.e, s.63.

Hürriyet'te 825, Tercüman'da 474 ve Zaman'da 863 haberde ötekileştirme örneği saptanmıştır. Sözkonusu pratikler şu şekilde gruplandırılmıştır: ²⁵⁴

“İnsanlık dışına atma/insanlıkta alçaltma, Olumsuz özellikler atfetme, Sosyal dışlama, Siyasal etiketleme, Gruplar arası kıyaslama, Başat grubun temel özelliklerinin ve törelerinin yokluğu, Dış grubun sayısal önemini abartma, Grubu kendisinde mahkûm etme, Dış grubu soyutlama, yalnız veya zayıf gösterme, Etik dışı ve yasadışı davranışla suçlama, Evrensel değerlerden yoksunluğu vurgulama, Tehdit kaynağı olarak gösterme, Bir olayın faili olarak suçlama, Düşman görülen bir grupta ilişkilendirme, Grubu kendi üyesine kötületme, İç grubun mağduriyeti üzerinden ötekileştirme.”

“Ulusal Basında Nefret Suçlar; 10 Yıl, 10 Örnek” başlığıyla Sosyal Değişim Derneği tarafından yapılan çalışma ise, 2008 yılının sonundan itibaren geriye doğru 10 yıllık bir dönemi kapsamıştır. Medyanın nefret suçları konusundaki rolü üzerinden yapılan tarama çalışmasına dayalı araştırma, Akşam, Birgün, Cumhuriyet, Fotomaç, Gündem, Hürriyet, Milli Gazete, Milliyet, Ortadoğu, Posta, Radikal, Sabah, Star, Taraf, Türkiye, Vakit, Vatan, Yeni Şafak, Yeniçağ ve Zaman gazeteleri incelenmiştir. Araştırma kapsamında, etnik kökene ve ırka, ulusal özelliklere, cinsel kimliklere, cinsel yönelime, din ve inanca, siyasal eğilimlere, mülkiyete, bedensel engelliliğe, eğitim durumuna ve toplumsal statüye yönelik nefret söylemleri incelenmiştir. Sözkonusu haberler, “Ahmet Kaya’ya madam şefkati”, “Bu kez iyice azıttılar!”, “Ermeniler kudurdu”, “Hainler yakalandı”, “Kapıcı şarkıcıya tecavüz davası”, “Koreli Rehber Osmanlı tokadı!”, “Rahipler uçkuru kilisede çözüyor”, “Roth Ayvaz hocaya havale”, “Sünnetsiz kundakçı DTP adına kurban derisi toplamış”, “Travesti zehir kuryeleri havalimanında yakalandı” başlıklarını taşımaktadır. Araştırmada dikkat çeken başka bir konu ise, gazetelerde manşet veya

²⁵⁴ Yurdağül Bezirgan Arar, Nuri Bilgin, “Gazete Haber Başlıklarında Öteki’nin İnşası”, Kültür Ve İletişim Dergisi, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını, 2009, Cilt: 12(2), s.151.

sürmanşetlere kadar çıkan nefret söyleminin haberlerde giderek “satır aralarına” ve daha çok da köşe yazılarına kaymaya başlamasıdır.²⁵⁵

Uluslararası Hrant Dink Vakfı, Avrupa Birliği Demokratikleşme ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı, Friedrich Naumann ve Global Dialogue tarafından desteklenen “Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi” başlıklı çalışma yürütmektedir. Spesifik olarak Türkiye’de yaygın ulusal medyada etnik ve dini gruplara yönelik nefret söylemiyle mücadele amacıyla gerçekleştirilen çalışma kapsamında, 24 ulusal gazete incelenmekte, haberlerin içerik analizlerinin yapılmasıyla hazırlanan raporlar, dört aylık periyotlar halinde yayımlanmaktadır. Toplam 12 aylık çalışmanın özet sonuçlarına göre, yıllık inceleme sonunda izlenen her üç dönemde de incelenen köşe yazıları, haberler ve okur yorumlarında nefret söylemi kategorilerinden en çok düşmanlık/ savaş söylemi örneklerine rastlanmış, küfür / hakaret / aşağılama izlenmiş, ardından abartma / yükleme / çarpıtma ve simgeleştirme gelmiştir. Nefret söylemi içeren haberlerin, köşe yazılarının, okur yorumlarının büyük bir bölümü milliyetçi-muhafazakâr yayın çizgisine sahip gazetelerde yayımlanmıştır. Nefret söylemi içeren örneklerde nefret duygusunun okura daha fazla aktarımı için çoğunlukla noktalama işaretlerine yer verilmiştir. İncelenen örneklerin pek çoğunun benimsediği söylemin yanı sıra bu tür yardımcı unsurlarla insanlarda benzer duygular uyandırarak, ikna etme ve harekete geçmeye (bir eylem gerçekleştirmeye) teşvik etme amacı taşıdığı görülmüştür. Bu tutum köşe yazılarında daha çok ortaya çıkmaktadır.²⁵⁶

İnsan Hakları Gündemi Derneği tarafından hazırlanan Türkiye’de Nefret Suçları başlıklı çalışma da, gazeteci yazar, akademisyen ve hukukçularla yapılan söyleşilerle nefret söylemi ve nefret suçunun medyadaki yansımaları ortaya

²⁵⁵ Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 yıl, 10 Örnek, a.g.e.

²⁵⁶ Özlem Dalkıran, “Nefret Suçları ve Nefret Söylemi”, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010, s.4-5.

koymayı amaçlamıştır. Nefret suçları genel başlığı altında ele alınan haberler, farklı etnik, dini gruplar ve azınlıklara yönelik nefret suçları, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliğine dayalı nefret suçları, ırkçılık ve yabancı düşmanlığına dayalı nefret suçları, farklı siyasi görüşten kişilere yönelik nefret suçları ve diğer farklı temellere dayanan nefret suçları başlıkları altında gruplandırılmıştır. Ulusal-yaygın medyada temsilini bulan nefret suçlarının Türkiye’de ırkçılık, milliyetçilik ve hoşgörüsüzlükten kaynaklandığına dikkat çekilen araştırmada, konunun uzmanı olan akademisyenler, insan hakları savunucuları, araştırmacı ve yazarlarla söyleşiler yapılmıştır.²⁵⁷

Eser Köker ve Ülkü Doğanay tarafından hazırlanan “İrkçı Değilim Ama... Yazılı Basında İrkçı-Ayrımcı Söylemler” başlıklı çalışma, ulusal ve yerel, yazılı basında ırkçı-ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılma biçimini ortaya koymak üzere yürütülmüştür. Köker ve Doğanay’a göre, medyanın ayrımcı-ırkçı kanı ve görüşleri yaygınlaştırma, meşrulaştırma ve yeniden üretme işlevinin etnik ve ırk ilişkileri konusundaki yaygın rızanın üretiminde gerekli olan sembolik kaynakların kontrolüne sahip olması nedeniyle çalışma önem taşımaktadır. Çalışma, medyanın ayrımcılığı meşrulaştıran ve kuşatan ideolojik çerçevenin kurulmasındaki etkililiğine odaklanmakta, etkililiğin dil kullanımlarını ve söylemlerini görünür hale getirmenin ayrımcılığın önlenmesi için yurttaş topluluklarına direnç kazandırmak amacıyla seçilecek yollardan biri olduğunu kabul etmektedir.²⁵⁸ Çalışma kapsamında 2006 yılı içerisinde üç ulusal ve üç yerel gazetede toplam 1616 haber ve yazı niteliksel içerik analizine tabi tutulmuştur.²⁵⁹

²⁵⁷ Ataman, Cengiz, a.g.e., s.7-11.

²⁵⁸ Eser Köker, Ülkü Doğanay, **İrkçı Değilim Ama... Yazılı Basında İrkçı-Ayrımcı Söylemler**, İHOP Yayınları, Ankara, 2010, s.3.

²⁵⁹ Köker, Doğanay, a.g.e., s.20.

KAOS GL tarafından hazırlanan Medyada Homofobiye Son (2010) başlıklı rapor da cinsel yönelim veya cinsel tercihler üzerinden geleneksel medyada nefret söylemini ortaya koymaktadır. Rapor, 2009 yılında yayımlanan 46 ulusal gazete, 46 yeler gazete, 3 yurtdışı gazete, 10 özel dağıtım gazete ve 88 derginin incelenmesinden oluşmuştur. Raporda, medyada eşcinselliğe ilişkin stereotipleri besleyen, haber dili olarak homofobik özellikler barındıran haberlere dikkat çekilmiş, haberlerde LGBTT bireyler ve olayların kriminalize edildiği, kullanılan görsellerin önyargıyı beslediği, LGBTT bireylerinin cinsel obje olarak kullanıldığı, başka gruplara ayrımcılık yapmak için eşcinsellerin kullanıldığı, LGBTT bireylere yönelik şiddetin meşrulaştırıldığı, LGBTT bireylerinin karikatürize edildiği, mağduru küçük düşürücü fotoğrafların yer aldığı tespit edilmiştir. Raporda ayrıca sözkonusu sorunların özellikle haberler, köşe yazılarında olduğu ve magazin/röportaj/mekan tanıtımında ya bulunduğu aktarılmıştır. Rapora göre, medya haberleştirdiği olayı sunarken LGBTT bireylerin haklarını ihlal edebilmekte ya da medya ihlalcinin kendisi olabilmektedir. Bu ihlal bazen medyanın nefret söylemini yaygınlaştırması ve nefret suçu işlemesi olarak ortaya çıkabilmektedir.²⁶⁰

2.3.1.2. Televizyonun Nefret Söylemi Üretimindeki Yeri

Televizyon, geleneksel kitle iletişim araçları içerisinde yaygınlığı ve ulaşılabilirliği açısından önemli bir yerde bulunmaktadır. Televizyonun diğer kitle iletişim araçlarına göre avantajlı yapısı sadece ulaşılabilirlik ve yaygınlık değil, görüntü ve sesi bir arada kullanarak yayın yapabilmesinden kaynaklanmaktadır. Latince kökenli bir sözcük olan televizyon “uzağı görmek” anlamına gelmekte ve McLuhan’ın ifadesiyle, “Gerçekten insanın görme duyusunun ulaştığı en ileri aşamadır; insanın görme yetisinin inanılmaz boyutlara erişmesidir.”²⁶¹ Göze ve

²⁶⁰ İsmail Alacaoğlu, Seçin Tunel, Özge Gökpınar, Umut Güner, **Medyada Homofobiye ve Transfobiye Son** KAOS GL, Ayrıntı Basımevi, Ankara, 2010, s.12.

²⁶¹ Erol Mutlu, **Televizyonu Anlamak**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1991, s.15.

kulağa aynı anda hitap edebilen televizyon, gerçeği aslına en yakın olarak aktaran araç olarak görülmektedir. Televizyon salt kitle iletişim aracı veya bir teknoloji olarak değerlendirilmemektedir. Televizyonun aynı zamanda endüstri, kültür sanat üretimi, siyasal ve toplumsal bir kurum olarak değerlendiren Mutlu'ya göre, televizyonun iletildiği fikir, imge, simge ve davranış örüntüsü insanlara yön vermekte ve yol göstermektedir.²⁶² Dolayısıyla televizyon, sadece bir aktarıcı ya da toplumsal değişimin bir 'etkileneni' olarak değil, aynı zamanda bir 'oluşturucusu' olarak da sistem içerisinde aktif işlev yüklenmiştir. Televizyonun kendisi toplumsal öğrenme araçlarından bir tanesi olarak değerlendirilmektedir.²⁶³ Öğrenme aracı ve anlam üretme, oluşturma aracı olarak değerlendirilen televizyon, toplumsal yaşamı ve toplumsal ilişkileri örgütlemeye belirleyici bir rol üstlenebilmektedir.

Modern dünyanın en güçlü 'anlam üretim merkezi' olan televizyon, ele aldığı herhangi bir olguya kendi gerçekliğini dayatma konusunda son derece başarılıdır.²⁶⁴ Televizyon yayıncılığında nefret söylemi, bir yandan dizi, reklam, yarışma programı veya haber gibi yayın türleri içerisinde gizlenen kodlarda diğer yandan güncel aktüel tartışma programlarında konuklar tarafından dile getirilen ifadelerde dolaşıma sunulabilmektedir. Örneğin televizyon şovlarında nefret söylemi üretimine dikkat çeken Ersoy, Survivor adlı yarışmada yarışmacıların kullandığı nefret söylemi pratiklerinin televizyon aracılığıyla nasıl sunulduğunu belirtmektedir. Yarışmacıların birbirlerinin etnik kökenlerine, kimliklerine yönelik aşağılama, hakaret ifadelerinin aslında nefret söyleminin dolaşımı olduğuna dikkat çeken Ersoy'a göre, yarışmada yer alan kişiler şovun bir parçası gibi hareket etmekte,

²⁶² Mutlu, a.g.e., s.18.

²⁶³ Hasan H. Taylan, **Televizyonla Yetişmek, Televizyon Şiddetinin Etkileri Üzerine Bir Araştırma**, Çizgi Yayınları, Konya, 2011, s.38.

²⁶⁴ Vahit İlhan, Selma Civelek, "**Televizyon Ana Haber Bültenlerinin İkonografik Analizi: Kadının Yeri ve Temsili**", (Çevrimiçi), http://www.newwsa.com/download/gecici_makale_dosyaları/NWSA-7271-3379-2.pdf, Erişim Tarihi: 17 Eylül 2014.

kabadayılık ve nefret söylemleri programın izlenirliğini artırdığı için yayımcılardan fazla müdahale gelmemektedir. Televizyonda nefret söylemi pratiklerinin incelendiği başka bir araştırma da, Leyla Şimşek Rathke'nin Popüler Televizyon Dizilerinde Mizah Anlayışı, İmtiyaz ve Ayrımcılık başlıklı çalışmasıdır. Çocuklar Duymasın ve Arka Sokaklar ile Yalan Dünya adlı dizi filmlerinin incelendiği çalışmada, ayrımcı nefret söyleminin mizah unsuru olarak izleyicinin gündemine sunulduğu aktarılmaktadır. Rathke'ye göre kadınlar ve işçilerden başka Yahudiler, Araplar, Çingeneler, siyahiler, fiziksel özellikleri farklı olanlar, kent kültürüne yeterince asimile olamamış göçmenler, sosyo-ekonomik düzeyi düşük gruplar “normatif” olanın gözünden kolayca eğlence konusu yapılabilmişlerdir. Mizah yoluyla “ben”in öteki ile arasındaki fark tekrar işaretlenmektedir. Eğlenceli bulup güldüğümüz mizahın önemli bir kısmı farkında olarak veya olmayarak ayrımcı, toplumdaki belli kesimleri dışlayıcı, hatta onların itibarını zedeleyici bir içerik taşıyabilmektedir.²⁶⁵

Genel olarak televizyonda özel olarak da televizyon haberlerinde nefret söylemi yazılı basından farklı biçimlerde gerçekleşmektedir. Yazılı basında haber başlıklarından haber kurgusuna, fotoğraflardan noktalama işaretlerine kadar birçok alanda nefret söyleminin tespiti yapılırken, televizyonda nefret söylemi ve analizi karmaşık yapıya işaret etmektedir. Çünkü yazılı basındaki gibi haber veya köşe yazılarında ifade edilen nefret söylemi televizyon ve televizyon haberciliğinde dolaylı veya kapalı biçime dönüşebilmektedir.

Televizyon haberlerinde nefret söyleminin kullanım biçimleri ve niteliği akademik araştırmalar açısından henüz yeterli inceleme alanını oluşturmamıştır. Dolayısıyla televizyon haberlerinde nefret söyleminin tespiti için yazılı

²⁶⁵ Leyla Şimşek Rathke, “Popüler Televizyon Dizilerinde Mizah Anlayışı, İmtiyaz ve Ayrımcılık”, (Çevrimiçi), <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=1299&bolum=makale>, Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2014.

habercilikteki yöntemler, “haber başlığı, kullanılan sözcükler, haber kurgusu, fotoğraf seçimi, noktalama işaretleri vb.” kısmen kullanılabilse de, özellikle alt yazı metinleri, kamera görüntüleri ve ses kullanım biçimleri üzerinden yeni bir değerlendirme alanı oluşturulmalıdır. Ayrıca nefret söylemi yazılı basında olduğu gibi televizyon yayınlarında her zaman açık ve doğrudan ifade edilmeyebilmektedir. Nefret söylemi televizyon haberciliğinde dolaylı olarak veya ima yoluyla da üretilmektedir. Görüntü çekim ölçekleri, haber aktörlerinin konumlandırılması, alt yazıda kullanılan ifadeler ve imalar ile ses kullanımı nefret söyleminin dolaylı veya üstü kapalı biçimde dolaşıma sunmaktadır. İma, eleştirel haber çözümlemesinde en güçlü anlambilimsel kavramlardan biridir. Bir metindeki enformasyonun büyük bir kısmının açıkça ifade edilmediğine, üstü kapalı bırakıldığına dikkat çeken Dijk’e göre, sözcükler, yan tümceler ve diğer metinsel ifadeler, ancak arka plan bilgisi temelinde çıkarılabilecek kavramlar ya da önermeler ima edebilir. Söylemin ve iletişimin bu özelliği, önemli bir ideolojik boyutlara sahiptir. Söylenmeyenin çözümlenmesi, bazen metin gerçekte söylenenin, araştırılmasından daha açıklayıcı olabilir. Birçok ideolojik ima, sadece haber aktörleri hakkında çok az söylendiği için değil, aynı zamanda çok sayıda ilgisiz şey söylendiği için ortaya çıkmaktadır.²⁶⁶

Televizyonda inşa edilen “gerçeklik algısı” içerisinde nefret söylemi belirsizleşebilmekte ve fark edilmesi güç bir konuma yerleşebilmektedir. Televizyon kendine özgü tekniğiyle olayları aktarırken, aslında yeni bir gerçeklik, televizyon gerçekliği yaratmaktadır.²⁶⁷ Televizyon haberleri de, programlar, diziler, reklamlar gibi diğer televizyon yayınlarına göre, inandırıcılığı daha yüksek ve gerçeğe daha uygun yayınlar olarak görülmektedir. Televizyon haberlerinin metnin yanı sıra

²⁶⁶ Teun A. Van Dijk, “Media contents the interdisciplinary study of news as discourse”, Handbook of Qualitative Methods for Mass Communication Research içinde, Der: K. Bruhn-Jensen ve N. Jankowsky, Londra: Routledge, 1991, s.108-120.

²⁶⁷ Bedriye Poyraz, **Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik**, Ütopya Yayınları, Ankara, 2001, s.22.

görsellik ve sesi de barındırması, “gerçeklik” algısının oluşmasını sağlamaktadır. Televizyon haberlerinde yer alan görüntü ve ses, izleyicide inanırlık ve güvenilirliği arttırmaktadır. Görsel kodların sözel ifadelerle bir araya gelmesiyle oluşan televizyon haberlerinde kullanılan görüntüler “gerçeklik” içinden seçilen ürünlerdir. Dolayısıyla izleyiciler haberlerin, eğlendirmek amacıyla oluşturulan diğer medya çıktılarından farklı olduğunu düşünmektedirler.²⁶⁸ Oysa televizyonun gerçeklik olarak sunduğu şey, en az filmlerdeki kadar kurgulanmış gerçekliktir. Cheviron’a göre ana haber montaj odasının varlığı gerçek yaşamdaki olayların da tıpkı kurmaca aksiyon filmlerinde olduğu gibi kurulmuş ve belli bir perspektiften monte edilmiş olduğu gerçeğini gözler önüne serer. Televizyon gerçekliği kurgular ama bir de bunun üstünü örter, gerçeklikle örtüşüğünü iddia ettiği olayları tarafsız bir şekilde sunduğu yanılgısını yaratmaya ve yaşatmaya çalışır.²⁶⁹

Televizyon haberlerini oluşturan görüntülü metin, önceden belirlenmiş bir kamera açısı ve ölçeği ile kaydedilmiş, kurgulanmış şekilde izleyicinin gündemine sunulmaktadır. Dolayısıyla televizyon haberlerindeki “gerçeklik” aslında kurgulanmış işlemlerden geçirilen görüntü ve ses eklenerek oluşturulan göstergelerden oluşmaktadır. Görüntü ve ses ile inşa edilmeye çalışılan “gerçeklik” söylemi aslında muhabir veya kameramanın bakışından elde edilen görüntülerle sınırlıdır. Yani televizyon haberi, gerçekliğin habercinin belirlediği kadarının, ekranlara yansıtılması olarak nitelendirilmektedir.²⁷⁰ Televizyon haberleri ve televizyon haber programlarının tarafsızlığı sadece bir mitem ibarettir. Haberler inşa

²⁶⁸ İlhan, Civelek, a.g.e.

²⁶⁹ Nilgün Tatal Cheviron, **Televizyon Ve İçimizdeki Şiddet**, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2013, s.141-143.

²⁷⁰ Esra Ercan Bilgiç, **Vatan Millet Reyting, Televizyon Haberlerinde Milliyetçilik**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2008, s.34.

edilmiş bir süreçtir.²⁷¹ Ancak izleyici bunun bilincinde her zaman olmadığı için izlediği görüntülerin “gerçeklik” içinden alındığı düşüncesine kapılabilmektedir. İzleyiciye sunulan görüntüleri çeken muhabir veya kameramanın bakışını belirleyen ölçüt mülkiyet yapısı/ekonomik güç, siyasal iktidar/ideoloji çerçevesinde belirlenmektedir. İnal, haber metinlerinin üretiminin, gazeteciliğin günlük pratikleri, profesyonel ideolojileri/ticarileşme, toplumsal formasyon içinde siyasal, ekonomik güç ve iktidar ilişkileri ile medyanın ekonomi politikası içerisinde gerçekleştiğini belirtmektedir.²⁷² Yani, televizyon haberleri “gerçeklik” bağlamında diğer yayın türlerinden farklılaşa da haber metinleri ideolojik/ekonomik ve simgesel kodları içermektedir. Televizyonun kurduğu ideolojik ve simgesel dünya, belli sorunlar ortaya koymakta ve gündemleri belli biçimde formüle etmektedir.²⁷³ Gerçeklik kurgusu içerisinde kodlanan veya formüle edilen veriler, aslında gerçeklik değil, ideolojidir. Televizyon haberleri doğruluk iddiasını gerçeğin nesnelliği içinde konumlandırmaya çalışır; ve dolayısıyla ürettiği her doğrunun gerçek değil, ideoloji olduğunu gizler.²⁷⁴

Televizyon haberlerinde yer alan kodlar, örtük veya açık bir şekilde izleyicinin gündemine sunulmakta ve izleyicinin algısını oluşturmada önemli bir rol üstlenmektedir. Haberler drama, reklam gibi diğer program türleriyle birlikte her eve ortak bir imaj iletiler dünyası sunmaktadır.²⁷⁵ Aslında televizyon haberlerinin temel ilkeleri, genel habercilik ilkeleriyle örtüşmektedir. Liberal Teori'nin işaret ettiği nesnellik ilkesi, tarafsızlık ve dengelilik anlayışı televizyon haberleri için de

²⁷¹ Gaye Tuchman, “**Myth and Consucuousness Industry**”, Mass Media an Social Change içinde, Der: E. Katz ve T. Szeskö, London, 1981, s.96-97.

²⁷² M. Ayşe İnal, **Haberi Okumak**, Temuçin Yayınları, İstanbul, 1996, s.95-96.

²⁷³ Neşe Kars, **Haberin Tarihi, Kuramları, Söylemi ve Radyo – Televizyon Haberciliği**, Derin Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, 2013, s.111.

²⁷⁴ Poyraz, a.g.e., s.25.

²⁷⁵ Poyraz, a.g.e., s.23.

geçerlidir. Haberin yorumdan ayrılması gerektiği üzerine yapılan vurgu, haberin yansız olması gerektiği konusundaki yaygın kabul televizyon haberciliği için temel doğruları oluşturmaktadır.²⁷⁶ Gerçeklik veya doğruluk üzerine inşa edilmesi gereken haberde nesnellik ilkesinin temel görünümü, farklı görüşlere eş oranda zaman ve yer ayrılmasıdır. Tarafsızlık ise daha çok habere konu olan olay ve duruma karşı objektif yaklaşılmasını ifade etmektedir. Tarafsızlık aslında tartışmalı bir konudur. Buna rağmen tarafsızlık tüm basın ahlak yasalarında yer alan temel bir ilkedir.²⁷⁷ Habere konu olan olayın nesnel bir şekilde aktarılması, haber yazarının tarafsız olması, haber kaynaklarının görüşlerine yer verilmesi temel habercilik ilkeleri açısından önemli unsurlardır. Ayrıca önyargılı olmama, gerçeği belgeleme, olaylara duygu katmama, olayları saptırmama, olayları abartmama, olayları küçültmeme, özel bir amaca hizmet etmeme, habere yorum katmama gibi fonksiyonlar da nesnellik ve tarafsızlığın temel göstergelerini oluşturmaktadır.²⁷⁸

Televizyon haberciliğinde öne çıkan başka bir unsur da görüntü kullanım biçimleridir. Gerçeklik algısını oluşturmak ve izleyicinin zihinsel dünyasında bir resim oluşturmak için görüntü çekim planları belirlenmekte, tablo, grafik ve animasyonlarla iletilmek istenen mesajlar görsel ürün haline getirilmektedir. Televizyonda çekim ölçekleri farklı sınıflandırmalar olsa da, yakın çekim (baş, omuz, bel), orta çekim (boy, genel), uzak çekim (toplu) gibi temelde 3 çekim tipi öne çıkmaktadır. Her bir çekim ölçeğinin veya görüntü planının kendi içerisinde anlamları bulunmaktadır. Örneğin yakın çekim ile kişinin düşünce ve duygularının yüzünden mimiklerinden izleyiciye yansıtılması amaçlanmaktadır. Orta çekimde kişinin davranışları ve çevresiyle ilişkileri, yakın çevre ile olup bitenler gösterilmektedir. Genel çekimde ise insanın doğal ve toplumsal çevresiyle

²⁷⁶ İnal, a.g.e., s.21.

²⁷⁷ Atilla Girgin, Seçil Özay, **Haber Yazmak**, Der Yayınları, İstanbul, 4. Baskı, 2013, s.27.

²⁷⁸ Girgin, a.g.e., 2013, s. 41-47.

ilişkilerinin verilmesi amaçlanmaktadır.²⁷⁹ Kişi ile doğrudan yakınlık veya duygusal bağ kurması engellenmektedir.

Televizyon haberlerinde nefret söyleminin yer bulduğu alanlardan biri yazılı göstergelerdir. Yazılar, Karakter Jeneratörü, haberin konusu veya mesajını içeren alt yazı ve habere konu olan kişilerin konuşma metinlerinden oluşmaktadır. Televizyon haberinde kullanılan alt yazı, yazılı basın haberlerindeki başlıkla aynı değerdedir. Yani haberin konusu veya kapsamı hakkında genel fikir vermek için kullanılmakta ve çoğu zaman haberin temel mesajını içermektedir. Alt yazıların dışında kullanılan işaret yazıları, konuşma metinleri, grafik ve tablolar da haberde dikkat çekiciliği arttırmak için kullanılan metinlerdir. İzleyicinin ilgisini habere odaklamayı amaçlamaktadır. Sözkonusu metinler aynı zamanda inandırıcılık ve gerçekçiliği sağlamayı da hedeflemektedir. Haberin aktörlerinin konuşmalarının yazılı olarak verilmesindeki diğer bir amaç da, anlaşılabilirliği sağlamaktır. Yani görüntü ve ses kayıtlarının yeterli düzeyde anlaşılır olmaması nedeniyle ayrıca konuşma metinleri alt yazı olarak görüntüye eklenmektedir. Ancak haber aktörlerinin konuşmalarının anlaşılır olması için alt yazılar kullanılsa da, konuşma metninde yer alan ifadelerin vurgulanması ve öne çıkarılması sağlanmaktadır. Yani dikkat çekici, ilgi uyandırıcı, çarpıcı, farklı ifadeler metne döküldüğü gibi, haberin temel mesajını veya ideolojik yapısını içeren ifadeler, izleyicide daha fazla etki etmesi için kullanılmaktadır. Sözkonusu yazılarda nefret söylemini içeren ifadeler özellikle sembolleştirme, aşağılama, hakaret, tehdit unsuru olarak gösterme gibi biçimlerde yer alabilmektedir.

Televizyon haberlerinde nefret söyleminin vücut bulduğu başka bir alan da sestir. Ses kullanım biçimleri doğrudan veya dolaylı olarak nefret söyleminin kapsamını belirleyebilmektedir. Haberlerde kullanılan ses, genel olarak spiker ve

²⁷⁹ Çiler Dursun, **Tv Haberlerinde İdeoloji**, İmge Kitabevi, Ankara, 2. Baskı, 2014, s. 218-219.

muhabirin aktarımlarından oluşan dış ses yani anlatıcı ile olayların tarafları veya tanıklarının konuşmalarını içeren sestten oluşur. Ayrıca habere konu olan olayın gerçekliğini yansıtmak adına doğal ses kullanımı da sözkonusu olmaktadır. Yani alkış sesleri, slogan sesleri, ambulans sesleri, silah sesleri gibi seslere haberde yer verilebilmektedir. Amaç, izleyicide inandırıcılık ve gerçekçilik sağlamaktır. Spiker veya muhabirin konuşmaları ile habere konu olan olayın tarafları veya tanıklarının konuşmalarından oluşan ses “nefret söylemi açısından” incelemeye değerdir. Çünkü haber metinleri görsel unsurlarla değil, sözel ifadelerle izleyiciye aktarılmaktadır. Dolayısıyla ses kullanırken taraflara eşit mesafede yaklaşılmayıp, bir tarafın görüşlerine yer verilmesi ve “nefret” içerikli ifadeler ile şiddet görüntülerinin seyirlik malzeme olarak tekrar tekrar yinelenmesi, haberi nefret söyleminin parçası haline dönüştürebilmektedir.

Nefret söylemi televizyon haberlerinde, önyargı veya kalıp yargı oluşturan ifadelerin kullanılması ile de yansımaktadır. Sembolleştirme, genelleme, abartma, küçültme biçimlerinde oluşan yargılar nefret söyleminin diğer göstergeleridir. Nefret söylemine ilişkin doğrudan bir çalışma olmasa da, içerik olarak incelendiğinde nefret söylemini ortaya koyan pratiklerin gazetecilik etik ilkelere aykırı olduğunu ortaya koyan çalışmalardan biri, RTÜK ve Televizyon Yayıncıları Derneği'nin hazırladığı Yayıncılık Etik İlkeleri'dir. Televizyon Habercileri İçin Rehber adlı kitapçıkta da nefret söyleminin habercilik ilkelerine aykırı olduğu dolaylı biçimde aktarılmaktadır. Yayıncılık Etik İlkeleri'nde şiddeti teşvik etmemeye ve meşrulaştırmamaya özen göstermek, ırk, renk, dil, din ve cinsiyet ayrımcılığına, aşağılama ve önyargılara yer vermemek, ifade özgürlüğü ve haber alma hakkı çerçevesinde olay ve olgulara, tarafsız ve eksiksiz yayınlamak yayıncılık etik ilkeleri

olarak sıralanmaktadır. Haber ve haberciliğe ilişkin temel önermelerin yapıldığı kitapta şu ifadeler yer almaktadır:²⁸⁰

“Haber, olguları abartılarak, uydurma bilgiler eklenerek çarpıtılmamalı, haber içinde olayın tüm boyutlarına yer verilmeli, bazı yönlerini ihmal etme ya da görmezden gelme yoluna gidilmemeli, haberin içinde farklı görüşlere yer verilmeli, bu görüşlerin sunumunda dengeli davranılmalı ve haberin taraflarına eşit mesafede durulmalıdır. Haberde ön yargılar, basmakalıp tipler yeniden üretilmemeli, infial yaratacak, insanları birbirlerine düşürecek ifadelerden, düşmanlık yaratacak sıfatlardan kaçınılmalıdır.”

Televizyon haberlerinde nefret söylemi özellikle şiddet içerikli haberlerle dolaşıma sunulabilmektedir. Televizyon haberleri gerek fiziksel gerekse psikolojik şiddet görüntülerini yeniden yeniden kurgulayarak izleyicinin gündemine sunmaktadır.²⁸¹ Özellikle şiddet gösterisine dönüşen nefret suçu pratiklerinin haberleştirilmesi sırasında televizyon aracılık edebilmekte ve doğrudan olmasa da dolaylı olarak nefret söyleminin parçası haline gelebilmektedir. Aslında nefret söyleminin kendisi de bir şiddet türü olarak tanımlanabilmektedir. Etimolojik kökene bakıldığında İngilizce’deki “violence” olarak tanımlanan şiddetin, Latince’ye dayandığı, şiddet kullanarak davranmak, değer bilmemek, kurallara karşı gelmek anlamlarına gelen “violentus” sözcüğünden türediği ve sert ya da acımasız kişilik, güç anlamındaki violentia ifadesinden geldiği görülmektedir.²⁸² Şiddet sözcüğünün Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ndeki karşılığı ise, “bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik ve sertlik”, “Karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, kaba

²⁸⁰ **Televizyon Habercileri İçin Rehber**, (Çevrimiçi),http://ilefarsiv.com/etik/wp-content/uploads/rehber_kitap.pdf, Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2014.

²⁸¹ Cheviron, a.g.e., s.14.

²⁸² **Etimoloji Sözlüğü**, (Çevrimiçi),
http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=violence&searchmode=none,
Erişim Tarihi: 16 Eylül 2014.

güç” ve “Duygu veya davranışta aşırılık” olarak tanımlanmaktadır.²⁸³ Gerbner ve Gross’un tanımlamasıyla şiddet, kendi rızası dışında, acı verecek şekilde incitilmesi, öldürülmesi ya da olayın bir parçası olarak kurban olacak derecede tehdit edilmesi unsurlarının açık bir ifadesidir.²⁸⁴ Şiddetin farklı tanımları uyarınca ortaya çıkan tabloda, yaratılan mağduriyetler de dikkate alındığında televizyon haerlerinin üzerinde durulması gerektiği görülecektir. Cheviron’a göre, şiddet görüntülerinin sürekli yinelenerek yayınlanması, dünya algımızı olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle televizyon, yaydığı şiddet görüntüleri ve şiddeti temsil staretijileri üzerine düşünülme ve özellikle de eleştirilmeyi fazlasıyla hak etmektedir. Freedman ve Sears’ın çalışması da, televizyonda şiddet eylemlerini gözleminin saldırganlıkla ilgili düşüncelerin uyarılmasına yol açacağı bunun davranışsal eğilimlere yayılmasıyla gözleyenleri eyleme daha hazır hale getireceğini vurgulayarak medya-şiddet ilişkisini ortaya koymaktadır. Tüm davranışlarda olduğu gibi, şiddet içeren davranışlarda da özdeşleşme, pekiştirme beklentisi gözlenen davranışın yapılması, gözlenen davranışın taklit edilmesi gibi öğrenme ilkeleri işlemektedir.²⁸⁵

2.3.1.3. İnternet Çağı, Yeni Medya ve Nefret Söylemi

Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte, gazete, dergi, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçları geleneksel medya statüsünde değerlendirilmeye, bilgisayar ve internet tabanlı kitle iletişim araçları ise “yeni medya” şeklinde tanımlanmaya başlanmıştır. Aslında “yeni” kavramı sorgulanacaksa, geleneksel olarak nitelendirilen medya araçları da bulunduğu zaman ve mekân koşullarında “yeni”yi

²⁸³ **Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük**, (Çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5464cb1b7c9d07.22202161, Erişim Tarihi: 16 Eylül 2014.

²⁸⁴ Ömer Özer, “**Televizyonun Yetiştirme Rolü: Ankara Çevik Kuvvet Örneği**”, İletişim Kuram ve Araştırmaları Dergisi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Yıl: 2005, Sayı:20, s.8.

²⁸⁵ Refiha Palabıykoğlu, “**Medya ve Şiddet**”, Kriz Dergisi, Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, Yıl: 1992, Cilt:5, Sayı: 2, s.124.

temsil etmişlerdir. Günümüzde yeni iletişim teknolojileri denildiğinde özellikle bilgisayar ve internet ağı anlaşılmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinden biri olan internet, bilgisayarların birbirine bağlı olduğu, dünya çapında bir iletişim ağı şeklinde tanımlanmaktadır.²⁸⁶ İnternet terimi de “international” (uluslararası) ve network (ağ yapısı) sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur. İnternet dünyada hızla yayılan ve kullanıcı sayısı giderek artan teknolojilerden biridir. İnternetin kullanıcı sayısı 1.8 milyarı aşmıştır. 733 milyon bilgisayar internet alan adı sistemine kayıtlı, 192 milyon civarında alan adı mevcut ve 130 milyonu aşkın kişisel blog bulunmaktadır.²⁸⁷

İnternetin kökeni, ABD Savunma Bakanlığı tarafından bilgisayar birimlerini ve askeri araştırma projelerini desteklemek için oluşturdukları ağa dayanmaktadır. Uzak makinelere bağlanma, dosya aktarımı ve elektronik posta gerçekleştirme amacıyla ilk olarak askeri teknoloji ürünü şeklinde ortaya çıkan internet, zamanla haberleşme, eğlence ve ticaret alanında kullanılmaya başlanmıştır. İnternetin askeri amaçlarla ortaya çıkışına dikkat çeken Ümit Atabek’e göre internet, hem bir özgürlük coğrafyası yaratması bakımından demokratik açılımlar sunan bir teknoloji, hem de askeri kökenine yaraşır bir biçimde çok güçlü denetim imkânı sağlayan bir teknolojidir.²⁸⁸ İletişim aracı olarak ön plana çıkan internet, yerel, ulusal ve uluslararası erişim olanaklarını sağlayan, bu anlamda zaman ve mekânla sınırlı olmayan küresel bir iletişim biçimini oluşturmuştur.²⁸⁹ İnternet geleneksel olarak

²⁸⁶ Hasan Kara, “Bilgisayar/İnternet Teknolojisi ve Değişen Gazetecilik”, **Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya** içinde, Der: Sevda Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, İkinci Baskı 2005, s.113.

²⁸⁷ “Medya Derneği Türkiye’de İnternet Sansürü Raporu”, (Çevrimiçi), <http://dorduncukuvvetmedya.com/2103-turkiye-de-internet-sansuru-raporu.html>, Erişim Tarihi: 14 Kasım 2014.

²⁸⁸ Ümit Atabek, “İletişim Teknolojisi ve Yerel Medya İçin Olanaklar”, **Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya** içinde, a.g.e. s. 67.

²⁸⁹ Nilüfer Timisi, **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**, Dost Kitabevi, Ankara, 2003, s. 124.

nitelendirilen iletişim ve kitle iletişim araçlarının özelliklerini birleştirerek, farklılaşmış yeni bir araca dönüşmüştür. Çoklu ortam, hiber metinsellik, paket anahtarlama, eş zamanlılık ve etkileşimlilik özelliklere sahiptir.²⁹⁰ İnternetin günümüzde iletişim açısından vazgeçilmez bir konuma geldiği ve gündelik yaşam içerisinde belirleyici bir güce sahip olduğu kabul edilmektedir. Çünkü internet, hem kişiler arası hem de kitle iletişimi açısından yeni bir iletişim ortamı olarak değerlendirilmektedir.²⁹¹

İnternetin devreye girmesiyle birlikte, internet medyası ve sosyal iletişim ağları olarak tanımlanan Facebook ve Twitter gibi araçlar kullanıma açılmıştır. International Telecommunication Union'ın 2012 yılı verilere göre, tüm dünyada sosyal medya servislerinin kullanıcı sayısı 1 milyarı geçti. Facebook 900 milyon kullanıcı, Twitter 200 milyonun üzerinde kullanıcı, LinkedIn 120 milyonun üzerinde kullanıcıya ulaştı.²⁹² Sadece Facebook'un sadece 2013 yılının Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarını içeren raporuna göre toplamda 1,19 milyar aylık aktif kullanıcısı bulunmakta ve aylık aktif mobil kullanıcı sayısı da 874 milyona ulaşmıştır. Eylül ayındaki günlük aktif kullanıcı sayısı ise 728 milyon iken, günlük mobil ziyaretçilerinin sayısını ortalama 507 milyona çıkmıştır.²⁹³

İnternet ve onun ürünü olan sosyal medyanın, geleneksel medyada veya anaakım medyada temsil edilmeyen kimliklerin ve olguların temsil edilmesine olanak verdiği ve bu anlamda toplumların demokratikleşmesine katkı sağladığı

²⁹⁰ Haluk Birsen, **İnternet Yayıncılığı**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2661 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1627, Eskişehir, 2011, s.4.

²⁹¹ Ümit Atabek, **İletişim ve Teknoloji, Yeni Olanaklar-Yeni Sorunlar**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2001, s.116

²⁹² International Telecommunication Union, (Çevrimiçi),

<http://www.itu.int/ITU-D/treg/publications/trends12.html>, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2014.

²⁹³ Facebook kullanıcı sayısı verileri, Facebook resmi web sayfasından alınmıştır. <http://investor.fb.com/releasedetail.cfm?ReleaseID=802760>, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2014.

savunulmaktadır. Ancak diğer yandan yeni medya ortamlarında, kullanıcılar tarafından üretilen olumsuz içerik örneklerinin yanı sıra geleneksel medyada rastlanan olumsuzlukların, erkek egemen söylem, temsil sorunları, nefret söylemi, yeniden üretildiği ve yeni medya ortamlarının bu olumsuz içeriklerin yayılımını kolaylaştırdığı gözlenmektedir. Sonuçta geleneksel medya ve yeni medya açısından değerlendirildiğinde gerek kullanılan araçlar, gerekse de ortamların birbirinden farklı olması; onların aslında birbirlerine eklemlenen ve birbirlerini destekleyen yapılar olduğu ve işleyişleriyle sistemin güç/iktidar yapısına süreklilik kazandırdıkları gerçeğini değiştirmemektedir.²⁹⁴ Dolayısıyla yeni medya ortamları da bir yandan demokratikleşme için diğer yandan da nefret söylemi gibi olumsuz pratikler için alternatif ortamlar sunabilmektedir.²⁹⁵

Alternatif Bilişim Derneği'nin "Türkiye'de İnternet'in Durumu" başlıklı raporu, internet medyası veya sosyal medyada nefret söylemine ilişkin verileri ortaya koymaktadır. 7 başlık altında toparlanan raporda, ekonomik ve siyasi iktidarın internet ve yurttaşlar üzerinde tahakküm kurma girişimleri olan dijital gözetim, profileme, veri eşleştirme, veri madenciliği olguları, ardından kişisel verilerin korunmasına dikkat çekilmiştir. Medya izleme gruplarının raporlarında LGBTİ bireylere yönelik nefret söylemi ülke gündemine bağlı kalmaksızın sürekli olarak, özellikle de muhafazakâr medyada sürdürüldüğü belirtilmiştir. Habervaktim adlı web sitesinin örnek olarak gösterildiği raporda, LGBT bireyler ve etnik/dini kökenleri hedef alan nefret söylemi örneklerinin yayınlandığı aktarılmıştır. "BDP'den 'Ahlaksızlık Terörü'ne de Destek" başlıklı haberde, LGBT bireyler "sapkın" olarak nitelendirilirken habere konu TSK Disiplin Suçları Kanunu'nda

²⁹⁴ Nurcan Törenli, "Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı", Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2005, s.16.

²⁹⁵ "Türkiye'de İnternet'in Durumu Raporu 2013", (Çevrimiçi), Alternatif Bilişim Derneği, <http://www.alternatifbilisim.org/w/images/Turkiyede-internetin-durumu-2013.pdf>, Erişim Tarihi: 16 Kasım 2014.

değişiklik talep eden KAOS GL Derneği'ne destek veren BDP de “terör destekçisi” olarak tanımlanmıştır. Geleneksel medyanın erkek egemen dilinin neredeyse başından beri kadınları eksik/yanlış temsil, ayrımcı dil ve nefret söyleminin hedefi haline getirdiğine işaret edilen raporda, bu söylemin gerek çevrimiçi medya içeriklerine yapılan yorumlarda gerekse sosyal medya ortamında yeniden üretildiği aktarılmıştır.

Yeni medyada nefret söyleminin üretimi ve niteliğine ilişkin Tuğrul Çomu tarafından yayına hazırlanan “Yeni Medyada Nefret Söylemi” adlı çalışma dikkat çekicidir. Çalışmada, okur yorumları, video paylaşım ağları, facebook, dijital oyunlar gibi internet mecralarında süreklileşen nefret söylemine yer verilmektedir. Nefret söyleminin toplumsal hayatın birçok alanında kullanıldığına ve yeniden üretildiğine dikkat çekilen çalışma, özellikle ulaşılabilirlik, yaygınlık, hız gibi özellikleri bakımından internet teknolojisinin konumunu göstermektedir. Sosyal medyanın hızla gelişen teknolojiler sayesinde mobil alana da girmesi, nefret söylemini mobil hale getirebilmektedir. Facebook gibi sosyal ağların mobil teknoloji kullanıcı sayıları dikkate alındığında, nefret söyleminin gündelik hayata çok fazla yansımaları söz konusu olmaktadır. Facebook gibi ağlar bir yandan toplumsal, siyasal örgütlenmelere olanak sağlayıp, azınlık, muhalif veya ikincil grupların örgütlenme ve propagandasına imkân verirken, diğer yandan toplumda öteki olarak işaretlenen dışlanılara yönelik nefret söyleminin üretimine ve dolaşımına kolaylık sağlamaktadır.²⁹⁶ Kullanıcıları ve kullanım düzeyleri dikkate alındığında milyonlarca kişiye hitap eden ağlar aracılığıyla nefret söylemi sıradanlaşmakta veya meşrulaşabilmektedir. Çoğunlukla önyargı ve negatif stereotiplerden kaynaklanan nefret temelli söylemsel pratikler, nefretin sıradanlaşmasına, normalleşmesine ve

²⁹⁶ Eser Aygül, “Facebook’ta Nefret Söyleminin Üretilmesi Ve Dolaşıma Sokulması”, **Yeni Medyada Nefret Söylemi** içinde, Haz: Tuğrul Çomu, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.137.

sonucunda da kanıksanmasına yol açmakta ve bu durum, en uç noktada nefret suçlarına kadar gidebilecek sonuçlar doğurabilmektedir.²⁹⁷

İnternet veya daha özel alan olarak sosyal ağların nefret söylemi ve hatta nefret suçu içermesine yönelik hukuksal düzenlemeler tartışmalı bir konumdadır. Gerek internetin yeni teknoloji olması sebebiyle internet hukukunun da yeni bir alan olması gerekse nefret söylemine dair belirlenmiş net bir hukuki tanımın yapılmaması nefret söylemine dair düzenlemeler konusunda sorunlara neden olmaktadır. Türkiye’de internet alanında yapılan yasal düzenlemelere örnek olarak İnternet Kanunu gösterilebilir. 5651 sayılı ve 2007 tarihli İnternet ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele başlıklı yasa, içerik, yer ve erişim sağlayıcılara yönelik düzenlemeleri içermektedir. “Erişimin engellenmesi kararı ve yerine getirilmesi” başlıklı 8. maddede, intihara yönlendirme, çocuk cinsel istismarı, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, sağlık için tehlikeli madde temini, müstehcenlik, fuhuş, kumar oynanması için yer ve imkân sağlama suçları ile Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun’da yer alan suçlar kapsam içerisine alınmıştır. Irkçılık, ayrımcılık veya nefret söylemi/suçuna ilişkin düzenlemeler kapsam dışında tutulmuştur.

2.4. Medyada Nefret Söylemine İlişkin Yasal Düzenlemeler

Nefret söyleminin kendisi ifadeye dayandığı için yasal sınırlama, yasaklama, yaptırım gibi düzenlemeler ifade hürriyeti/özgürlüğü konusunu gündeme getirmektedir. Temel insan haklarından biri olarak nitelendirilen ifade özgürlüğü, düşünceyi koruma amacı taşımaktadır. Düşünce insanın iç dünyasıyla ilgilidir, açıklanmadığı sürece başkaları tarafından bilinmesi mümkün değildir. Bu nedenle özgür düşünmenin anlam ifade edebilmesi için bireyin düşüncesini açıklama

²⁹⁷ “Türkiye’de İnternet’in Durumu Raporu 2013”, a.g.e.

özgürlüğüne de sahip olması gerekir.²⁹⁸ İfade özgürlüğü, düşünceyi söz, yazı ya da başka vasıtalarla başkalarına aktarabilme, anlatabilme, yayabilme ve onları kendi düşünce ve inançlarının doğruluğuna ikna edebilme, inandırabilme, tercihleri doğrultusunda tutum ve davranışlarda bulunabilme hakkı şeklinde tanımlanabilmektedir.²⁹⁹ Bireyler düşüncelerini ifade kapsamında, dile getirme, savunma, anlatma, tanıtma, ilan etme, eleştirme, reddetme, çağrıda bulunma, karşı çağrıda bulunma, ikna etme, açıklama, yayma, yayımlama, benimsetmeye çalışma, propaganda ve bir düşünce için mücadele yapma, yazma, konuşma, görüntü, resim, oyun, sinema, tiyatro, miting, örnekleme vb. ifade araçlarından yararlanabilirler.³⁰⁰

İfade özgürlüğüne ilişkin ulusal veya uluslararası alanda olmak üzere çeşitli mevzuatlara yansıyan düzenlemeler yapılmıştır. İfade özgürlüğüne ilişkin ilk düzenleme örneği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'dir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 10. maddesinde yer alan ifade özgürlüğü tanımı, "Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir" şeklindedir.³⁰¹ İfade hürriyeti tanımdan da anlaşılacağı üzere her türlü görüş, bilgi, fikir, eleştirinin özgürce sunulmasını karşılamaktadır. Söz konusu sözleşmenin 10. maddesinin ikinci fıkrasında ise, ifade hürriyetine yönelik sınırlama alanları şöyle aktarılmıştır:

²⁹⁸ Özcan Özbey, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında İfade Özgürlüğü Kısıtlamaları", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Ankara, Yıl: 2013, Sayı:106, s.41.

²⁹⁹ Bülent Tanör, "Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası", Öncü Kitabevi, İstanbul, 1969, s. 27.

³⁰⁰ Özbey, a,g,e., s.44.

³⁰¹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 11. Protokol ile Değiştirilen Metin, Avrupa Antlaşmaları Serisi, No. 5, T.C. Yargıtay Başkanlığı Resmi Web Sitesi, (Çevrimiçi), http://www.yargitay.gov.tr/abroje/belge/temelbelge/AIHS_Tr_A6format.pdf, Erişim Tarihi: 29 Ekim 2014.

“Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.”

Nefret söyleminin sınırlamalar çerçevesinde tanımlanması, ifade özgürlüğüne engel oluşturabilecek nitelikte gören yaklaşımlar bulunmaktadır. Söylem suçla dönüşmediği sürece yasaklama girişiminin insan hakları ve alt başlık olarak ifade hürriyetine yönelik engel teşkil edeceği ileri sürülmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ndeki sınırlamalar gibi özellikle kimlik, milliyet, ırk, din, cinsel tercih veya yönelik, bedensel bütünlük gibi alanlarda kullanılacak ifade hürriyetinin “ötekileştirici”, “dışlayıcı”, “aşağılayıcı”, “yok sayan” özellikleri taşımaması üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda bireyleri ve toplumsal grupları tehdit eden, değersizleştiren ve düşmanlaştıran yaklaşımların nefret söylemi içinde yer alması ve ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Hakaret, hedef gösterme, tahrik etme ve aşağılama ihtiva etmeksizin kutsal öğretilerin yanlış gördüğü eylem ve davranışlarla dini değerlerin eleştirilmesi nefret söylemi olarak değerlendirilmemelidir.³⁰²

Nefretin yasak kapsamına alınması nefret söyleminin ifade edilme oranını ve şiddetini yasağa tepki olarak arttırabilme potansiyeli taşıması riski bulunmaktadır. Bu kapsamda bakıldığında, toplumun tepki vermesi gereken bir söylemi, yer altına

³⁰² Akademisyenler, gazeteciler ve sivil toplum örgütleri temsilcilerinin katılımıyla 26 Ekim 20013 tarihinde ‘Medyada İfade Özgürlüğü Perspektifinde Kutsala Saygı ve Nefret Söylemi’ konulu toplantı düzenlenmiş ve toplantının sonuç bildirgesinde nefret söylemi ve ifade hürriyeti kapsamlarının netleşmesi gerektiği vurgulanmıştır. <http://www.medialogplatform.org/Etkinlikler>, Erişim Tarihi: Ekim 2013.

hapsederek görünmez kılacaktır. Ayrıca yasaklar bazen ulaşılmak istenen sonucun tam tersini doğurabilmektedir. Kendisini hedef alan nefret söylemine karşı sözlü cevap veren bir mağdur aynı yasak nedeniyle hapis cezasının muhatabı haline gelebilmektedir. Bu nedenle demokrasi problemleri bastırarak çözme yöntemini benimsemediğinden nefret söyleminin yasaklar kapsamına alınması demokratik bir yol değildir.³⁰³

Nefret söylemine karşı mücadele etmenin en gerçekçi yollarından biri nefretin nasıl bir sorun olduğunun görünür kılınması gösterilmektedir. Ayrıca nefret söyleminin asli unsurlarından biri olarak kabul edilen önyargının azaltılması gerekmektedir. Önyargı ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması için yasal sistemlerin dönüştürülmesi, ayrımcı dilin ve medyanın dönüştürülmesi önerisinden bulunan Göregenli, Allport'un ayrımcılığın önlenmesi için belirlediği 4 şartı şöyle aktarmıştır: “Sosyal kurumsal destek, tanışıklık potansiyeli, eşit statü, işbirlikçi etkileşim.”³⁰⁴

Beccaria'ya göre, suçları cezalandırmaktansa önceden önlemek daha iyidir. İyi bir yazılı hukukun temel amacı da budur.³⁰⁵ Nefret söyleminin yasaklanması bağlamında ileri sürülen görüşler de aslında ceza pratiğinden çok, engelleyici, önleyici düzenlemelerin gerekliliğine dayanmaktadır. Çünkü nefret söylemi ile mağdurların ifade özgürlüğü başta olmak üzere temel insan haklarının gasp edilecektir. Nefret söylemi ifade özgürlüğü alanı içinde değerlendirilse de, önleyici-engelleyici mekanizmalar oluşturulmadıkça, çeşitli mağduriyetler yaratacaktır. Dolayısıyla ifade özgürlüğü diğer temel haklardan bağımsız ele alınmamalıdır.

³⁰³ **LGBT Nefret Suçları Raporu 2010**, (Çevrimiçi), Kaos GL, Siyah Pembe Üçgen İzmir - Pembe Hayat, http://www.kaosgldernegi.org/resim/kutuphane/dl/nefret_suclari_raporu_2010.pdf, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2014.

³⁰⁴ Melek Göregenli, a.g.e., 2012, s.252-253.

³⁰⁵ Cesare Beccaria, **Suçlar ve Cezalar Hakkında**, Çev: Sami Selçuk, İmge Kitabevi, Ankara, 3. Baskı, 2013 s.201.

Nefret içerikli söylemlerle diğer temel hakları da ihlal edilmekte ve nefrete konu olan grubun kendini güvende hissedememe, kendi kimliğini ifade edememe gibi sonuçlara götürebilmektedir.³⁰⁶

İfade hürriyeti, nefret söylemi ve medya ilişkisine bakıldığında, kitle iletişim araçları yoluyla kullanılan ifade hürriyetinin kolektif hak olarak tanımlandığı ve özellikle de görsel işitsel kuruluşlara yönelik yasal ve uluslararası düzenlemelerin temelinde bu anlayış yer aldığı görülmektedir. Kolektif ifade hürriyeti anlayışında, görsel işitsel iletişim bir kolektif ifade çeşididir. İfade, bireysel bir faaliyet olmaktan çıkmakta ve kolektif bir özellik kazanmaktadır. Kolektif ifade faaliyeti; kitleleri bilgilendirmekte, düşüncelere yön vermekte ve kamuoyu oluşturmaktadır. Bu özelliği sebebiyle görsel işitsel iletişimin, bireysel ifade hürriyeti gibi ele alınmaması ve kendine özgü sınırlandırmalara tabi tutulması gerekmektedir. Görsel işitsel alana girişte izin rejiminin öngörölmüş olması bu sınırlandırmalardan en belirgin olanıdır.³⁰⁷

Medyada nefret söyleminin kullanılması veya yaygınlaştırılmasına ilişkin ulusal düzenlemeler bakıldığında Belçika, Yunanistan, Letonya gibi ölkeler örnek gösterilmektedir. Belçika'da CYBERHATE, FCCU (Federal Polise bağı Federal Bilgisayar Suçları Birimi), ISPA (Belçika İnternet Hizmeti Sağlayıcıları Derneğı) ve savcılar gibi kamusal ve özel kurumları bir araya getirmektedir. www.cyberhate.be hem şikâyet başvurularını almakta, hem de onları tek bir yerde merkezileşmektedir. Yunanistan'da, Helen Radyo ve Televizyon SA (ERTSA), insan hakları davaları (azınlık hakları, mülteci meseleleri, kadın ve çocuk tacizi, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, insan ticareti vb) hakkında giderek daha fazla sayıda bilgilendirici

³⁰⁶ Kaos GL - Siyah Pembe Üçgen İzmir - Pembe Hayat, a.g.e.

³⁰⁷ Pınar Yılmaz, “Görsel İşitsel Medyada İfade Hürriyeti ve Sınırlandırılması”, (Çevrimiçi), T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara, Ekim 2011, s.4, www.rtuk.org.tr/upload/UT/42.pdf, Erişim Tarihi: 5 Kasım 2014.

program yayınlamaktadır. Bu durum yalnızca Yunanistan'daki medya profesyonellerinin farkındalığını değil, aynı zamanda kamuoyunun bu konulara yönelik ilgisinin arttığını da göstermektedir. Letonya'da, Sivil Toplum Kuruluşları tarafından oluşturulan pek çok girişim Letonya siber uzayında “nefret söylemi”ne karşı mücadele etmektedir. Bunlardan en kapsamlısını www.tolerance.lv adresinde yayınlanan yeni bir çevrimiçi kütüphane oluşturmaktadır. Kütüphane, hoşgörü konusunun farklı yönleriyle ilgili çeşitlilik gösteren bir tematik içeriğe sahiptir. Letonya'da bir siber medya grubu tarafından yürütülen bir başka proje ise kendini internette “nefret söylemi” ile mücadele etmeye adanmıştır ve “nefretsiz bir internet” adını taşımaktadır.³⁰⁸

Nefret söylemine dair ulusal düzenleme örneklerin dışında uluslararası düzenlemeler de sözkonusudur. Ancak uluslararası düzenlemelere bakıldığında, yasal düzenlemelerden çok içtihatlar ve tavsiye kararları dikkat çekmektedir. Avrupa Konseyi, üye devletlerin mevzuatları arasında daha fazla birlik sağlamak amacıyla yalnızca antlaşmalara değil, aynı zamanda yasal bağlayıcılığı olmayan tavsiye kararlarına da başvurmaktadır. Bakanlar Komitesi, söz konusu tavsiye kararlarını kullanarak üye devletlerin politika ve mevzuatları için rehber ilkeler tanımlayabilmektedir. Bakanlar Komitesi böylece devletlere, tavsiye kararlarında tarif edilen ortak kurallardan esinlenen belirli standartları hukuk sistemlerine katmaları tavsiyesinde bulunabilmektedir.³⁰⁹

Bakanlar Komitesi tarafından 30 Ekim 1997 tarihinde kabul edilen “nefret söylemi” konulu (97) 20 sayılı Tavsiye Kararı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını ve kışkırtıcı her türlü ifade biçimini ve her türlü hoşgörüsüzlüğü kınayarak bir “nefret söylemi” tanımı yapmaktadır. Bu belgede, bu

³⁰⁸ Weber, a.g.e., s.85-86.

³⁰⁹ Weber, a.g.e., s.12.

tür ifade biçimlerinin medya aracılığıyla yayılması halinde daha büyük ve daha yıkıcı bir etkiye sahip olabileceğine işaret edilmektedir. Bununla birlikte, metinde ulusal yasalarda ve bunların uygulanmasında “nefret söylemi” ifadelerinin sahiplerinin sorumluluğu ile medyanın kamuoyunu ilgilendiren konularda bilgi ve görüşleri iletme misyonunun bir parçası olarak bunları yayınlaması nedeniyle taşıdığı sorumluluk arasında kesin bir ayrıma gidilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Bakanlar Komitesi tarafından 30 Ekim 1997 tarihinde kabul edilen Medya ve Hoşgörü Kültürünün Geliştirilmesi konulu (97) 21 sayılı Tavsiye Kararı, medyanın özellikle de toplumun farklı etnik, kültürel ve dini grupları arasındaki anlayış kültürünü teşvik ettikleri yerlerde hoşgörüsüzlükle mücadeleye olumlu katkılarının olabileceğine işaret etmektedir. Bu belge, hoşgörü kültürünü geliştirebilecek durumda olan farklı toplum kesimlerini hedef almaktadır. Son olarak, 12 Şubat 2004 tarihinde kabul edilen medyada siyasi tartışma özgürlüğü konulu Bakanlar Komitesi Deklarasyonu, siyasi tartışma özgürlüğünün ırkçı fikirleri veya nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını ve herhangi bir hoşgörüsüzlük biçimini kışkırtan görüşleri içermediğini vurgulamaktadır. Metinde ayrıca, verilen ceza kesin olarak zorunlu ve başkalarının hak ve saygınlığına yönelik ihlalin ağırlığıyla orantılı olmadıkça, özellikle de medyada kullanılan “nefret söylemi” gibi karalayıcı veya aşağılayıcı ifadelerle başka temel haklar ağır biçimde ihlal edilmedikçe, medya tarafından gerçekleştirilen karalama ve aşağılamanın hapis cezasına yol açmaması gerektiğine işaret edilmektedir.³¹⁰

Avrupa Konseyi'nin müzakere organı olan Parlamenter Asamblesi, 28 Haziran 2006 tarihinde kabul edilen ifade özgürlüğü ve dinsel inançlara saygı konulu 1510 (2006) sayılı Kararında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10'uncu maddesiyle korunan ifade özgürlüğünün, belirli dini grupların artan hassasiyetleri

³¹⁰ Weber, a.g.e., s.12-13.

nedeniyle daha fazla kısıtlanmaması gerektiği değerlendirilmesinde bulunmuştur. Asamble, aynı zamanda, herhangi bir dini grup aleyhine “nefret söylemi”nde bulunmanın, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerle ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadıyla uyumlu olmadığını kesin şekilde hatırlatmaktadır. Parlamenter Asamblesi, 29 Haziran 2007 tarihinde kabul edilen dine küfretme, dine hakaret ve dinleri nedeniyle insanlar hakkında “nefret söylemi”nde bulunma konulu 1805 (2007) sayılı Tavsiye Kararında, herhangi bir kişi veya grubun dinsel veya başka gerekçelerle nefret, ayrımcılık veya şiddete maruz bırakılması çağrısında bulunan beyanların cezalandırılması ihtiyacını tekrarlamaktadır. Asamble, ulusal yasaların dinsel konulardaki ifadeleri yalnızca kamu düzenini kasıtlı olarak ve ciddi şekilde rahatsız ettikleri ve bir kişi veya grubun nefret, ayrımcılık veya şiddete maruz bırakılması çağrısında buldukları takdirde cezalandırması gerektiği değerlendirilmesinde bulunmaktadır.³¹¹

Medyada nefret söylemine ilişkin AB mevzuatlarına bakıldığında Maastricht Antlaşması dikkat çekmektedir. Maastricht Antlaşması'nın 128. maddesi kültür ve görsel-ışitsel alanı düzenlemektedir. Buna göre, “AT, üye devlet kültürlerinin ortak kültür mirasını da dikkate alarak ulusal ve bölgesel çeşitliliklere saygı kapsamında yaygınlaşmasına katkıda bulunur. AT, Avrupa halklarının kültürlerinin ve tarihlerinin tanınmasının ve yaygınlaştırılmasının geliştirilmesi, önemli kültürel değerlerin Avrupa düzeyinde korunması, ticari nitelikte olmayan kültürel alışveriş ve görsel-ışitsel sektörü de içeren sanatsal ve edebi eserler konularında üye devletler arasındaki işbirliğini teşvik etmeyi amaçlar.”

Temelini 1989'da alan ancak 1997 ve 2007 yıllarında güncellenen Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi de AB ortak pazar politikalarına uygun olarak tek bir görsel-ışitsel pazarın yaratılabilmesi amacıyla topluluk içinde televizyon

³¹¹ Weber, a.g.e, s.13-14.

yayımlarının serbest dolaşımına ilişkin yasal altyapıyı düzenlemektedir. Direktifi'nin 2007 yılında diğer kitle iletişim araçlarını da kapsayacak şekilde düzenlenmesiyle Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi oluşturulmuştur. Direktife göre, üye devletlerdeki yetkili makamlar görsel-ışitsel medya hizmetlerinin ırk, cinsiyet, din ya da millet açısından düşmanlığı körükleyecek herhangi bir unsur içermemesini sağlamalıdır. AB medya politikalarının değerlendirilmesinde değinilmesi gereken bir diğer belge ise Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'dir (European Convention on Transfrontier Television). Sözleşmenin Yayıncının Sorumlulukları başlıklı 2. Bölümünde yer alan 7. maddede, "Program hizmetlerinin sunuş ve içerik bakımından bütün unsurları, insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olacaktır... Şiddet eğilimini körüklemeyecek veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmayacaktır." denilmektedir.³¹²

Türkiye'de medyada nefret söylemine ilişkin yasal düzenlemelere bakıldığında, doğrudan yapılmış bir düzenlemenin olmadığı görülecektir. Nefret söyleminin kavram olarak düzenlemelerde yer almadığı, ayrımcılık adı altında yoruma açık düzenlemelerin bulunduğu bilinmektedir.³¹³ Radyo ve televizyon yayımlarını düzenleyen ve 6112 sayılı kanunla mülga edilen 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 4. maddesi yayımların sahip olması gereken nitelikler arasında, ayrımcılığı, kin ve düşmanlığa tahriki, nefret söylemini ve ırkçılığı ilgilendiren düzenlemelere şu şekilde yer vermektedir:

"Radyo, televizyon ve veri yayınlarında uyulması gereken yayın ilkeleri şunlardır: Toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk,

³¹²"Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi", (Çevrimiçi), Radyo Televizyon Üst Kurulu Resmi Web Sitesi, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=6ac52c35-c1e4-4c7f-9768-53b851dd1cae, Erişim Tarihi: 14 Aralık 2014.

³¹³ Nefret suçu TCK'nın 122. maddesinde yapılan değişiklikle birlikte ilk defa yasal düzenlemelerde net bir şekilde tanımlanmış, ancak medya alanına ilişkin özel bir düzenleme yapılmamıştır.

dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilmemesi... İnsanların dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle hiçbir şekilde kınanmaması ve aşağılanmaması... Kadınlara, güçsüzlere, özürlülere ve çocuklara karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi... Yayınlarda şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması...”

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da “nefret” ifadesine net bir şekilde yer verilmiştir. Kanunun “Yayın hizmeti ilkeleri” başlıklı 8. maddesine göre, “İrk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz. İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez. İrk, renk, dil, din, tabiiyet, cinsiyet, engellilik, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınlara içeremez ve teşvik edemez.”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SURİYELİ SIĞINMACILAR/MÜLTECİLER VE NEFRET SÖYLEMİ

Tez çalışmasında medyada nefret söyleminin teorik ve kuramsal alan yazınının oluşturulduğu ilk iki bölümün ardından, bu bölümde Türkiye'ye sığınan Suriyelilere yönelik medyada nefret söylemi inceleme alanını oluşturacaktır. Suriyelilere yönelik nefret söyleminin kapsamını, biçimlerini ve nedenlerini ortaya koymadan önce bazı kavramsal tanımlamalara dikkat çekmek gerekmektedir. Çünkü Türkiye'ye sığınan Suriyelilere ilişkin mülteci, göçmen, sığınmacı gibi farklı tanımlamalar yapılmakta ve hatta “misafir” nitelendirilmesi gündeme getirilmektedir. Medyada da benzer şekilde Suriyelilere ilişkin tanımlamalar karışabilmekte ve yanlış kullanımlar dikkat çekmektedir. Bu çalışmada Suriye'den kaçarak Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan Suriyelilere ilişkin “sığınmacı” kavramı esas alınmış ve değerlendirmeler bu kapsamda yapılmıştır.³¹⁴

3.1. Mültecilik, Sığınmacılık Ve Göçmenlik; Hukuki Bir Çerçeve

Mülteci kavramının tanımlandığı temel belgelerden biri Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'dir. Sözleşme mülteci kavramının tanımlandığı ve mülteci haklarının düzenlendiği uluslararası hukuki metinlerden biridir. İsviçre'nin Cenevre kentinde yapılması nedeniyle daha çok Cenevre Sözleşmesi olarak da bilinen belgede mülteci terimi tanımlanmış, mülteci hakları ve sorumluluklar belirlenmiş, uluslararası korumanın çerçevesi çizilmiştir. Sözleşmenin 1. maddesinde mülteci şu şekilde tanımlanmaktadır:

“...ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için

³¹⁴ Medyada mülteciler, göçmenler ve sığınmacılara ilişkin doğru kullanımın sağlanması için Mültecilerle Dayanışma Derneği tarafından hazırlanan 5 N ve 1 Mülteci Basın Mensupları İçin El Kitabı referans alınmıştır.

vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan kişiler.”

1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Protokol de, mülteci haklarına ilişkin temel belgelerden biridir ve taraf devletlere mültecilere ilişkin sorumluluklar yüklemektedir. Mültecilerin hakları denildiğinde ise öncelikle güvenli sığınma hakkı öne çıkmaktadır. Mültecilere en azından ülkede yasal olarak ikamet eden diğer yabancılara sağlananlarla eşit haklar ve her bireyin sahip olması gereken temel ihtiyaçlar dâhil olmak üzere yardım verilmesi öngörülmektedir. Din özgürlüğü, medeni haklardan faydalanma özgürlüğü, eğitim hakkı, çalışma hakkı, mesken edinme hakkı, sosyal sigorta hakkı, çalışma mevzuatından faydalanma hakkı, sosyal yardım hakkı mültecilerin temel haklarıdır.³¹⁵

Göçmenlik uluslararası literatürde daha çok ekonomik sebeplere dayandırılmaktadır. Göçmen tanımı, mülteci gibi ülkesinden zulme uğrayacağından korktuğu için ayrılanlar değil, esas olarak ekonomik sebeplerle ayrılan kişiler için kullanılmaktadır. Göçmenler, vatandaşı oldukları ülkelerin korumasından yararlanmaya devam ederlerken, daha iyi bir yaşam standardına kavuşabilmek için kendi istekleri ile yolculuğa çıkmaktadırlar.³¹⁶ Sığınmacı ise mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere denilmektedir. Genellikle, mülteci statüsü almaya yönelik başvuruların hükümet veya Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından karara bağlanmasını bekleyenler için kullanılan bir kavramdır.³¹⁷

³¹⁵ Orcun Ulusoy, Berivan Sarıkaya, **5 N ve 1 Mülteci Basın Mensupları İçin El Kitabı**, Mültecilerle Dayanışma Derneği Yayını, İzmir, 2010, s.13.

³¹⁶ Ulusoy, a.g.e., s.21.

³¹⁷ Ulusoy, a.ge., s.20.

3.2. Türkiye'ye Sığınan Suriyeliler: Misafirler

Türkiye toplu göçler, sığınmacılar ve mülteciler konusunda deneyimli bir ülkedir. 1920'lerden itibaren 1990'ların ortalarına kadar Balkanlardan gelen 1.5 milyonu aşkın mülteci Türkiye'ye sığınmıştır. Son yılların istatistiki verilerine göre de, 1995-2013 arasında 48 bin İranlı, 24 bin Iraklı ve yaklaşık 29 bin Afgan Türkiye'ye sığınma başvurusunda bulunmuştur. Ortadoğu'daki çatışmalar ve sorunlar nedeniyle son yıllarda göç hareketleri yoğunlaşmış ve özellikle 2011 yılından itibaren Türkiye'ye Suriye'den kitlesel göçler başlamıştır. Suriye'den başlayan kitlesel göçlerin temeli 15 Mart 2011 tarihinde Deraa kentinde yaşanan çatışmalara dayandırılmaktadır. Çatışmaların ülke geneline yayılması ve şiddetlenmesinin ardından kitlesel göç hareketleri başlamıştır. Lübnan, Mısır, Irak, Ürdün ve Türkiye'ye binlerce kişi sığınmak zorunda kalmıştır. Çatışmaların özellikle ülkenin kuzeyine yayılması, Türkiye'ye sığınan insanların sayısının hızla artmasına neden olmuştur. 911 kilometrelik sınır komşuluğu bulunan Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin sayısı 2013 yılı sonu itibariyle resmi verilere göre 700 bin civarındadır. İçişleri Bakanlığı'nın verilerine göre, 2014 yılı Temmuz ayı itibariyle Türkiye'ye sığınanların sayısı 1 milyon 383 bine ulaşmıştır.³¹⁸

İçişleri Bakanlığı Göç İşleri Genel Müdürlüğü verilerine göre, Türkiye'ye sığınan Suriyeli sığınmacıların yaklaşık yüzde 36'sı Türkiye'deki 10 kentte bulunan 20 kampa yerleştirilmiştir ve yüzde 64'ü kampların bulunduğu 10 kent de dâhil olmak üzere çeşitli kentlerde kamplar dışına yerleşmiştir. Sayıları artmaya devam eden Suriyeli sığınmacılar göç ettikleri yerlerde çeşitli sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Öncelikle Suriyelilerin hukuki statüsü konusunda belirsizlikler devam etmektedir. Çünkü Türkiye uzun zamandır mültecilik alanında insan hakları

³¹⁸ “Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler”, (Çevrimiçi), İçişleri Bakanlığı Göç İşleri Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2014.

sözleşmelerine uygun ulusal mevzuatı oluşturmak yerine geçici ve duruma özgü genelgeler ile sorunu çözmeye çalışmaktadır.³¹⁹ İltica ve sığınma konusunda 1994 tarihinde çıkartılan 6169 sayılı “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik de bu duruma örnektir. Mülteci hukuku açısından halen geçerliliği bulunan tek ulusal mevzuat olan sözkonusu İltica/Sığınma Yönetmeliği’nin dışında 2006 tarihinde ise AB müktesebatı ile uyum çerçevesinde 57 Sayılı Uygulama Talimatı bulunmaktadır. Suriyeli sığınmacıları veya mültecileri ilgilendirecek son yasal düzenleme 11 Nisan 2013 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’dur. Kanununun 91. maddesi çerçevesinde Suriyeli mültecilere 'Geçici Koruma Statüsü' tanınmaktadır. Ancak kanunda öngörülen 'Geçici Koruma Statüsü'ne ilişkin yönetmelik çıkartılmamıştır.

Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye gelen ve iltica başvurusunda bulunan yabancılara, eğer 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinde tanımlanan kriterlere sahipse "mülteci statüsü" tanınmakta ve Türkiye'de daimi olarak ikametlerine izin verilerek koruma altına alınmaktadır. Mültecilik statüsü sadece Avrupa ülkelerinden gelmiş olanlara verilmektedir.

Avrupa dışındaki ülkelere gelen ve başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den sığınma talep eden yabancıların başvuruları ise İçişleri Bakanlığı tarafından incelenmektedir. Sığınma müracaatları incelenen yabancılara Türkiye'de geçici olarak ikamet izni verilmekte ve "sığınmacı statüsü" verilenlerin, BM

³¹⁹ Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, Hayata Destek Derneği, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Merkezi, Kadınlarla Dayanışma Vakfı, Sosyal ve Kültürel Hayatı Geliştirme Derneği, İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi, İnsan Hakları Vakfı İstanbul Şubesi, Toplumsa Hukuk Araştırmaları Vakfı, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği İstanbul Şubesi, Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma Kültür Derneği'nin ortak çalışması ile hazırlanan “Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye’den Gelen Sığınmacılar İstanbul Örneği” başlıklı rapordan alınmıştır.

Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği ile temasa geçilerek üçüncü ülkelere yerleştirilmesinin sağlanmaktadır. Mülteci ve sığınmacı arasındaki en belirgin fark, sığınmacıların BM Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından üçüncü ülkelere yerleştirilmeleridir.³²⁰

Türkiye 1951 tarihli Mültecilerin Statüsünün Belirlenmesine Yönelik Uluslararası Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu çekince nedeniyle sınırdan geçen kişilere mülteci ya da sığınmacı olarak tanımayıp, "misafir" olarak tanımıştır. Sözleşme, mülteci tanımını "1951 yılından önce ve Avrupa'da meydana gelen olaylar" şartıyla sınırlamış, ancak bu sınır Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Protokol ile 1967'de kaldırılmıştır. Türkiye ise değişikliği 1 Temmuz 1968'de "coğrafi sınır" şartıyla onaylamıştır. Yani Türkiye şu anda Avrupalı ve Avrupalı olmayan mülteciler arasında bu ayrımı etkin bir şekilde uygulayan tek ülkedir.³²¹ Söz konusu çekinceye dolaylı olarak Türkiye, ülkeye sığınan Suriyelilere ilişkin Avrupa'dan gelmedikleri için "mülteci" tanımı yapmamaktadır. Bu politika gereğince "misafirlerin" Türkiye üzerinden başka bir ülkeye geçiş yapmalarını engellenmiş olacak, sınırı geçip Türkiye'ye gelenler oluşturulan kamplara yerleştirilecektir.³²² Siyasal iktidar/hükümet yetkilileri tarafından gündeme getirilen ve hatta TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu raporlarına yansıyan "misafir"

³²⁰ TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun 2008 tarihli "Türkiye'de Bulunan Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenlerin Sorunlarını İnceleme Raporu"ndan alınmıştır. TBMM Resmi Web Sitesi, (Çevrimiçi), http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/gocmen_raporu.pdf, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2014.

³²¹ Mehmet Atakan Foça, "Türkiye Coğrafi Çekinceyi Bu Yıl Kaldırmalı", (Çevrimiçi), Bağımsız İletişim Ağı (Bianet), <http://bianet.org/bianet/goc/139188-turkiye-cografii-cekinceyi-bu-yil-kaldirmali>, Erişim Tarihi: 30 Eylül 2014.

³²² "Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye'den Gelen Sığınmacılar İstanbul Örneği Raporu", (Çevrimiçi), Suriye'den İstanbul'a Gelen Mültecileri İzleme Platformu, http://multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=274:yok-sayilanlar-kamp-dnda-yaayan-suriyeliler-raporu-ackland, Erişim Tarihi: 2 Ekim 2014.

tanımlaması üzerinde durulması gereken bir konudur.³²³ Çünkü uluslararası literatürde veya hukuksal mevzuatlarda “misafir” tanımlamasının hukuki bir karşılığı veya sorumluluğu bulunmamaktadır. Misafir tanımının kullanılmasının nedenlerinden bir diğeri de 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne konulan çekincedir.

Suriye topraklarında çatışmaların devam etmesi nedeniyle Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan Suriyelilere ilişkin hukuki alanda yaşanan sorunların dışında, ekonomik-sosyal düzenlemeler konusunda da sıkıntılar bulunmaktadır. Suriyelilerin geri dönüşleri konusundaki belirsizlikler, başta güvenlik olmak üzere, eğitim, sağlık ve istihdam olanaklarından faydalanmalarını sağlayabilecek düzenlemelerin yetersizliği gibi konular çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından gündeme getirilmektedir. “Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye'den Gelen Sığınmacılar İstanbul Örneği” başlıklı raporda sorunlar “Fiziki koşullar ve güvenlik, izolasyon ve hareket özgürlüğünün engellenmesi, etnik ve dini kökene dayalı ayrımcılık, cinsiyete yönelik ayrımcılık” başlıkları altında sığınmacıların yaşadıkları sorunlar özetlenmektedir.³²⁴

3.3. Suriyelilere Yönelik Söylem Ve Nefretin Dolaşımı

Türkiye'ye sığınan Suriyelilere ilişkin sorunlar sadece hukuki ve ekonomik alanda yaşanmamaktadır. Suriyeli sığınmacılar aynı zamanda, ayrımcı, dışlayıcı uygulamalara ve nefret söylemine maruz kalabilmektedir. Tez çalışmasının ilk bölümünde de aktarıldığı üzere nefret söyleminin hedef gruplarından biri mülteciler,

³²³ “Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu 2012”, (Çevrimiçi), TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, TBMM Resmi Web Sitesi, http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/ulkemize_siginan_suriye_vatandaslarinin_barindıkları_cadirkentler_hakkında_inceleme_raporu_3.pdf. Erişim Tarih: 5 Ağustos 2014.

³²⁴ Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, Hayata Destek Derneği, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Merkezi, Kadınlarla Dayanışma Vakfı'nın da aralarında bulunduğu sivil toplum örgütlerinin ortak çalışması ile hazırlanan “Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye'den Gelen Sığınmacılar İstanbul Örneği” başlıklı raporu yaşanan sorunlara detaylı bir şekilde yer vermektedir.

göçmenler, sığınmacılardır. Kollektif kimlik üzerinden kurulan “bizlik” algısı, bizden olmayanları ötekileştirmekte, nefret odağı haline getirmektedir. “Biz” bireyin iyilik değil, güç ve haklılığını anlatmanın aracı haline dönüştüğü ölçüde, “öteki” zayıflığı ve haksızlığı temsil etmeye başlar. Biz, bizim gibi olmayan “ötekilerden” nefret etmeye başlarız. Nefretin asli unsuru da giderek “ötekilerin” varlığına indirgenir.³²⁵

Mültecilik, göçmenlik ve sığınmacılara yani bütün olarak bakıldığında yabancılara yönelik nefreti, ulusal, etnik, dinsel veya mezhepsel farklılıklar tetiklemektedir. Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin dinsel, mezhepsel, etnik ve kabilesel olarak parçalı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Aleviler, Dürziler, İsmaililer, Caferiler, Hıristiyanlar, Yezidiler, Araplar, Kürtler, Türkmenler, Ermeniler ve Kafkas gibi farklı dinsel/mezhepsel ve etnik kimlikler bulunmaktadır. Suriyeli sığınmacılar üzerinden inşa edilen nefret söyleminin odağında özellikle etnik ve mezhep temelli farklılıklar öne çıkmaktadır. Özellikle Arap, Kürt, Alevi, Hristiyan, Nusayri gibi kimliksel yapılar nefret söylemi hedef gruplarını oluşturmaktadır.

Ancak sadece farklılıklar üzerinden şekillenen bir nefret söylemi açıklayıcı değildir. Konunun siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel bağlamı da bulunmaktadır. Özellikle siyasal sistemler ve ideolojiler, mevcut hukuki ve sosyo-ekonomik yapı, göçmenlere, sığınmacılara, mültecilere veya yabancılara yönelik nefret söylemini etkilemektedir. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söyleminin nedenleri sorgulanırken, kimlik veya farklılıklar üzerinden bir sonuca varmak veya “oryantalist” bakış açısına yapılacak atıf yetersiz kalacaktır. Çünkü farklılığın kendisi nefret için başlı başına yeterli bir neden olmayabilmektedir. Farklılıklara

³²⁵Ahmet Talimciler, “Ötekine Yönelik Nefretin Fark Edilmediği ya da Kanıksandığı Alan: Türkiye Futbol Medyası”, Nefret Söylemi Ve/Veya Nefret Suçları, Der: Yasemin İnceoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s.259-260.

yönelik nefret söyleminin odağında iktidar/güç mücadeleleri, varlık/yokluk algısı da bulunmaktadır. Yani farklılık, varlık için tehdit olarak görüldüğü veya görülmek istendiği ölçüde nefret söyleminin gerekçesi haline gelmektedir. Örneğin, yabancılar üzerinden inşa edilen nefret söyleminin toplumsal alanda ifade bulmasının arkasında ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama yönelik etki alanı bulunmaktadır. İnceoğlu ve Çoban, ötekileştirmede etnik köken, din veya coğrafya etkili olsa da ekonomik nedenlere dikkat çekmektedir. Üretim araçlarını ellerinde bulunduranlar diğerlerini “öteki” haline getirmişlerdir. Günümüzde öteki kavramı yoksulları, ezilmişleri, toplumun dışlanmışlarını tanımlamaktadır.³²⁶

Nedenleri farklı zeminlere oturtulsa dahi Suriyelilere yönelik nefret söyleminin niteliği ve kapsamı yadsınamayacak düzeyde olduğu çeşitli araştırmalarda ortaya konulmaktadır. Çukurova Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Adnan Gümüş’ün 31 öğrencisiyle birlikte Adana’da 410 kişiyle gerçekleştirdiği “Halkın Suriyelilere, Suriye’ye Müdahaleye ve Suriye’den Gelenlere Yönelik Algı ve Bakışı” başlıklı araştırma dikkate değer verileri sunmaktadır. Araştırmada, “Halkın yaklaşık 3’te 2’si Suriye’den gelenlerin radikal dinci veya militan olduğu, gelenler yüzünden güvenlik ve huzurun bozulduğu, fuhuş, gasp ve hırsızlığın arttığı, yaşam kalitesinin düştüğü kanaatini taşımaktadır” tespiti yer almıştır.³²⁷ Araştırmaya göre, Suriyelilere yönelik nefret söyleminin nedenleri farklı zeminlere oturtulsa da, suçlayıcı, ayrımcı, hoşgörüsüz, tahammülsüz dil kullanımı dikkat çekmektedir. Gaziantep, Kilis, Hatay ve İstanbul’da çıkan olaylarda sık sık kullanılan “Suriyeli istemiyoruz” söylemi bunun somut ifadesini oluşturmaktadır. Suriyelilere ilişkin kullanılan “Suriyeliler kiralari yükseltti”, “Suriyeliler ücretlerin düşmesine neden

³²⁶ İnceoğlu, Çoban, a.g.e., 2014, s.55.

³²⁷ Burcu Cansu, “**Önlem Almayan AKP, Tehdit Edilenler Suriyeliler**”, Birgün Gazetesi, (Çevrimiçi), <http://birgun.net/news/view/onlem-almayan-akp-tehdit-edilen-suriyeliler/3015>, Erişim Tarihi: Eylül 2014.

oldu”, “Suriyeliler toplumsal değerlerimize aykırı davranıyor”, “Suriyelilere namusumuzu emanet edemiyoruz” gibi ifadeler nefret söyleminin doğrudan ve dolaylı biçimlerini oluşturmaktadır. Ötekileştirme pratiğinin somut ifadesi nefret söylemi aracılığıyla karşılık bulmaktadır. Suriyeliler ötekileştirilmekte, “Biz” ve “onlar” algısı inşa edilmektedir.

3.3.1. Suriyeli Sığınmacıların Medyada Temsili ve Nefret Söylemi

Göçmenlere, sığınmacılara, mültecilere veya yabancılara yönelik nefret söyleminin yaygınlaştırılması ve meşrulaştırılmasında medya önemli bir rol üstlenmektedir. Ancak medyanın bu rolünün arkasında özellikle topluma hakim olan ideolojilerin etkisi yer almaktadır. İdeolojiler medya aracılığıyla dolayım lanmakta ve söylemlere dönüşmektedir. Yani medya hem ideolojilerin aktarıldığı, hem de yeniden inşa edildiği bir alan konumundadır. Ancak medya her zaman nefret söylemini doğrudan veya açık bir şekilde okura/izleyiciye/dinleyiciye sunmamaktadır. Kimi zaman ima yoluyla üstü kapalı bir şekilde kimi zaman farklı dil ve kurgu biçimleriyle, yarattığı imajlarla veya alt kodlarla dolaşıma koymaktadır. Küfür ve hakaret içeren ifadeler kullanma, aşağılama, yok sayma, ırkçılık ve ayrımcılık yapma, tehlike veya tehdit unsuru olarak gösterme, yabancı düşmanlığı, doğal kimlik öğelerini aşağılama unsuru olarak kullanma gibi yöntemlerle medyada nefret söyleminin odağında yer almaktadır.

Literatürdeki bazı araştırmalar, modern toplumlarda medyanın belirli bir göçmen etnik gruba yönelik nefret söyleminin oluşmasında, gelenksel ırkçılıktan farklılaşan, daha örtük ve sembolik düzeyde ırkçı bir retoriği benimsediğini göstermektedir.³²⁸ Tez çalışmasının önceki bölümünde Türkiye’de çeşitli sivil toplum örgütleri ve akademisyenler tarafından özellikle yazılı basın ve internet üzerinden hazırlanan raporlar ve araştırmalar konunun somut örneklerini

³²⁸ Göregenli, “Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”, a.g.e., 2013, s.59-63.

oluşturmaktadır. Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söyleminde de benzer şekilde geleneksel medya araçları ve internet medyası aktif rol üstlenmektedir. Haberler ve köşe yazıları aracılığıyla Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcı ve ırkçı söylemler kullanılabilir. Suriyelilere yönelik saldırı ve linç olaylarının yaşandığı illerden biri olan Hatay'da yayın yapan yerel bir gazetede yayımlanan "Suriyelileri İstemiyoruz" başlıklı haber, nefret söyleminin somut örneklerinden birini oluşturmaktadır. Haberin başlığı alıntı bir cümle olmasına rağmen, alıntının tırnak içerisinde alınmadan aktarılması, sözkonusu ifadenin gazetenin temel görüşü olarak yansıtılmasını sağlamıştır. Haberin temel aktörü olan yerel yönetim birimi temsilcisinin "Bizler kimliği belirsiz kişilerin memleketimizde olmasını istemiyoruz. Suriyelilerin buradaki topluma göre tam tersi bir yaşantısı var. Gündüz uyuyup geceleri geziyorlar. Hemşerilerimiz geceleri gezmeye bile çıkamıyor, için tedirgin oluyor, genç erkeklerimiz bile dışarı çıkmaya çekiniyor" ifadeleri sözkonusu yabancı düşmanlığı, tehdit olarak gösterme ve hakaret ile nefret söyleminin örneğini oluşturmaktadır.³²⁹ Yerel gazete örneklerinden bir diğeri de, Yeni Urfa adlı gazetede yayımlanan "Suriyeliler bu fedakârlıkları hak ediyor mu?" başlıklı köşe yazısıdır. Eylül Aralık 2013 tarihli Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Dil Raporu'na da yansıyan haberde, Suriyelilere yönelik olumsuz özellikler yüklenmekte, okuyucu belirsiz bir tehlike/tehdit algısına sürüklemekte ve üstü kapalı şiddet çağırıcılığı yapılmaktadır.³³⁰ "Haberlere bakın göreceksiniz... Suriyeliler olay çıkardı, hastane bastı, askere saldırdı, polisi taşıdı... Yakında kendi mahallelerini kuracaklar, çeteleşecekler, mafya oluşturacaklar. . . Hep böyle olmuştur" sözleri ile Suriyeli sığınmacılar tehdit unsuru gösterilmiş, , aynı zamanda yazının içeriğinde Suriyelilere yönelik hakaretler, aşağılamalar yer almıştır. "Nezaketsiz", "nankör",

³²⁹ "Suriyelilerin Şehrimizde Olmasını İstemiyoruz", Bizim Gazete, (Çevrimiçi), <http://www.gazetebizim.com/Hatay-SURIYELILERIN-SEHRIMIZDE-OLMASINIISTEMİYORUZ-15169.html>, Erişim Tarihi:13 Haziran 2014.

³³⁰ "Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Dil Eylül-Aralık 2013 Raporu", (Çevrimiçi), Uluslar arası Hrant Dink Vakfı, www.nefretsoylemi.org, Erişim Tarihi: 6 Ekim 2014.

“ukala”, “ahlaksız” gibi ifadelerle Suriyelilere yönelik nefret söylemi yinelenmiş, Suriyelilere yönelik linç, saldırı gibi eylemler “toplumsal tepki” olarak nitelendirilmiştir.³³¹ Aynı gazetede yazılan “Memleketi kimler istila etti” başlıklı köşe yazısı da benzer şekilde nefret söylemi örneğini oluşturmaktadır. Suriyeli sığınmacılara ilişkin “şehrimizi istila eden Suriyeli kaçaklar” ifadesinin dikkat çektiği yazıda, “Bunlar oturdukları ev veya apartmanlarda sayıca fazla kalmaktadırlar. Perde çekme olayı tamamen yok. Son sesle konuşma ve müzik geç saatlere kadar. Araçları kaza yaparsa plaka yok. Suç işliyor ceza yok. Nereye kadar bu korku, ölüm ve ahlaksızlık saçan bu insanları barındıracağız” sözleri yer almaktadır. Ötekileştirme, hakaret, tehdit unsuru olarak gösterme, düşmanlaştırma gibi nefret söylemi biçimlerinin kullanıldığı yazıda, nefret suçuna teşvik dikkat çekmektedir.³³² Gaziantep’te yayımlanan yerel gazete Gaziantep Haber adlı gazetede ise “Suriye Girdabı” başlıklı yazı, Suriyelilere yönelik nefret söyleminin örneğini oluşturmaktadır. Türkiye’nin dış politikasının eleştirildiği yazıda, Suriyeliler suça eğilimli insanlar ve “bela” olarak tanımlanmış ve tehdit unsuru olarak gösterilmiştir.³³³

Suriyelilere yönelik nefret söyleminin örnekleri Hatay, Gaziantep veya Şanlıurfa gibi kentlerde yayımlanan yerel gazetelerle sınırlı kalmamaktadır. Konya’ya yayımlanan yerel gazete olan Anadolu Telgraf gazetesi de bunun örneğini oluşturmaktadır. Gazetenin 19.08.2014 tarihli sayısında yer alan Selçuk Özhan tarafından kaleme alınan “Hainsiniz” başlıklı köşe yazısı nefret söylemini ve özellikle nefret suçu çağrısını ortaya koymaktadır. Türkiye’ye sığınan Suriyelilere

³³¹“**Suriyeliler Bu Fedakarlıkları Hak Ediyor mu?**”, Yeni Urfa Gazetesi, 23 Eylül 2013, (Çevrimiçi),http://www.yeniurfagazetesi.com/haber-12340-suriyeliler_bu_fedakarliklari_hak_ediyor_mu.html, Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2014.

³³² Salih Bincik, “**Memleketi Kimler İstila Etti?**”, Yeni Urfa Gazetesi, 26 Haziran 2014, http://www.yeniurfagazetesi.com/yazar-156-memleketi_kimler_istila_etti.html, (Çevrimiçi), Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2014.

³³³ Ruhi Aytaç, “**Suriye Girdabı**”, Gaziantep Haber Gazetesi, s. 3, 14 Kasım 2013.

ilişkin “hain” tanımlamasının yapıldığı ve başlığa çıkarılarak özellikle vurgulandığı yazıda, herkesin Suriyelilerden rahatsız olduğu iddiasına yer verilen yazıda, “Hırsızlık yaptınız, küçük çocuklarımıza tecavüz ettiniz, esnafımıza çökmeye çalıştınız, size kapılarını açan ev sahiplerini kesip öldürdünüz...” ifadeleri ile Suriyeli sığınmacılara yönelik hakaret, suçlama, aşağılama, tehdit unsuru olarak gösterme gibi nefret söylemi biçimleri kullanılmıştır.³³⁴ “Şansınızı zorlamayın” gibi tehditlerin de yer aldığı yazı nefret suçu pratiklerinin öncülü olarak değerlendirilebilir.

Yerel basının dışında ulusal basın da Suriyeli sığınmacılara ilişkin nefret söyleminin aracı haline gelebilmektedir. Yeniçağ gazetesinde yayımlanan “Mülteciler terör estiriyor” başlıklı haber, nefret söyleminin tehdit veya tehlike unsuru olarak gösterme ve düşmanlık biçimlerine örnek gösterilebilir.³³⁵ Haberin devamının yer aldığı sayfada “Bunlar özel misafir değil, özel terörist” başlığıyla servis edilen haberde, sığınmacılar “terörist” olarak nitelendirilmiştir. “Azgın mülteciler” nitelendirmesinin de yer aldığı haberde, tüm Suriyeli sığınmacılar için genelleştirilen ifadeler kullanılmıştır. Haber başlığı ve içeriğinde yer alan Suriyelilere yönelik nefret söylemi, görüş/röportajla da desteklenmektedir. CHP Gaziantep Milletvekili Ali Serindağ’ın demeçlerine yer verilen haberde, “İslahiye halkı tedirgin, karşılık verecek duruma geldiler, Kilis’te hiç kimse kamp kurulmasını istemiyor. İnsanlar bağlarına, bahçelerine gidemiyorlar, ürünlerinin zarar görmesinden korkuyorlar” ifadeleri dikkat çekmektedir. Haberlerin yanı sıra köşe yazıları da nefret söyleminin örneklerini oluşturmaktadır. Sözcü gazetesinde yayımlanan Murat Muratoğlu tarafından kaleme alınan “Suriyeliler Go Home”

³³⁴ Selçuk Özhan, “**Hainsiniz**”, Anadolu Telgraf Gazetesi, 19 Ağustos 2014, (Çevrimiçi), <http://www.anadolutelgraf.com/yazar/Hainsiniz/2847>, Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2014.

³³⁵ “**Mülteciler Terör Estiriyor**”, Yeniçağ Gazetesi, 24 Şubat.2012, (Çevrimiçi), <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/multeciler-teror-estiriyor-70593h.htm>, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2014.

başlıklı yazı dikkat çekicidir. Türkiye ekonomisine açısından Suriyelilerin değerlendirildiği yazıda, “Haberlere bakın göreceksiniz... Suriyeliler olay çıkardı, hastane bastı, askere saldırdı, polisi taşıdı...Yakında kendi mahallelerini kuracaklar, çeteleşecekler, mafya oluşturacaklar... Hep böyle olmuştur” ifadeleri dikkat çekmektedir.³³⁶ Suriyeli sığınmacıların tehdit unsuru olarak gösterildiği yazıda, nefret söylemi düşmanlaştırma pratiğini ortaya koymaktadır. Aynı yazarın “Suriyeliler kâbusumuz olacak” başlıklı yazısında da benzer ifadeler yer almakta, “Bu daha başlangıç! Çıkar çatışması kısa sürede şiddete dayalı asayiş sorunlarını beraberinde getirecektir. Yakında kendi düzenlerini kuracaklar, çeteleşecekler, mafya oluşturacaklar... Bu hep böyle olmuştur” tespitleri ile Suriyeli sığınmacılar tehdit unsuru olarak gösterilmektedir.³³⁷ Ulusal gazetelerde Suriyelilere yönelik nefret söylemi örneklerinden bir diğeri de Ortadoğu gazetesinde yayımlanmıştır. Ali Öncü tarafından kaleme alınan “Ağzını Öpem Dedem” başlıklı köşe yazısında, Suriyeli sığınmacılara kapılarını açan Türkiye’nin maddi ve manevi olarak çok kayıp verdiği dikkat çekilmekte, Suriyeli sığınmacılar “yük”, “sorun”, “bela” olarak gösterilmektedir. Suriyeli sığınmacılar için “kaprıslı”, “şımarık”, ve “haddini bilmeyen” gibi ifadelerin kullanıldığı yazıda, nefret söylemi kullanılmakta ve halkın Suriyelilerden nefret etmesi teşvik edilmektedir.³³⁸

Yazılı basın dışında yeni medya olarak nitelendirilen internet tabanlı web siteleri Suriyeli sığınmacılara ilişkin nefret söyleminin aracı haline gelebilmektedir. Sosyal medya ve bloglar, video paylaşım ağları nefret söyleminin üretilmesi,

³³⁶ Murat Muratoğlu, “**Suriyeliler Go Home**”, Sözcü Gazetesi, (Çevrimiçi), <http://sozcu.com.tr/2014/yazarlar/murat-muratoglu/suriyeli-go-home-569919/> , Erişim Tarihi: 4 Ağustos 2014.

³³⁷ Murat Muratoğlu, “**Suriyeliler Kâbusumuz Olacak!**”, Sözcü Gazetesi, (Çevrimiçi), <http://sozcu.com.tr/2014/yazarlar/murat-muratoglu/suriyeliler-kabusumuz-olacak-606519/>, Erişim Tarihi: 22 Eylül 2014.

³³⁸ Ali Öncü, “**Ağzını Öpem Dedem**”, Ortadoğu Gazetesi, 08.09.2012, (Çevrimiçi), <http://www.ortadogugazetesi.net/makale.php?makale=agzini-opem-dedem&id=11439>, Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2014.

yaygınlaştırılması ve sıradanlaşması için önemli araçlar konumundadır. Twitter gibi bir mikroblog uygulamaları, Facebook ve benzeri paylaşım ağları, YouTube, dijital oyunlar, çevrimiçi haber siteleri, haberler yorumları, yeni medya ortamlarındaki nefret söyleminin dolaşıma sunulduğu alanlardır. Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söylemi de sözkonusu araçlar tarafından yaygınlaştırılmaktadır. Facebook ve Twitter sayfalarında özellikle “Suriyelileri istemiyoruz” başlığı altında kullanılan nefret söylemi, yabancı düşmanlığı, hakaret, küfür, tehdit unsuru olarak gösterme gibi birçok biçimde dolaşıma sunulmaktadır. Facebook ortamında “Samsun’da Suriyeli İstemiyoruz”, “Urfâ’da Suriyeli İstemiyoruz”, “Suriyeli Teröristleri Manisa’da İstemiyoruz”, “Gazi Şehrimizde Suriyeli İstemiyoruz”, “Konya’da Suriyeli İstemiyoruz”, “Yalova’da Suriyeli İstemiyoruz”, “Türkiye’de Suriyeli İstemiyoruz” gruplar dikkat çekmektedir. Suriyelilere yönelik nefret söylemlerine örnek gösterilebilir. Facebook gruplarında dikkat çeken bir diğer örnek de “Ülkemizde Suriyeli Arap ve Diğer Kan Emicileri İstemiyoruz” ve “Ülkemizde Suriyeli Hainleri İstemiyoruz” başlığıyla açılan gruplar. “Türk milliyetçiliği” söylemi üzerinden inşa edilen gruplarda Suriyelilere yönelik hakaret, aşağılama, suçlama, tehdit ve tehlike unsuru olarak gösterme, yabancı düşmanlığı biçimlerinde nefret söylemi açık ve doğrudan ifade edilmektedir.³³⁹ Bu tür kullanıcı tabanlı paylaşım ağlarında dolaşıma sunulan nefret söylemi sadece nefretin yaygınlaştırıcısı olma noktasında bir araç değil, aynı zamanda örgütlenme aracı olarak da kullanılabilir.³⁴⁰

³³⁹ Suriyeli sığınmacılara yönelik “hain”, “kan emici”, “düşman” gibi nitelendirmelerin içerdiği gruplar ve sayfalar Facebook web sitesinde yer almaktadır. Ancak, bazı grupların kendiliğinden son bulduğu veya sayfaların kapatıldığı veya sürekli yenilendiği görülmektedir.

³⁴⁰ Gaziantep, Şanlıurfa gibi kentlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılarda sosyal medyanın örgütlenme alanı olarak kullanıldığı Şanlıurfa Baro Başkanlığı, İnsan Hakları Derneği, Mülteci-Der gibi sivil toplum örgütleri ve meslek kuruluşları tarafından da dile getirilmiştir. Bkz. <http://www.agos.com.tr/multecilere-karsi-nefret-giderek-buyuyor-7588.html>, <http://www.urfastar.com/m/?id=3782>, <http://www.ihd.org.tr/index.php/raporlar-mainmenu-86/el->

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Amacı Ve Önemi

Nefret söylemine dair çeşitli sivil toplum örgütleri ve akademisyenler tarafından söylem analizi, eleştirel söylem analizi veya göstergebilim yöntemleriyle yapılan araştırmalar, medya aracılığıyla nefret söyleminin nasıl dolaşıma konulduğunu ve yeniden üretildiğini/inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Araştırmalar, nefret söyleminin yazılı basında haberler ve köşe yazıları üzerinde yoğunlaştığını, internet medyası veya sosyal medyada ise özellikle kullanıcı tabanlı sosyal ağlarda sıklıkla kullanıldığını göstermektedir. Gerek sivil toplum örgütleri gerekse akademik alanda yapılan nefret söylemine ilişkin araştırmalar ve incelemeler, medyanın yeniden yapılandırılması ve çoğulcu-demokratik dil kullanımını açısından önem kazanmaktadır.

Tez çalışması, şimdiye kadar yapılan inceleme, araştırma ve analiz çalışmalarına katkıda bulunmak ve nefret söylemi inşasında yeni bir alana dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Tez çalışması, nefret içerikli medya metinlerinin veya genel ifadeyle medyada nefret söyleminin televizyon haberlerinde nasıl kurgulandığını ve biçimlendirildiği ortaya koymayı hedeflemektedir. Toplumun güncel aktüel bilgi kaynaklarından biri olarak görülen medya, haber dili ve haber sunumu açısından sorunlarla karşı karşıyadır. Özellikle haberler, siyasal, cinsel, dinsel-mezhepsel, bedensel bütünlük veya kimliksel nefret söylemlerini barındırabilmektedir. Nefret söylemi içeren haberlerin izleyici/okur tarafından nasıl algılandığı, yorumlandığı veya alımlandığı üzerinde durulması gereken konulardır. Ancak nefret söyleminin farkındalık düzeyi ve nefret söylemine yönelik yaklaşımları

belirlemeden önce nefret söyleminin hedef grupları, nedenleri, biçimleri üzerinde durmak, medyada nefret söyleminin bütünlüklü analizini yapmak gerekmektedir. Medyada nefret söyleminin hedef grupları siyasal/ideolojik farklılıklar, etnik/kültürel kimlikler, yabancılar ve göçmenler, kadınlar, cinsel kimlik veya cinsel yönelimler, dinsel/inançsal ve mezhep grupları, engelliler, hastalardan oluşabilmektedir. Nefret söyleminin hedef grupları medya organlarının temel siyasal-ideolojik yapısı bağlamında ve ülkenin siyasal konjonktürü bağlamında değişiklik arz etse de, ön plana yine aynı grupların çıkması dikkat çekicidir.

Tez çalışması kapsamında nefret söylemine ilişkin genel bir tartışma yürütülse de, nefret söyleminin hedef grupları üzerinden bir çerçeve oluşturulmuştur. Özellikle Suriyeli sığınmacılar/mülteciler odak noktası alınarak nefret söyleminin üretim biçimine, kullanılan argümanlara ve ideolojik arkaplana dikkat çekilmiştir. Aslında nefret söylemi, hedef gruplar dikkate alındığında çok çeşitli ve karmaşık bir yapıya işaret etmektedir. Çünkü nefret söylemi zaman ve mekân bağlamında değişiklik gösterebilmekte, toplumdan topluma ve hatta bireyden bireye farklılaşabilmektedir. Dinsel, kimliksel, kültürel yapıların yanı sıra sosyo-ekonomik statü, yaş grupları, mülkiyet yapısı, güzellik-çirkinlik, sarışnılık-esmerlik, şişmanlık-zayıflık gibi beden politikaları gibi birçok unsur nefret söylemi alanını oluşturabilmektedir. Suriyeli göçmenler/mültecilere yönelik haberlerin esas alınmasının nedeni, mültecilik/göçmenlik konusunun ideolojik/politika, etnik, ırksal, dinsel, yabancı düşmanlığı gibi faktörlerin bir arada barındırmasından dolayıdır. Yani Suriyeli göçmenlere/mültecilere yönelik nefret söylemi içeren haberler, aslında “öteki” kurgusu üzerinden farklı kimliklere, kültürlere yönelik yaklaşımı ortaya koymaktadır. Aynı zamanda medya ve ideoloji ilişkisini ortaya koymak ve topluma hakim olan ideolojilerin nefret söylemi üzerindeki etkisinin okunması açısından da önemlidir.

Tez çalışmasının ilk bölümünde yürütülen teorik tartışmalar ve kuramsal alanyazı bağlamı dikkate alındığında, Suriyelilere yönelik medyada kullanılan dil ve üslup, nefret söylemi açısından önemli bir araştırma alanını oluşturmaktadır. Medya Suriyeli mülteciler/sığınmacılar konusunu temel hak ve özgürlükler kapsamında değil, “zavallı insanlar, kaçaklar, suça karışanlar, problemlili insanlar, ülkeye sıkıntı veren, suç oranlarını yükselten, katil, tecavüzcü, hırsız” gibi tanımlamalar içerisinde işlemektedir. Bu da ayrımcı, yabancı/mülteci düşmanı, nefret içeren söylemlerin yayılmasına neden olmaktadır.³⁴¹

Aslında literatürde özellikle göçmenlere, mültecilere, sığınmacılara veya yabancılara yönelik medyada nefret söylemine ilişkin çalışmalar mevcuttur. Ancak Türkiye’de akademik alanda konuya dair araştırmalar oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla medyada özellikle sığınmacılar, mülteciler ve göçmenlere yönelik nefret söyleminin irdelenmesi ve akademik perspektif oluşturulması bundan sonra yapılacak çalışmalar için ön açıcı olacaktır.

4.2. Araştırmanın Hipotezleri Ve Varsayımları

Türkiye’ye sığınan Suriyelilere ilişkin televizyon haberleri seçilirken Aralık 2014 tarihi esas alınmıştır. Amaçlı örneklem grubuna giren bu bu yöntemin belirlenmesinin nedeni, belirlenen zaman içerisinde çeşitli medya kuruluşlarına yansıyan ve nefret söylemi/suçu kapsamında değerlendirilen olayların sıklık düzeyidir. Suriyeli sığınmacılara/mültecilere yönelik Gaziantep, Hatay, Kilis, İstanbul gibi kentlerde “Suriyeli istemiyoruz” şeklinde eylemler bu dönemde yoğunlaşmış, Suriyeli sığınmacılara yönelik fiziki müdahaleler ve saldırılar gerçekleşmiştir. Medyanın ve özelde televizyon haberlerinin Suriyeli sığınmacılara

³⁴¹ MÜLTECİ-DER İdari Koordinatörü Pırl Erçoban’ın verdiği röportajdan alınmıştır. “Türkiye’ye sığınan Suriyeliler misafir değil mülteci”, (Çevrimiçi), Agos Gazetesi, 11.01.2014, <http://www.agos.com.tr/haber.php?seo=turkiyeye-siginan-suriyeliler-misafir-degil-multeci&haberid=6419>, Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2014.

yönelik nefret söylemi ve hatta nefret suçu pratikleri olarak sayılan olayları nasıl değerlendirdiği ve izleyiciye nasıl aktardığı çalışmanın alan araştırmasını oluşturmaktadır. Böylece medya ve özelde televizyon haberlerinin nefret söylemi inşa sürecindeki yerinin ortaya konulması ve bir tartışma alanı oluşturulması amaçlanmaktadır.

Tez çalışması kapsamında önceki bölümlerde yer alan teori ve kuramlar çerçevesinde yürütülen tartışmanın ardından aşağıdaki sorular çerçevesinde hipotezler oluşturulmuştur:

Televizyon ana haber bültenlerinde nefret söylemi hangi biçimlerde dolaşıma sunulmaktadır?

Televizyon ana haber bültenlerinde nefret söylemi, televizyonun temel özelliği olan görüntü, ses ve metin üzerinden yapılmaktadır. Yazılı basında olduğu gibi doğrudan ve dolaylı olarak yapılan nefret söylemi, televizyonda haber alt yazı metinlerinde, spiker sunumlarında, yorumlarda, görüntü içeriklerinde dolaşıma sunulmaktadır.

Türkiye'ye sığınan Suriyeliler televizyon ana haber bültenlerinde nasıl temsil edilmektedir?

Türkiye'ye sığınan Suriyelilere ilişkin televizyon ana haber bültenlerinde “sığınmacılar”, “mülteciler”, “göçmenler” gibi farklı nitelendirmeler yapılmaktadır. Suriyelilere ilişkin tanımlama yapılırken insan hakları ve hukuk çerçevesinde tanımlama yapmak yerine egemen söylem çerçevesinde “misafir” ve “Suriyeli” ifadeleri ön plana çıkarılarak kullanılmaktadır. Ayrıca televizyon ana haberlerinde Suriyelilerin temsili daha çok “olay”, “suç”, “tehdit”, “tehlike” gibi kavramlarla birlikte inşa edilmekte, bu kavramlar üzerinden Suriyeli sığınmacılara ilişkin bakış açısı oluşturulmaktadır.

Televizyon ana haber bültenlerinde Suriyeli sığınmacılara ilişkin haberlerde kullanılan dil ayrımcılık veya nefret söylemi içeriyor mu?

Suriyeli sığınmacılara ilişkin haberlerde, nefret söylemi ima yoluyla sunulmaktadır. Suriyelilere yönelik linç girişimleri, nefret suçları ve saldırılara ilişkin yapılan haberlerde “Suriyeli gerginliği”, “Suriyeli avı”, “Suriyeli krizi” gibi kavramlarla Suriyelilere olumsuz yüklenim yapılmaktadır. Suriyelilere ilişkin yabancı düşmanlığı içeren nefret suçu eylemleri, “öfkeli kalabalık”, “kıızgın gruplar” ile nitelendirilerek, nefret söylemi/suçtu normalleştirilmekte veya haklılaştırılmaktadır.

Suriyeli sığınmacılara ilişkin haberlerde yer alan nefret söylemi ile iktidar/güç odaklarının söylemi arasında bağ var mı?

Televizyon ana haberlerinde kullanılan söylem ile iktidar odaklarının söylemi örtüşebilmektedir. Haber kaynağı olarak özellikle siyasal iktidar temsilcileri ile yerel yönetim temsilcileri ve emniyet birimlerinin seçilmesi, söylemin iktidar ve güç tarafından belirlenmesine neden olmaktadır.

Tez çalışması kapsamında yapılan araştırmada amaç, medyada nefret söylemine dair yapılan bilimsel alanyazınına katkı sağlamaktır. Tez çalışması, medyanın demokratikleştirici ve çoğulcu dile sahip olması amacıyla gerçekleştirilen çalışmalara katkı sağlamayı ve veri oluşturmayı hedeflemektedir. Bilimsel çalışmaların önemi de insan yaşamında karşılaşılan sorunlara getirdiği çözüm çerçevesinde değerlendirmektir. Bu iki amaca hizmet etme yanında araştırmancının bilimsel olarak kabul edilmesi için araştırma sürecinin ve sonuçlarının açık, tutarlı ve başka araştırmacılar tarafından teyit edilebilir olması gerekir.³⁴²

³⁴² Yıldırım, a.g.e., 265.

Araştırmanın geçerliğinin tespiti bilimsel araştırmalar bağlamında önem kazanmaktadır. Ancak nicel araştırmalardaki gibi geleneksel olarak kabul gören ve önemli değer ölçüleri olarak ön plana çıkan geçerlik ve güvenilirlik kavramları nitel araştırmalarda farklılık göstermektedir. Örneğin Lincoln ve Guba, nitel araştırmanın doğasına uygun olabileceğini düşündükleri inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlık, teyit edilebilirlik gibi alternatif kavramlara yer vermiştir.³⁴³ Potter ve Wetherell'e göre söylem analizinin geçerliğini belirleyen bütünlük, katılımcıların yönelimi ve verimlilik olmak üzere 3 temel koşul vardır. Analizden elde edilen veriler bir bütünlük içinde verilmelidir ve söylemin yapısının etki ve fonksiyonlarının nasıl üretildiği gösterilmelidir. Ayrıca araştırmacının ilgisini çeken olguların türü, insanların sosyal hayattaki fiili sonuçlarına bağlı olmalı ve yeni söylem çeşitlerinin araştırmaya yol açan yeni açıklamalara ve anlamalara imkân hazırlamasına atıfta bulunmalıdır. Bu bilimsel açıklama ve teoriler için gelen bir geçerlik unsurudur.³⁴⁴ Dolayısıyla nicel araştırmalarda olması beklenen geçerlik, güvenilirlik ve genellik ilkeleri özellikle söylem araştırmalarında farklılaşmaktadır. Tez çalışması kapsamında yapılan araştırmada ileri sürülen hipotezleri ispatlamaya yönelik gerçekleştirilen söylem analizlerinde, bütünlüklü yaklaşıldığı ve Eleştirel Söylem Analizi'nden yararlanılarak geçerliliğin sağlandığı varsayılmıştır.

4.3. Araştırmada Kullanılan Yöntemler

Tez çalışması kapsamında yapılan araştırmada ileri sürülen hipotezlerin geçerliliğini ve doğruluğunu ispat etmek üzere ulusal televizyon kanallarında yayınlanan ana haber bültenleri incelenmiştir. Nefret söyleminin kapsamı ve hedef grupları geniş bir alanı kapsadığı için sadece Suriyeli mülteciler/göçmenlere ilişkin haberler ele alınmıştır. Örneklemi oluşturan haberler nefret söylemi açısından incelenirken, çeşitli sivil toplum örgütleri ve akademisyenler tarafından daha önce

³⁴³ Yıldırım, a.g.e., s.264.

³⁴⁴ Ekşi, Çelik, a.g.e., s.112-113.

yapılan çalışmalarda kullanılan yöntemler dikkate alınmıştır. Sosyal Değişim Derneği tarafından gerçekleştirilen “Ulusal Basında Nefret Suçları; 10 yıl, 10 Örnek”, Uluslararası Hrant Dink Vakfı tarafından hazırlanan “Nefret Suçları Ve Nefret Söylemi”, İnsan Hakları Gündemi Derneği’nin yürüttüğü “Türkiye’de Nefret Suçları”, Eser Köker ve Ülkü Doğanay tarafından hazırlanan “İrkçı Değilim Ama... Yazılı Basında İrkçı-Ayrımcı Söylemler” ve KAOS GL tarafından hazırlanan “Medyada Homofobiye Son” gibi çalışmalar incelenmiştir. Uluslararası Hrant Dink Vakfı tarafından hazırlanan ve raporlara sunulan ayrıca günlük olarak oluşturulan nefret söylemine ilişkin haber havuzları ve raporlar incelenmiştir.

Araştırma kapsamında medya ürünlerinden özellikle haberlerin seçilme nedeni bilgi verme ve ikna etme amacıyla olan haberin, normal- anormal, doğru- yanlış, kabul-ret gibi ölçütler sunmakta ve bu ölçütler çerçevesinde insanın düşün dünyası veya davranış yapısı üzerinde etkide bulunabilme özelliğinden kaynaklanmaktadır. Haber, insanların geleceklere ile ilgili kararları almakta, öteki insanlar ve çevreyle ilişkiler kurmakta, dünyayı algılamakta, en önemli unsurunu oluşturan bilgilerdir.³⁴⁵ Haber insanın yaşadığı siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel ortamı veya gerçekliği yeniden kurgulamakta ve süreklilik kazanması için gerekli verileri sunmaktadır. Toplumun, toplumsalın, kendi üzerine bir düşünüyü yolu olarak görülmekte, toplum, haberlerde karşısına çıkan içeriklerle bir ilişkiye, zihinsel bir sorgulamaya girmektedir. Bireyi de aşarak toplumsalı etki alanına alan haber, toplumu yeniden tanımlamakta veya konumlandırabilmektedir. Toplum, kendi kimliğini, varoluş bilgisini edinmektedir, kendi gerçeği üzerinden karşılıklı olarak bir müzakereye girmektedir.³⁴⁶ Haberlerde nefret söylemi de, bireyden

³⁴⁵ Atilla Girgin, **Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etiki**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2000, s. 77.

³⁴⁶ Bengü Ertan, “**Televizyon Haberlerinde Magazinleşme**”, Radyo Televizyon Üst Kurulu Uzmanlık Tezi, Ankara, 2011, s.13.

başlayarak toplumu etkileyebilecek şekilde gündem oluşturabilmekte, gerek içerik gerek biçim açısından düşünsel ve davranışsal yapı üzerinde etkili olabilmektedir.

Televizyon haberlerinde Suriyeli sığınmacılara ilişkin nefret söyleminin tespiti ve analizini içeren tez çalışmasının evrenini, Türkiye’de ulusal yayın yapan televizyon kanallarından haber kanalı olarak yayın yapan CNN TÜRK, NTV, HABER TÜRK, TGRT HABER, TRT Haber, izlenme oranları dikkate alınarak STAR TV, SHOW TV, KANAL D, ATV ve TRT1 olmak üzere toplam 10 kanal oluşturmaktadır. Kanalların çeşitliliğinin (kamu yayıncılığı-özel yayıncılık, siyasal iktidara yakınlık – uzaklık) haber içeriklerine ve biçimlerine nasıl yansıdığını ortaya koymak açısından önem arz etmektedir.

Televizyon kanallarının 1 Ağustos-31 Ağustos 2014 tarihli zaman çizelgesinde yayımlanan ana haber bültenlerinde Suriyeli sığınmacıların odağında bulunduğu haberler örneklem olarak belirlenmiştir. Söz konusu tarihlerin seçilmesinin nedeni, araştırmaya konu olan “nefret söylemi” pratiklerinin sergilenme sıklığı ve Türkiye’nin çeşitli illerinde nefret suçu olarak değerlendirilebilecek olayların bu tarihlerde yoğunlaşmasıdır.³⁴⁷ Eleştirel Söylem Analizi doğrultusunda bir çözümlenmeye somut malzeme oluşturacak olan haberlerin çalışmanın varsayımlarının ve yönteminin doğası gereği “tesadüfi örneklem” tekniği ile değil, özel dönemlere denk düşecek malzemenin amaçlı seçimi tekniğiyle tarama yapılarak seçilmiştir.³⁴⁸

³⁴⁷ Gaziantep, Hatay, Kilis, İstanbul illerinde yaşanan olayların “nefret suçu” kapsamında görülmesi için çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından açıklamalar yapılmış, konunun önemine dikkat çekilmiştir. (Çevrimiçi), <http://www.diclehaber.com/tr/news/content/view/417313?page=29&from=3969113102>, <http://www.imctv.com.tr/2014/08/21/suriyelilere-yonelik-nefret-ve-saldiri-suclari-kovusturulmuyor/>, http://www.dha.com.tr/kardesime-dokunma_744102.html, Erişim Tarihi: 30 Eylül 2014.

³⁴⁸ Emre Gökalp, “**Türkiye’de Spor Basını ve Milliyetçilik Söylemi**”, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004, s.216.

Suriyeli sığınmacılara yönelik haberler incelenirken referans alınan Eleştirel Söylem Analizi'nde tek bir analiz modeli yoktur. Dijk'e göre, Eleştirel Söylem Analizi'nin çok sayıda ve bir diğerinden oldukça değişik tipi vardır ve bunlar teorik ve analitik olarak oldukça farklıdır.³⁴⁹ Dolayısıyla tez çalışması kapsamında uygulama tekniği önem kazanmaktadır. Bu kapsamda amaçlı örneklem çerçevesinde belirlenen kanalların, belirli bir zaman çizelgesinde yayımlanan ana haber bültenlerindeki Suriyeli sığınmacılara yönelik haberlerin video kayıtlarına ulaşılmıştır.

Haber videoları izlenmiş ve yazılı metne de dönüştürülmüş gruplandırmalar yapılmıştır. Böylece Suriyeli sığınmacıların haber bültenlerinde ne şekilde yansıdığı nicel verilerle ortaya konulmuştur. Ayrıca çalışmanın odağında bulunan nitel analizin gerçekleşmesi için de nicel verilere ihtiyaç duyulmuştur. Nicel analiz yöntemleri ile elde edilen veriler, nitel analizin daha sistematik ve anlaşılır olmasına katkıda bulunmuştur.

Suriyeli sığınmacılara yönelik haberler ele alındıkları konular bağlamında gruplandırılmıştır. Haberler konuları, temaları veya türleri açısından gruplandırılırken içerik analizinden faydalanılmıştır. İçerik çözümlemesi, sistemlilik, genellik ve nesnellik özelliklerine sahiptir. Ayrıca, içerik çözümlemesi iletişimin kaynağı, kodlama süreci, aktarma kanalı, mesajın alıcısı, kodlanan mesajın anlamlandırma süreci ve iletişimin nedenine ilişkin yanıt verilmesini içermektedir.³⁵⁰ Dolayısıyla nicel verileri ortaya çıkaran içerik analizi ile Suriyeli sığınmacılara yönelik haberlerin hangi konu bağlamında ele alındığı belirlenmektedir. Her sorun, içinde bulunduğu kategori çerçevesinde çözümlenmek

³⁴⁹ Teun A. van Dijk, "Critical Discourse Analysis", (Çevrimiçi), <http://www.hum.uva.nl:80/teun/cda.htm>, Erişim Tarihi: 30 Eylül 2014.

³⁵⁰ Selahaddin Ögülmüş, "İçerik Çözümlemesi", Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl: 1991, Cilt: 24 Sayı:1, s.213-228.

durumunda bırakılır. Ekonomik sorunlar ekonomik kararlarla, politik sorunlar politik kararlarla, polisiye sorunlar polisiye önlemlerle çözümlenmelidir.³⁵¹ Dolayısıyla sorunlar ve çözümler birbirinden yalıtılmakta, neden-sonuç bağının görülmesi engellenebilmekte ve olayların bütünlüklü bir şekilde değerlendirilmesi zorlaştırılmaktadır. Haberler aktörlerine göre ise “Hükümet ve yerel yönetim temsilcileri, sivil toplum örgütleri, Suriyeli sığınmacılar, Suriyelilere yönelik eylemlerde/gösterilerde bulunanlar” şeklinde gruplandırılmıştır.

Haberlerde görüntü, ses ve yazının ayrı ayrı incelenmiş böylece haberin anlatısının analiz edilmesi hedeflenmiştir. Çünkü haberlerinin anlatısı görsellik ve ses üzerinden şekillenmektedir. Ian Connel’e göre televizyon haberlerinin anlatısal öğeleri olarak kullanılan, kamera parçası olan canlı stüdyo, canlı stüdyo röportajı, film akışıyla sahicilik, üzerine yorum verilerek film akışıyla sahicilik, üzerine yazı bindirilmiş görüntü sıralamasıyla sahicilik, özetlenmiş güncel olaylar, kamera parçasının sahiciliği, röportajın sahiciliği, görüşmenin sahiciliği, üzerine yorum verilen grafikler, üzerine yazı/ses verilerek dondurulmuş görüntüler, üzerine müzik verilen başlıklar ve saygın kişiler haberde gerçeklik etkisi yaratmak için kullanılan stratejilerdir.³⁵²

4.3.1. Eleştirel Söylem Analizi

Tez çalışması kapsamında nefret söylemi açısından gerekli veriyi sağlayabilecek oranda haber seçilmiş ve metin-görsel-işitsel kodlarla birlikte Eleştirel Söylem Analizi’nden yararlanılarak incelenmiştir. Eleştirel Söylem Analizi, Teun A. van Dijk, Norman Fairclough ve Ruth Wodak gibi kuramcılarla disiplinlerarası veya çok disiplinli bir yaklaşım olarak belirginlik kazanmıştır.

³⁵¹ Çiler Dursun, **TV Haberlerinde İdeoloji**, İmge Kitabevi, Ankara, 2. Baskı, 2014, s.168.

³⁵² Ian Connel, “**Television News and Social Contract**”, Akt: Çiler Dursun, **TV Haberlerinde İdeoloji**, İmge Yayınevi, Ankara, 2. Baskı, 2014, s. 169-170.

Fairclough, eleştirel odaklı söylem çözümlemesinin farkındalığı ve ideoloji eleştirisini sistemleştirdiğini savunmaktadır.³⁵³ Çünkü söylem analizi en basit anlatımı ile dilin incelenmesidir. Ancak bu inceleme ifade edilen dilsel öğelerin basit bir incelenmesi olmayıp ifadelerin/söze dökülenlerin sözdizimsel ve semantik sınırlarının ötesine gitmeyi ve bu ötede yatan almam ve içeriği incelemeyi gerektirmektedir. Yani söylem analizi gerçekliği inşa edişimizle ilgilenir.³⁵⁴

Söylemin yenilenmesini ve süreklileştirilmesini sağlayan araçlardan biri olan medyaya dair Van Dijk'in çözümleme yöntemi, söylem ve iktidar ilişkisi üzerinde şekillenmektedir. Medya ve iktidar/tahakküm ilişkisine dikkat çeken Dijk, konular ve metinler, sözlüksel seçimleri, metaforları, sözdizimi yapısının bu kapsamda önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Dijk'e göre, insanların eylemlerini denetim altında tutmak, söylemlerini de denetim altında tutmaktır. Bu yüzden, toplumda iktidarı kontrol etmenin bir yolu da yalnızca, bir tür söylemi ya da eylemi değil, aynı zamanda, metin ya da konuşma olarak adlandırılan spesifik söylem uygulamalarının da denetim altında tutulmasıdır. Medya topluma ilettiği mesajlar/göstergeler aracılığıyla toplumsal denetimi gerçekleştirmekte ve ideolojiyi süreklileştirmektedir. Dolayısıyla medya analizleri yapılırken, iktidar ve güç ilişkileri ile ideolojiden bağımsız bir söylem çözümlemesi yeterli olmayacaktır.

Dijk'e göre Eleştirel Söylem Analizi var olan paradigmlar ve üsluplar yerine genellikle sosyal problemler ve politik sorunlara odaklanmaktadır. Daha çok toplumdaki güç ve hakimiyet ilişkilerinin yasallaştırılması, onaylanması, meşrulaştırılması, dönüştürülmesi, yeniden yapılandırılması ya da bunlara meydan okunması üzerine odaklanmaktadır.³⁵⁵ Yani Eleştirel Söylem Analizi'ni, söylem

³⁵³ Fairclough, Graham, a.g.e., s.171.

³⁵⁴ Sibel Arkonaç, **Söylem Çalışmaları**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2012, s.36.

³⁵⁵ Çelik, Ekşi, a.g.e., s.114-115.

analizinden farklı bir yere koyan T. van Dijk, söylem ve ideoloji arasında ilişki kurmakta, ideolojilerin oluşumu ve uygulanaşına yönelik incelemelerde metinlerin sosyobilişsel ve tarihsel arka planıyla bağlantılandırılmasının gereğine dikkat çekmektedir. Yani Eleştirel Söylem Analizi, söylem ya da dil kullanımının sadece biçimsel yönü ile ilgilenmemektedir. İlgili odağını sosyal ve kültürel bağlam içinde iletişim kuran dil kullanıcılarının oluşturduğu sosyal olaylara çevirmektedir. Eleştirel Söylem Analizi daha çok, söylem, dil ve iletişim alanlarında etkin olan ve otorite, ideoloji, sömürü, manipülasyon vs. ile hakimiyetin kötüye kullanılması gibi spesifik konulara yoğunlaşır.³⁵⁶ Söylem analizi metinsel analizle sınırlı değildir ve bir yandan metin ve konuşma yapıları arasındaki ilişkiyi açıklarken, diğer yandan bu yapıların bilişsel, toplumsal, kültürel ya da tarihsel bağlamlarını açıklar. Metinsel üretim ve kavrama süreçleri, dil kullanıcıları arasındaki etkileşim ve söylemin toplumsal ve kültürel işlevleri, böyle disiplinler üstü bir yaklaşım için önemli araştırma konularıdır.³⁵⁷

Eleştirel Söylem Analizi'nin önde gelen teorisyenlerinden biri olan Norman Fairclough'a göre de, söylem üç boyutlu bir taslak üzerinden incelenebilir. Birinci boyutu, bir metin olarak söylem, ikinci boyutu söylemsel pratik olarak söylem, üçüncü boyutu sosyal pratik olarak söylemden oluşmaktadır. Seçilen sözcükler, metaforlar, gramer, bağlaçlar, temalar, metnin yapısı yani bölümleri söylemin metnine ilişkin çözümleme birimleridir. Söylemin pratik yönü ise toplumda inşa edilen, dolaymlanan, yayılan, dağıtılan ve tüketilen pratik olmasıdır. Söylemin içerdiği ideolojik etki ve hegemonik işlem de, söylemin sosyal pratik yönünü oluşturmaktadır. Hegemonya güç ile ilişkilendirilmektedir ve hegemonik mücadelede söylemlerin inşa edilip ifade edilmesi ve tekrar tekrar dile getirilmesi

³⁵⁶ Teun A. van Dijk, "Söylem ve İktidar", *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, Çev: Pınar Uygun, İstanbul, 2012, s.26-28.

³⁵⁷ Teun A. van Dijk, "Haberlerin Söylem Olarak Disiplinlerarası İncelenmesi", (Çevrimiçi), a.g.e.

önemlidir.³⁵⁸ Toplumbilimsel açıdan incelendiğinde söylemini içeren veya taşıyan metinler, hiçbir zaman tek ve değişmez anlam sunmaz; tüm öğelerin diğerleriyle kurduğu ve kuracağı bağlar dolayısıyla söylem sürekli yenilenen, devingen bir olgudur.³⁵⁹

Dijk ve Fairclough'un öncülüğündeki Eleştirel Söylem Analizi'nin özellikleri özetle şöyle sıralanabilir:

1. Bir metnin gerisinde saklı güdülere ya da bir metnin yorumundaki araştırma yönteminin seçimine ilişkin bilgileri açığa çıkarmayı sağlar.

2. Söylem çözümlemecileri, çalışmalarını kendi yorumlamalarına dayandırır.

3. Sorunlar tartışıldığında, belli bir yöntem önerilmeyip, bir soruna ilişkin yaklaşımlardan söz edilebilir.

4. Söylem çözümlemesinde ana amaç, anlamlandırma ya da yorumlamadır. Belirli bir soruyla ilgili kesin yanıtlar verme yerine ufkumuzu genişletmek, inanç, tutum ve eylemlerimizi belirleyen söylemlerin varlığı ve iletisini tarihi ve sosyal bir bağlam içinde değerlendirmek amaçlanmaktadır.

5. Eleştirel söylem çözümlemesi uygulamacıları, medya söyleminin kitleler üzerindeki etkilerini de çalışmalarına yansıtmışlardır.

6. Eleştirel söylem çözümlemesinde, söylemin dünyayı temsil eden bir sosyal uygulama olması; zaman yer, sosyal, kültürel ve ideolojik bağlam içinde anlam kazanması dilbilgisel özellikler ve yapıların bilinçli seçilmiş ya da seçilmemiş olmasına bağlı olmaksızın amaçlı olmasıdır. Yanlılık, güç, direnme gibi sosyal uygulamaların temsil edilmesi yanı sıra bunların oluşumunu sağlaması, güç ilişkilerinin üretimi uygulanması ve söylem yoluyla yeniden üretilmesi nedeniyle

³⁵⁸ Devran, a.g.e., s.63-64.

³⁵⁹ Zeyrek, "Söylem ve Toplum", a.g.e., s.47.

yorumlama düzeyinin ötesine geçilip, sözü edilen faktörler değerlendirilmeye alınarak açıklanmalıdır.

7. Eleştirel söylem çözümlemesinde, en güçlü anlam kavramlarından biri imadır.

8. Kelimeler, cümleler ve diğer metinsel açıklamalar, bilginin haberdeki gösteren kavramları ya da önermeleri ima etmektedir. İma ediş, ideolojik etki açısından çok önemlidir.³⁶⁰

Dijk'in temel çözümleme birimi olarak el aldığı haber, medyanın güçlü ve egemen ideoloji tanımlarına yönelik bir yeniden üretimin gerçekleştirildiği, gerçekliğin ideolojik temsiliyeti ve inşasında oldukça stratejik metinsel bir söylemdir.³⁶¹ Haberlerin ideolojik yapısını makro ve mikro yapı altında inceleyen Dijk'e göre, sözonusu yapılar haberin anlamını ve ideoloji ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Haberın makro yapısı tematik ve şematik çözümmeden oluşmaktadır. Başlıklar, spot ve haber girişı tematik çözümlemeyi oluşturmaktadır. Tematik çözümlemenin amacı, haber ile söylem arasındaki doğrusal ilişkiyi kurmak ve hiyerarşik yapıyı ortaya koyarak, metnin anlamsal özelliklerini tespit etmektir.³⁶² Bağlam ve artalan bilgilerini içeren durum bölümü de şematik çözümlemeyi oluşturmaktadır. Haber kaynakları veya olay taraflarının yorumları şematik çözümleme içerisinde incelenmektedir. Haberın mikro yapısı da, sözdizimsel yapı, kelimeler arası bölgesel uyum, ardarda gelen cümlelerin ve cümleciklerin birbiri ile ilişkileri, kelime seçimleri ve haberın retorığı oluşturan cümle yapıları (basit-bileşik,

³⁶⁰ Mora, a.g.e, s.23.

³⁶¹ Mora, a.g.e., s.8.

³⁶²Teun A. van Dijk, "News Analysis Case Studies Of International And National News In The Press", Lawrence Erlbaum Associates, Publisers, London, 1988, s.73.

kısa-uzun, etken-edilgen vb.), fotoğraflar veya grafikler, tablolar, sayısal verilerden oluşmaktadır.³⁶³

4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma konusu olarak belirlenen nefret söyleminin kendisi net bir tanıma sahip değildir. Nefret söyleminin evrensel ve net bir tanımının yapılmaması, ayrıca ifade özgürlüğü, insan hakları gibi temel konularla çakışması konunun kapsamının geniş olmasını sağlamaktadır. Konunun siyasal ve tarihsel süreçlerle bağlantısı ve özellikle “duygu”ya dayanan bir alt yapısının olması, psikoloji, sosyoloji gibi bilimlerin de kapsam alanına girmesini gerektirmektedir. Ancak tez çalışması kapsamlı bir çalışmayı mümkün kılmamakta dolayısıyla sadece medyanın nefret söylemi üretimindeki rolü üzerinde durulmaktadır.

Nefret söylemi içeren haberlere ilişkin yapılacak bir araştırmada örneklem sayısının sınırlı olması genelin tespiti açısından sorunlu olabilmektedir. Eleştirel Söylem Analizi kapsamında yapılan niteliksel analizin de temel sıkıntı alanlarından biri genelleştirme konusudur. Ancak burada araştırmanın genelleştirilmesinden çok bireysel anlam üretimi aracılığıyla çoğul anlam ve kavrayışlar üretmeye imkân tanması belirleyicidir.³⁶⁴ Niteliksel araştırmalarda örneklem grubunun niceliksel büyüklüğü yerine, araştırmaya konu olan çalışma alanına ilişkin belirleyici çözümler önem kazanmaktadır. Günümüzde, bu araştırma yaklaşımının bilimselliği kabul edilmekte ve kullanılmaya devam edilmektedir. Niceliksel

³⁶³ Teun A. van Dijk, “**Ideology and Discourse, A Multidisciplinary Introduction**”, (Çevrimiçi), <http://www.discourses.org/UnpublishedArticles/Ideology%20and%20discourse.pdf>, Erişim Tarihi: 30 Ekim 2014.

³⁶⁴ Jensen, K. “**Sosyal Kaynak Olarak Haberler: Danimarka Televizyon Haberleri Hakkında Nitel Ampirik Bir Çalışma**”, Çev: Şahinde Yavuz, **Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma** içinde, Der: Şahinde Yavuz, Ankara, Vadi Yayınları, 2005, s.136.

araştırmaların eleştirilen yönlerine karşı alternatif oluşturması nedeniyle her geçen gün daha yaygın olarak kullanılmakta ve kabul görmektedir.³⁶⁵

Pozitivist düşüncenin egemenliği altında kalan bilim anlayışına alternatif bakış açısı olarak çeşitli yöntemler geliştirilmektedir. Eleştirel Söylem Analizi de pozitivist teoriye ve niceliksel veri üzerinden tanımlanan bilimsel çalışmaya karşın, sosyal bilimler kapsamında yürütülen araştırma yöntemlerinden birdir. Bunun dışında etnografik araştırma, olgubilim, kuram oluşturma, durum çalışması, yorumlayıcı çözümlene, göstergibilim ve eylem gibi çok çeşitli nitel araştırma yöntemleri bulunmaktadır.³⁶⁶ Tez çalışmasında esas alınan analiz yöntemi, en temel anlamıyla, bir yazılı metnin, mesajın, programın, filmin, film sahnesinin, reklamın, kampanyanın veya konuşmanın, özlüce ifade edilmiş bir ürünün (son-ürünün) içeriğinin anlamının ve anlamsal/semiyotik/dilsel yapısının incelenmesidir.³⁶⁷ Amaç nefret söylemi haberlerinin niceliksel yapısını sorgulamak ve bir genelleştirmeye varmak değil, var olan haberler üzerinde bütünlüklü analiz yapmaktır. Nitel Veri Analiz Yöntemi'nde genel olarak “neden” ve “nasıl” sorularına yanıtlar aranmaktadır. “Bu söylenen ya da gözlenen ne anlama gelmektedir?” sorusu, yorumlamanın temelini oluşturmaktadır. Veri analizinde “anlam” ön plana çıkarılmaktadır. Anlamın ön plana çıkarılması ise, elde edilen bulguların kendi ortamı içinde yorumlanmasına bağlıdır.³⁶⁸

³⁶⁵Yıldız Uzuner, “**Niteliksel Araştırma Yöntemi**”, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri** içinde, Edt: Ali Atıf Bir. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1081, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 601, 1999, s.170.

³⁶⁶ Jale Balaban Salı, “**İletişim Araştırmalarında Nitel Yöntemler**”, **İletişim Araştırmaları** içinde Edt: Serdar Sever, Nevzat Bilge İspir, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2676, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1642, s.115.

³⁶⁷ İrfan Erdoğan, **Pozitivist Metodoloji Ve Ötesi Araştırma Tasarımları Niteliksel ve İstatistiksel Yöntemler**, Erk Yayınları, Ankara, 3. Baskı, 2012, s.273.

³⁶⁸ Mustafa Sözbilir, “**Nitel Veri Analizi**”, (Çevrimiçi), <http://fenitay.files.wordpress.com/2009/02/1112-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri-analizi.pdf>, Erişim Tarihi: 1 Kasım 2014.

Çalışmada örneklem olarak seçilen haberler, Eleştirel Söylem Analizi üzerinden incelenmiş ancak Dijk'in modeli çoğunlukla yazılı basın odaklı olduğu için özgün unsurlar da yer almıştır. Aslında Eleştirel Söylem Analizi tek bir teorik çerçeveye sahip olmadığı gibi spesifik bir araştırma yönü/modeli de sözkonusu değildir.³⁶⁹ Dolayısıyla yazılı haberlerde metinler ve fotoğraflar üzerinde yapılacak inceleme, televizyon haberlerinde görsel ürünler ve ses (konuşma) üzerinden yapılmıştır. Eleştirel Söylem Analizi'nde araştırmacılar elde ettikleri veriyi yeterli düzeyde ve etkin şekilde çözümlenmeyi sağlayacak analiz araçları seçerek model oluşturmaktadır. Tez çalışmasında da benzer yol izlenmiş, araştırma kapsamında elde edilen veriler, araştırmacının amacı doğrultusunda etkin şekilde çözümlenerek bir çerçeve oluşturulmuştur.

4.5. Araştırmanın Bulguları Ve Değerlendirme

Tez çalışmasının örneklemini, Suriyeli sığınmacılara yönelik 01-31 Ağustos 2014 tarihinde ana haber bültenlerinde yayınlanan 103 haberi içermektedir. CNN Türk ve NTV kanalında 16, HABER TÜRK ve TGRT Haber kanalında 14, TRT Haber kanalında 4 haber yer alırken, STAR TV'de 11, KANAL D'de 10, SHOW TV'de 9, ATV'de 5, TRT1'de 5 haber yayınlanmıştır. Haberler Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söylemi veya nefret suçu kapsamında değerlendirilen olaylar ile açıklamalar, raporlar ve demeçleri içermektedir. Aynı zamanda Suriyeli sığınmacı bireylerin odağında bulunan olay/etkinlikler de haberler arasında yer almaktadır. Haber kanalları ve diğer kanalların Suriyeli sığınmacılara ilişkin haber oranları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Ancak haber kanalları arasında da özellikle TRT Haber kanalında yayınlanan haber sayısının 4 olması nedeniyle fark oluşmuştur. Haber kanalı dışındaki kanallarda ise ATV ve TRT 1'de yayınlanan haber oranlarının düşüklüğü dikkat çekicidir. Tez çalışmasında, öncelikli olarak

³⁶⁹ Teun A. van Dijk, "Critical Disourse Analysis", (Çevrimiçi), <http://www.hum.uva.nl:80/teun/cda.htm>, Erişim Tarihi: 30 Eylül 2014

Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırı haberleri ele alınırken, bütünlüklü bir söylem analizi için Suriyeli sığınmacıları konu edinen haberler de örneklem kapsamına alınmıştır. Amaç, Suriyeli sığınmacılara yönelik haberlerde söylem analizini bütünlüklü bir şekilde yapmaktır.³⁷⁰

Tablo 1. Suriyeli Sığınmacıların Doğrudan veya Dolaylı Olarak Yer Aldığı Haberlerin Başlıkları

TV Kanalı	Haber Tarihi	Haber Başlığı
CNN TÜRK	02.08.2014	Çankaya için yarış
CNN TÜRK	09.08.2014	Suriyeli kız töre kurbanı
CNN TÜRK	24.08.2014	Bebeği vurdular
NTV	02.08.2014	Hükümete dış politika eleştirisi
NTV	05.08.2014	Kaçakçılar askere ateş açtı
NTV	09.08.2014	Suriyeli kız töre kurbanı
NTV	17.08.2014	Başkent'te 3 evde yangın
NTV	22.08.2014	3 Suriyeli evde ölü bulundu
HABER TÜRK	11.08.2014	Suriyeli çocuğun feryadı
HABER TÜRK	20.08.2014	Mültecilerin işgücüne katılımı
HABER TÜRK	23.08.2014	Kayınbiraderini bıçakladı
TGRT HABER	11.08.2014	Süs havuzunda can pazarı
TGRT HABER	13.08.2014	Ege'de kaçak teknesi battı
TGRT HABER	20.08.2014	Sulama kanalında boğuldu
TGRT HABER	22.08.2014	Hatay'ta Suriyelilere infaz
TRT HABER	24.08.2014	Gaziantep'te maganda dehşeti
STAR TV	15.08.2014	Polisten önce kameraya yakalandı
STAR TV	20.08.2014	Sulama kanalına itildiler
STAR TV	24.08.2014	Maganda kurşunu
KANALD	02.08.2014	Çarkçılık bilmem gemim yok
SHOW TV	11.08.2014	Suriyeliler kiraları uçurdu
SHOW TV	22.08.2014	Böyle gasp ettiler
ATV	01.08.2014	Suriyeli dilenciler toplıyor
ATV	19.08.2014	Fısıltı provokasyonu
TRT 1	24.08.2014	Gaziantep'te maganda dehşeti

³⁷⁰ Haber bültenlerinde Suriye'deki savaş veya uluslararası siyasal aktörlerin yer aldığı haberler ile "Öncüpinar'ta tır kuyruğu – TRT Haber" gibi haberler de bulunmaktadır. Ancak sözkonusu haberler, araştırmanın amacı ve hipotezleri ile doğrudan ilgili olmadığı için kapsam dışında tutulmuştur.

4.5.1. Formatlara ve Türlere Göre Haberler

Tez çalışması kapsamında incelenen haberlerin formatları ve konuları televizyon kanallarına göre aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. Haberler haber formatı olarak “Olay”, “Basın toplantısı/açıklaması”, “Röportaj/demeç”, “Araştırma/rapor” başlıkları altında incelenmiştir. Haber türü olarak da “polis/adliye”, “politika”, “ekonomi” ve “diğer” başlıkları altında gruplandırma yapılmıştır. Örneklem içerisinde yer alan bazı “olay” kategorili haberlerde röportaj ve demeçlere de yer verilmiş ancak haber kurgusu “olay” üzerinden gerçekleştiği için bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Format ve türe göre haberlerin gruplandırılması veya tanımlanması, Eleştirel Söylem Analizi için önemli veri sağlayacağı için yapılmıştır. Çünkü haberin ele alındığı bağlam, tür ve formatlar üzerinden şekillenmektedir. Aşağıdaki tablolarda da görüleceği üzere, Suriyeli sığınmacılara ilişkin haberler çoğunlukla “polis/adliye” bağlamında ele alınan “olay” haberleridir. Sözkonusu haberlerde “olumsuzluk” haber değerini yaratan temel unsurdur. Gazeteciler, olumsuz olayları haber değeri yüksek, izleyicinin ilgisini çeken ve çok satan öyküler olarak görürler.³⁷¹ “Olay” türünde yer alan haberlerin büyük bir kısmının konusu Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis ve İstanbul’da Suriyeli sığınmacılara yönelik gerçekleştirilen saldırıları içermektedir. Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırı veya eylem haberlerinin “polis/adliye” haberleri kapsamında ele alınması, konunun politik ve sosyo-ekonomik bağlamından koparılarak, adli vakalara dönüştürülmesine yol açabilmektedir.

Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırıları içeren haberler dışında ana haber bültenlerinde yer alan ve yine Suriyeli sığınmacıların odağında bulunduğu haberlerin de “polis/ adliye” kapsamında olduğu tespit edilmiştir. “Olay” kategorisi içinde

³⁷¹ Neşe Kars, **Haberin Tarihi, Kuramları, Söylemi ve Radyo-Televizyon Haberciliği**, Derin Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, 2013, s.102.

çoğunlukla yer alan haberlerden bazıları, “Suriyeli kız töre kurbanı”, “Maganda kurşunu”, “Böyle gaspettiler”, “Kameralara böyle yakalandı” alt yazı metinli haberlerdir. Suriyelilerin dolaylı olarak yer aldığı “olay” kategorili haberler ile “Kaçakçılar askere ateş açtı.”, “Hatay’da görevli askerlere Suriye tarafından ateş açıldı” alt yazı metinli haberler de bulunmaktadır. Haberler, Suriyeli sığınmacılarla doğrudan ilişkili olmamakla birlikte, Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırıların gündeme geldiği bir dönemde yayınlanması nedeniyle önem kazanmaktadır.

Örnekleme kapsamında hükümet temsilcileri veya siyasi parti temsilcilerinin yaptıkları basın açıklamaları veya basın toplantıları “politika” kapsamında değerlendirilmiştir. Haberlerin “politika” olarak değerlendirilmesinin nedeni haber aktörü olan kişilerin aynı zamanda politik aktör olmalarıdır. Yani “politika” kapsamında değerlendirilen haberlerin, Suriyeli sığınmacılara ilişkin sorunların politik çerçevede ele alınıp değerlendirildiğine dair anlamlı bir gösterge bulunmamaktadır. Ayrıca siyasi aktörlerin röportaj veya demeçlerinin yer aldığı “polis/adliye” haberleri de bulunmaktadır. Ancak sözkonusu haberler Suriyelilere yönelik saldırılar üzerinden kurgulandığı için “röportaj/demeç” başlığı yerine “polis/adliye” haberleri çerçevesine alınmıştır. Politika haberlerinin dışında sınırlı oranda ekonomi konulu haberler bulunmaktadır. Haberlerin Suriyeli sığınmacıları merkeze alınarak, Türkiye’ye yansıyan ekonomik sorunlar ve yapılan harcamalar üzerinden şekillendiği tespit edilmiştir.

Aşağıdaki tablolarda, örnekleme kapsamında yer alan haber kanalları ve diğer televizyon kanallarında yayınlanan haberlerin türleri ve formatları aktarılmıştır.

Tablo 2. CNN TÜRK, NTV, HABER TÜRK, TGRT HABER ve TRT HABER Kanallarında Yayınlanan Haberlerin Türleri ve Formatları

CNN TÜRK			
Tarihi	Başlığı	Türü	Formatı
01.08.2014	Türkiye'deki Suriyeliler	Politika	Basın Toplantısı/Açıklaması
01.08.2014	Şanlıurfa'da gerginlik	Polis/Adliye	Olay
02.08.2014	Çankaya için yarış	Politika	Basın Toplantısı/ Açıklaması
09.08.2014	Suriyeli kız töre kurbanı	Polis/Adliye	Olay
12.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Polis/Adliye	Olay
13.08.2014	Suriyeli gerginliği	Polis/Adliye	Röportaj/Demeç
14.08.2014	Gaziantep'teki gerginlik	Polis/Adliye	Olay
15.08.2014	Tansiyon nasıl düşecek	Polis/Adliye	Röportaj/Demeç
15.08.2014	Kilis'te gerginlik	Polis/Adliye	Olay
16.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Polis/Adliye	Röportaj/Demeç
16.08.2014	Gaziantep'te son durum	Polis/Adliye	Röportaj/Demeç
17.08.2014	Çadırkentte kavga	Polis/Adliye	Olay
17.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Polis/Adliye	Röportaj/Demeç
24.08.2014	Türkiye'deki Suriyeliler	Politika	Basın Toplantısı/Açıklaması
24.08.2014	Bebeği vurdular	Polis/Adliye	Olay
29.08.2014	Kardeşime dokunma	Politika	Basın Toplantısı/Açıklaması
NTV			
01.08.2014	Suriyeli sığınmacıların durumu	Politika	Basın Top./Açıklaması
02.08.2014	Hükümete dış politika eleştirisi	Politika	Basın Top./Açıklaması
05.08.2014	Kaçakçılar askere ateş açtı	Diğer	Olay
09.08.2014	Şanlıurfa'da Suriyeli gerginliği	Polis/Adliye	Olay
09.08.2014	Suriyeli kız töre kurbanı	Diğer	Olay
13.08.2014	Gaziantep'te gergin gece	Polis/Adliye	Olay
14.08.2014	Gaziantep'te gerginlik sürüyor	Polis/Adliye	Olay
15.08.2014	Gaziantep'te gerginlik sürüyor	Polis/Adliye	Röportaj/Demeç
16.08.2014	Gaziantep'te Suriyeli	Polis/Adliye	Olay

	gerginliği		
17.08.2014	Çadırkentte taşlı sopalı kavga	Polis/Adliye	Olay
17.08.2014	Başkent'te 3 evde yangın	Polis/Adliye	Olay
18.08.2014	500 Suriyeli ülkesine döndü	Diğer	Olay
20.08.2014	İskenderun'da gergin anlar	Polis/Adliye	Olay
22.08.2014	3 Suriyeli evde ölü bulundu	Polis/Adliye	Olay
23.08.2014	Suriyeli sığınmacı önlemleri	Politika	Basın Top./Açıklaması
25.08.2014	İstanbul'da Suriyeli gerilimi	Polis/Adliye	Olay
HABER TÜRK			
01.08.2014	Şanlıurfa'da gerginlik	Polis/Adliye	Olay
01.08.2014	Suriyeli sığınmacılar	Politika	Araştırma/Rapor
01.08.2014	Suriyeli sığınmacılar	Politika	Araştırma/Rapor
09.08.2014	Şanlıurfa'da gerginlik	Polis/Adliye	Olay
11.08.2014	Suriyeli çocuğun feryadı	Diğer	Olay
12.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Polis/Adliye	Olay
13.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Polis/Adliye	Olay
15.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Polis/Adliye	Röportaj/Demeç
16.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Polis/Adliye	Röportaj/Demeç
17.08.2014	Çadırkentte kavga	Polis/Adliye	Olay
20.08.2014	Mültecilerin işgücüne katılımı	Ekonomi	Araştırma/Rapor
22.08.2014	Türkiye'deki Suriyeliler	Politika	Basın Top./Açıklaması
23.08.2014	Kışkırtmalarla körükleniyor	Politika	Basın Top./Açıklaması
23.08.2014	Kayınbiraderini bıçakladı	Polis/Adliye	Olay
TGRT HABER			
01.08.2014	Türkiye'den insani yardım	Politika	Basın Top./Açıklaması
09.08.2014	Şanlıurfa'da gerginlik	Polis/Adliye	Olay
11.08.2014	Süs havuzunda can pazarı	Diğer	Olay
12.08.2014	Suriyeli ev sahibini öldürdü	Polis/Adliye	Olay
13.08.2014	Ege'de kaçak teknesi	Diğer	Olay

	battı		
14.08.2014	Suriyeli gerginliği	Polis/Adliye	Olay
17.08.2014	Mülteci kampında kavga	Polis/Adliye	Olay
18.08.2014	Mülteci kampında kavga	Polis/Adliye	Olay
20.08.2014	Sulama kanalında boğuldu	Diğer	Olay
22.08.2014	Hatay'da tehlikeli gerginlik	Polis/Adliye	Olay
22.08.2014	Hatay'ta Suriyelilere infaz	Polis/Adliye	Olay
22.08.2014	Suriye toplantısı	Politika	Basın Top./Açıklaması
23.08.2014	Suriye toplantısı	Politika	Basın Top./Açıklaması
26.08.2014	Suriyeli gençlerden teşekkür	Diğer	Olay
TRT HABER			
15.08.2014	Eve geri dönüş projesi	Politika	Basın Top./Açıklaması
19.08.2014	Gaziantep'te provokasyon	Polis/Adliye	Olay
22.08.2014	Türkiye'deki Suriyeliler	Politika	Basın Top./Açıklaması
24.08.2014	Gaziantep'te maganda dehşeti	Polis/Adliye	Olay

Tablo 3. STAR TV, SHOW TV, KANAL D, ATV ve TRT 1 Kanallarında Yayınlanan Haberlerin Türleri ve Formatları

STAR TV			
Tarih	Başlığı	Türü	Formatı
09.08.2014	Sopalı kavga çıktı	Polis/Adliye	Olay
12.08.2014	Antep'i karıştıran cinayet	Polis/Adliye	Olay
13.08.2014	Gaziantep'te Suriyeli gerilimi sürüyor	Polis/Adliye	Olay
14.08.2014	Gaziantep diken üstünde	Polis/Adliye	Olay
14.08.2014	Teşekkür ve özür	Diğer	Olay
15.08.2014	Gaziantep'ten zorunlu göç	Diğer	Olay
15.08.2014	Polisten önce kameraya yakalandı	Polis/Adliye	Olay
20.08.2014	Sulama kanalına	Polis/Adliye	Olay

	itildiler		
20.08.2014	Taciz iddiası Hatay'ı karıştırdı	Polis/Adliye	Olay
24.08.2014	Maganda kurşunu	Polis/Adliye	Olay
25.08.2014	Suriyeli gerilimi İstanbul'a da sıçradı	Polis/Adliye	Olay
SHOW TV			
01.08.2014	Taş Gerilim Öfke	Polis/Adliye	Olay
01.08.2014	Türkiye'deki Suriyeliler	Politika	Basın Top. Açıklaması
11.08.2014	Suriyeliler kiraları uçurdu	Ekonomi	Röp.Demeç
12.08.2014	Gaziantep'i ayağa kaldıran cinayet	Polis/Adliye	Olay
13.08.2014	Suriyelilere linç girişimi	Polis/Adliye	Olay
14.08.2014	Ağlayarak gittiler	Diğer	Olay
19.08.2014	Söylentisi bile yeti	Polis/Adliye	Olay
22.08.2014	Böyle gasp ettiler	Polis/Adliye	Olay
25.08.2014	Suriyeliler dövdü iddiası karıştırdı	Polis/Adliye	Olay
KANAL D			
02.08.2014	Çarkçılık bilmem gemim yok	Politika	Basın Top.
09.08.2014	Tehlikeli gerginlik	Polis/Adliye	Olay
12.08.2014	Suriyeli kiracı evsahibini öldürdü	Polis/Adliye	Olay
13.08.2014	Suriyeli avına çıktılar	Polis/Adliye	Olay
14.08.2014	Suriyeli avı sürüyor	Polis/Adliye	Olay
15.08.2014	Polis göz açtırmadı	Polis/Adliye	Olay
16.08.2014	Telhikeli gerginlik	Polis/Adliye	Olay
17.08.2014	Suriyelilere yönelik tepkiler sürüyor	Polis/Adliye	Olay
20.08.2014	Suriyelilerin işyerleri taşlandı	Polis/Adliye	Olay
25.08.2014	İstanbul'da Suriyeli kavgası	Polis/Adliye	Olay
ATV			
01.08.2014	Suriyeli dilenciler toplanıyor	Politika	Basın Top./Açıklaması
14.08.2014	Gaziantep'te gerilim	Polis/Adliye	Olay
15.08.2014	Bitmeyen provokasyon	Polis/Adliye	Röportaj/Demeç
19.08.2014	Fısıltı provokasyonu	Polis/Adliye	Olay
25.08.2014	Suriyeli gerilimi	Polis/Adliye	Olay
TRT 1			

15.08.2014	Eve geri dönüş projesi	Politika	Basın Top./Açıklaması
15.08.2014	Gaziantep’te yaşanan gerginlik	Polis/Adliye	Olay
19.08.2014	Gaziantep’te provokasyon	Polis/Adliye	Olay
22.08.2014	Türkiye’deki Suriyeliler	Politika	Basın Top. /Açıklaması
24.08.2014	Gaziantep’te maganda dehşeti	Polis/Adliye	Olay

4.5.2. Temel Aktörlerin Haberlerde Sunumu

Haber aktörü habere konu olan kişi veya objelerdir. Yani bir haberde kimin aktör olup olmadığı, haberin konusu ile doğrudan ilgilidir. Haber aktörleri görüntülerine ve konuşmalarına yer verilen, konuyla doğrudan bağlantılı olanlardır. Tez çalışmasında ana hedef Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söylemini tespit ve analiz etmek olduğu için, örneklem olarak belirlenen haberlerin temel aktörleri de Suriyeli sığınmacılardır. Ancak haberlerde, haberin temel aktörü farklılaşabilmektedir. İncelenen zaman çizelgesinde yayımlanan haberlerde yer alan aktörler, görüntüler ve sesler üzerinden değerlendirme yapıldığında, Suriyelilere saldıran, eylem yapan kişi veya gruplar, hükümet veya yerel yönetim temsilcileri ile sınırlı oranda sivil toplum örgütü temsilcilerinin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla incelenen haberlerde, haber aktörü olarak belirlenen Suriyeli sığınmacıların, aslında haberin nesnesi veya sadece bir obje olarak yansıtılması da sözkonusu olabilmektedir.

Televizyon haberini yazılı basın metinlerinden ayıran önemli fark, hareketli görsel ürünlerdir. Televizyon haberciliğinin temel özelliklerinden biri olan dikkat çekicilik de, daha çok hareketli görüntülerden sağlanmaktadır. Görüntüler, kamera ile çekilmiş hareketli görüntülerin yanı sıra alt yazı, fotoğraf, harita, grafik, bilgisayarlı animasyondan oluşmaktadır. Kamera görüntüleri de çekim ölçekleri ve çekim planlarından oluşmaktadır. Haber bültenlerinde verilen görüntülerde izleyiciyi etkilemek adına çekim ölçeklerinin önemli bir payı vardır. Uzak çekim, orta çekim, yakın çekim ölçekleri üzerinden izleyici görüntüler sunulmaktadır. Baş plan, omuz plan, boy plan, genel plan olarak da çekim ölçekleri kategorize edilebilmektedir.

Özellikle yakın plan çekim özellikleri sayesinde ekrandan izlenen kişiler bilinen kişiler haline gelmektedir. Görüntülerde verilen ölçekler eşliğinde haberin inandırıcılığı artmaktadır.³⁷²

Örnekleme çerçevesinde ele alınan haberlerde kullanılan ölçekler farklılaşmakla birlikte özellikle haber aktörleri olarak öne çıkanlar Suriyeli sığınmacılar, Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılarda bulunan veya gösteri yapanlar (mahalleliler), hükümet temsilcileri ve sivil toplum örgütü temsilcileridir. Hükümet temsilcilerinin görüntülerinin özellikle yakın çekim içerisinde baş plan ve göğüs plan çekimleri dikkat çekmektedir. Haber aktörünün ön plana çıkartıldığı çekim tekniği ile hükümet temsilcileri ile izleyici arasında yakınlık ilişkisi kurulması ve duygusal paydaşlık oluşturması amaçlanmaktadır. Hükümet temsilcilerinin yer aldığı uzak çekimlerde ise bulunan atmosfer yani yer alınan mekânın tanıtılması ve bütünlük algısının oluşturulması sağlanmaktadır. Özellikle basın açıklaması veya basın toplantısı haberlerinde genel çekimler görülmektedir. “Mahallelilere” ilişkin yapılan çekimlerde ise farklı çekim ölçeklerinin kullanılsa da, röportajlarda omuz plan ve bel plan çekimlerinin ön plana çıkması sözkonusudur. Suriyelilere yönelik saldırılara ilişkin görüntülerde ise uzak ölçek ve genel planlar kullanılmıştır. Detay çekimler ise özellikle kullanılan silahların görüntülerinde veya tahrip edilen materyaller sözkonusu olduğu zaman yapılmıştır. Genel planlar ile amaç izleyicinin olayları bütünlüklü bir mekân algısı içerisinde göstermek iken, detay çekimde amaç izleyicinin dikkatini belli bir nesneye çekmektir. Suriyelilere ilişkin çekim ölçeklerinde genellikle uzak çekim ve genel plan öne çıkmıştır. Böylece Suriyeliler ile mesafenin oluşturulması ve duygusal paydaşlık engellenmektedir. Suriyeliler araçlara bindirilirken, dilencilik yaparken, saldırılardan kaçarken görüntüleri uzak

³⁷² Gülsüm Çalışır, “Küreselleşmenin Ortaya Çıkardığı Olayların Türkiye’deki Televizyon Haberlerine Yansımaları”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 2009, s.151.

çekim planlarından oluşmaktadır. Zaman zaman yakın plan çekimleri de kullanılmış, özellikle Suriyelilerin yaşadıkları korkul, kaygı ve endişe aktarılmaya çalışılmıştır.

Haberlerde kullanılan ses, genel olarak spiker ve muhabirin aktarımlarından oluşan dış ses yani anlatıcı ile olayların tarafları veya tanıklarının konuşmalarını içeren sestten oluşmaktadır. Ancak doğal ortam sesi, müzik/efekt sesleri de haberlerde zaman zaman tercih edilen seslerdir. Suriyeli sığınmacılara ilişkin haberlerde kullanılan seslerde spiker konuşmalarından oluşan anlatıcı sesinin hâkim olduğu görülmüştür. Olaylar sırasında ve sonrasında muhabirlerin konuşmalarına yer verilmiştir. Böylece haberde gerçeklik hissi oluşturmaya çalışılmıştır. Televizyon haberlerinde verilen bilgilerle yaşananlar arasında örtüşmenin birebir olduğunu kanıtlamak için, televizyon haber üreticileri olayla ilgili görüntülerin sunulmasıyla ‘muhabirlerimizden biri oradaydı’ izlenimini yaratmaktadır.³⁷³

Haberlere konu olan aktörlerin hükümet temsilcileri ve yerel yöneticilerin konuşma seslerinin bir bölümü de doğrudan izleyiciye aktarılmıştır. Aynı zamanda, Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılarda bulunanların sesleri ile “Tekbir Allahu Ekber”, “Suriyeli istemiyoruz” gibi sloganlar, alkış ve zılgıt sesleri de izleyiciye sunulmuştur. Sesler arasında, polislerin gösterici gruplara hitaben yaptıkları konuşmalar ve anonslar yer almıştır. İzleyiciye aktarılan sesler içerisinde polis araçları ve ambulans seslerinin de belirgin şekilde yer aldığı görülmüştür.

Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırı haberlerinde veya Suriyelilerin mağdur edildiği olaylarda, Suriyelilerin sınırlı oranda açıklamalarına yer verilirken, saldırılarda bulunan kişilerin konuşmaları ve özellikle “nefret” içerikli ifadelerinin yayımlandığı tespit edilmiştir. Dijk haberlerde olaya tanık olan kişilerin

³⁷³ Ali M. Bayraktaroğlu, Ufuk Uğur, “Televizyon Haberciliğinde Magazinleşme Olgusu”, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, Mayıs 2011, Sayı: 7, s.23.

görüşlerinden yapılan alıntıların ikna ve inandırıcılığı sağladığını belirtmektedir.³⁷⁴ Ancak sözkonusu haberlerde özellikle Suriyelilere yönelik nefret söylemi kullanan ve nefret suçu işleyen kişilerin “ayrımcı”, “dışlayıcı”, “ötekileştirici” ifadelerine yer verilmesi ikna ve inandırıcılığın ötesinde, nefret söyleminin bir parçası haline gelebilme sorununu yaratmaktadır.

4.5.2.1. Haber Aktörü Olarak Suriyeli Sığınmacıların Temsili

Örnekleme kapsamında incelenen ana haber bültenlerinde yer alan haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik tanımlamalar/nitelendirmeler farklılık göstermektedir. Suriye’den Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan sığınmacılara ilişkin nitelendirmeler, “Suriyeliler”, “Suriyeli sığınmacılar”, “Suriyeli mülteciler”, “Suriyeli göçmenler”, “Suriyeli misafirler” şeklinde farklılaşmaktadır. Tanımlamalardaki farklılık, Suriyeli sığınmacılara ilişkin hukuki veya siyasi belirsizlikten kaynaklanmaktadır.

CNN TÜRK kanalında yayınlanan Suriyeli sığınmacılara ilişkin haberlerde “Suriyeli kiracı, Suriyeli aile, Suriyeli genç kadın” gibi kullanımların da içinde bulunduğu genel bir ifade olan “Suriyeliler” nitelendirmesi yapılmıştır. Ancak “Kardeşime dokunma” ve “Gaziantep’te gerginlik” alt yazılı haberlerde “Suriyeli sığınmacılar” tanımı kullanılmış, “Türkiye’deki Suriyeliler” alt yazılı haberde ise “Suriyeli mülteciler” ifadesi yer almıştır. “Suriyeli” tanımlamasının özellikle “polis/adliye” çerçevesinde değerlendirilen ve “olay” haberlerinde kullanıldığı, basın toplantısı veya basın açıklaması haberleri ile röportaj/demeç içeren haberlerde ise “sığınmacı” veya “mülteci” tanımına yer verildiği görülmüştür.

³⁷⁴ Tezcan Durna, Çağla Kubilay, “**Basının Şiddeti: Siyasal Gösterilerde ‘Polise Taş Atan Çocuklar’ Örneği**”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt: 65 Sayı: 3 Sayfa: 51-84.

Tablo 4. CNN TÜRK Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri

CNN TÜRK			
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Haber Türü	Suriyeliler
01.08.2014	Türkiye’deki Suriyeliler	Politika	Sığınmacı Suriyeli
01.08.2014	Şanlıurfa’da gerginlik	Polis/Adliye	Suriyeli
02.08.2014	Çankaya için yarış	Politika	Suriyeli
09.08.2014	Suriyeli kız töre kurbanı	Polis/Adliye	Suriyeli
12.08.2014	Gaziantep’te gerginlik	Polis/Adliye	Suriyeli
13.08.2014	Suriyeli gerginliği	Polis/Adliye	Suriyeli
14.08.2014	Gaziantep’teki gerginlik	Polis/Adliye	Suriyeli
15.08.2014	Tansiyon nasıl düşecek	Polis/Adliye	Suriyeli
15.08.2014	Kilis’te gerginlik	Polis/Adliye	Suriyeli
16.08.2014	Gaziantep’te gerginlik	Polis/Adliye	Suriyeli
16.08.2014	Gaziantep’te son durum	Polis/Adliye	Suriyeli
17.08.2014	Çadırkentte kavga	Polis/Adliye	Suriyeli
17.08.2014	Gaziantep’te gerginlik	Polis/Adliye	Sığınmacı Suriyeli
24.08.2014	Türkiye’deki Suriyeliler	Politika	Suriyeli Mülteci Sığınmacı
24.08.2014	Bebeği vurdular	Polis/Adliye	Suriyeli
29.08.2014	Kardeşime dokunma	Politika	Sığınmacı Suriyeli

NTV’de yayınlanan haberlerde de “Suriyeli” ve “Suriyeli sığınmacı” tanımına yer verilmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin’in “*Buradaki bütün mültecilerin, burada yaşayan bize sığınan bütün misafirlerimize ön yargıyla yaklaşmak, kutuplaştırmak, onları sıkıntıya sokmak bize yakışmaz*” şeklindeki demecinin yer aldığı haberde “mülteci” ve “misafir” tanımı izleyiciye aktarılmıştır.

Tablo 5. NTV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri

NTV			
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Haber Türü	Suriyeliler
01.08.2014	Suriyeli sığınmacıların durumu	Politika	Sığınmacı Suriyeli
02.08.2014	Hükümete dış politika	Politika	Suriyeli

	eleştirisi		
05.08.2014	Kaçakçılar askere ateş açtı	Diğer	Suriyeli
09.08.2014	Şanlıurfa'da Suriyeli gerginliği	Polis/Adliye	Suriyeli
09.08.2014	Suriyeli kız töre kurbanı	Diğer	Suriyeli
13.08.2014	Gaziantep'te gergin gece	Polis/Adliye	Suriyeli
14.08.2014	Gaziantep'te gerginlik sürüyor	Polis/Adliye	Suriyeli Sığınmacı Mülteci Misafir
15.08.2014	Gaziantep'te gerginlik sürüyor	Polis/Adliye	Suriyeli Sığınmacı
16.08.2014	Gaziantep'te Suriyeli gerginliği	Polis/Adliye	Suriyeli
17.08.2014	Çadirkentte taşlı sopalı kavga	Polis/Adliye	Suriyeli Sığınmacı
17.08.2014	Başkent'te 3 evde yangın	Polis/Adliye	Suriyeli
18.08.2014	500 Suriyeli ülkesine döndü	Diğer	Suriyeli
20.08.2014	İskenderun'da gergin anlar	Polis/Adliye	Suriyeli Sığınmacı
22.08.2014	3 Suriyeli evde ölü bulundu	Polis/Adliye	Suriyeli
23.08.2014	Suriyeli sığınmacı önlemleri	Politika	Suriyeli Sığınmacı
25.08.2014	İstanbul'da Suriyeli gerilimi	Polis/Adliye	Suriyeli

HABER TÜRK kanalında yayınlanan haberlerde “Suriyeli mülteciler” nitelendirmesi ile birlikte “Suriyeliler” ve “Suriyeli sığınmacılar” ifadesi kullanılmıştır. “Suriyeli mülteci” tanımının yer aldığı haber *“Mültecilerin iş gücüne katılımı/ Çalışabilecek 382 bin 289 mülteci Türkiye’de işsizliği nasıl etkiler?”* alt yazılı haber ile “Suriyeli sığınmacılar” ifadesi ise daha çok resmi açıklamalar veya demeçlere dayalı haberlerde kullanılmıştır. Örneğin, *“Gaziantep’te Gerginlik”* alt yazılı haberde genel olarak Suriyeliler tanınması kullanılırken, Gaziantep Vasili Erdal Ata’nın yaptığı açıklamaya işaret edilerek, *“Vali Erdal Ata sağduyu çağrısında bulundu. 7 bin 800 sığınmacının başka yerlere tahliye edileceğini söyledi”* ifadesiyle sığınmacı tanımına yer verilmiştir. Benzer şekilde “Türkiye’deki Suriyeliler” başlıklı haberde de Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay’ın açıklamalarına yer verilmiş ve “Suriyeli sığınmacı” tanımı kullanılmıştır.

Tablo 6. HABER TÜRK Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri

HABER TÜRK			
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Haber Türü	Suriyeliler
01.08.2014	Şanlıurfa'da gerginlik	Polis/Adliye	Mülteci Suriyeli
01.08.2014	Suriyeli sığınmacılar	Politika	Suriyeli Sığınmacı
01.08.2014	Suriyeli sığınmacılar	Politika	Sığınmacı Suriyeli
09.08.2014	Şanlıurfa'da gerginlik	Polis/Adliye	Suriyeli
11.08.2014	Suriyeli çocuğun feryadı	Diğer	Suriyeli
12.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Polis/Adliye	Suriyeli
13.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Polis/Adliye	Suriyeli Sığınmacı
15.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Polis/Adliye	Suriyeli
16.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Polis/Adliye	Suriyeli
17.08.2014	Çadırkentte kavga	Polis/Adliye	Suriyeli Sığınmacı
20.08.2014	Mültecilerin işgücüne katılımı	Ekonomi	Mülteci Suriyeli
22.08.2014	Türkiye'deki Suriyeliler	Politika	Suriyeli
23.08.2014	Kışkırtmalarla körükleniyor	Politika	Suriyeli
23.08.2014	Kayınbiraderini bıçakladı	Polis/Adliye	Suriyeli

TGRT kanalında yayınlanan habelerde “Suriyeliler” ifadesi “Suriyeli kiracı, Suriyeli kaçaklar, Suriyeli dilenci” gibi ifadelerle birlikte kullanılmıştır. “Suriyeli sığınmacı” tanımının da kullanıldığı ve “Mülteci kampında kavga / Kavgada 7’si jandarma 13 kişi yaralandı” alt yazılı haberde mekân tanımlamasında “mülteci” kavramına yer verildiği tespit edilmiştir.

Tablo 7. TGRT Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri

TGRT HABER			
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Haber Türü	Suriyeliler
01.08.2014	Türkiye’den insani yardım	Politika	Sığınmacı Suriyeli
09.08.2014	Şanlıurfa’da gerginlik	Polis/Adliye	Sığınmacı Suriyeli
11.08.2014	Süs havuzunda can pazarı	Diğer	Suriyeli

12.08.2014	Suriyeli ev sahibini öldürdü	Polis/Adliye	Sığınmacı
13.08.2014	Ege'de kaçak teknesi battı	Diğer	Suriyeli kaçaklar
14.08.2014	Suriyeli gerginliği	Polis/Adliye	Suriyeli
17.08.2014	Mülteci kampında kavga	Polis/Adliye	Suriyeli, Mülteci
18.08.2014	Mülteci kampında kavga	Polis/Adliye	Suriyeli, Mülteci
20.08.2014	Sulama kanalında boğuldu	Diğer	Suriyeli
22.08.2014	Hatay'da tehlikeli gerginlik	Polis/Adliye	Sığınmacı
22.08.2014	Hatay'ta Suriyelilere infaz	Polis/Adliye	Suriyeli
22.08.2014	Suriye toplantısı	Politika	Suriyeli
23.08.2014	Suriye toplantısı	Politika	Suriyeli
26.08.2014	Suriyeli gençlerden teşekkür	Diğer	Suriyeli

TRT Haber kanalında yayımlanan haberlerde “Suriyeli” veya “Suriyeliler” ifadesi ön plana çıkmış, “Suriyeli mülteciler” tanımına da bir haberde yer verildiği tespit edilmiştir. “Eve Geri Dönüş Projesi” altyazısı ile verilen haber, Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu Türkiye Temsilcisi Halid Hoca'nın yaptığı açıklamaya dayanmaktadır. Halid Hoca'nın “mülteci” tanımının kullanıldığı haberin giriş cümlesi, “*Suriyeli mülteciler bir an önce yurtlarına dönmek istiyor ancak Esed rejiminin uyguladığı katliamlar devam ediyor.*” şeklinde kurgulanmıştır. TRT Haber kanalında Suriyeli sığınmacılara ilişkin dikkat çeken tanımlama ise “Suriyeli misafirler” vurgusudur. “Gaziantep'te provokasyon” altyazılı metinle birlikte sunulan haberde, Suriyeli sığınmacılar için “Suriyeli misafirler” ifadesi kullanılmıştır. Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin'in görüşlerine yer verilen haberin giriş cümlesi şöyle kurgulanmıştır:

“Son günlerde Gaziantep'te provokasyon sahneleniyor. Gaziantep'li Suriyeli misafirlere karşı kışkırtmaya çalışan bir grup Suriyeliler içme suyu şebekesine zehir attı söylentisini yaydı. Gaziantep Belediye Başkanı Fatma Şahin, iddianın tamamen yalan olduğunu açıkladı.”

Tablo 8. TRT HABER Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri

TRT HABER			
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Haber Türü	Suriyeliler
15.08.2014	Eve geri dönüş projesi	Politika	Suriyeli
19.08.2014	Gaziantep'te provokasyon	Polis/Adliye	Misafirler Suriyeli
22.08.2014	Türkiye'deki Suriyeliler	Politika	Suriyeli
24.08.2014	Gaziantep'te maganda dehşeti	Polis/Adliye	Suriyeli

STAR TV kanalında yayınlanan haberlerde “Suriyeliler” ve “Suriyeli sığınmacılar” ifadesi birlikte kullanılmış, “Suriyeli kiracı”, “Suriyeli hamallar”, “Suriyeli genç”, “Suriyeli kardeşler” gibi nitelendirmeler öne çıkmıştır. “Suriyeli sığınmacı” ifadesinin kullanıldığı haberlerden ilki “Teşekkür ve Özür” altyazı metnini içermekte ve Suriyeli sığınmacı bir grup gencin yaptığı etkinliği konu almaktadır. İkinci haberde ise “Gaziantep'ten zorunlu göç” alt yazı metni sunulmuş ve “Suriyeliler Gaziantep'i terk ediyor. Cinayetle başlayan gerilimin ardından kentte hedef haline gelen sığınmacılar çevre illerde kamplara yerleştiriliyor” ifadelerine yer verilmiştir. STAR TV'de yayınlanan haberlerde doğrudan “mülteci” tanımı sadece “Teşekkür ve özür” altyazı metinli haberde yayınlanan “Bir grup mülteci, olaylara karışan Suriyeliler için özür diledi” şeklindeki altyazı metninde yer almıştır. Haberin sunuş cümlelerinde ise “Suriyeli” ve “Sığınmacı” ifadelerine yer verilmiştir. Doğrudan tanımlama yapılmasa da dolaylı olarak “sığınmacı” veya “mülteci” iması “Sulama kanalına itildiler” altyazı metinli haberde “Savaşta kaçıp gelen Suriyeli kardeşler” sözleriyle aktarılmıştır. “Maganda kurşunu can aldı” altyazılı haberde de “O Suriye'den bombardımandan kurtuldu, Antep'te maganda kurşunuyla vuruldu. Antep'e yerleşen Suriyeli aile...” ifadeleri de kullanılmıştır.

Tablo 9. STAR TV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri

STAR TV			
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Haber Türü	Suriyeliler
09.08.2014	Sopalı kavga çıktı	Polis/Adliye	Suriyeli

12.08.2014	Antep’i karıştıran cinayet	Polis/Adliye	Suriyeli
13.08.2014	Gaziantep’te Suriyeli gerilimi sürüyor	Polis/Adliye	Suriyeli
14.08.2014	Gaziantep diken üstünde	Polis/Adliye	Suriyeli
14.08.2014	Teşekkür ve özür	Diğer	Mülteci Sığınmacı Suriyeli
15.08.2014	Gaziantep’ten zorunlu göç	Diğer	Suriyeli
15.08.2014	Polisten önce kameraya yakalandı	Polis/Adliye	Suriyeli
20.08.2014	Sulama kanalına itildiler	Polis/Adliye	Suriyeli
20.08.2014	Taciz iddiası Hatay’ı karıştırdı	Polis/Adliye	Suriyeli
24.08.2014	Mağanda kurşunu	Polis/Adliye	Suriyeli
25.08.2014	Suriyeli gerilimi İstanbul’a da sıçradı	Polis/Adliye	Suriyeli

SHOW TV kanalında yayınlanan haberlerde “Suriyeliler” tanımlaması kullanılmış ancak sınırlı oranda “sığınmacı” veya “mülteci” tanımına yer verilmiştir. “Ağlayarak gittiler” alt yazı metinli haberde kullanılan “sığınmacı” ifadesi, şu cümlede yer almıştır: “*Suriyeli sığınmacı gerginliği bitsin diye bugün tahliye işlemleri başladı.*” “Suriyeli mülteci” nitelendirmesinin yer aldığı tek haber ise “Suriyeliler dövdü iddiası karıştırdı” alt yazısı ile izleyiciye sunulmuştur. İstanbul’da Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırıların aktarıldığı haberde, “Suriyeli mültecilere ait otomobiller ...” cümlesinde “mülteci” tanımlamasına yer verilmiştir.

Tablo 10. SHOW TV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri

SHOW TV			
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Haber Türü	Suriyeliler
01.08.2014	Taş Gerilim Öfke	Polis/Adliye	Suriyeli
01.08.2014	Türkiye’deki Suriyeliler	Politika	Sığınmacı Suriyeli
11.08.2014	Suriyeliler kiralari uçurdu	Ekonomi	Suriyeli
12.08.2014	Gaziantep’i ayağa kaldıran cinayet	Polis/Adliye	Suriyeli
13.08.2014	Suriyelilere linç girişimi	Polis/Adliye	Suriyeli
14.08.2014	Ağlayarak gittiler	Diğer	Sığınmacı Suriyeli
19.08.2014	Söylentisi bile yeti	Polis/Adliye	Suriyeli

22.08.2014	Böyle gasp ettiler	Polis/Adliye	Suriyeli
25.08.2014	Suriyeliler dövdü iddiası karıştırdı	Polis/Adliye	Mülteci, Sığınmacı Suriyeli

KANAL D’de yayınlanan haberlerde sığınmacı veya mülteci tanımı yerine “Suriyeli kiracı”, “Suriyeliler”, “Suriyeli genç”, “Suriyeli zanlı”, “Evlerde ve barakalarda yaşayan Suriyeliler” gibi ifadelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Gerek haber alt yazı metinlerinde gerekse spikerin sunumlarında “mülteci” veya “sığınmacı” gibi statü belirten ifadelere sadece “Suriyelilerin işyerleri taşlandı” altyazı metinli haberde yer verilmiştir. “Suriyeliler başka kente gidiyor”, “Suriyelilere yönelik tepkiler sürüyor”, “Suriyeli avına çıktılar” veya “Suriyeli avı sürüyor” gibi altyazı metinlerinde genel bir ifade kullanılırken, habere konu olan Suriyeli sığınmacıların kim olduğu, neden Türkiye’de buldukları, hukuki veya siyasal statülerinin ne olduğuna dair herhangi bir ibare veya açıklamaya yer verilmemiştir.

Tablo 11. KANAL D Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri

KANAL D			
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Haber Türü	Suriyeliler
09.08.2014	Tehlikeli gerginlik	Polis/Adliye	Suriyeli
12.08.2014	Suriyeli kiracı evsahibini öldürdü	Polis/Adliye	Suriyeli
13.08.2014	Suriyeli avına çıktılar	Polis/Adliye	Suriyeli
14.08.2014	Suriyeli avı sürüyor	Polis/Adliye	Suriyeli
15.08.2014	Polis göz açtırmadı	Polis/Adliye	Suriyeli
16.08.2014	Telhikeli gerginlik	Polis/Adliye	Suriyeli
17.08.2014	Suriyelilere yönelik tepkiler sürüyor	Polis/Adliye	Suriyeli
20.08.2014	Suriyelilerin işyerleri taşlandı	Polis/Adliye	Mülteci, Sığınmacı Suriyeli
25.08.2014	İstanbul’da Suriyeli kavgası	Polis/Adliye	Suriyeli

ATV kanalında yayınlanan haberlerde “Suriyeli sığınmacılar” ve “Suriyeliler” tanımlamasına yer verilmiştir. “Bitmeyen provokasyon” altyazı metinli haberde “sığınmacı” tanımına yer verilirken aynı zamanda, Gaziantep Valisi Erdal Ata’nın açıklamasında “misafir” ifadesi dolaylı olarak şu cümlelerde aktarılmıştır: *“İl merkezinde tespit edebildiğimiz kadarıyla 600 adreste 7800 civarında Suriyeli sığınmacıların daha sağlıklı ve uygun yaşam koşullarında misafir edilmek üzere bu şehirlerimizdeki kamplara nakil çalışmaları başlamıştır.”* ATV’de yayınlanan “Suriyeli dilenciler toplanıyor” altyazı metinli haberde ise doğrudan “sığınmacı” veya “mülteci” tanımı yapılmasa da, *“Ülkelerindeki iç savaştan kaçıp Türkiye’ye sığınan Suriyelilerle ilgili herkesin dilindeki tartışma dilencilik sorunu...”* ifadelerine yer verilmiştir.

Tablo 12. ATV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri

ATV			
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Haber Türü	Suriyeliler
01.08.2014	Suriyeli dilenciler toplanıyor	Politika	Suriyeli
14.08.2014	Gaziantep’te gerilim	Polis/Adliye	Suriyeli
15.08.2014	Bitmeyen provokasyon	Polis/Adliye	Sığınmacı Suriyeli
19.08.2014	Fısıltı provokasyonu	Polis/Adliye	Suriyeli
25.08.2014	Suriyeli gerilimi	Polis/Adliye	Sığınmacı Suriyeli

TRT 1’de yayınlanan haberlerde Suriyeli sığınmacılara ilişkin farklı tanımlamalar dikkat çekmektedir. “Eve Dönüş Projesi / Suriyelilerin dönmesi için proje hazırlandı” altyazı metinli haberde “Suriyeli mülteciler” ve “Suriyeliler” nitelendirmesi birlikte kullanılmış, *“Esed rejiminin uyguladığı zulme dayanamayan 4 milyon kişi evlerini bırakarak farklı ülkelere kaçmak zorunda kaldı. Türkiye yaklaşık 1 milyon 300 bin Suriyeliye kapılarını açtı”* ifadelerine yer verilmiştir. “Gaziantep’te yaşanan gerginlik/” altyazılı haberde ise genel bir tanımlamaya gidilerek “Suriyeliler” ifadesi kullanılmıştır. “Gaziantep’te Provokasyon” altyazılı haberde ise “Suriyeliler” tanımlamasının yanı sıra “misafir” söylemi de

kullanılmıştır. Haber spikeri tarafından aktarılan “Gaziantep’te halkı Suriyeli misafirlere karşı kışkırtmaya çalışan bir grup; Suriyeliler içme suyu şebekesine zehir attı söylentisi yaydı. Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin iddianın tamamen yalan olduğunu açıkladı.” Sözlerinde “misafir” tanımlaması yapılmıştır. “Türkiye’deki Suriyeliler” alt yazılı haberde de “Suriyeliler” vurgusu yapılmış, Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay’ın konuşmalarına yer verilmiştir. Atalay’ın konuşmalarında ise “Suriyeli sığınmacılar” ifadesi şu şekilde yer almıştır: “2013 yılında Türkiye 1.06 milyar dolar insani yardım yapmıştır. Suriyeli sığınmacılar için 3.5 milyar dolar Türkiye harcama yapmıştır.” TRT 1 kanalında yayınlanan “Gaziantep’te maganda dehşeti/13 aylık bebek maganda kurşunu ile yaralandı” alt yazılı haberde ise “Suriyeli aile” tanımlaması yapılmış, “sığınmacı” veya “mülteci” nitelendirmesi kullanılmamıştır.

Tablo 13. TRT 1 Haberlerinde Suriyeli Sığınmacıların Nitelendirilme Biçimleri

TRT 1			
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Haber Türü	Suriyeliler
15.08.2014	Eve geri dönüş projesi	Politika	Mülteci Suriyeli
15.08.2014	Gaziantep’te yaşanan gerginlik	Polis/Adliye	Suriyeli
19.08.2014	Gaziantep’te provokasyon	Polis/Adliye	Misafir
22.08.2014	Türkiye’deki Suriyeliler	Politika	Sığınmacı Suriyeli
24.08.2014	Gaziantep’te maganda dehşeti	Polis/Adliye	Suriyeli

Haber aktörlerine ilişkin yapılan incelemede dikkat çeken bir başka özellik de, haber değeri olarak görülen olaylarda yer alan Suriyeli bireylerin kimlik bilgilerinin kullanılmamasıdır. Yani “Suriyeli katil zanlısı”, “Suriyeli kiracı”, “Suriyeli hamallar”, “Yaralanan Suriyeliler” gibi ifadelerinin öne çıkmasıdır. Herhangi bir suça bulaştığı ileri sürülen Suriyeli sığınmacıların isimlerinin açıklanmaması güvenlik nedenine bağlanabilse de, yani Suriyeli sığınmacının can güvenliğini koruma adına olsa da, “Suriyeliler” gibi genel ifadenin sürekli yinelenmesi sorunludur. KANAL D’de yayınlanan “Suriyeli Avı” alt yazı metinli

haberde öldürülen kişinin ismi belirtilirken, katil zanlısı olarak gösterilen kişinin isminin açıklanmaması, “Suriyeli kiracı”, “Suriyeli katil zanlısı” ifadelerinin sıklıkla kullanılması buna örnektir.

NTV’de yayınlanan “İskenderun’da gergin anlar” alt yazılı haberde de “Suriyeli’nin istismarda bulunduğu iddiası gerginlik yarattı” alt metni izleyiciye sunulmuştur. “Suriyeli” sıfatının ardından bir kişi, birey, şahıs vs. tamlaması kullanılmadan “Suriyeli’nin” sözcüğü ile eksiltim yapılarak genelleme algısı yaratılmıştır. Yine NTV’de yayınlanan “Suriyeli sığınmacı önlemleri” alt yazısıyla sunulan haberde Suriyeli sığınmacılar “tehdit” veya “tehlike unsuru” olduğu iması yaratılmıştır. Haberde spiker tarafından ifade edilen “*İş hayatında haksız rekabete yol açan durumlara bundan böyle engel olunacak. Dilencilik, ikinci evlilik gibi toplumsal yapıya zarar veren olaylar engellenecek*” sözleri ile Suriyeli sığınmacıların olumsuzlanması sözkonusudur. Benzer bir olumsuzlama durumu KANAL D’de “Suriyelilere yönelik tepkiler sürüyor.” alt yazısıyla sunulan haberde yer almaktadır. Suriyeli sığınmacıların yaşadığı kampta çıkan olaylara dikkat çekilen haberde, gerek haber başlığı gerekse spiker tarafından sunulan “*Suriyelilerin yaşadığı kamplarda da kavgalar bitmiyor. Son haber Mardin’in Nusaybin ilçesindeki kamptan geldi. 2 aile kavga etti, ayırmaya çalışan asker de yaralandı.*” ifadeleri Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuzluk durumu yinelenerek izleyicinin gündemine sunmaktadır.

Suriyeli bireylere yönelik saldırılara ilişkin haberlerin dışındaki haberlerde de tanımlamalar dikkat çekici niteliktedir. Örneğin STAR TV’de yayınlanan “Polisten önce kameraya yakalandı/ Suriyeli gence havalimanında çanta çalarken suçüstü yapıldı” alt yazılı haberde olduğu gibi habere konu olan veya haber aktörü olarak yer alınan kişilere ilişkin gereksiz etiket kullanılmaktadır. Haber havalimanında bir gencin başka birine ait çantayı çalarak uzaklaşmaya çalışırken sivil polisler tarafından yakalanmasını içermektedir. Kamera görüntülerinden oluşan haberde ok işaretiyle de hırsızlık yapan genç ön plana çıkarılmıştır. Haberde

kullanılan alt yazı metninde ve haber spikerinin konuşmasında hırsızlık yapan gencin “Suriyeli” olduğu aktarılmıştır. Haberde kimlik bilgisinin verilmesi ilgisizliğe ve olumsuz yüklemeye örnektir. Dijk’in belirttiği üzere, azınlıklarla ilgili haber yayınları içinde en iyi bilinen örnek, suç hikâyelerinde ilgisiz bir şekilde etnik ya da ırksal etiketlerin kullanılmasıdır. Burada da, ilgisizlik durumunun stratejik kullanımı sözkonusu olabilmektedir.³⁷⁵ Haberde ayrıca kullanılan şu ifadeler ile “Suriyeli” gencin daha önce de hırsızlık yaptığı ima edilmiştir:

“Yolcular arasında oturan 17 yaşında Suriyeli bir genç yeni avını arıyor ama takip edildiğinden habersiz. Şüpheli görünen ve izlenen genç, Macaristan uyruklu turistin çantasını gözüne kestiriyor. Ve ilk fırsatta çantayı alarak uzaklaşıyor. Suriyeli genç hiçbir şey olmamış gibi yüzlerce yolcunun arasında ağır adımlarla ilerlerken iki sivil polis yanına geliyor ve genci gözaltına alıyor.”

CNN TÜRK kanalında yayınlanan, “Suriyeli kız töre kurbanı” altyazılı haberde de benzer şekilde etiketleme yapılmıştır. Şanlıurfa’da cesedi bulunan kişinin aile meclisi kararıyla öldürüldüğünün ortaya çıktığı belirtilen haberde, cesedin kime ait olduğuna dair kimlik bilgisi yerine genel bir ifadeyle “Suriyeli” nitelendirmesi öne çıkarılmıştır. “Töre kurbanı” olarak sunulan kişinin Suriyeli olduğunun bilgisinin haber başlığında ve haber sunuş cümlelerinde ön plana çıkarılması ile “töre cinayeti” ve “Suriyelilik” arasında özdeşlik kurularak, Suriyelilere yönelik “olumsuzluk” iması izleyicinin gündemine sunulmaktadır.

Örneklem çerçevesinde incelenen haberlerde, aktör olarak konumlanan Suriyeli sığınmacıların görünüşleri daha çok kamp ve sokaktaki yaşam görüntülerinden oluşmaktadır. Görüntülerde özellikle kadın ve çocuklara yer verildiği, dilencilik yapmak zorunda kalan veya metruk binalarda yaşayan Suriyeli

³⁷⁵ Teun A. van Dijk, “Bir Söylem Olarak Haberlerin Disiplinlerarası Çözümlemesi”, **Medya Metinlerini Çözümlemek, İçerik, Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri** içinde, Der: Gülseren Şendur Atabek, Ümit Atabek, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007, s.170.

sığınmacıların görüntülerinin aktarıldığı tespit edilmiştir. Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılarda kullanılan görüntülerde ise yaralanan, saklanan, mağdur durumda olan Suriyeli sığınmacıların görüntüleri sınırlı olarak gösterilmektedir.

4.5.2.2. Haber Aktörü Olarak Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde / Gösterilerde Bulunanların Temsili

Suriyeli sığınmacılara yönelik eylemlerde/gösterilerde bulunanlara ilişkin tanımlamalar örneklem kapsamında yer alan haberlerde farklılaşmaktadır. Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söylemi ve nefret suçlarının işlendiği olaylara ilişkin haberlerde, eylem veya gösteri yapanlar “mahalleliler”, “mahalle sakinleri”, “öfkeli kalabalık”, “Türk hamallar”, “aileler”, “öldürülen kişinin yakınları”, “vatandaşlar” veya “provokasyona gelen mahalleli” şeklinde nitelendirilmektedir. Ayrıca Suriyeli sığınmacıların evlerini taşıyan, işyerlerini talan eden, araçlarını yakıp yıkan ve doğrudan Suriyeli sığınmacılara yönelik gerçekleştirilen eylem ve etkinlikler suç veya nefret suçu kapsamında değil, “öfke”, “provokasyon”, “tepki”, “saldırı” gibi normalleşmiş/kabul edilebilir ifadelerle ele alınmaktadır.

CNN TÜRK kanalında yayınlanan Suriyeli sığınmacılara ilişkin eylem ve gösteri haberlerinde, “mahalleliler”, “mahalle sakinleri”, “vatandaşlar”, “Gaziantep halkı”, “kalabalık grup” gibi nitelendirmelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Haberlerde ayrıca “öfke” veya “öfkeli kalabalık” ifadesi de kullanılmıştır. Suriyelilere yönelik saldırılarda bulunanlara ilişkin hiçbir nitelendirmenin yapılmadığı haberler de bulunmaktadır. Yani, “Olaylar burada başladı”, “Tansiyon nasıl düşecek” ve “Gaziantep’te gerginlik” altı yazılı haberlerde olduğu gibi, kentte yaşanan gerginliğe veya sadece alınan önlemlere dikkat çekilmiş, Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılarda bulunanlar doğrudan aktarılmamıştır. “Fital burada ateşlendi”, “öfke var kentte Suriyelilere karşı”, “olaylar burada çıktı”, “gerginlik devam ediyor” gibi cümlelerle Suriyelilere yönelik saldırıların faileri belirsiz kılınmıştır. Ayrıca nitelendirmelere ilişkin dikkat çeken bir unsur da, “Gaziantep’te gerginlik” ve “Kilis’te gerginlik” altı yazılı haberlerde “mahalle sakinleri” ifadesiyle

“öfkeli kalabalık” ifadesinin arka arkaya kullanılmasıdır. Yani gündelik yaşam pratiklerini sergileyen “mahalle sakinleri”nin, Suriyeli sığınmacıların neden olduğu olaylar yüzünden “öfkeli kalabalık”a dönüştüğü iması yaratılmıştır. Haberlerde öne çıkan başka bir unsur da, “Gaziantep’te gerginlik” alt yazı metniyle sunulan haberde “palalılar” ifadesinin yer alması ve saldırılarda kullanılan silah/araçlar üzerinden tanım yapılmasıdır. Ancak aynı haberde, saldırılarda bulunanlara yönelik yani olayın faillerine yönelik başka bir nitelendirme yapılmamıştır.

Tablo 14. CNN TÜRK Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri

CNN TÜRK		
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Gösterici/Eylemciler
01.08.2014	Şanlıurfa’da gerginlik	Mahalle sakini
12.08.2014	Gaziantep’te gerginlik	Mahalle sakini, öfkeli kalabalık
14.08.2014	Gaziantep’teki gerginlik	Palalılar
15.08.2014	Kilis’te gerginlik	Mahalle sakini, öfkeli kalabalık
16.08.2014	Gaziantep’te son durum	Mahalleli
17.08.2014	Gaziantep’te gerginlik	Gaziantep halkı

NTV kanalında yayınlanan haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik eylemlerde/gösterilerde bulunanlar, “Kalabalık gruplar”, “göstericiler”, “bir grup esnaf”, “Saldırgan grup” gibi nitelendirmelerle aktarılmıştır. “Öfkenin odağındaki Suriyeliler” ifadesinin dikkat çektiği haberlerde, “göstericiler” ve “izinsiz gösteri yapan” ile “gösteriler”, “protesto gösterileri” şeklinde nitelendirmeler de bulunmaktadır.

Tablo 15. NTV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri

NTV		
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Gösterici/Eylemciler
09.08.2014	Şanlıurfa'da Suriyeli gerginliği	Esnaf
13.08.2014	Gaziantep'te gergin gece	Grup, kalabalık
14.08.2014	Gaziantep'te gerginlik sürüyor	Kalabalık grup
15.08.2014	Gaziantep'te gerginlik sürüyor	Kalabalık grup
16.08.2014	Gaziantep'te Suriyeli gerginliği	Grup, gösterici
20.08.2014	İskenderun'da gergin anlar	Kalabalık grup
25.08.2014	İstanbul'da Suriyeli gerilimi	Sopalı bir grup

HABER TÜRK'te yayımlanan haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik eylemlerde/gösterilerde bulunanlara ilişkin tanımlamalar, “mahalleliler”, “öfkeli kalabalık”, “Suriyeli kiracısı tarafından öldürülen kişinin yakınları”, “Şanlıurfalı hamallar”, “vatandaşlar” ve “kalabalık gruplar”, “kalabalık”, “grup” şeklinde yapılmıştır.

Tablo 16. HABER TÜRK Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri

HABER TÜRK		
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Gösterici/Eylemciler
01.08.2014	Şanlıurfa'da gerginlik	Mahalleli
09.08.2014	Şanlıurfa'da gerginlik	Urfalı hamallar
12.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Mahalleli, öfkeli kalabalık
13.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Kalabalık grup
15.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Kalabalık
16.08.2014	Gaziantep'te gerginlik	Grup, kalabalık

TGRT HABER kanalında yayınlanan Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılara ilişkin haberlerde, “bir grup esnaf”, “mahalleli”, “öfkeli kalabalık”, “vatandaşlar”, “protesto eden gruplar” nitelendirmesi kullanılmıştır.

Tablo 17. TGRT HABER Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri

TGRT HABER		
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Gösterici/Eylemciler
09.08.2014	Şanlıurfa'da gerginlik	Esnaf
12.08.2014	Suriyeli ev sahibini öldürdü	Mahalleli, öfkeli kalabalık, vatandaş
14.08.2014	Suriyeli gerginliği	Çoğunluğu genç ve çocuklardan oluşan gruplar
22.08.2014	Hatay'da tehlikeli gerginlik	Kalabalık

Örneklem kapsamında yer alan son haber kanalı TRT Haber'de ise Suriyeli sığınmacıların doğrudan veya dolaylı olarak konu edildiği haberde, eylemlerde/gösterilerde bulunanlar “Gaziantep’te Suriyeli misafirlere karşı kışkırtmaya çalışan bir grup” ifadesi ile “Gaziantep’te geçen hafta yaşanan gerginlikten nemalanmak isteyen provokatörler” gibi tanımlamalarla aktarılmıştır. “Eve Geri Dönüş Projesi” alt yazılı haber de, Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılar dolaylı olarak sunulmuştur. Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu Türkiye Temsilcisi Halid Hoca’nın görüşlerine yer verilen haberde, “Gaziantep’te yaşanan olaydan dolayı üzüntülerini dile getirdi. Benzer durumların toplumun tamamına mal edilmemesi gerektiğini söyledi.” ifadelerine yer verimli ve Halid Hoca’nın şu sözleri aktarılmıştır:

“Bazı istenmeyen olaylar yaşanıyor fakat çok küçük çapta kalıyor. Bu tür olayları genelleştirip bütün Türkiye halkının davranıştıymış gibi veya Suriye halkının davranıştıymış gibi göstermek büyük bir yanlış olur.”

Tablo 18. TRT HABER Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri

TRT HABER		
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Gösterici/Eylemciler
19.08.2014	Gaziantep’te provokasyon	Provokatörler

Haber kanallarının dışında yer alan kanallarda da Suriyeli sığınmacılara yönelik eylemlerde/gösterilerde bulunanlar “mahalleli”, “kalabalık grup”, “mahalle sakinleri”, “öfkeli kalabalık” gibi nitelendirmelerle tanımlanmıştır. STAR TV’de yayınlanan haberlerde saldırılarda bulunanlara yönelik “mahalleli”, “kalabalık”, “öfkeli grup”, “öfkeli mahalleli”, “öfkeli kalabalık”, “onlarca mahalleli” gibi nitelendirmeler kullanılmıştır. “Saldırgan grup” nitelendirmesinin de yapıldığı ve “çoğunluğu genç ve çocuklardan oluşan 150 kişi”, “yüzleri kapalı bir grup”, “onlarca mahalleli” gibi niceliksel verilere dayanan tanımlamaların kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 19. STAR TV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri

STAR TV		
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Gösterici/Eylemciler
09.08.2014	Sopalı kavga çıktı	Urfalı hamallar
12.08.2014	Antep’i karıştıran cinayet	Mahalleli, öfkeli grup
13.08.2014	Gaziantep’te Suriyeli gerilimi sürüyor	Öfkeli mahalleli
14.08.2014	Gaziantep diken üstünde	Çoğunluğu genç ve çocuklardan oluşan 150 kişi
15.08.2014	Gaziantep’ten zorunlu göç	Mahalleli
20.08.2014	Taciz iddiası Hatay’ı karıştırdı	Kalabalık, mahalleli, vatandaşlar
25.08.2014	Suriyeli gerilimi İstanbul’a da sıçradı	Mahalleli

SHOW TV’de yayınlanan haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik eylemlerde/gösterilerde bulunanlar, “öfkeli mahalleli”, “vatandaşlar”, “mahalleli”, “mahalle sakinleri”, “öfkeli kalabalık” şeklinde tanımlanmıştır. Sadece bir haberde “saldırganlar” nitelendirmesi kullanılmış, “Mahalle sakinleri ayaklandı”, “Cinayet mahalleliyi ayaklandırdı”, “Mahalleli gruba tepki gösterdi”, “vatandaşlar öfkeliydi”, “mahalleli ayaklandı” ifadeleri haberlerde yer almıştır.

Tablo 20. SHOW TV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri

SHOW TV		
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Gösterici/Eylemciler
01.08.2014	Taş Gerilim Öfke	Mahalleli, vatandaş
12.08.2014	Gaziantep’i ayağa kaldıran cinayet	Mahalleli
13.08.2014	Suriyelilere linç girişimi	Mahalleli
22.08.2014	Böyle gasp ettiler	Saldırgan
25.08.2014	Suriyeliler dövdü iddiası karıştırdı	Kalabalık grup, öfkeli kalabalık

KANAL D’de yayımlanan haberlerde “Galeyana gelen halk”, “öfkeli kalabalık”, “mahalleli”, “yüzlerce kişi”, “vatandaşlar”, “mahallenin gençleri”, “bütün mahalle”, “gruplar”, “çoğu çocuk onlarca kişi” gibi nitelendirmeler aktarılmıştır. Haberlerde, “mahalle ayağa kalktı”, “bütün mahalle”, “Pazar çalışanları”, “mahallenin gençleri” gibi genel ifadeler de kullanılmıştır. “Suriyelilere yönelik tepkiler sürüyor” alt yazılı haberde, “Alkollü olduğu öne sürülen 2 kişiyle Suriyeli aile arasında çıkan kavgada 2 kişi yaralandı. 6 gün oldu, öfke dinmedi. Gaziantep hala gergin hala ateş üstünde.” ifadeleri kullanılmış, ancak haber alt yazı metniyle bütünleşen herhangi bir bilgi aktarılmamıştır. Ayrıca aynı haber içerisinde “Suriyelilerin yaşadığı kamplarda da kavgalar bitmiyor” ifadesi kullanılmış, “Mardin’in Nusaybin ilçesindeki kamptan geldi. 2 aile kavga etti, ayırmaya çalışan asker de yaralandı” ifadeleriyle Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz yüklenim yapılmıştır.

Tablo 21. KANAL D Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri

KANAL D		
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Gösterici/Eylemciler
09.08.2014	Tehlikeli gerginlik	Pazar çalışanları
12.08.2014	Suriyeli kiracı evsahibini öldürdü	Mahalleli, kalabalık grup
13.08.2014	Suriyeli avına çıktılar	Gruplar
14.08.2014	Suriyeli avı sürüyor	Çoğu çocuk onlarca kişi

15.08.2014	Polis göz açtırmadı	Mahalle sakini, gruplar
16.08.2014	Telhikeli gerginlik	Grup
17.08.2014	Suriyelilere yönelik tepkiler sürüyor	Alkollü 2 kişi
20.08.2014	Suriyelilerin işyerleri taşlandı	Öfkeli kalabalık
25.08.2014	İstanbul’da Suriyeli kavgası	Kalabalık, mahalleli , öfkeli kalabalık

ATV’de yayınlanan haberlerde dikkat çeken unsur, eylemlerde/gösterilerde bulunanlara ilişkin tanımlamaların diğer kanallardan farklı olarak “provokatörler”, “göstericiler”, “eylemciler” şeklinde öne çıkarılmasıdır. Bu kapsamda “Sosyal medya üzerinden bir araya gelen grup”, “sokakları karıştırmak için çalışan grup” gibi nitelendirmeler yer almıştır. Ancak diğer kanallarla ortak olarak “öfkeli kalabalık”, “mahalleli” ifadesinin kullanıldığı da tespit edilmiştir.

Tablo 22. ATV Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri

ATV		
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Gösterici/Eylemciler
14.08.2014	Gaziantep’te gerilim	Provokatör, eylemci
15.08.2014	Bitmeyen provokasyon	Gruplar
19.08.2014	Fısıltı provokasyonu	Provokatör
25.08.2014	Suriyeli gerilimi	Dayak yiyen taraf, öfkeli kalabalık, mahalleli

TRT 1 kanalında yayınlanan haberler ile TRT Haber kanalında yayınlanan haberler eş düzeydedir. Yani çoğunlukla aynı haberler ve haber metinleri kullanılmıştır. Haberlerde dikkat çeken unsur ATV kanalında kullanılan nitelendirmeye benzer şekilde “Gaziantep’te halkı kışkırtmaya çalışan grup” ifadesinin kullanılmasıdır.

Tablo 23. TRT 1 Haberlerinde Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Eylemlerde Bulunanların Nitelendirilme Biçimleri

TRT 1		
Haber Tarihi	Haber Başlığı	Gösterici/Eylemciler

Suriyeli sığınmacılara yönelik haberlerde, saldırıları gerçekleştirenlerle ilişkin nitelendirmeler çoğunlukla benzerlik göstermektedir. “Öfke” kavramının öne çıktığı haberlerde dikkat çeken başka bir nitelendirme de “tepki” dir. Haberlerde “Suriyeli sığınmacıların neden olduğu olaylar öfke yarattığı ve tepkilere neden olduğu” şeklinde bir ima izleyiciye aktarılmaktadır. Suriyelilere yönelik saldırıların nefret suçu kapsamında değerlendirilmemesi ve daha çok “tepki” eylemi olarak gösterilmesi sorunlu bir alana işaret etmektedir. Sözkonusu sorunlu alan medya-iktidar-ideoloji ilişkisi açısından irdelenmesi gerekmektedir. Tez çalışmasının ilk bölümünde de aktarıldığı üzere suç aslında toplumsal ve siyasal bir kavramdır. Suç, statik değil dinamik bir kavramdır. Suç ve suçluya bakış daha çok siyasal iktidarlar tarafından belirlenen düzlemde tanımlanmaktadır ve suçun toplumsal yönü yerine bireysel edim hali öne çıkmaktadır. Bahar’a göre, siyasal iktidarlar suçun nedenlerini sosyal yapıda değil, sadece suç işleyen bireyde görmeyi tercih etmektedirler.

Suçun ve toplumsal düzenin bozulmasının faturasının sadece bireye keserler.³⁷⁶ Örneklem kapsamında kullanılan haberlerde de nefret suçu eylemi, birey veya grup tepkileri veya provokasyon olarak nitelendirilmekte, eylemlerin sosyo-politik yanı ortaya konulmamaktadır. Örneklem kapsamında yer alan haberlerdeki “tepki” söylemlerinden bazıları şunlardır:

“Suriyelilere yönelik tepki 5. gününde de devam etti.” (NTV)

“Suriyelilere yönelik tepkinin son adresi de İstanbul.” (NTV)

“Mahalleliler olay çıkartan Suriyeliler konusunda tepkiliydi.”
(HABER TÜRK)

³⁷⁶ Halil İbrahim Bahar, “**Adalette Çıkmaz Sokak: Makul Şüphe Işığında Sanıktan Delile Gitmeye Çalışmak!**”, (Çevrimiçi), Ankara Strateji Enstitüsü, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-halil-ibrahim-bahar/adalette-cikmaz-sokak-makul-suphe-isiginda-saniktan-delile-gitmeye-calismak/>, Erişim Tarihi: 3 Kasım 2014.

“Gerilimin kaynağı Suriyeli sığınmacılara yönelik tepki.” (HABER TÜRK)

“Gaziantep halkı Suriyelilerin kentteki varlığına tepki göstermeye başladı.” (CNN TÜRK)

“Mahalleli gruba (Suriyeli) tepki gösterdi.” (SHOW TV)

“Gaziantep’te evsahibinin Suriyeli kiracıları tarafından öldürülmesiyle başlayan tepki...” (STAR TV)

“Mahallelinin tepkisi bitmek bilmiyor.” (STAR TV)

4.5.2.3. Haber Aktörü Olarak Hükümet ve Yerel Yönetim Temsilcileri

Suriyeli sığınmacılara ilişkin haberlerde aktör olarak konumlananlar arasında hükümet veya yerel yönetim temsilcileri de bulunmaktadır. Haberlerde, hükümet temsilcileri daha çok basın açıklaması/basın toplantısı haberlerinde yer almakta, yerel yönetim temsilcileri de özellikle röportaj/demeç haberlerinde aktör olarak konumlandırılmaktadır. Haberin aktörü olan yöneticiler aynı zamanda haberin kaynağıdır. Yani basın toplantısı veya basın açıklamasının yapılması haber değeri olarak görülürken, açıklamalarda yer alan bilgiler veya veriler de de ayrı haberler olarak kurgulanıp izleyiciye sunulmaktadır.

Haberlerde resmi makamların, yani hükümet temsilcileri, yerel yönetim temsilcileri veya emniyet kaynaklarının kullanılması, haberde inandırıcılığı veya güvenilirliği sağlamaya yöneliktir. Gerek haber kaynağı olarak gerekse haberi tamamlayıcı unsur olarak röportaj veya demeçlerle resmi makamların kullanılması, haberlerin nesnel ve güvenilir olduğu imajını yaratmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda egemen ideolojinin meşrulaştırılması ve süreklileştirilmesi sağlanmaktadır. Örneklem çerçevesinde incelenen haberlerde öne çıkan yöneticiler, Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay ile Gaziantep Valisi Erdal Ata ve Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin’dir. Mevcut siyasal iktidar temsilcilerinin sıklıkla haber aktörü veya haber kaynağı olarak konumlandırılması “medya-siyaset” ilişkisinin biçiminin ve düzeyinin göstergesini oluşturmaktadır.

Siyasal aktörler tarafından gerçekleştirilen basın toplantısı veya basın açıklaması haberlerinde kullanılan görüntü biçimleri, asıl haber aktörüne işaret etmektedir. Ortak basın toplantılarında veya üst düzey resmi toplantılarda sadece bir kişinin ön plana çıkarılarak, haberin temel aktörü haline dönüştürüldüğü görülmektedir. Toplantıya katılan diğer kişilerin konuşmaları ve görüntüleri sınırlı olarak gösterilmektedir. Böylece izleyiciye kimin veya kimlerin görüşlerinin önemli olduğu, izlenmesi veya dinlenilmesi gerektiği aktarılmaktadır.

Hükümet temsilcilerinin basın açıklaması veya toplantısı haberlerinde kısa bir genel plan görüntünün ardından yakın plan çekim ölçeklerinin kullanıldığı görülmektedir. Genel plan çekim ölçekleri ile açıklamanın yapıldığı mekâna ve mekânda bulunanlara dikkat çekilmekte, izleyiciye gerçeklik hissi verilmeye çalışılmaktadır. Baş, omuz veya göğüs plan çekimleri de izleyiciyle bağ kurulmasını ve yakınlık ilişkisi oluşturulmasını sağlamaktadır. Haber görüntülerinde yakın plan çekimleriyle siyasi temsilciler ile izleyici arasında bağ kurulması, yakınlık ilişkisi oluşturulması sağlanmaya çalışılmaktadır. Hükümet temsilcileri veya yerel yönetim temsilcilerinin görüntülerinin yanı sıra, sesleri yani konuşmaları da ön plana çıkmaktadır. Basın toplantısı veya basın açıklamalarının dışında özellikle Suriyelilere yönelik saldırı haberlerinde siyasi temsilcilerin görüşlerinin alındığı, demeçlerine yer verildiği görülmektedir. Demeç alınmayan durumlarda ise, sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlar yazılı metin veya fotoğraf olarak izleyiciye sunulmaktadır.

4.5.2.4. Haberin Değişmeyen Aktörü: Polis

Suriyeli sığınmacıların odak olarak alındığı haberlerde görüntü ve ses kullanım oranıyla öne çıkan bir başka aktör güvenlik güçleri yani polistir. Polisin görüntüleri sıklıkla uzak ve genel plan çekimlerinden oluşmakta böylece polisin bulunduğu ortam veya atmosfer bütünlüklü olarak yansıtılmaya çalışılmaktadır. Polis görüntülerinin sıklıkla kullanılması “emniyet”, “güvenlik”, “huzur” mesajlarını

vermektedir. Polis görüntülerinde dikkat çeken başka bir unsur da polislerin, Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılarda bulunan veya gösteri yapan kişilerle kurduğu diyaloglardır. Güvenlik güçlerinin Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılarda bulunanlara “Evlerinize gidin”, “Gözaltına alırım sizi”, “onlar misafirlerimiz”, “Arkadaşlar haydi dağılıyoruz” şeklindeki sözleri izleyiciye aktarılmaktadır.

Güvenlik güçlerinin haberin temel aktörlerinden biri haline geldiği haberlere örnekler aşağıdaki haber başlıkları/altyazı metinlerinde görülmektedir:

“Esnaf ile Suriyeliler arasında çıkan kavgaya polis müdahale etti.” (NTV)

“Suriye plakalı araçlara saldıran gruba polis müdahale etti” (NTV)

“Şanlıurfalı hamallar ellerindeki sopalarla Suriyeli hamalları kovaladı, polis olayların büyümesini önledi” (HABER TÜRK)

“Polis protestoculara müdahale etti, çok sayıda kişi gözaltına alındı. (HABER TÜRK)

“Polis bile mahalleliyi sakinleştiremedi” (TGRT HABER)

Polis göstericilere müdahale etti (TGRT HABER)

Polis göz açtırmadı(KANAL D)

“Olaylar büyüyünce polise destek kuvvet çağrıldı” (STAR TV)

“Bir işyerine sığınan Suriyelileri polis korudu” (STAR TV)

Polis Suriyelilere saldırılara karşı önlem aldı (ATV)

Bitmeyen Provokasyon! /Cinayet sonrası Suriyelilere saldıran gruba müdahale (ATV)

4.5.2.5. Haber Aktörü Olarak Sivil Toplum Örgütü Temsilcileri

Haberler, egemen söylemler çerçevesinde oluşan metinlerdir. Dolayısıyla egemen söylemlerin dışında kalan alan haberlerde sınırlı olarak yer bulmaktadır. . Haber medyası, egemen söylemleri uyuşma dönüşürmekte ve bu süreç içinde hegemonyaya yönelik rızanın oluşumunda aktif bir rol oynamaktadır.³⁷⁷ Haberlerde esas aktör olarak konumlanan Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılarda bulunan kişiler ile basın açıklaması veya basın toplantısı haberlerinin aktörleri olan hükümet temsilcileri sıklıkla izleyici ile buluşturulurken, sivil toplum örgütleri temsilcilerinin temsiliyet düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Örneklem çerçevesinde incelenen haberlerde, aktör olarak konumlanan kişilere veya gruplara ek olarak sivil toplum örgütlerinin sınırlı düzeyde yer aldığı tespit edilmiştir. İncelenen haberler kapsamında sivil toplum örgütleri ve demokratik kitle kuruluşları tarafından yapılan bir açıklama sadece CNN TÜRK kanalında “*Kardeşime Dokunma / Gaziantep’te bir grup Suriyeli sığınmacılara destek yürüyüşü düzenledi*” altyazılı metinle, KANAL D kanalında “*Tehlikeli gerginlik*” / *Polis göz açtırmadı*” alt yazısının kullanıldığı haberde yer almıştır. Açıklamalarına yer verilen sivil toplum örgütü temsilcilerinden Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu Türkiye Temsilcisi Halid Hoca’nın görüntüleri, boy plan ve omuz plan şeklinde izleyiciye sunulmuştur. Mülteci-Der İdari Koordinatörü Pırıl Erçoban’ın Pırıl Erçoban’ın ise video görüntüsü kullanılmadan sadece fotoğrafı veya fotoğrafsız şekilde telefon bağlantısıyla sunulduğu tespit edilmiştir. Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılara tepki göstermek için çeşitli sivil toplum örgütleri temsilcileri tarafından yapılan bir basın açıklaması da haberlere yansımıştır. Sözkonusu haber görüntülerinde ise genel plan ve boy plan çekim kullanılmıştır. Açıklamanın katılımcıları, yapıldığı yer ve

³⁷⁷ İnal, a.g.e. s.114.

bulunduğu atmosferin aktarılmaya çalışıldığı çekim planında, izleyi ile aktörler arasından mesafe oluşturulmuştur.

4.6. Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Söylem Ve Nefretin Sunum Biçimleri

Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söyleminin televizyon haberlerinde nasıl inşa edildiği ve dolaşıma sunulduğunu ortaya koymak üzere hazırlanan tez çalışmasının bu bölümünde van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi referans alınarak haberler incelenmiştir. Eleştirel Söylem Analizi, metin içerisinde örtük bir şekilde yer alabilen ırk, etnik kimlik ve dini aidiyetli söylemlere odaklanmayı olanaklı kıldığı için model alınmıştır. Bu kapsamda öncelikle haberler makro yapı bağlamında, başlıklar ve haber girişinden oluşan tematik yapı ile ana ardalın ve bağlam bilgisi ile olayın sonuçlarının yer aldığı şematik yapı açısından incelenmiştir. Haberin mikro yapısını oluşturan sentatik yapı, bölgesel uyum, kelime seçimleri ve retorik üzerinde de durulmuştur.

4.6.1. Haber Başlıklarında Sunulan Tema: 'Suriyeli Gerginliği'

Haberlere dair yapılacak söylem analizinde başlıklar, haber girişleri ve fotoğraflar önemli bir yer tutmaktadır. Dijk'in Eleştirel Söylem Teorisi'ne göre, haber başlığı ve haber girişi ile kullanılan fotoğraflar haberin temasını oluşturmaktadır. Televizyon haberlerinin temasının göstergeleri ise alt yazılar ve spiker tarafından sunulan haberin giriş cümleleri ile video görüntüleridir. Van Dijk'e göre, haber başlıkları genellikle güce/iktidara sahip olanlar tarafından kontrol edilmekte, alıcıların zihinsel modelleri ve hafızaları üzerinde ve dolayısıyla sosyal eşitsizlik ve tahakkümün üretilmesinde büyük bir etkisi olmaktadır. Başlıklar, metni hazırlayanlar tarafından bilinçli olarak bu niyetle belirlenmekte ve böylece iletmek istediği temel anlamı/bilgiyi vurgulayarak alıcıların/okuyucuların anlamalarını ve olaya ilişkin zihinsel modellerinin oluşumunu etkilemektedir.

Profesyonel gazetecilikte, yazılı basında haber değeri görülen olaya ilişkin temel bilgiler başlıkta aktarılırken, aynı işlevin televizyon haberinde alt yazılarda veya haber giriş cümlelerinde olması beklenmektedir. Ancak televizyon haberleri, yazılı haberden izleyicinin anlık katılımı bağlamında farklılık göstermektedir. Yani her an yeni izleyicinin haberlere dahil olabileceğinden hareketle, sık tekrarlarla başvurulmaktadır. Sonuçta haber başlığı veya haberin giriş cümlelerinin, habere konu olan olaya ilişkin “Kim, Ne, Nerede, Neden, Nasıl” sorularından en azından bir kısmına yanıt vermesi aynı zamanda konuyu en kısa ve yalın şekilde özetlemesi gerekmektedir. Televizyon anlık yayın yapan ve geri dönüşü mümkün olmayan bir araç olduğu için, izleyicinin anlık olarak dikkatini çekmek ve ilgi oluşturmak amaçlanmaktadır. Dolayısıyla alt yazı metinleri ve haber giriş cümleleri de farklı biçimlerde kurgulanarak izleyicinin dikkatine sunulmakta ve mümkün olduğunca en net ifadelerle habere konu olan olaya yönelik yaklaşımlar ortaya konulmaktadır.

Örnekleme kapsamında incelenen haberde, haber başlıklarına yorum, benzetme, enformasyonda eksiltim, abartılı benzetme, noktalı işaretlerin yoğun kullanımı ve devrik cümle kullanımı dikkat çekmektedir. Haber başlıklarında dikkat çeken başka bir unsur da, “gerginlik”, “cinayet”, “kavga”, “dehşet”, “ayaklanma”, “saldırı” gibi olumsuzluk ifadelerinin ön plana çıkartılmasıdır. Ancak üzerinde durulması gereken nokta sözkonusu olumsuzlukların “Suriyeli” veya “Suriyeliler” gibi genel kimliksel tanımlamalarla birlikte kullanılmasıdır. Olumsuz veya negatif düşüncelerin vurgulandığı başlıklar, Dijk’in dikkat çektiği “Onlar hakkında negatif şeyleri vurgula, bizim hakkımızda negatif şeyleri vurgulama, onlar hakkında pozitif şeyleri vurgulama, bizim hakkımızda pozitif şeyleri vurgula”³⁷⁸ şeklindeki tespiti

³⁷⁸ Teun A. van Dijk, “**Ideology and Discourse, A Multidisciplinary Introduction**”, (Çevrimiçi), Pompeu Fabra University, Barcelona, 2000, s.44-45, <http://www.discourses.org/UnpublishedArticles/Ideology%20and%20discourse.pdf>, Erişim Tarihi 5 Kasım 2014.

çerçevesinde önemli ipuçları sunmaktadır. Çünkü, “biz” ve “onlar” kurgusu özellikle başlıklarda ve ideolojik yargılarla birlikte kullanılabilir.

Örnekleme kapsamında yer alan CNN TÜRK kanalında yayınlanan Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılara ilişkin haberlerin alt yazı metinlerinde; “Türkiye’deki Suriyeliler”, “Şanlıurfa’da gerginlik”, “Gaziantep’te gerginlik”, “Tansiyon nasıl düşecek?”, “Kilis’te gerginlik”, “Gaziantep’te son durum / Olaylar burada başladı”, “Kardeşime dokunma” ifadeleri öne çıkmaktadır. 2 haberde arka plan/fon yazısı olarak “Sağduyu çağrısı” ve “Suriyeliler kamplara götürüldü” ifadelerinin kullanıldığı da tespit edilmiştir. “Gerginlik” ifadesinin yer aldığı başlıklar, kentte yaşanan olaylara yönelik genel bir değerlendirmeyi içermektedir. Haber başlıklarının ana olay ve ana olayın içeriğine ilişkin bilgiler sunarak haberin temasını oluşturduğu görülmektedir. Eksilteli, devrik, kısa ve günlük konuşma dilinin hakim olduğu başlıklar, dikkat çekiciliği sağlama, izleyicide ilgi uyandırma ve izleyicinin habere odaklanmasını amaçlamaktadır. Örneğin “Tansiyon nasıl düşecek?” alt yazı metniyle sunulan haber, soruyla başlamış ve “Gaziantep’te 7 bin 800 Suriyeli adım adım kamplara sevk edilecek”, “Suriyeli işçi kotası getirilecek, işyerlerine denetimler arttırılacak” alt yazı metinleriyle cevaplar izleyiciye sunulmuştur. Haber giriş cümleleri ve diğer alt yazı metinleriyle birlikte tansiyonun Suriyeli sığınmacılarla ilgili olarak yükseldiği aktarılmıştır. Suriyeli bireylere yönelik saldırılar veya çıkan olaylar “tansiyonun yükselmesi” olarak nitelendirilmiştir. İkinci ve üçüncü alt yazılarda da kentte tansiyonun yükselmesine neden olarak gösterilen Suriyeli sığınmacılara ilişkin yapılacaklar sıralanmıştır. Dolayısıyla “tansiyonun yükselmesine neden olan Suriyelilere” yönelik uygulamalar haberin teması olarak kurgulanmıştır. Haberin giriş cümlesi şu ifadelerden oluşmaktadır:

“Bir Suriyeli kiracı ev sahibini öldürmüştü. Gerginlik tırmandı, tabiri caizse Suriyeli avı başlattılar. Öfke var kentte Suriyelilere karşı. Devlet çareyi buldu, Suriyelileri kamplara gönderilecek.

NTV kanalında Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılara ilişkin yayımlanan haberlerde, “Gaziantep’te gerginlik sürüyor”, “Gaziantep’te gergin gece”, “Gaziantep’te Suriyeli gerginliği”, “İskenderun’da gergin anlar”, “Suriyeli sığınmacı önlemleri”, “Şanlıurfa’da Suriyeli gerginliği”, “İstanbul’da Suriyeli gerilimi”, “Suriyeli sığınmacıların durumu” gibi alt yazı metinleri kullanılmıştır. Haber alt yazı metinlerinde dikkat çeken unsur “gerilim/gerginlik” ve “Suriyeli” ifadelerinin birlikte kullanılmasıdır. Haber başlıklarında olayların gerçekleştiği yer bilgisi de öne çıkarılmış ve Suriyelilere yönelik saldırıların gerçekleştiği olaylar “gerginlik” olarak özetlenmiştir. “Şanlıurfa’da Suriyeli gerginliği” alt yazı metinli haberde, “Esnaf ile Suriyeliler arasında çıkan kavgaya polis müdahale etti” alt yazısı metni de kullanılmıştır. Haber başlığı olarak nitelendirilebilecek alt yazı metinlerinde habere konu olan olayın gerçekleştiği yer öne çıkarılmış ve yine gerginlik üzerinden tema oluşturulmuştur. Ancak dikkat çeken unsur, gerginlik sözcüğünün önüne eklenen “Suriyeli” ifadesinin sıfat haline getirilmesidir. Böylece haberin teması Suriyelilerin neden olduğu veya Suriyelilerden kaynaklanan bir gerginliktir. Alt yazı metnin ikinci bölümünde “esnafla Suriyeliler” ifadesi kullanılarak olayın taraflarına ilişkin genelleme yapılmıştır. Sözkonusu genellemede esnaf, “bizden, bizim, biz”, Suriyeliler ise “öteki, dışarıdaki, yabancı” olarak kategorize edilmiş ve karşıt hale getirilmiştir. Haber başlığında enformasyon eksiltimi de bulunmaktadır. Olayın aslında ne olduğu sorusundan başlayarak, ne zaman, nasıl, neden gerçekleştiğine dair bilgi verilmemiş, sadece esnafla Suriyeliler öznesi kurularak kim sorusu yanıtlanmış ve böylece olayın öznelinin karşıtlığına dikkat çekilmiştir. Haber başlığında ayrıca karşılıklı kavga eden gruplara yönelik polis müdahalesi öne çıkartılmıştır. Haber giriş cümlesinde de, olayın nedenlerine ilişkin bilgi “ücret meselesi” olarak verilmiş, dün başlayan gerginliğin bugün de büyüyerek devam ettiği aktarılmıştır. Haberin giriş cümlesi şöyledir:

“Şanlıurfa’da dün bir grup esnafla Suriyeliler arasında ücret meselesi yüzünden çıkan gerginlik bugün de devam etti. Esnaf ve Suriyeli hamallar arasında çıkan tartışma büyüdü.”

“İstanbul’da Suriyeli gerilimi” alt yazılı haber de de benzer şekilde mekân vurgusu yapılmış ve ayrıca “İkitelli Mehmet Akif Mahallesi’nde gerilim 2. Gününde” ve “İkitelli’deki Suriyelilerin bazıları evlerini terk etti” alt yazıları kullanılmıştır. Spiker tarafından aktarılan haberin girişi “İstanbul’da İkitelli’de 5 Suriyelinin yaralandığı olaydan sonra gerginlik devam ediyor. NTV ekibi İkitelli’ye gitti, gerginliğin nedenini araştırdı” cümlelerinden oluşmuştur. Haberin devam cümlesi ise “Suriyelilere yönelik tepkinin son adresi ise İstanbul İkitelli” ifadesiyle başlamış ve olaylar “tepki” şeklinde yansıtılmıştır.

HABER TÜRK kanalında Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırıları doğrudan veya dolaylı olarak içeren haberlerde öne çıkan alt yazı metinleri, “Şanlıurfa’da gerginlik”, “Suriyeli sığınmacılar”, “Kışkırtmalarla Körükleniyor”, “Gaziantep’te gerginlik”, “Türkiye’deki Suriyeliler”, “Mültecilerin işgücüne katılım oranı” şeklindedir. Tırnak işareti içerisinde verilerek alıntı olduğu vurgulanan “Kışkırtmalar körükleniyor” alt yazılı haber aslında politika konulu haberdir ve Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay’ın açıklamalarını içermektedir. Ancak Suriyelilere yönelik saldırılara ilişkin açıklamalar yapıldığı için örneklem kapsamına alınmıştır. Haberin diğer alt yazı metinleri “Suriye Zirvesinde ‘Kışkırtmalarla yabancı düşmanlığının körüklendiği’ tespiti yapıldı.”, “740 bin Suriyeli kayıt altında”, “Türkiye’deki barınma merkezlerinde 218 bin, illerde 1 milyon 128 bin Suriyeli var.” “Suça karışmıyorlar”, “Suriye Zirvesinde Türkiye’deki mültecilerin suça karışma oranlarının düşük olduğu tespiti yapıldı” şeklindedir. Haberin giriş cümlesinde “Ankara’da dün yapılan Suriye zirvesinde önemli tespitler ve tedbirler ele alındı” ifadesi kullanılmıştır. Haberin giriş cümlelerinde olayın ne, nerede, ne zaman gibi habercilik sorularına yanıt verdiği ve “önem” vurgusu ile izleyici adına değerlendirme/yorum yapıldığı görülmüştür. Haberin devam cümlesinde ise “Suriyelilerin suça karışma oranının düşük olduğu belirtildi. Kışkırtmalarla yabancı düşmanlığının körüklendiği tespiti yapıldı. Alınacak tedbirler de belirlendi. Dilencilik ve fuhuşun önüne geçilmesi, çalışma şartlarının kolaylaştırılması için adımlar atılacak” ifadeleri yer almıştır.

TGRT HABER kanalında yer alan Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılara ilişkin haberler, “Suriyeli gerginliği / Gaziantep’te sokaklar yine karıştı”, “Şanlıurfa’da gerginlik / Esnaf ile Suriyeliler birbirlerine girdi”, Suriyeli, evsahibini öldürdü / Mahalleli aileyi linç etmek istedi. / Polis bile mahalleliyi sakinleştiremedi”, “Suriyeli gençlerden teşekkür” gibi alt yazı metinleriyle izleyiciye sunulmuştur. “Suriyeli gençlerden teşekkür” alt yazı metinli haber örneklem kapsamında incelenen haberlerle ilişkilidir. Haberde ikinci olarak kullanılan alt yazı metni “Kilis’te karanfil dağıtıp gönül aldılar” şeklindedir. Haberin spiker tarafından aktarılan giriş cümlesi “Suriyeli gençler Kilis’te halka karanfil dağıttı, gençler Kilisliyle misafirperverlikleri sebebiyle teşekkür etti” ifadelerinden oluşmaktadır. Sözkonusu ifadeler ile Suriyeli sığınmacıların yaşanan olaylardan sorumlu olduğu iması yaratılmıştır. Örneklem kapsamında analize tabi tutulan Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırı haberlerinin dışında aktarılması gereken haber örnekleri de bulunmaktadır. Çünkü haber örnekleri Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımın nasıl olduğuna dair önemli veriler sunmaktadır. Örneğin “Ege’de kaçak teknesi battı / 20 Suriyeliyi sahil güvenlik kurtardı”, “Mülteci kampında kavga” alt yazı metinli haberlerde doğrudan veya dolaylı olarak olumsuzluk imajı aktarılmaktadır. Yani ilk haberde olduğu gibi göçmenlerin, mültecilerin veya sığınmacıların “kaçak” olarak tanımlanması veya ikinci haberin giriş cümlesinde yer alan “Gaziantep’te başlayan Suriyeliler gerginliği Mardin’e sıçradı. Suriyelilerin kaldığı mülteci kampında taşlı sopalı bir kavga çıktı 7’si jandarma 13 kişi yaralandı, yaralılar kaldırıldıkları hastanede tedavi altına alındılar” ifadeleri ile Suriyeli sığınmacıların gittikleri yerlerde sorun yaratan kişiler olduğu iması yaratılmaktadır.

TRT Haber kanalında Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırı haberlerinin diğer kanallarda yayınlanan haberlere oranla niceliksel farkın yanı sıra kullanılan ifadeler de önemli farklılıklar tespit edilmiştir. “Gaziantep’te provokasyon” alt yazı metniyle aktarılan haberde doğrudan yorum/değerlendirme yapılmıştır. “Provokasyon” ifadesinin yanı sıra “Suya zehir katıldığı iddiası yalanlandı” alt yazısı da haberde kullanılmıştır. Haberin spiker tarafından aktarılan giriş cümlesi “Son

günlerde Gaziantep'te provokasyon sahneleniyor. Gaziantep'li Suriyeli misafirlere karşı kışkırtmaya çalışan bir grup Suriyeliler içme suyu şebekesine zehir attı söylentisini yaydı. Gaziantep Belediye Başkanı Fatma Şahin, iddianın tamamen yalan olduğunu açıkladı." ifadelerinden oluşmaktadır. Haber başlığının yanı sıra giriş cümlelerindeki "provokasyon", "söylenti", "iddia", "kışkırtma" gibi yoruma dayanan sözcükler dikkat çekmektedir. Benzer ifadeler haberin devamında da şu şekilde yer almaktadır: "Gaziantep'te geçen hafta yaşanan gerginlikten nemalanmak isteyen provokatörler bu kez başka planla çıktı ortaya." TRT Haber kanalında Suriyeli sığınmacılara ilişkin "Türkiye'deki Suriyeliler/Atalay: 1 milyon 140 bin kişi kamp dışında", "Suriye toplantısı/Bundan sonra atılacak adımlar konuşuldu", "Eve Geri Dönüş Projesi / Suriyelilerin geri dönmesi için proje hazırlandı, uluslar arası destek bekleniyor" alt yazı metinleriyle verilen ve siyasal aktörler tarafından yapılan açıklamalara dayanan haberler de bulunmaktadır.

Haber kanallarının dışındaki kanallarda da haber alt yazı metinleri ve giriş cümleleri eksiltim, noktalama işaretleri ile dikkat çekicilik, yorum/değerlendirme gibi özellikleri içermektedir. KANAL D kanalında yayınlanan Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırı haberlerinin alt yazı metinleri "Tehlikeli gerginlik", "Suriyelilere yönelik tepkiler sürüyor", "Suriyelilerin işyerleri taşlandı", "İstanbul'da Suriyeli kavgası", "Suriyeli kiracı evsahibini öldürdü", "Polis göz açtırmadı" ve "Suriyeli avına çıktılar" ile "Suriyeli avı sürüyor" gibi ifadelerden oluşmaktadır. "Suriyeli avına çıktılar" alt yazı metni, ertesi gün de "Suriyeli avı sürüyor" başlığıyla izleyiciye aktarılmıştır. Öznenin bulunmadığı başlıklarda, olumsuzluk içeren olay veya saldırıların kimler tarafından gerçekleştirildiği belirtilmemiştir. Temel habercilik sorularından "kim" sorusuna yanıt verilmemesi, öznenin özellikle belirsiz bırakılma isteminden kaynaklanabilmektedir. Çünkü "bizden" olan tarafa yani "mahallelilere" en azından başlık düzeyinde olumsuzluk yüklememe amaçlanmıştır. Haber başlığında ayrıca "Suriyeli avı" ifadesi ile hayvanlara ilişkin kullanılan "avlanma" sözcüğü dikkat çekmektedir. Suriyelilere yönelik saldırılar haberin temasını oluşturmuştur. "Av" metaforuyla Suriyeli bireyleri adeta insan olmaktan

çıkaran, onları "avlanacak" bir nesne olarak yansıtan haberin dili, henüz daha metnin başında bireyleri ötekileştirmektedir.³⁷⁹ Haber giriş cümlesinde de olayların başlangıcı olarak "Suriyeli kiracının ev sahibini öldürmesi" gösterilmekte ve böylece iddia düzeyindeki veri kesin ve doğrulanmış bir bilgi olarak sunulmaktadır.

"Gaziantep'te Suriyeli kiracının ev sahibini öldürmesiyle başlayan olaylar dün gece de devam etti. Bıçaklı sopalı gruplar önlerine çıkan Suriyelileri öldüresiye dövdü, bıçakladı. 10 kişi yaralandı."

SHOW TV kanalında doğrudan ya da dolaylı olarak Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılara ilişkin haberlerde, "Tehlikeli gerilim! Taş... Kavga... Öfke...", "Suriyeliler kiralari uçurdu", "Söylentisi bile yetti", "Suriyeli genç böyle gaspedildi", "Suriyeliler dövdü iddiası karıştırdı/İstanbul'da Suriyeli gerilimi", "Türkiye'deki Suriye", "Gaziantep'i ayağa kaldıran cinayet", "Suriyelilere linç girişimi", "Ağlayarak gittiler" gibi alt yazı metinleri kullanılmıştır. "Tehlikeli gerilim! Taş... Kavga... Öfke..." alt yazı metniyle sunulan haberde birbirinden farklı sözcükler yan yana getirilmiş ve üç nokta (...) ile ünlem (!) işareti kullanılarak haberde dikkat çekicilik sağlanmaya çalışılmıştır. Başlıkta yer alan "tehlikeli gerilim"e odaklanacak olan izleyici, taş, kavga ve öfkenin bir arada bulunduğu bir öyküye tanıklık etmektedir. Haberın temasının ipuçlarını veren başlık, kentte yaşanan şiddet olaylarını özetlemektedir. Başlıkta yer alan "öfke" ifadesi ile Suriyeli sığınmacılara yönelik tepkinin kaynağı aktarılmakta, gerilim de Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanan sorun olarak kurgulanmaktadır. Haberın giriş cümlesi de haber alt yazı metnini tamamlayacak bilgileri içermektedir.

³⁷⁹"Kaçak ve Göçmenler İfadesi Neden Sorunlu?", (Çevrimiçi), Anti Militarist Medya, <http://anti-militarizm.blogspot.com.tr/2014/07/kacak-gocmenler-ifadesi-neden-sorunlu.html>, Erişim Tarihi: 6 Kasım 2014.

“Şanlıurfa’da ekmek almaya giden iki çocuğu iddiaya göre Suriyeli bir grup dövdü. Sonrasında ortalık karıştı, Suriyeli grup bir bakkal ve fırının camlarını kırdı. Mahalleli de Suriyelilerin yaşadıkları evleri taşıladı.”

Haberin giriş cümlesinde Şanlıurfa’da gerçekleştiği belirtilen olayların başlangıcı - yani “neden?” sorusuna yanıt- “Suriyeli bir grubun iki çocuğu dövdüğü” enformasyonuna dayanmaktadır. Böylece iddia düzeyinde de olsa olayların başlangıcı olarak gösterilen enformasyon, tehlikeli gerilimin başlangıcı sayılmıştır. Üstelik, çocuklar “ekmek almaya giden” yani gündelik yaşam pratiklerini sergileyen kişilerdir. Dolayısıyla Suriyeli bir grubun çocukları dövmesi, gündelik yaşama yönelik müdahale ve aynı zamanda tüm mahalle için tehlikenin göstergesidir. SHOW TV’de yayınlanan “Suriyeliler kiraları uçurdu” alt yazı metinli haber Suriyel sığınmacılara yönelik saldırıları içermemektedir. Ancak, Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırıların gerçekleştiği dönemde doğrudan Suriyeli sığınmacıların neden olarak gösterildiği bir olumsuzluk durumunun haberleştirilmesi, söylem pratiklerinin anlaşılması için önem kazanmaktadır. Haberlerde doğrudan alt yazı metni ile yükleme de yapılmıştır. “Suriyeliler” cümlenin başına getirilerek etken/fail olarak yansıtılmış, Suriyelilere olumsuz yükleme doğrudan yapılmıştır. “Suriyeliler, kiralarn yükselmesini sağlamış, böylece insanlar mağdur konuma gelmiştir” mesajı izleyicinin gündemine sunulmuştur. Haberin giriş cümlesinde de, “uzmanlara” dayandırılarak sorunun kaynağı “Suriyelilere” bağlanmıştır. Dijk’in “ideolojik kare” olarak adlandırılan ve ideolojik söylem analizine temel teşkil eden 4 ilke olumsuz yüklemeye ilişkin önemli veri sunmaktadır: “Bizim hakkımızda olumlu şeyleri vurgula. Onlar hakkında olumsuz şeyleri vurgula. Bizim hakkımızda olumsuz şeyleri vurgulama. Onlar hakkında olumlu şeyleri vurgulama.”³⁸⁰ Uzmanlara dayanılarak

³⁸⁰ Teun A. Van Dijk, “Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım”, Çev: Nurcan Ateş, **Söylem ve İdeoloji** içinde, Der: Barış Çoban, Su Yayinevi, Ankara, 2003, s.78.

olumsuz durumun sorumlusunun “Suriyeliler” olarak gösterildiği haberin giriş cümlesi ise şu ifadelerden oluşmaktadır:

“İstanbul’da kiralık evler el yakıyor. Uzmanlar nedenini Suriyelilere bağlıyor. Neden dersiniz işte yanıtı: Suriyeliler kiralık evlere akın etti, İstanbul’da kiralar fırladı. Kesenin ağzı açılrsa bile ev bulmak çok zor.”

“Ağlayarak gittiler” altyazı metinli haberde de “kim, ne, nerede, neden” gibi temel sorular yanıtı bırakılmış, eksik enformasyona gidilmiştir. Öznenin yer almadığı haber başlığı, aslında Suriyelilerin kentten ayrılması üzerinden kurgulanmıştır. Ünlem işaretiyle de dikkat çekicilik sağlanmaya çalışılmıştır. Suriyelilerin “ağladığı” mesajının öne çıkarılarak, “nasıl” sorusuna verilen yanıt üzerinden haber izleyicinin dikkatine sunulmuştur. Haber başlığında yer alan “gittiler” ifadesiyle de, Suriyelilerin kentten kendi istekleriyle ayrıldığı mesajı verilmiştir. Oysa haberin devamında Suriyelilerin kentten gönderildiği bilgisi yer almaktadır. Haberın devam cümlesinde de “Evliler Viranşehir’e, Bekârlar Nusaybin’e...” ifadesinde de boşluklar oluşturularak, izleyicinin dikkatine sunulmuştur. Aslında sözkonusu boşluklara “gitti” ifadesinin kullanılması, neden evliler farklı bir yere, bekârlar farklı bir yere gittiği sorusuna neden olacaktır. Böylece “gitme” fiili yerine “gönderildi” ifadesinin kullanılması gerektiği ortaya çıkacaktır. Bu nedenle haber başlıkları arasında bütünlük sağlanmak için “...” üç nokta kullanılmıştır. Haberın giriş cümlesinde Gaziantep’in diken üstünde olduğu ifade edilerek, genelleme yapılmıştır. Gerginliğin nedeni olarak gösterilen “Suriyeli sığınmacı”ların kentten tahliye ettirmeye başladığı ve kentten gönderildiği aktarılmıştır. Haber giriş cümleleri şu ifadelerden oluşmaktadır:

“Biliyorsunuz Gaziantep günlerdir diken üstündeydi, Suriyeli sığınmacı gerginliği bitsin diye bugün tahliye işlemi başladı. Yüzlerce Suriyeli teker teker toplandı, Mardin ve Şanlıurfa’daki göçmen kamplarına gönderildi.”

STAR TV’de doğrudan veya dolaylı olarak Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılara ilişkin yayımlanan haberler, “Sopalı kavga çıktı / Suriyeli hamallar ücret düşürünce Şanlıurfa Hali karıştı”, “Antep’i karıştıran cinayet”, “Gaziantep’te Suriyeli gerginliği sürüyor”, “Gaziantep diken üstünde”, “Teşekkür ve özür”, “Gaziantep’ten zorunlu göç”, “Taciz iddiası Hatay’ı karıştırdı”, “Suriyeli gerilimi İstanbul’a da sıçradı” gibi alt yazı metinleriyle izleyicinin gündemine sunulmuştur. Mekân vurgusunun öne çıktığı “Antep’i karıştıran cinayet”, “Taciz iddiası Hatay’ı karıştırdı” ve “Gaziantep diken üstünde” haber başlıklarında aynı zamanda kentler kişileştirilmiştir. Haber başlıkları ile olayın etkisinin büyüklüğü ortaya konulmaya çalışılarak, tüm kent halkının olaydan etkilendiği, rahatsızlık duyduğu veya harekete geçtiği algısı yaratılmaya çalışılmıştır. “Antep’i karıştıran cinayet” alt yazı metinli haberin teması cinayet üzerinden kurgulanmış ve cinayete yönelik tepkiye dikkat çekilmiştir. Alt yazı metninin ikinci bölümünde, “Suriyeli kiracı ev sahibini öldürdü, mahalleli ayaklandı” ifadesiyle nedensellik bağı kurulmuştur. Haber başlığında kentte Suriyeli kiracı tarafından işlendiği iddia edilen cinayet suçunun artık bir “ayaklanmaya/isyana” neden olduğu iması yaratılmış ve sorumlu olarak da Suriyelilere işaret edilmiştir. Haberin giriş cümlesinde de Suriyelilere yönelik yaklaşım “Gaziantep’te Suriyeli gerilimi vardı.” ifadesiyle ortaya konulmuştur. Haberin öyküleyici dili ve kurulan nedensellik bağı, Suriyeli bireylere yönelik saldırıları haklılaştırmış, meşru kılmıştır. Çünkü Suriyeli kiracı kendisine evini veren kişiyi, yani evsahibini öldürmüştür. Dolayısıyla haberin temasını oluşturan olaylar, aşağıdaki haberin giriş cümlesinde yer aldığı gibi, “bugüne de taşmıştır.”

“Suriyeli kiracı tartıştığı ev sahibini öldürünce mahalle karıştı. Zanlının evine yürüyen kalabalığı polis zor durdurdu. Kentteki gerilim bugüne de taşı.”

“Teşekkür ve Özür” alt yazı metniyle özetlenen haberde ise birbirinden farklı iki edim “ve” bağlacıyla bir araya getirilerek izleyicide ilgi ve merak uyandırmaya çalışılmıştır. Haberin ikinci alt yazı metninde ise haberin temasının oluştuğu ifadelere yer verilmiştir. Yani “bir grup mültecinin özür dilemesi” haber değeri

olarak görülmüş, haber gerçekleştirilen etkinlik üzerine inşa edilmiştir. Aşağıdaki haber giriş cümlelerinde de görüleceği üzere, gerilimin kaynağının Suriyeliler olduğu dolaylı olarak ima edilmiştir. Çünkü, Suriyeliler bu kez “ev sahibin öldürmemiş”, “çocukları dövmemiş” aksine teşekkür ve özür içeren dileklerini gül dağıtarak göstermiştir. Böylece Türkiye halkının teşekkürü hak ettiği, çıkan olayların sorumlusunun da bazı Suriyeliler olduğu mesajı iletilmiştir.

“Mersin’de ise gerilim değil, Suriyelilerin teşekkürü vardı. Bir grup Suriyeli, kentin en işlek yerlerinde vatandaşlara gül dağıttı.”

ATV kanalında yayımlanan Suriyeli sığınmacılara yönelik sınırlı sayıdaki haberlerde “Suriyeli dilenciler toplanıyor”, “Gaziantep’te gerilim”, “Bitmeyen provokasyon!” gibi alt yazı metinleri kullanılmıştır. “Bitmeyen provokasyon!” alt yazı metniyle izleyiciye sunulan haber, özellikle dikkat çekicilik ve yorum/değerlendirme üzerinden kurgulanmıştır. Dikkat çekicilik sağlanması amacıyla da ünlem işareti kullanılmıştır. “Bitmeyen provokasyon!” başlığı ile yayımlanan haberde provokasyonun kim tarafından, kime yönelik ve hangi amaçlarla gerçekleştirildiğine dair net bilgiler bulunmamaktadır. Sadece Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırıların “provokasyon” sonucu ortaya çıktığı aktarılmıştır. Haberin teması da Suriyeli sığınmacılara yönelik gerçekleştirilen saldırıların provokasyonun bir sonucu olduğu üzerinden şekillenmiştir. Haber başlığında enformasyon eksiltimi bulunmakla birlikte “bitmeyen” sıfatının kullanılmasıyla olayın etkisinin büyüklüğü aktarılmaya çalışılmıştır. Haberde Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırıların sosyo-politik yönü veya ideolojik yönünün ortaya konulması yerine “provokasyona” gelen kalabalığın eylem ve etkinlikleri üzerinden izleyiciye enformasyon sunulmuştur. Haberde ayrıca, devlet güçlerinin provokasyonlara yer vermeyeceği ve müdahale edeceği mesajı verilmiş, aşağıdaki haber giriş cümlelerinde de görüleceği gibi, polislerin yine tetikte olduğu ve gerilimin yükselmesine izin vermediği aktarılmıştır.

“Gaziantep’te hafta başında kıvılcımı çakan Suriyeli provokasyonu sürüyor. Bir Suriyelinin işlediği cinayete patlak veren olaylar dün gece de sürdü. Öfkenin

hedefindeki Suriyeli sığınmacılar güvenli yerlere kaçırıldı. Polis yine tetikteydi, gerilimin yükselmesine izin vermedi.”

“Gaziantep’te gerilim” alt yazı metinli haberde de benzer söylem kullanılmış ve “Polis Suriyelilere saldırılara karşı önlem aldı” alt yazı metniyle alınan önlemlere dikkat çekilmiştir. Haberin giriş cümlesinde “Gaziantep’te Suriyelilere yönelik bir provokasyonu polis engelledi” ifadesi kullanılarak, olaya yönelik yaklaşım ortaya konulmuştur.

TRT 1 kanalında da ATV kanalında olduğu gibi sınırlı oranda Suriyeli sığınmacılara yönelik haber yer almış ve TRT Haber kanalıyla eş içerikte haber izleyicinin gündemine sunulmuştur. Haberler, “Türkiye’deki Suriyeliler”, “Eve Dönüş Projesi”, “Gaziantep’te yaşanan gerginlik”, “Gaziantep’te provokasyon” gibi alt yazı metinleriyle izleyiciye sunulmuştur. “Gaziantep’te yaşanan gerginlik” alt yazı metninin kullanıldığı haberde ayrıca “Vali sağduyu çağrısı yaptı” ve “Suriyeliler kamplara yerleştiriliyor” şeklinde alt yazılar yer almıştır. Gaziantep Valisi Erdal Ata’nın açıklamalarına dayanılarak yapılan haberde, sağduyu çağrısı izleyiciye aktarılmıştır. Haber giriş cümlesinde sağduyu çağrısının hemen ardından “Kentte metruk binalarda yaşayan Suriyeliler de kentteki kamplara yerleştirilmeye başlandı” ifadesiyle siyasal iktidarın “çözüm” çabaları öne çıkarılmıştır.

4.6.2. Haberin Tematik Göstergesi: Şiddet

Haberlerin anlamını ortaya koyan makro yapını tematik unsuru, başlık ve haber giriş cümlelerinin yanı sıra fotoğraflardan da oluşmaktadır. Yazılı basındaki fotoğrafın yerini televizyonda video görüntüleri almaktadır. Dolayısıyla video görüntülerinin Eleştirel Söylem kapsamında analizi önem kazanmaktadır. Örneklem çerçevesinde incelenen haberlerde kullanılan görüntülerde haberin aktörleri, habere konu olan olayın gerçekleştiği mekân ve yapılan eylem/etkinliklerin yanı sıra şiddet unsuru ön plana çıkmaktadır. Aslında Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılara ilişkin haberlerin ana konusu “şiddet”tir. Haberlerde yer alan şiddet görüntüleri

genel olarak, ellerine sopa alan grupların gerçekleştirdikleri yürüyüş, Suriyeli sığınmacılara ait ev ve işyerlerine yönelik saldırılar, Suriye plakalı araçların kullanılamaz hale getirilmesi, güvenlik güçleri ile Suriyeli sığınmacılara saldırılarda bulunan gruplar arasındaki arbedeyi kapsamaktadır.

Haber görüntülerinde sadece fiziksel şiddet görüntüleri değil psikolojik şiddet de yer almaktadır. Psikolojik şiddet, bireyin psikolojik durumunu olumsuz yönde etkileyen, onu üzen, bireyin kendisini baskı ve tehdit altında hissetmesine neden olan her tür tutum ve davranış olarak tanımlanmaktadır.³⁸¹ Özellikle Suriyeli sığınmacılara yönelik fiziki saldırıların yanı sıra, “Suriyeli istemiyoruz” şeklindeki söylemler ve davranışlar haberler görüntülerinde sunulmaktadır. Haber görüntülerinde, Suriyeli sığınmacılara yönelik tehdit, hakaret ve aşağılama ifadelerinin psikolojik şiddet kapsamında öne çıktığı görülmektedir. Haberlerde fiziksel şiddet ve psikolojik şiddet görüntülerinin sıklıkla yinelendiği tespit edilmiştir. Güncel görüntülerin yanı sıra arşiv görüntülerinin de bir arada kurgulanarak, şiddet görüntülerinin izleyicinin tekrar tekrar dikkatine sunulduğu görülmektedir.

Haberlerde şiddet görüntülerinin sıklıkla kullanılması olaydaki şiddetin boyutunu göstermenin yanı sıra dikkat çekme, ilgi uyandırma amacıyla yapılmaktadır. Örnekleme çerçevesinde incelenen haberlerde NTV’de yayınlanan bir haberde spiker tarafından kullanılan “*Odağında Suriyelilerin bulunduğu haberler hep şiddet içerikli*” ifadesi dikkat çekicidir. Sözkonusu örnek, dikkat çekme, ilgi uyandırma ve izleyicinin odaklanmasının sağlamanın yanı sıra Suriyelilere yönelik genelleme yapılarak, şiddet ile Suriyelilerin özdeşleştirilmesi algısına yol açmaktadır. Bu noktada, medyanın şiddete yönelik yaklaşımı ve izleyiciye sunduğu

³⁸¹ Jale Alem, “**Medya ve Siyaset**”, **Medya Analizleri** içinde, Edt: Ahmet Bülend Göksel, Bilgehan Gültekin, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2008. s.149.

mesaj önem kazanmaktadır. İnal, medyanın sunduğu şiddetin özelliklerine dikkat çekerek, medyanın sadece şiddeti sunmadığı, hangi şiddetin suç, hangi şiddetin meşru olduğunu söylediğini aktarmaktadır. Medya bazı şiddet biçimlerini bize suç olarak sunarken, diğerlerini suç olmaktan çıkarır, ayrıca, suçu da tipleştirir ve kişiselleştirir.³⁸²

Görüntülerde şiddet unsurlarının sıklıkla gösterilmesinin televizyon izleyicisi açısından yaratacağı etkiler önemlidir. Televizyondaki şiddetin etkilerine yönelik, Uyarma Kuramı, Sosyo-Bilişsel Öğrenme Kuramı, Duyarsızlaştırma Kuramı, Katharsis Hipotezi, Sosyal Karşılaştırma Hipotezi ve Kısıtsızlaştırma ve Engelleme Hipotezi gibi teoriler televizyonda yayınlanan şiddetin etkilerini farklı biçimlerde ortaya koymuştur. Sözkonusu teoriler televizyonda şiddet görüntülerinin etkilerini farklı biçimlerde değerlendirse de, şiddetin yoğun bir şekilde kullanılması, izleyicinin olaylar veya durumlar karşısında katı ve duyarsız olmasına, korkuya kapılmalarına veya şiddetin yaşamın bir parçası olarak normal bir davranış olduğuna inanmalarına yol açması ön plana çıkan sonuçlardır. Şiddet görüntülerinin sık kullanılmasının özellikle duyarsızlaşma, korku, acımasız dünya sendromu, saldırganlığı azaltma etkisi ortaya konulmaktadır.³⁸³

Suriyeli bireylere yönelik saldırı eylemlerine ilişkin haberlerde sıklıkla şiddet görüntülerinin tekrar tekrar verilmesi, izleyici açısından normalleşme, sıradanlaşma etkisine yol açabileceği gibi, mağdurlar açısından da korkuya neden olma potansiyelini barındırmaktadır. Gerbner'in Yetiştirme Kuramı'nda, televizyondaki şiddetin izleyici üzerindeki yetiştirme etkisi sözkonusu edildiğinde, aslında

³⁸² M. Ayşe İnal, "**Medyanın "Etkisi" Sorunsalına Bir Bakış**", Medya ve Toplum BİA Habercinin El Kitabı içinde, Der: Sevda Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, 70-71.

³⁸³ Hasan H. Taylan, **Televizyonla Yetişmek, Televizyon Şiddetinin Etkileri Üzerine Bir Araştırma**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2011, s.46-49.

televizyondaki şiddetin acımasız ve tehlikeli dünya algısına, korku, güvensizlik, abartılı şiddet algısı, kendini şiddetin mağduru olarak görme etkilerinin toplamına işaret edilmektedir. Gerbner ve Gross'un ilk çalışmalarında risk ve güvensizlik duygusunu yükseltmenin (farklı iktidar grupları için farklı), kurulu otoriteye bağlılığı ve boyun eğmeyi yükselteceği ortaya konulmaktadır. Sosyal düzene karşı, meşru olmayan güçlerce ara sıra yöneltilen tehditlerden çok, söz konusu otoritenin kendi güç kullanımını meşrulaştıracaktır.³⁸⁴ Suriyelilere yönelik şiddet eylemlerinin sıklıkla verilmesi, saldırıları benimsemeyen izleyici pasifize etme, Suriyelilerin ise korku ve paniğe kapılmalarını sağlama noktasında etkili olabilir. Konuya ilişkin yapılacak etki araştırması, sözkonusu olasılıkların gerçekleşme biçimlerini ve oranlarını ortaya koyacaktır.

Haberlerde Suriyeli bireylere yönelik şiddetin gösterilmesi kadar gösterilmemesi de sorunlu bir alana işaret etmektedir. Çünkü haber değeri bulunan şiddet eylemleri veya etkinliklerin izleyiciye sunulmaması haber alma özgürlüğünü, izleyicinin konuya dair bilgi sahibi olması veya güncel gelişmelerden haberdar olma hakkını engellemektedir. Habercilik mesleğinin bir gereği olarak bir yandan toplumun olay ve olgulara ilişkin gelişmeleri öğrenme hakkını yerine getirmek, diğer yandan şiddet eylemlerinin veya olaylarının bir parçası olmamak hassasiyet gerektiren bir konudur.

4.6.3. Arka Plan ve Bağlam Bilgisi; İddialardan Gerçekliğe Dönüşüm

Haber söylemi analizinde üzerinde durulması gereken unsurlardan biri habere konu olan olay veya duruma ilişkin izleyiciye/okura sunulan arka plan bilgisi ve bağlamdır. T. van Dijk'in Eletirel Söylem Teorisi'nin makro yapısı tematik yapının dışında arkaplan ve bağlam bilgisi ile yorum ve sonuçların yer aldığı

³⁸⁴ Ömer Özer, "Televizyonun Şiddet Özelinde Bilinç Altına Yaptığı Etkiye Yönelik Yetiştirme Kuramı Çerçevesinde Yapılan Araştırma", *Medya Okuryazarlığı* içinde, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s.182.

şematik yapıdan oluşmaktadır. Dijk'e göre arka plan ve bağlam bilgisi, haberin anlamını ortaya koyan unsurlardan birisidir. Haberlerin arka plan bilgisi, iletilen mesajların da niteliğini belirlemektedir. Yani arka plan bilgisinin verilmemesi veya belirli noktalara işaret edilmesi, haberle izleyiciye iletilen söylemin niteliğini oluşturmaktadır. Habere konu olan olayların nedenlerinin yer aldığı ardaan bilgisinin haber içeriğinde yer almaması, olayın siyasal, toplumsal ve ekonomik yapıdan, dinamiklerden soyutlanmasını sağlamaktadır. Medya metinlerinde belirgin olan dilsel kurgu olan bağlamsızlaştırma haberin arka plan bilgisinin ya hiç verilmemesi, ya da eksik hatta çarpıtılarak sunulmasıyla mümkün olmaktadır. Örneklem çerçevesinde incelenen haberlerde de benzer durum sözkonusudur ve Suriyelilere yönelik nefret içerikli eylemler, saldırılar bağlamsızlaştırılarak, sosyal, politika ve ekonomik bağlam gözardı edilerek sunulmaktadır. Hall'ın "bağmsız güncellik" deyimine atıfta bulunan İnal, her haber metninde eksik bırakılan bilginin, daha önce benzer olaylarda edinilen ve hafızada depolanan bilgi ile birleştirilerek okunması ve bu şekilde boşlukların doldurulması ile şematik düşüncenin oluştuğuna dikkat çekmektedir.³⁸⁵

İncelenen haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik arka plan bilgisi olarak "Ülkelerindeki iç savaştan kaçarak gelenler" ve "Esed rejiminden kaçarak Türkiye'ye sığınanlar" gibi ifadeler kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak arka plan bilgisi de sınırlı olarak haberlere yansımıştır. NTV'de yayınlanan "Suriyeli sığınmacıların durumu" altıyazı metinli haberde, "*Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaşın ardından yaklaşık 1. 5 milyon Suriyeli Türkiye'ye göç etti. 220 bini kamplarda, 1 milyon 104 bini ise şehirlerde zor koşullar altında yaşıyor.*" ifadeleriyle arka plan bilgisi verilmiştir. "500 Suriyeli ülkesine döndü" altıyazılı haberde de "iç savaş" arka plan bilgisi olarak sunulmuştur. NTV'de yayınlanan "*Suriyeli kadın töre kurbanı*" başlıklı haber Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırı

³⁸⁵ İnal, a.g.e., s.150.

haberleri içerisinde yer almasa da, arka plan bilgisi bağlamında incelenmesi gereken bir örnektir. Şanlıurfa’da cesedi bulunan Suriyeli kadının ailesinin kararıyla öldürüldüğüne ilişkin enformasyonun verildiği haberde, kadının “iç savaştan kaçarak Türkiye’ye sığındığı” belirtilmiştir.

CNN TÜRK kanalında da Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırıları haberleriyle doğrudan ilişkili olmayan “*Bebeği vurdular*” alt yazılı haberde iç savaş kaçarak Türkiye’ye sığınan Suriyeliler bilgisi aktarılmış ve Suriyeli ailenin talihsizliğine vurgu yapılmıştır.

HABER TÜRK kanalında “Şanlıurfa’da gerginlik” alt yazı metniyle sunulan haberde “Türkiye’nin yanı başındaki çatışma görüntüleri Türkiye’yi her yönden etkiliyor. Bu etkilerden biri de Suriyeli mülteciler konusu’ cümlelerinde Suriyeli sığınmacılara yönelik arka plan bilgisi verilmiştir.

TGRT HABER kanalında yayınlanan “*Suriyeli gençlerden teşekkür/ Kilis’te karanfil dağıtıp gönül aldılar*” alt yazılı haberde “iç savaştan kaçan” ifadesi kullanılmıştır.

TRT Haber ve TRT 1 kanalında yayınlanan “Eve dönüş projesi” alt yazılı haberde ise arka plan bilgisi olarak “Esed rejimi” gösterilmiştir. Haberde, “Esed rejiminin uyguladığı zulme dayanamayan 4 milyon kişi evlerini bırakarak farklı ülkelere kaçmak zorunda kaldı.” şeklinde arka plan bilgisi izleyiciye aktarılmıştır.

ATV kanalında yayınlanan “Suriyeli dilenciler toplanıyor” alt yazı metinli haberde ise “Ülkelerindeki iç savaştan kaçıp, Türkiye’ye sığınan Suriyeliler ile ilgili herkesin dilindeki tartışma dilencilik sorunu” ifadesi kullanılmıştır.

Suriyeli sığınmacıların kim oldukları veya neden Türkiye’de bulduklarına dair arka plan bilgisi, özellikle Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırı haberleri yerine farklı konulardaki haberlerde yer almaktadır. Aslında Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırı haberlerinde aynı arka planın verilmesi Suriyeli sığınmacıların yaşadığı

mağduriyetin düzeyini gösterecektir. Yani Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan Suriyeli bireylerin burada yaşadıkları nefret söylemi veya nefret suçu pratikleri Türkiye vatandaşlarına yönelik olumsuzluğu ortaya koyacaktır. Dijk'in de dikkat çektiği "olumsuz biz" algısını oluşturmamak adına gerekli ve yeterli arka plan bilgisinin sunulmadığı görülmektedir.

Örnekleme kapsamında incelenen haberlerde kurulan nedensellik bağı da önemli bir sorun alanına işaret etmektedir. Nedensellik bağı haberlerde "iddia" düzeyindeki verilere ve özellikle Suriyeli sığınmacıların neden olduğu varsayılan olumsuzluklar üzerinden şekillenmektedir. "Suriyelilerin düşük ücrette çalıştığı iddiası", "Suriyelilerin bir çocuğu dövdüğü iddiası", "Suriyelilerin içme suyuna zehir karıştırdığı iddiası", "Suriyelinin istismarda bulunduğu iddiası" gibi ifadeler haberlerde kullanılmaktadır. İddia düzeyindeki veriler haberlerin alt yazı metinlerinde de, spiker sunumlarında da yer almaktadır. İddia düzeyindeki enformasyona ilişkin dikkat çekici bir boyut da, Suriyeli sığınmacıların yaptıkları ileri sürülen olumsuzluklara ilişkin vurgulu veya abartılı nitelendirmelerdir. Örneğin, "Korkunç iddia", "Vahşet", "dehşet" gibi ifadelerle Suriyeli sığınmacıların gerçekleştirdikleri eylem ve etkinlikler tanımlanırken, Suriyeli sığınmacılara yönelik eylem ve etkinlikler/saldırıları "ayaklandı", "galeyana geldi", "saldırdı", "tepki gösterdi" gibi ifadelerle sunulmaktadır. Sınırlı sayıdaki haberlerde saldırılar "linç" olarak tanımlanmış ve saldırıların boyutu hakkında bilgi verilmiştir.

Haberlerde iddialara konu olan olaylara ilişkin "Suriyeli", "Suriyeliler", "Suriyeli gençler", "Suriyeli sığınmacılar" gibi genel ifade kullanılarak sembolleştirme ve yükleme yapılmaktadır. Haberlere konu edinen olaylarda yer alan Suriyeli bireylerin isimlerinin verilmediği ve genel olarak "Suriyeli kiracı", "Öfkeye neden olan Suriyeliler", "düşük ücrete çalışan Suriyeliler", "kiralari yükselten Suriyeliler", "dilencilik yapan Suriyeliler", "toplumsal kültürel değerlere aykırı davranan Suriyeliler", "Suriyelinin istismarda bulunması" gibi olumsuz yüklenimler yapıldığı görülmektedir.

İddialar üzerinden nedensellik bağının oluşturulduğu ve arka plan bilgisinin de bu kapsamda oluşturulduğu haber örnekleri şunlardır:

*Bir kız çocuğunun Suriyeliler tarafından taciz edildiği iddiası üzerine olaylar patlak verdi... Grupları karşı karşıya getiren iddia korkunç. 12 yaşındaki kız çocuğunun **taciz edildiği iddiası** gerginliğin fitilini ateşledi... (ATV)*

Suriyelilerin kentin içme suyuna zehir attığı iddiası kenti büsbütün karıştırdı. (ATV)

*İstanbul ikitellide Suriyeli gençlerin **bir çocuğu dövdüğü** iddiası üzerine mahalle sakinleri ayaklandı. Suriyeli mültecilere ait otomobiller parçalandı, işyerleri yağmalandı... (SHOW TV)*

*Özellikle Suriyelilerden dolayı kayıt dışı istihdamın geliştiği, Suriyelilerin kaldığı şehirlerde şehrin sakinlerinin **iş bulmakta zorluk çektiği iddiaları** soruldu Atalay'a.(CNN TÜRK)*

*Gaziantep'te 62 yaşındaki Hıdır Çalar evini Suriyeli sığınmacılara kiralamıştı ama **iddiaya göre bir süredir kirasını alamıyordu**. Suriyeli aileden evi boşaltmalarını istedi. Hıdır Çalar akşam saatlerinde yine kiracısı ile konuştu evden çıkmalarını istedi. Ancak olumsuz yanıt alınca tartışma çıktı. Tartışma kavgaya dönüştü, Suriyeli kiracı evsahibini bıçakladı, kanlar içinde kalan Çalar hayatını kaybetti. Cinayetin duyulmasıyla mahalle karıştı. (CNN TÜRK)*

***İddiaya göre**, ekmek almaya giden 2 çocuk market önünde Suriyeli çocuklar tarafından dövüldü. Gerginliğe ilerleyen saatler de büyükler de karıştı. (HABER TÜRK)*

***İddiaya göre Suriyeli** hamallar düşük ücretle çalıştığı için Urfalılar işsiz kaldı. (STAR TV)*

*Hatay'ın İskenderun İlçesi'nde Suriyeli bir gencin küçük bir çocuğa **cinsel istismarda bulunduğu iddiası** vatandaşları sokağa döktü. (KANAL D)*

*Hatay'ın İskenderun ilçesinde 14 yaşında bir Suriyelinin 8 yaşındaki bir çocuğa **cinsel istismarda bulunduğu iddiası** gerginliğe neden olacak. Kalabalık bir grup Suriyelilere ait işyerlerine zarar verdi. (NTV)*

*Çocuğa **taciz iddiası** Hatay'ın İskenderun İlçesinde tansiyonu yükseltti. (STAR TV)*

Suriyeli bir gencin bir çocuğa cinsel tacizde bulunduğu iddiası mahalleyi karıştırdı. (TGRT HABER)

Örneklem çerçevesinde incelenen haberler genel olarak anlık “olay” örgüsü üzerinden kurgulandığı için, araştırmacı gazetecilik pratiklerinin sınırlı olarak yansıdığı görülmektedir. Kellner, medyanın ve özellikle gazeteciliğin işlevinin gerçekleri ortaya çıkartma yerine görsel şovlar sunarak, izleyicinin dikkatini çekme üzerine şekillendiğini belirtmektedir. Araştırmacı gazetecilik döneminin sonlandığını ve yerini daha çok görüntüye ve derinlikli perde arkası araştırmalarından ziyade sızma haberle bıraktığını belirten Kellner’e göre, medya gösteri kültürünü izleyiciye sunmaktadır.³⁸⁶ Medyanın odaklandığı başka bir unsur da, şiddet ve onun görünür etkileridir. Dolayısıyla izleyiciye de şiddet ve sonuçlarına odaklanması rolü düşmektedir. Olayların ardalanından kopuk biçimde sunulması, sözkonusu şiddet olaylarını bireysel, anlık tepki veya öfke sonucu gerçekleştirilen eylemler olarak yorumlanmasını sağlayabilmektedir. Örneğin SHOW TV’de yayınlanan, “Tehlikeli gerilim!” alt yazı metinli haber de benzer işleve sahiptir. Suriyelilerin ev ve işyerlerine yönelik fiziki saldırıların aktarıldığı haberde “Şanlıurfa’da ekmek almaya giden iki çocuğu iddiaya göre Suriyeli bir grup dövdü. Sonrasında ortalık karıştı” ve “Mahalleli ayaklandı” ifadeleri kullanılmıştır. Habere konusu olayın gerçekleşmesine neden olarak Suriyeli bir grup gösterilmiş ancak gruba ilişkin hiçbir açıklama yapılmamıştır. Suriyeli grubun Şanlıurfa’da neden bulunduğu ve neden iki çocuğu dövdüklerine dair herhangi bir enformasyon aktarılmamıştır. Olayın tanıklarının, “Benim burada ufak komşumun çocuğunu vurdular, Ben de değneği kaldırdım kendisini kovaladım. Gelip benim dükkanımı taşladılar” ifadeleri ile olayın mağdurları arasında gösterilen bir çocuğun, “Ben dükkanda oturuyordum, kardeşim içerideydi. Birden taş geldi” sözlerine yer

³⁸⁶ Douglas Kellner, **Medya Gösterisi**, Çev: Zeynep Paşalı, Açılım Kitap, İstanbul, 2010, s.200.

verilerek, Suriyelilere yönelik saldırılar, bireysel veya küçük bir grup arasında ortaya çıkan gerilime bağlanmış ve dolaylı olarak meşrulaştırılmıştır.

NTV’de yayımlanan “Şanlıurfa’da Suriyeli gerginliği” altyazı metinli haberde de “Suriyeli gerginliği” ifadesi öne çıkarılmış, habere konu olan olayların sorumluluğu dolaylı olarak Suriyeli sığınmacılara yüklenmiştir. Haberde arka plan ve bağlam bilgisi “*Şanlıurfa’da dün bir grup esnafla Suriyeliler arasında ücret meselesi yüzünden çıkan gerginlik bugün de devam etti. Esnaf ve Suriyeli hamallar arasında çıkan tartışma büyüdü*” ifadeleriyle aktarılmıştır. Yani, kentte Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılar “ücret meselesi” yüzünden başlayan gerginliğe bağlanmış ve “*Dün aynı bölgede esnaf ve Suriyeliler arasında çıkan tartışma kavgaya dönüşmüş, olay polisin müdahalesiyle sonlanmıştı*” şeklinde hatırlatma yapılmıştır. Haberde dikkat çeken başka bir unsur da, karşılıklı taraflar arasında kavga yaşandığı izlenimi verilmesidir. “*Gruplar arasında taşlı sopalı kavga çıktı. Esnaf ve Suriyeliler arasında kovalamaca yaşandı. Olay yerine giden polis tarafları ayırdı*” sözleriyle sunum yapılırken, video görüntülerinde ellerinde sopalarla Suriyeli sığınmacıları kovalayan bir grup görüntüsü sunulmuştur.

Arka plan ve bağlam bilgisinin eksik veya yanlış aktarılması nedeniyle Suriyeli sığınmacılara yönelik “olumsuz” algı yaratabilecek haber örneklerine SHOW TV’de yayımlanan “Suriyeliler kiraları uçurdu” altyazı metinli haber gösterilebilir. İstanbul’da kira artışını konu edinen ve kira artışının nedeni olarak da doğrudan Suriyelilerin gösterildiği ve dolaylı olarak suçlandığı haberde, “*İstanbul’da kiralık evler el yakıyor. Uzmanlar nedenini Suriyelilere bağlıyor*” ifadesi kullanılmıştır. Haberde olumsuzluk durumunun sorumlusu olarak gösterilen Suriyelilerin kim oldukları ya da en azından neden İstanbul’a geldikleri, neden kiralık evlere yöneldikleri belirtilmemiş aksine olumsuz sonuçlar üzerinden Suriyelilere yüklenim yapılmıştır. Arka plan ve bağlam bilgisinin yetersiz aktarılması ve eksilteli enformasyona gidilmesi nedeniyle, kira artışından dolayı

kentte yaşanan mağduriyet Suriyeli sığınmacıların İstanbul'a yerleşmeleri ve kiralık dairelere yönelmelerine bağlanmıştır.

Haberlerde dikkat çeken unsur arka plan ve bağlam bilgisi olarak sıklıkla aynı ifadelerle başvurulmasıdır. Örneğin STAR TV kanalında yayınlanan “Antep’i karıştıran cinayet” alt yazı metinli haberde arka plan bilgisi olarak, “*Suriyeli kiracı ev sahibini öldürdü, cinayet Antep’i karıştırdı. 62 yaşındaki Hıdır Çalar, evini Suriyeli sığınmacılara kiraya vermişti. Ancak kirayı zamanında alamıyordu. Suriyeli aileden evini boşaltmalarını istedi.*” ifadeleri aktarılmış ve kentte yaşanan olaylar Suriyeli bir kişinin işlediği cinayete bağlanmıştır. Öldürülen kişinin yaşı ve isminin belirtildiği haberde, katil zanlısı olarak gösterilen kişinin bilgileri yer almamış, “Suriyeli kiracı” ifadesiyle genelleme yapılmıştır. Cinayeti işlediği ileri sürülen kişi veya kişiler, “hem kirasını ödemeyen hem de evi boşaltmak istemeyen Suriyeli kiracılar” olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla cinayetin ardından çıkan olaylar da, Suriyelilere bağlanmıştır. Tanık ifadelerinden kentte bulunan Suriyelilere yönelik tepkiler dile getirilirken, tepkilerin asıl kaynağı ve nedenleri olarak politik ve sosyo-ekonomik nedenlere işaret edilmemiştir.

KANAL D’de yayınlanan “Suriyeli avına çıktılar” ve “Suriyeli avı sürüyor” alt yazı metinli haberleri de arka plan bilgisi ve bağlam açısından örnek niteliğindedir. Habere konu olan olayın arka plan ve bağlam bilgisi, “*Gaziantep’te Suriyeli kiracının ev sahibini öldürmesiyle başlayan olaylar*” cümlesiyle aktarılmıştır. “*Cinayetin öfkesi çığ gibi büyüdü, eli bıçaklı sopalı gruplar önlerine çıkan Suriyelileri öldüresiye dövdü.*” ifadesi de Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılara ilişkin nedensellik bağını ortaya koymuştur. Ancak cinayetin neden bir anda çığ gibi büyüyen bir öfkeye neden olduğu, insanların ellerine bıçaklar ve sopaları alarak gördükleri Suriyeli bireylere neden bu kadar büyük bir öfkeyle saldırdıkları aktarılmamıştır. “Cinayetin öfkesi çığ gibi büyüdü” ifadesiyle, Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılara üstü kapalı bir “meşruiyet” sağlanmıştır. Haberde ayrıca Suriyelilerin neden kentte buldukları, nasıl bir yaşam sürdürdükleri ve

kiralarını ödeyemez durumda oldukları gibi bilgilere yer verilmemiştir. Aynı kanalda ikinci gün yayınlanan “Suriyeli avı sürüyor” alt yazılı haberde de “*Suriyeli kiracının ev sahibini öldürmesiyle ateşlenen fitil dün gece de sönmedi*” cümlesiyle olayların arka plan bilgisi bir gün önceye dayandırılmış, bağlam olarak da “*Suriyeli kiracının ev sahibini öldürmesi*” kullanılmıştır.

STAR TV’de yayınlanan “Ağlayarak gittiler!” alt yazı metinli haberde, Suriyeli sığınmacıların kentten çıkarıldığı aktarılmış ve arka plan ve bağlam bilgisi olarak “*Biliyorsunuz Gaziantep günlerdir diken üstündeydi, Suriyeli sığınmacı gerginliği bitsin diye bugün tahliye işlemi başladı*” ifadeleri kullanılmıştır. İzleyicinin konuya dair bilgisinin olduğu varsayılan ifadede, sorunun kaynağı olarak Suriyeli sığınmacılara işaret edilmiş, gerginliğin bitmesi için Suriyeli sığınmacıların kentten çıkartılmaya başlandığı aktarılmıştır. Gerginliğe neden olarak gösterilen arka plan bilgisinde “Bir ev sahibinin Suriyeli kiracılar tarafından bıçaklanarak öldürülmesi.” ifadeleri yer almış, “*Suriyeli katil zanlısı öldürdü kaçtı, olan geride kalanlara oldu*” cümlesiyle de yaşananların sorumluluğunun doğrudan “Suriyeli katil zanlısı”na yüklenmiştir.

ATV’de yayınlanan “Bitmeyen provokasyon!” alt yazı metinli haber de arka plan bilgisi ve bağlam açısından irdelenmesi gereken haberlere örnektir. Gaziantep’te Suriyelilere yönelik saldırıların konu edildiği haberde, kentte yaşanan olaylar “provokasyon” olarak nitelendirilmiş ancak provokasyona dair bilgi verilmemiş, açıklama yapılmamıştır. “Gaziantep’te hafta başında kıvılcımı çakan Suriyeli provokasyonu sürüyor. Bir Suriyelinin işlediği cinayete patlak veren olaylar dün gece de sürdü” ifadeleri ile olayların arka planı aktarılmaya çalışılmıştır. Olayların nedeni olarak gösterilen provokasyonun kimler tarafından yapıldığı, amacın ne olduğu haberde açıklanmamıştır. Aynı kanalda yayınlanan “Polis Suriyelilere saldırılara karşı önlem aldı” başlıklı haberde de “provokasyon” nitelendirmesi yapılmış ve “Suriyeli bir kiracının ev sahibini öldürmesini bahane eden provokatörler” ifadeleri kullanılmıştır. Haberde açık ve yalın şekilde

bilgi/enformasyon aktarımı yerine “Oyun tutmadı” şeklinde yorum ifadeleriyle imalar sunulmuştur.

Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırıların arka planını ortaya koyma veya nedenleri üzerine kapsamlı bir araştırma yapma adına yapılan sınırlı sayıdaki “özel haber” de bulunmaktadır. Ancak sözkonusu haberlerde de, benzer söylem biçimleri arka plan ve bağlam bilgisi olarak aktarılmaktadır. “Araştırmacı gazetecilik” adına yapılan ve “Gaziantep’te gerginlik - Şehirde yaşanan gerginliğin sebebi ne?” alt yazısıyla verilen bir haberde, spikerin sunuş cümleleri şu şekilde aktarılmıştır:

“Gaziantep son günlerde hiç olmadığı gergin günler yaşıyor. Peki gerilimin artması son olaya mı bağlı? Suriyeli sığınmacılar, şimdiye kadar kentte ne gibi değişikliklere sebep oldu? Antep’teki son durum ne?”

Olayların perde arkasını araştırmaya yönelik olduğu belirtilen haber kısa sokak röportajları ve Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin’in demecinden oluşmaktadır. Sokak röportajlarında *“Suriyeliler geldi geledi ben de işsizim. Yani işimden çıktım. Ucuza çalışıyor Suriyeliler. O yüzden ben de işte işsiz kaldım, iş arıyorum. Ben 900 lira alıyordum, Suriyeli 600 liraya girdi”* cümlesi, Suriyelilere yönelik saldırıların gerekçesi olarak sunulan mesajdır. Diğer yandan Fatma Şahin’in *“Kayıt dışı çalışanlar kayıt içine girmiş olacak, kayıt içine girdiği zaman özellikle kendi işçimizi önce işe koyacak, bir boşluk varsa da, mesela yüzde 10 gibi, yüzde 15 gibi oraya bir kota uygulayarak da geriye kalanı Suriyeli mültecilerden alacak şekilde bir çalışma yapma düzenlemesi var.”* ifadeleri de haber mesajını destekler niteliktedir. Şahin’in ifadeleri sadece işsizlik nedeniyle olayların çıktığını onaylamakta ve Suriyelilere yönelik saldırılarını dolaylı yoldan haklılaştırmaktadır. Haberde bir Suriyeli sığınmacıdan alınan görüş *“Gitmem ben, çadır hapis gibi”* sözleri ile yer almakta ancak konuya ilişkin farklı bilgi sunulmaktadır. Olaylara konu olan aktörler, bağlam bilgisi, arka plan politik ekonomik unsurlar görmezden gelinmiş, soruna farklı bakış geliştirebilecek herhangi bir görüş veya röportaja yer verilmemiştir.

Haber metinlerinde dikkat çeken başka bir unsur da, sadece iddia düzeyinde verilerin aktarılması değil, aynı zamanda iddiaların farklı formülasyonlarla net bir bilgi olarak sunulabilmesidir. Yani iddia düzeyindeki bilgiler “gerçeklik” kurgusu biçiminde direk izleyiciye aktarılabilir.

“Daha ucuza çalıştıkları için, eve ekmek götüremez hale geldiklerini söyleyen Urfalı hamallar, sopalarla Suriyeli hamalları kovaladı ve gerginliği polis önledi.”(HABER TÜRK)

“Kent kent bu tip infialler görüyoruz fakat olan biten bambaşka. Antep’te 62 yaşında bir evsahibi kiracısı olan Suriyeliyi evinden çıkarmak istedi, kirayı ödemiştir diye. Suriyeli kirayı isteyen evsahibini öldürünce ortalık karıştı.” (CNN TÜRK)

“Gaziantep’te ne oluyor? Herşey şununla başladı, 62 yaşında evsahibi, Suriyeli kiracısına kirayı öde dedi, kiracısı onu öldürdü. Sonra işler büyüdü...” (CNN TÜRK)

“Şanlıurfa’da dün bir grup esnafla Suriyeliler arasında ücret meselesi yüzünden çıkan gerginlik bugün de devam etti. Esnaf ve Suriyeli hamallar arasında çıkan tartışma büyüdü.”(NTV)

“İstanbul’da kiralık evler el yakıyor. Uzmanlar nedenini Suriyelilere bağlıyor. Neden dersiniz işte yanıtı.”(SHOW TV)

4.6.4. Haberlerin Sonuç Mesajı: Güvenlik Güçleri Çalışıyor

Haber sonuçları, Eleştirel Söylem Analiz kapsamında önemli metinleri oluşturmaktadır. Sonuç cümleleri, habere konu olan olaya ilişkin son değerlendirme ve izleyiciye verilecek mesajı içermektedir. Yani sonuçlar izleyiciye habere konu olan olay veya duruma ilişkin ne düşünülmesi veya hissedilmesi, nasıl bir tavır veya davranış sergilenmesi gerektiğine dair doğrudan ya da dolaylı olarak ipuçları vermektedir. Haberin sonucu sadece haber metninin son cümlesinde değil, bazen de giriş cümlesinde veya haber başlığında dahi yer almaktadır. Önem derecesine göre veya hiyerarşik kurgu gereği sonuçlar haber kurgusu içerisine yerleştirilmektedir.

Örnekleme kapsamında incelenen haberlerin konuları, hükümet temsilcilerinin açıklamaları ve Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılar ağırlıklı olduğu için temelde

iki yönlü sonuç mesajları aktarılmaktadır. Ancak iki grupta da sonuç cümlelerinde ağırlıklı mesaj, “güvenlik önlemleri” ve “alınan tedbirler” üzerinde yoğunlaşmaktadır. Örneğin ATV’de yayımlanan “*Suriyeli dilenciler toplanıyor - Beşir Atalay: Hepsi toplanıp kamplara gönderilecek*” alt yazılı haberde, “Suriyeli dilenciler” konusuna ilişkin Beşir Atalay’ın “*Şehir içlerinde o tür görüntüleri de biz de doğrusu arzu etmiyoruz, Suriyeli kardeşlerimiz için*” sözlerine yer verilerek, alınan önlemler ve tedbirlere dikkat çekilmiştir. Aynı içerikteki haber CNN TÜRK kanalında da, “*Atalay: Kamplar Dışındaki Sayı: 1 milyon 104 bin, yüzde 60’ı kayıt altında*” alt yazı metniyle kurgulanmış ve “*Suriyelilere yeni kamp yolda, Mardin Antep’te arazi tespiti var*” sonuç mesajı ile “alınan tedbirlere” işaret edilmiştir. NTV’de yayımlanan aynı içerikte haberde ise, “*Başbakan Yardımcısı Beşir Suriyeli göçmenler ve Türkmenlere yapılan yardımlar hakkında bilgi verdi*” ifadesi kullanılmış, “*Atalay büyük kentlerde dilencilik yapan Suriyeli göçmenlerin kamplara gönderilmesi için Valiliklere genelge gönderildiğini açıkladı*” sonuç mesajı ile hükümetin aldığı tedbirlerle haber sonlandırılmıştır.

Hükümet temsilcileri tarafından yapılan açıklamalarda dikkat çeken başka bir nokta da, özellikle sayısal verilerin aktarılması ve yardımların “Suriyeliler için yapılan harcamalar” olarak sunulmasıdır. TGRT HABER kanalında “Türkiye’den İnsani Yardım” başlıklı haber örnek olarak gösterilebilir. Spikerin “*Türkiye çevresindeki olaylara duyarsız kalmıyor, insani yardımlara hız kesmeden devam ediyor*” yorum/değerlendirme ile başlayan haberde, Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay’ın “*2013 yılı itibariyle ABD ve İngiltere’den sonra en çok yardımı yapan 3. Ülke konumuna yükseldik*” şeklindeki açıklamasına yer verilmiştir. HABER TÜRK kanalında yayımlanan “Suriyeli Sığınmacılar” alt yazılı haberde de, Beşir Atalay’ın “*Bizim fiili harcamamız 2 milyar 134 milyon 599 bin TL’dir. Yardım hesaplarına göre buna baktığımızda 3.5 milyar dolar bir harcamamız vardır*” ifadeleri aktarılmıştır.

Hükümet yetkililerinin açıklamalarına ilişkin haberlerin dışında, Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırıların konu edildiği haberlerde de, “Güvenlik önlemleri”, “alınan tedbirler”, “gerçekleştirilen operasyonlar/gözaltılar” sonuç mesajları olarak sunulmaktadır. Haberlerde öykü anlatımı şeklinde olayların başlangıç ve sonucu kronolojik sıraya bağlı olarak aktarılmakta, emniyet güçlerinin çalışmaları ile haber sonlandırılmaktadır. Örneğin, KANAL D’de yayımlanan haberin sunuş ifadeleri şöyledir: *“Gaziantep’te Suriyeli kiracı evini boşaltmasını isteği evsahibini öldürdü. Sonra da kaçtı. Galeyana gelen mahalleli ailesinin kaldığı eve girmek istedi polis biber gazı ile müdahale etti, aileyi linçten özel harekat timleri kurtardı.”* Haberlerin son cümlelerinde emniyet güçlerinin güvenlik önlemlerini aldığı, olayları yatıştırdığı veya olayların yeniden yaşanmaması için gerekli tedbirlerin alındığı aktarılmaktadır. Alınan tedbirler ise “polislerin sabaha kadar mahallede nöbet tuttuğu” veya “Suriyeliler kentten çıkarıldığı” gibi ifadelerle sunulmaktadır. Böylece izleyiciye “gündelik yaşamın devam edebileceği”, “güven” ve “huzur” mesajı verilmektedir.

Haberlerin sonuçlarında güvenlik önlemlerinin yanı sıra dikkat çeken başka bir unsur da Suriyeli sığınmacıların saldırılara uğradığına ilişkin haberlerde sayısal verilerin iletilmesidir. STAR TV’de yayınlanan *“Suriyeli gerilimi İstanbul’a da sıçradı”* alyazılı haber örneğinde olduğu gibi, haber muhabirin *“Suriyelilere ait 11 işyeri ve 6 ev zarar gördü, iki otomobil ve bir motosiklet kullanılamaz hale geldi, 2 kişi de gözaltına alındı”* şeklindeki maddi kayıp bilgileri ile sonlandırılmaktadır. Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırı haberlerinde yaralananların sayısı, gözaltına alınan veya tutuklananların sayısı, tahrip edilen ev ve işyerlerinin sayısı, yakılan araçların miktarı gibi niceliksel verilerden yola çıkılarak aktarılan sonuçlara yer verilmektedir. Böylece olayların sosyo-psikolojik sonuçları gösterilmemektedir. Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları duygular, korkular, kaygılar veya travmaları sayısal ingirgemecilikle görmezden gelinebilmektedir.

4.6.5. Haberin Resmi Kaynakları ve Yorumcuları

Gazeteciliğin temel ilkelerinden biri olarak görülen haberin nesnelliği veya objektifliğinin unsurları arasında, haber kaynaklarının çeşitliliği ve habere konu olan taraflara eşit mesafede durulması gösterilmektedir. Özellikle haberler “iddia” düzeyindeki enformasyona dayanıyor ise, araştırmacı gazetecilik çerçevesinde iddianın gerçeklik düzeyinin araştırılması ve olayların tüm taraflarının değerlendirmelerine eş oranda yer verilmesi gerekmektedir. Haber kaynakları ile habere konu olan olaylara ilişkin tarafların yorumları, söylem ve ideoloji ilişkisinin somut örneğini oluşturmaktadır. Eleştirel Söylem Teorisi’ne göre, haber kaynakları ve tarafların yorumları egemen ideolojiyle medyanın kurduğu ilişkiyi göstermekte ve medya aracılığıyla egemen söylemin nasıl üretildiğini ortaya koymaktadır. Haber kaynağının gösterilmediği veya tarafların yorumlarının alınmadığı haberler de bulunmaktadır. Ancak haberlerde “alınan bilgi”, “edinilen bilgi” gibi ifadelerle haber kaynağı açıklanmadan sunulabilmektedir.

Tez çalışması kapsamında incelenen haberlerde haberin konusu veya içeriğine göre değişse bile haber kaynaklarının sıklıkla haber ajansları (Anadolu Ajansı, Doğan Haber Ajansı ve Cihan Haber Ajansı), hükümet ve yerel yönetim temsilcileri ile emniyet birimlerinden oluştuğu görülmektedir. Basın açıklaması veya toplantısında haber kaynağının yöneticiler olması doğal bir durumken, eylem/olay/saldırı haberlerinde de yine aynı kaynaklara başvurulması veya yorumlarının alınması dikkat çekmektedir.

Haberlerde yorumları alındığı bir başka kesim de Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılarda bulunanlar veya olaylara katılanlardır. Yorumlar ve değerlendirmelerde öne çıkan unsur, Suriyelilere yönelik nefret söyleminin kullanılmasıdır. Yorumlar olaylara katılanların düşüncelerinin, yaklaşımlarının ne olduğunu ortaya koymak için önemli bir kaynak olarak görülse de, nefret söyleminin

yinelenmesi ve televizyon aracılığıyla dolaşıma sunulması önemli bir soruna işaret etmektedir. Nefret söylemi açısından dikkat çeken yorumlar özellikle “olumsuz yükleme”, “abartma”, “tehdit veya tehlike unsuru olarak gösterme”, “yabancı düşmanlığı” şeklinde pratiklerle inşa edilmektedir. Yorumlarda dikkat çeken özellik, “iddialara” konu olan Suriyeli sığınmacılar yerine tepkinin tüm Suriyelilere yönelik genelleştirilmesi, Suriyeli sığınmacıların tehdit veya tehlike unsuru olarak gösterilmesidir. Suriyeliler “namusu kirleten”, “nankör”, “güvenilmez”, “ucuza çalışarak, haksız rekabete neden olan”, “ev kiralarını yükselterek, Türkiye vatandaşlarını mağdur eden” kişiler olarak ima edilmektedir. Haberlerde, Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılarda bulunanların attığı sloganlara da yer verilebilmektedir. “Suriyeli istemiyoruz”, “Allah Allah”, “Tekbir Allahu Ekber”, “Bırakın biz de onu öldüreceğiz” gibi sloganlar ve konuşmalar izleyiciye tekrar tekrar sunulmaktadır.

Haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik tepkilerin yer aldığı, doğrudan veya ima yoluyla yapılan nefret söylemi örneklerinden bazıları şunlardır:

“Suriyeliler çocuğun kafasını Suriye’de kesiyorlar ya Allahuekber, cellat yapıyorlar, onun gibi çocuğun kafasına basıyorlar. Ben de oradan değneği kaldırdım geldim kovaladım kaçtılar, gittiler.” (CNN TÜRK)

“Ellerinde taşlarla silahlarla evlere girip insanları tehdit ediyorlar, artık evimizde hiçbir huzurumuz yok, mutlu yarınlarımız yok, doğacak güneşimiz yok, hiçbir zaman kapımızı açık bırakıp, insanlara güvenemiyoruz.” (CNN TÜRK)

“Namusumuzu size teslim ettik Allahtan korkun lan.” (CNN TÜRK)

“Suriyeliler geldi geleli ben de işsizim. Yani işimden çıktım. Ucuza çalışıyor Suriyeliler. O yüzden ben de işte işsiz kaldım, iş arıyorum. Ben 900 lira alıyordum, Suriyeli 600 liraya girdi.” (CNN TÜRK)

“Elimizdeki ekmeği verdik, namusumuzu size teslim ettik Allahtan korkun. Lan kapımızı size açtık, hepimiz açtık, Türkiye’nin hepsi açtı.” (TGRT HABER)

“Suriyeliler dün gece 3-4 tane arkadaşımızı komalık yaptı. Arkadaşlar da birleşti, arkadaşlarının intikamını almak için Suriyelileri kovmak için.” (KANAL D)

“Suriyeli burada istemiyoruz, çıkarınsınlar.” (KANAL D)

“Suriye’den gelenler elinde böyle satır milletin içinde geziyor. Suriyelileri burada istemiyoruz, bu kadar basit.” (KANAL D)

“Her bir arkadaşımız gece korkudan yatamıyoruz, buna bir son ermemiz gerekiyor, yoksa hep böyle olacak.” (KANAL D)

“Elimizde ekmeği verdik, namusumuzu size teslim ettik, Allahtan korkun” (KANAL D)

“Suriyelilerin kendileri bizzat hiç kimseyi tanımadan ellerinde taşlarla, silahlarla evlere girip insanları tehdit ediyorlar.” (SHOW TV)

“Elimizde ekmeği verdik, namusumuzu size teslim ettik, evimizi size açtık, Türkiye’nin hepsi açtı, böyle mi olacaktı.” (SHOW TV)

“7 aydır ev bulamıyorum, çünkü her yeri Suriyeliler alıyor. Geçen şurada bir yer vardı, oraya da adam demiş ki; 2.5 milyara veririm. Senin evin 1 milyar para etsin etmesin.” (SHOW TV)

“İskenderun’da Suriyeli istemiyoruz.” (STAR TV)

“Engelli çocuğum var, inanır mısın bu parka gelemiyorum. Bunları işin açıkçası istemiyoruz, Suriyeliler yaptı ondan sonra gittiler. Bu milletin bu vatandaşın hali ne olacak.” (ATV)

Haberin yorumcuları arasında hükümet ve yerel yönetim temsilcileri de bulunmaktadır. Yorumlarda öne çıkan vurgular; Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırıların meydana geldiği olaylara ilişkin, “Provokasyon”, “sıkıntı”, “tansiyon”, “istenmeyen tahrikler” gibi ifadelerin kullanılmasıdır.

*BEŞİR ATALAY: Bazen şehirlerimizde bir iki şehrimizde **istenmeyen tahrikler** oldu, istemediğimiz görüntüler gelişti.* (CNN TÜRK)

*FATMA ŞAHİN: Burada yaşanan **sıkıntılarda** yani **birlikte yaşamadan kaynaklı sıkıntılarda** bizim önceliğimiz kendi vatandaşımız. Ben bunu her yerde söylüyorum.* (CNN TÜRK)

*BEŞİR ATALAY Basına kamuoyuna yansıyan olaylar şu anda **menci olaylardır.*** (CNN TÜRK)

BEŞİR ATALAY: Basına kamuoyuna yansıyan olaylar şu anda menci olaylardır. Suriyeli sığınmacı kardeşlerimiz de hem sabırlı hem doğrusu çok uyumludur.(TGRT HABER)

*BEŞİR ATALAY: Bu ortamda göç alan bazı bölgelerde yaşanan **bazı adli olaylar ayrımcı bir bakış açısıyla** bazen büyütülebilmekte ve zaman zaman şiddet olayları da yaşanmaktadır.(TRT 1)*

BEŞİR ATALAY: Bu ortamda göç alan bazı adli olaylar, ayrımcı bir bakış açısıyla bazen büyütülebilmekte ve zaman zaman şiddet olayları da yaşanmaktadır. Milletimiz doğrusu iyi bir ev sahipliği yapmıştır. (HABER TÜRK)

*ERDAL ATA: Farklı amaçlarla kadirşinas Gaziantep'li vatandaşlarımızın münferit olayları bahane ederek halk içerisinde **infial uyandırarak, il asayişini tehdit ederek**, farklı yönlere sürüklemek isteyen kişilerin ve grupların eylemlerine destek olmamalarını rica ediyorum. Toplumda özellikle kadın, çocuk ve gençlerimizi, bu yola dökmek isteyen, **olaylara çekmek isteyen kişi ve gruplara karşı tüm vatandaşlarımızın daha duyarlı ve daha dikkatli olmalarını bekliyoruz.**(TRT 1)*

Yorumlarda dikkat çeken başka bir özellik de, Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılara ilişkin sağduyu çağrısı yapılırken, “öncelik bizim vatandaşımız”, “kente rahatsızlık verenlere yönelik çalışmalarımız sürece” gibi ifadelerin kullanılmasıdır. “Tansiyonun düşürülmesi”, “gerilimin sonlandırılması” amacıyla kullanılan söylemin içeriğine bakıldığında amaç “meşru” olarak görülse de, ötekileştirme pratiği dikkat çekmektedir. “Biz” ve “onlar” ayrımının yapıldığı söylemlerde, “bizi korumak” ve “bizim menfaatlerimizi sağlamak” amacıyla alınacak tedbirlere vurgu yapılmaktadır. Aşağıdaki haberler, “biz” ve “öteki”nin oluşturulduğu söylemsel pratiklere örnek gösterilebilir:

*BEŞİR ATALAY: Şehir içlerinde biz de dilencilik gibi görüntülerin olmasını biz de doğrusu kabul etmiyoruz, **Suriyeli kardeşlerimiz için.**(HABER TÜRK)*

*BEŞİR ATALAY: Şehir içlerinde biz de dilencilik gibi görüntülerin olmasını **biz de** doğrusu kabul etmiyoruz, Suriyeli kardeşlerimiz için.(HABER TÜRK)*

*FATMA ŞAHİN: Burada yaşanan sıkıntılarda yani birlikte yaşamadan kaynaklı sıkıntılarda **bizim önceliğimiz kendi vatandaşımız**. Ben bunu her yerde söylüyorum. (CNN TÜRK)*

*FATMA ŞAHİN: İşsizlik sorununa ilgili el atıyoruz, işyerlerine yüzde 10-15 Suriyeli kotası koyacağız, daha fazla Suriyeli işçi alımına izin vermeyeceğiz. **Önce Gaziantep halkı** işe alınacak. Bu soruna böyle çözüm bulmaya çalışıyoruz. (CNN TÜRK)*

*FATMA ŞAHİN: **Bizim kendi işçimizi** asla mağdur etmeden onlara öncelik verecek şekilde geriye kalan ihtiyacı **Suriyeli mültecilerden** nasıl karşılayabiliriz, nasıl kayıt içine alabiliriz şeklinde bir çalışma tamamlandı. (STAR TV)*

*FATMA ŞAHİN: Kayıt dışı çalışanlar kayıt içine girmiş olacak, kayıt içine girdiği zaman özellikle **kendi işçimizi önce** işe koyacak, bir boşluk varsa da, mesela yüzde 10 gibi, yüzde 15 gibi oraya bir kota uygulayarak da **geriye kalanı Suriyeli mültecilerden** alacak şekilde bir çalışma yapma düzenlemesi var. (CNN TÜRK)*

FATMA ŞAHİN: Buradaki bütün mültecilerin, burada yaşayan bize sığınan bütün herkese önyargıyla yaşamak, kutuplaştırmak, onları sıkıntıya sokmak bize yakışmaz. (NTV)

*FATMA ŞAHİN: Başka türlü de dengeyi bu tarafa kaydırduğumuz zaman benim **kendi hemşerilerim** mutsuz ve huzursuz oluyor. (CNN TÜRK)*

*ERDAL ATA: Suç işleyen kim olursa olsun ister Suriyeli ister bizim vatandaşımız haklarında gerekli yasal işlemler yapılmaktadır, bundan **hiçbir vatandaşımızın** şüphesi olmaması gerekir. **Bizim vatandaşlarımızı** rahatsızlık veren yerlerde yaşamaya çalışan Suriyeli sığınmacıların İslahiye, Nizip, Viranşehir ve Nusaybin'de kurulmuş bulunan boş çadırkentlerde barınmaları için sevk edilmelerine başlanmıştır. (TRT 1)*

*ERDAL ATA: **Bizim vatandaşlarımızı** rahatsızlık veren yerlerde yaşamaya çalışan Suriyeli sığınmacıların İslahiye, Nizip, Viranşehir ve Nusaybin'de kurulmuş bulunan boş çadırkentlerde barınmaları için sevk edilmelerine başlanmıştır. (TRT 1)*

Hükümet ve yerel yönetim temsilcileri dışında Cumhurbaşkanlığı seçiminde aday olan Ekmeleddin İhsanoğlu'nun da Suriyeli sığınmacılara ilişkin açıklamaları

haberlere yansımıştır. CNN TÜRK ve NTV kanallarında yer verilen açıklamaların kapsamı farklılık göstermektedir. CNN TÜRK’de yayınlanan haberde İhsanoğlu’nun açıklamaları alt yazı metnine de “*İhsanoğlu Hatay’da Suriyeliler için ‘Anlayışlı Olalım’ mesajı verdi*” şeklinde yansımıştır. Haberde İhsanoğlu’nun “*Bu insanlar hayatlarını idame ettirmek için ne yapsınlar, bir de kendimizi onların yerine koyalım. Ben onlara çok acıyorum ve onlar kanunsuzluk yapıyorlar bazen, bu tabii kabul edilebilir bir şey değil ama mazlumlar. Kabahat bunları buraya getirende, bunları sokakta bırakanda. Dilencilik yapmasınlar da ne yapsınlar, nasıl hayatlarını idame ettirsinler, nasıl yaşayacaklar*” ifadeleri kullanılmıştır.

NTV’de ise İhsanoğlu’nun açıklamalarının yer aldığı haber metninde kullanılan alt yazıda “*İhsanoğlu: **Sınırlarımız teröristlerin kullanımına sunuldu***” sözleri yer almıştır. Haberde İhsanoğlu’nun “*Bugün artık Halep’e Şam’a gidemiyoruz, yollarda yazıyor, Halep diyor, Şam diyor ama gidemiyoruz. Neden sınır mı yok, sınırları kaldırdık ama yerine kevgir gibi bir şey yaptık. Sınırlardan insanlar, ticaret, hizmet gitmiyor, teröristler gidip geliyor, sınırlar teröristlerin kullanımına sunulmuş*” ifadelerine yer verilmiştir.

CNN TÜRK kanalında sunulan haberde İhsanoğlu’un konuşmalarında, Suriyeli sığınmacılara yönelik tepkiler eleştirilmekte ve asıl tepkinin AK Parti Hükümeti’ne yöneltilmesi gerektiği mesajı verilmektedir. NTV’de yer alan konuşmada ise, Türkiye Suriye sınırında yaşananlara dikkat çekilerek “terörist” vurgusu öne çıkarılmaktadır.

Haberlerde, sivil toplum örgütü temsilcilerinin sınırlı olarak haber kaynağı ve yorumcusu olarak yer aldığı görülmektedir. Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu Türkiye Temsilcisi Halid Hoca ile Mülteci-Der İdari Koordinatörü Pırıl Erçoban’ın açıklamaları izleyiciye aktarılmıştır. Hoca’nın açıklamalarının hükümet temsilcilerinin açıklamalarıyla eş yönde olması ve “münferit olaylar”, “provokasyon” yorumlarının kullanılması dikkat çekmektedir.

Pırıl Erçoban'ın aktarımları ise Suriyeli sığınmacılara ilişkin ekonomik ve sosyal politikaların yetersizliği üzerinden şekillenmektedir.

HALİD HOCA: Türkiye'nin Suriye halkına takındığı kardeşçe tutumundan hoşlanmayan bazı mihraklar gerek provokasyonlarla, gerekse münferit olayları toplumsal hareket gibi gösterip toplumsal algıyı bozmak istemektedirler. (HABER TÜRK)

HALİD HOCA: Bazı istenmeyen olaylar yaşanıyor, fakat küçük çapta yaşanıyor, bu küçük olayları genelleştirip tüm Türkiye halkının veya Suriye halkının davranışymış gibi göstermek yanlış olur. (TRT 1)

HALİD HOCA: Bazı istenmeyen olaylar yaşanıyor fakat çok küçük çapta kalıyor. Bu tür olayları genelleştirip bütün Türkiye halkının davranışymış gibi veya Suriye halkının davranışymış gibi göstermek büyük bir yanlış olur.(TRT HABER)

PIRİL ERÇOBAN: 1 milyondan fazla insan dışarıda, kamplara gitmeme nedenleri hem doluluğu, yetersizliği, etnik dini kimliklerinden dolayı güvenlik endişesi duymaları, yani eğer tüm bu endişeler giderilirse ve kamplar bir barınma çözümü olarak sunulursa ne ala. Ama insanları istemleri dışında kamplar oluşturup onları göndermek çözüm değil, gerekli sosyal ve ekonomik politikaları üretmesi gerekiyor ve acilen uygulamaya koyması gerekiyor. (CNN TÜRK)

Yukarıdaki haberlerin dışında çeşitli sivil toplum örgütleri ve demokratik kitle kuruluşları temsilcilerinin ortak yaptığı basın açıklaması 3 kanalda haberleştirilmiştir. Haberlerden ilki, KANAL D'de yayınlanan "Tehlikeli Gerginlik" altyazılı haberde izleyiciye aktarılmıştır. Haberde, "Sivil toplum örgütleri bir araya geldi. Suriyelilere yapılan saldırıları protesto etti" ifadesi ile izleyiciye asıl iletilen habere ek yapılmış, "Hepimiz Suriyeliyiz", "Savaşa hayır barış hemen şimdi" sloganlarının sesi kullanılmıştır. Açıklamayı yapan kişinin, "Gelenler sokaklara salındı, temel insani ihtiyaçları karşılamamışlar." cümlesi izleyiciye aktarılmıştır.

Haberde yorumları/değerlendirmeleri aktarılan son aktörler ise Suriyeli sığınmacılardır. Son denilmesinin nedeni sınırlı oranda Suriyeli sığınmacının

görüşlerine yer verilmesi ve genelde haberlerin son bölümlerinde yer almasından dolayıdır. Örneklem çerçevesinde incelenen haberlerde Suriyeli sığınmacıların yorumu ve değerlendirmeleri aşağıdaki cümlelerle sınırlıdır. “Cinayet işledi”, “içme suyuna zehir attı”, “Ekmek almaya giden çocuğu dövdü” gibi çeşitli iddialarla haberlerin gündemini oluşturan Suriyeli sığınmacıların görüşlerinin, değerlendirmeleri yansıtılmamaktadır. Saldırlara maruz kalan Suriyelilerin de maddi kayıpların dışında yaşadıkları sorunların aktarılmaması haberde denge unsurunun sağlanmaması dışında önemli bir sorun alanına işaret etmektedir. Çünkü konunun yabancı düşmanlığı, ayrımcılık, ötekileştirme gibi nefret söylemi ve nefret suçu pratikleri boyutu gösterilmemekte, saldırılar bireysel, anlık, tepkisel şiddet olayları olarak resmedilmektedir. Ya da, “Suriyeli gerginliği” başlığında aktarıldığı gibi, Suriyelilerin gerginliğe neden olduğu dolayısıyla yaşanan olayların sorumluların da Suriyeliler olduğu algısı yaratılmaktadır.

Örneklem çerçevesinde incelenen haberlerde Suriyeli sığınmacıların görüşleri aşağıdakilerle sınırlıdır:

“Ne bomba var, ne tayyare var, ne tak tak var, bir şey yok.” (SHOW TV)

“Ben zenginim ama az, aylarca ev aradım. Çok zor buldum, şimdi 1500 lira kira veriyorum” (SHOW TV)

“Boya yaptık, şimdi memnunuz.” (SHOW TV)

“Birden taşlarla sopalarla gelip, buraları yaktılar yıktılar.” (SHOW TV)

“Rafları boşaltmışlar, her yeri kırmışlar. Biz ekmek paramızın derdindeyiz, biz kimseye bir şey yapmadık.” (SHOW TV)

“Kapattık gitti, millet geldi, bu dükkânı kırdılar, biz de uzaktan baktık, seyirci olduk, gelmişler bilgisayarı kaldırmışlar, televizyonu kaldırmışlar, götürmüşler.” (STAR TV)

“Kaçak maçak gelmedik, biz oturma iznimizi aldık geldik, buraya yerleştik. Biz ekmek paramızın derdindeyiz.” (STAR TV)

“Gitmem ben, çadır hapis gibi.” (CNN TÜRK)

“Ekmek parası derdindeyiz, yapacak bir şey yok, yeniden dükkânı yapıp çalışacağız. 5 aile bu dükkândan geçiniyor, biz bir şey yapmadık, neyden

dolayı kavga çıkıyor bilmiyorum. Geldiler dükkâna saldırdılar biz de kaçtık.” (NTV)

“Olay nedir bilmedik, en az 200 tane kişi toplanmış, nerede Suriye dükkânı var kırıyorlar.” (KANAL D)

Haber yorumcularını sadece aktörler değil, haber spikerleri veya muhabirler de oluşturmaktadır. Habere konu olan olaylara ilişkin değerlendirmeler, nitelendirmeler ile haber spikerleri de yorumlarını aktarmaktadır. “Gerilim”, “fısıltı gazetesi”, “provokasyon”, “kışkırtma” gibi tanımlamaların kendisi bir yorumu içermektedir. Örneğin TRT Haber kanalında yayınlanan “Gaziantep’te Provokasyon” alt yazılı haberde, haber spikeri, “*Gaziantep’lileri Suriyeli misafirlere karşı kışkırtmaya çalışan bir grup Suriyeliler içme suyu şebekesine zehir attı söylentisini yaydı. Gaziantep Belediye Başkanı Fatma Şahin, iddianın tamamen yalan olduğunu açıkladı.*” Cümleleri ile yorum ve değerlendirmesini dolaylı olarak aktarmıştır. Haberde Fatma Şahin’den alıntı yapılarak, iletilmek istenen “provokasyon” mesajı izleyiciye ulaştırılmıştır. Benzer şekilde ATV kanalında yayınlanan “Fısıltı provokasyonu! / Suriyeliler şehrin içme suyuna zehir kattı’ yalanı” alt yazılı haberde de haber spikeri giriş cümlelerinden başlayarak, habere dair yorum ve değerlendirmelerini doğrudan aktarmıştır. Haber spikerinin şu sunumu dikkat çekicidir:

“Dün akşam saatlerinde fısıltı gazetesi tiraj patlaması yaşandı kentte. Suriyelilerin kentin içme suyuna zehir attığı iddiası kenti büsbütün karıştırdı. Büyükşehir Belediyesi iddianın asılsız olduğunu ve bunun apaçık bir provokasyon olduğunu söyledi ama halk paniğe kapıldı ve soluğu hastanelerde aldı.”

4.6.6. Yinelenen İfadeler ve İletilen Mesajlar

Haberin anlamının üretildiği ve temasının olduğu makro yapının dışında mikro yapı da, söylemin ideolojik yapısını ortaya koymaktadır. Eleştirel Söylem Analizi’ne göre haberlerde kullanılan sözcükler, sözdizimleri, sentaks ve retorik mikro yapıyı oluşturmakta ve haberin ideolojik formülasyonunu göstermektedir.

Haberin sözcükler düzeyindeki yapısı anlamın verilmesinde işlevsel bir rol taşımaktadır. Sözcüklerin veya cümlelerin dizilişi oluşan anlamı etkilemektedir. Dijk soyut, kapsamlı yapılar, sözcük ve cümlelerin daha somut yerel düzeyde ifade edilmeye gereksinim duyduğunu açıklayarak bu düzeyi daha somut olarak değerlendirmektedir. Cümlelerin sözdizimi ve anlam arasında sistematik bir ilişki bulunmaktadır.³⁸⁷ Söz dizimi üzerindeki mutlak kontrol imkânını kullanarak bazı şeylerin vurgulanıp bazı şeylerin önemsizleştirilebildiğine dikkat çeken Dijk, bunun genel bir stratejini izlenmesi yoluyla işleyen bir durum olduğunu belirtmektedir. Göçmenlere ilişkin önyargılardan dolayı göçmenlerin özellikle olumsuz yönlerinin ön plana çıkarıldığını, göçmenler karşısında “bizim” ise olumlu özelliklerimizin vurgulandığını belirten Dijk, şunları aktarmaktadır:

“Bu durum, bizim sahip olduğumuz olumlulukları ve onların sahip olduğu olumsuzları vurgulamakla kalmaz; yatıştırma gerekliliğini ve bizim de olumsuz özelliklere ve onların da olumlu özelliklere sahip olduklarını inkâr eylemini görünmezleştirir.”³⁸⁸

Suriyeli sığınmacılara ilişkin yayımlanan haberlerin kelime seçimi ve kullanım biçimleri incelendiğinde özellikle 2014 yılının Ağustos ayında yaşanan olayların da etkisiyle “gerilim, gerginlik, provokasyon, öfke, kalabalık, saldırı, linç, tehlike, istenmeyen olaylar” gibi ifadelerin yoğunlukta kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu ifadeler, Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılara nasıl yaklaşıldığını göstermekte, izleyiciye de bu kapsamda enformasyon sunmaktadır. Özellikle Gaziantep, Kilis, İstanbul gibi kentlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret suçu

³⁸⁷ Gözde Dedeoğlu, “Medya ve İletişim Çalışmalarında Teun A. Van Dijk’ın Yaklaşımı Bağlamında Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Söylem Olarak Haberin Çözümlemesi”, (Çevrimiçi), https://www.academia.edu/7849626/MEDYA_VE_%C4%B0LET%C4%B0%C5%9E%C4%B0M_%C3%87ALI%C5%9EMALARINDA_TEUN_A._VAN_DIJK_IN, Erişim Tarihi: 8 Kasım 2014.

³⁸⁸ Teun A. van Dijk, s.20-22.

pratiklerini oluşturan saldırılar çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Örneğin, “*Olaylar Burada Başladı*”, “*Şahin: Olaylar Negatif Algı Yüzünden Büyüdü*”, “*Suriyeli kiracı evsahibini öldürdü, olaylar çıktı*” gibi alt yazı metinlerinde olduğu gibi saldırılar “olay” şeklinde tanımlanmıştır. Yaşananlara ilişkin başka bir tanımlama örneği de “*gerilim/gerginlik*”tir. Suriyeli sığınmacıların yaralandığı, ev ve işlerinin tahrip edildiği, araçların kullanamaz hale getirildiği saldırılara ilişkin “*Gaziantep’te gerginlik*”, “*İskenderun’da gergin anlar*”, “*Şanlıurfa’da Suriyeli Gerilimi*” gibi başlıklar kullanılmıştır. Suriyelilere yönelik saldırı haberlerinin “olay” veya “gerginlik” olarak nitelendirildiği haber metinlerinde, “*Suriyeli kiracı evsahibini öldürdü, mahallede olaylar çıktı*” veya “*Ekmek almaya giden iki çocuğun Suriyeliler tarafından dövülmesi mahalleyi karıştırdı*”, “*Suriyelinin istismarda bulunduğu iddiası gerginlik yarattı*” örneklerinde olduğu gibi, öncüllük veya nedensellik bağının Suriyelilere atfedilmesi de mümkün kılınmaktadır. Yani Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanan “olumsuzluk” durumu, olay, gerilim, saldırı gibi diğer olumsuz durumlara neden olarak gösterilmiştir.

Örneklem çerçevesinde incelenen haberlerde dikkat çeken başka bir unsur da gerek haber başlıklarında ve alt yazılarda, gerekse sunuş cümlelerinde “Suriyeli” ve “gerilim” veya “gerginlik” ifadeleri sıklıkla yan yana kullanılmasıdır. “İstismar”, “öldürdü”, “kavga”, “tepki”, “taciz”, “olay” gibi olumsuz çağrışımda bulunan kelimeler de “Suriyeli” sözcüğüyle birlikte sunulmaktadır. Haberlerde ayrıca teknik/resmi dilin dışında “birbirlerine girdi”, “ortalık karıştı”, “diken üstüneydi” gibi günlük konuşma diline ait sözcük veya söz gruplarının kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla televizyon haberlerinde kullanılan kelimeler ve kelime grupları, Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırıların sosyo-politik yönlerinin gözardı edilmesini ve olayların yabancı düşmanlığı, ayrımcılık veya ötekileştirme kapsamında görülmemesini sağlayabilmektedir. Aşağıdaki haber başlıkları yani alt yazı metinleri, kullanılan kelime ve kelime grupları açısından örneklerdir.

Şanlıurfa’da Suriyeli gerginliği - Esnaf ile Suriyeliler arasında çıkan kavgaya polis müdahale etti. (NTV)

Gaziantep'te Suriyeli Gerginliği - Suriye plakalı araçlara saldıran gruba polis müdahale etti (NTV)

İskenderun'da gergin anlar - Suriyeli'nin istismarda bulunduğu iddiası gerginlik yarattı (NTV)

Suriyeli sığınmacı önlemleri / Toplumsal gerilimleri önlemek için yeni kararlar alındı (NTV)

İstanbul'da Suriyeli Gerilimi - İkitelli Mehmet Akif Mahallesi'nde gerilim 2. gününde (NTV)

Gaziantep'te gerginlik / Suriyeli kiracı evsahibini öldürdü, mahallede olaylar çıktı. (CNN TÜRK)

Gaziantep'teki gerginlik / Parklarda barınan 400 Suriyeli aile çadırkentlere götürüldü. (CNN TÜRK)

Tansiyon Nasıl Düşecek?/ Gaziantep'te 7 bin 800 Suriyeli adım adım kamplara sevkedilecek / Suriyeli işçi kotası getirilecek, işyerlerine denetimler arttırılacak. (CNN TÜRK)

Olaylar burada başladı / Gaziantep Ünalı Mahallesi'ndeki Suriyeliler tahliye edildi. (CNN TÜRK)

Şanlıurfa'da gerginlik / Sebze halinde hamallar düşük ücrete çalışan Suriyeli hamalları sopolarla kovaladı (HABER TÜRK)

Gaziantep'te gerginlik / Suriyeli Kiracı Evden Çıkmasını İstediği Kiracısını Bıçaklayarak Öldürdü (HABER TÜRK)

Gaziantep'te gerginlik / Ev sahibinin Suriyeli kiracısı tarafından öldürülmesiyle başlayan olayların 4. günü de gergin geçti. (HABER TÜRK)
Suriyeliler ile gerginlik (HABER TÜRK)

Şanlıurfa'da Gerginlik / Esnafla Suriyeliler birbirlerine girdi. (TGRT HABER)

Suriyeli, evsahibini öldürdü / Mahalleli aileyi linç etmek istedi./ Polis bile mahalleliyi sakinleştiremedi (TGRT HABER)

Suriyeli gerginliği / Gaziantep'te sokaklar yine karıştı (TGRT HABER)

Hatay'da Tehlikeli Gerginlik / Cinsel taciz iddiası ortalığı karıştırdı (TGRT HABER)

İstanbul'da Suriyeli Gerilimi (SHOW TV)

Suriyelilere yönelik tepkiler sürüyor / İstanbul'da Suriyeli Kavgası (KANAL D)

Suriyeli kiracı ev sahibini öldürdü, mahalleli ayaklandı (STAR TV)

Gaziantep'te Suriyeli Gerilimi sürüyor (STAR TV)

Kilis'te de Suriyeli gerilimi (STAR TV)

Gaziantep'te yaşanan gerginlik (TRT1)

Eleştirel Söylem Analizi'nde haberin mikro yapısını oluşturan başka bir unsur da cümlelerin etkin veya edilgin yapılarıdır. Yani haber cümlelerinde öznenin aktif veya pasif olarak inşa edilişi ve kuruluşu haberin mikro yapısını oluşturmaktadır. Etkin cümle yapıları, haberin odağına eylemin faili alındığında ve ona açık bir sorumluluk yüklendiğinde kullanılmaktadır. Edilgin cümle yapıları ise eylemin faili silinecek ve sorumluluk bu faile atfedilmeyecekse kullanılmaktadır. Haber cümlelerinin aktifliği veya etkenliği, habere konu olan olayın taraflarına ve olayın niteliğine göre değişebilmektedir. Örneklem kapsamında incelenen Suriyeli sığınmacıların saldırıya uğradığı, öldürüldüğü, yaralandığı veya maddi kayıplara uğradığı haberlerde, olayları gerçekleştirenlerin yani öznenin pasif cümlelerle konumlandırıldığı görülmektedir. Haber başlıklarında yer alan “13 aylık bebek annesinin kucağında vuruldu.”, “Hatay'da 2'si kadın 3 Suriyeli kurşunlanarak öldürüldü”, “Suriyeli genç, böyle gasp edildi”, “Sulama kanalında itildiler”, “İkitelli'de Arabalar Tahrip edildi, Camlar kırıldı” veya “Suriyelilerin işyerleri taşlandı” gibi örnekler, olayların faillerinin belirsizleştiği cümle kurulumlarına örneklerdir. “Bebeği vurdular/Gaziantep'te rastgele açılan ateş 13 aylık bebeği başından yaraladı”, “Suriyelilere linç girişimi”, “Suriyelilerin işyerlerine saldırı şeklindeki haber başlıklarında olduğu gibi cümle aktif olarak kurgulansa dahi öznenin belirsizliği sağlanmaktadır.

Örneklem kapsamında incelenen haberlerde faillerin aktif olarak konumlandırıldığı cümleler de bulunmaktadır. “Sebze halinde hamallar düşük ücrete çalışan Suriyeli hamalları sopalarla kovaladı”, “Mahalleli aileyi linç etmek istedi”,

“Kalabalık grup, Suriyelilerin yaşadığı ev ve işyerlerine saldırdı”, “Kalabalık Suriyelilerin eşyalarını ateşe verdi”, “Otomobili ters çevirip parçaladılar/ Tabelaları söktüler, işyerlerine saldırdılar” gibi haber alt yazı metinleri örnekleri de bulunmaktadır. Bu örneklerde “kalabalık grup”, “hamallar”, “mahalleli” gibi failin belli olmasının yanı sıra, kurulan nedensellik bağı ön plana çıkmıştır. Yani Suriyeli hamallar düşük ücret aldıkları için sopalarla kovalandığı, Suriyeli kiracı ev sahibini öldürdüğü için kalabalık grubun saldırısına maruz kaldığı veya linç edilmek istendiği, Suriyeli sığınmacıların içme suyuna zehir attığı iddiası nedeniyle saldırılara maruz kaldığı algısına neden olabilmektedir. Suriyeli sığınmacıların özne olarak konumlandırıldığı haberlerde ise “olumsuzluk” dikkat çekmektedir. Suriyeli sığınmacıların olumsuzluk içeren eylem ve etkinliklerinin aktif yapılı cümlelerle haber başlıklarına yansıdığı görülmektedir. “Adana’da Suriyeli bir kişi eşine şiddet uyguladığı için kendisini uyaran kayınbiraderini bıçakladı”, “Suriyeli kiracı ev sahibini öldürdü”, “Suriyeli hamallar ücret düşürünce Şanlıurfa Hali karıştı”, “Suriyeliler kiralari uçurdu” şeklindeki haber başlıkları Suriyelilerin aktif olarak konumlandırıldığı haber alt yazı metinlerine örnektir.

SONUÇ

“Televizyon Haberlerinde Nefret Söylemi: Suriyeli Sığınmacılar Örnek Olayı” konulu tez çalışması, nefret söyleminin medyada nasıl üretildiğine ve toplumsal alanda hangi biçimlerde dolaşıma sunulduğuna ilişkin akademik bir tartışma sunmaktadır. Medya araçlarından televizyonun nefret söylemindeki rolüne odaklanan çalışmada, televizyon haberleri örneklem olarak alınmış ve haberler Eleştirel Söylem Analizi referans alınarak incelenmiştir. Araştırma kapsamında öncelikli olarak nefret söyleminin teorik çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Çünkü nefret söylemine dair evrensel ve net bir tanımlama bulunmamaktadır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin aldığı Tavsiye Kararı’nda yer alan “*İrkçi nefret, yabancı düşmanlığı, anti-Semitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimi*” tanımı genellikle öne çıkmaktadır. Son yıllarda literatürde yer bulan ve başta insan hakları ve hukuk olmak üzere siyaset ve medya alanında sıklıkla gündeme gelmeye başlayan nefret söylemine dair teorik tartışmaların aktarılması ve farklı yaklaşımların ortaya konularak kapsamlı bir analiz yapılması, bu çalışmanın önemli bir boyutunu oluşturmuştur.

Nefret söylemi tanımı gibi nefret söylemini ortaya çıkartan nedenler, nefret söylemi biçimleri ve hedef grupları da farklılaşmaktadır. Tarihsel, kültürel, ekonomik veya ideolojik arka plan nefret söyleminin üretilmesinde belirleyici özelliktedir. Özellikle önyargı ve kalıp yargılar, ulus-devlet algısı / milliyetçilik ve ırkçılık, ataerkil yapı ve toplumsal cinsiyetçilik, dinsel/inançsal merkezilik nefret söyleminin ortaya çıkmasında önemli rol üstlenmektedir. Nefret söyleminin arkaplanını oluşturan temel unsurlar, söylemin hedef gruplarına da işaret etmektedir. “Ben/biz” ve “onlar” algısı üzerinden şekillenen “kimlik” kurgusu kapsamında “ötekileştirme” pratiği ile nefret söylemi gerçekleşmektedir. “Öteki” veya “ötekileştirme” pratiği de özellikle siyasal/ideolojik farklılıklar başta olmak üzere, etnik kimlik, cinsel yönelim, dinsel inanç gibi alanlarda oluşmaktadır. Kendinden

olmayanlar yani “ben/biz”in dışındakiler, nefret söyleminin ve hatta nefret suçunun hedefi veya mağduru olabilmektedir. Nefret söylemine veya nefret suçuna maruz kalmada “bizden” olmama yeterli bir neden olarak da sayılabilmektedir. Ancak bu potansiyelin açığa çıkması, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel veya da psikolojik dinamiklerin varlığını gerektirebilmektedir. Var olma / yok olma, menfaat sağlama / kayıp verme, saygınlık kazanma / kaybetme, birlik / parçalanma gibi birçok ikilem üzerinden nefret söylemi yaşam bulabilmektedir.

Siyasal veya ideolojik kimlikler, etnik kimlikler, göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler ile cinsiyet kimliği veya cinsel yönelimler, inanç veya dinsel kimlikler/gruplar nefret söyleminin hedefi olmaktadır. Belirtmek gerekir ki; nefret söyleminin hedef grupları sözkonusu kategorilerle sınırlı değildir. Toplumdan topluma veya zamana göre ve hatta bireysel algılara göre çeşitlilik gösteren nefret söyleminin hedef grupları, sınıfsal konumlar, bedensel özellikler, çeşitli hastalıklara yakalananlar, çeşitli kültürel/inançsal temsillere veya özelliklere sahip olanları da kapsayabilmektedir. Çünkü nefret söylemi toplumdan topluma değişebilen, içeriği veya niteliği, hedef kitlesi, hukuksal yapısı vs. farklılık gösteren çok boyutlu bir yapıdadır.

Nefret söylemi biçimleri de genel olarak abartma / yükleme / çarpıtma, küfür/ hakaret / aşağılama, düşmanlık/savaş söylemi, doğal kimlik ögesini nefret aşağılama unsuru olarak kullanma / simgeleştirme gibi şekillerde gerçekleşmektedir. Ancak sözkonusu nefret söylemi biçimleri her zaman doğrudan hedef gruplara / kimliklere / bireylere yönelik gerçekleşmemektedir. Nefret söyleminin arka planı ve niteliğine de bağlı olarak kimi zaman ima yoluyla, kimi zaman da doğrudan hissedilmeyecek kadar üstü kapalı bir biçimde nefret söylemi yaşam bulmaktadır. Bu nedenle nefret söyleminin tespit edilmesi ve kapsamının ortaya konulması her zaman kolay olmayabilmektedir.

Nefret söylemi konusunda başka bir sorun alanı da “ifade özgürlüğü”ne ilişkindir. Bir yandan düşünce ve ifadelerin özgürce aktarılması evrensel bir insan hakkı olarak tanımlanırken, diğer yandan ifadelerin nefret içerikli olması bir sınırlama ihtiyacını ortaya koymaktadır. Nefret söylemi veya söylemin fiile dönüşerek suç olma hali nihayetinde bir mağduriyet yarattığı için hukuki alan veya sınırlama yaklaşımı öne çıkmaktadır. Söylem alanına ilişkin sözkonusu hukuki düzenlemeler/sınırlandırmalar “ifade hürriyeti”ne yönelik bir müdahale olarak nitelendirilse de, burada nefret söyleminin hedef aldığı gruplar üzerinden yaratılan mağduriyet dikkate alınmaktadır. Çünkü söylemi kullananların ifade özgürlüğü hakkı olduğu gibi, söyleme maruz kalan kişi veya kimliksel grupların da temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve hiçbir hak ihlalinin gerçekleşmemesi de gerekmektedir. Bunun dışında toplumsal barış ve uzlaşma içerisinde herkesin kendisini ifade edebileceği, kendi kimliğini özgürce yaşayabileceği ortamları sağlama ve geliştirmeye hizmet edeceği, demokratik bir ortamın yaratılması veya korunması önemlidir. Dolayısıyla hukuksal düzlemde nefret söylemi veya nefret suçuna dair yapılan veya yapılacak düzenlemelerin, sorunun çözümünde veya en azından mağduriyetlerin en aza indirilmesinde destekleyici olması beklenmektedir.

Türkiye’de hukuksal alana bakıldığında nefret söylemi veya nefret suçuna dair somut düzenleme yetersizliği dikkat çekmektedir. “Ayrımcılık” üzerinden düzenlemelerin yapıldığı ancak nefret söylemine dair somut bir düzenlemenin bulunmadığı görülmektedir. Son olarak 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun “ayrımcılık” başlığı taşıyan 122. maddesi “Nefret ve ayrımcılık” başlığı ile yeniden düzenlenmiş ve ilk defa “nefret” kavramı yasalara girmiştir.³⁸⁹ Sözkonusu düzenleme ile farklılıklardan kaynaklanan nefret nedeniyle yapılan uygulamalara hapis cezası hükmedilmiştir. Düzenlemede “nefret söylemi”ne atıfta bulunmamakla birlikte nefret suçuna ilişkin tanımda “etnik kimlik” ve “cinsel tercih” veya “cinsel

yönelim”e ilişkin nefret suçları kapsam dışında tutulmuştur. AGİT’in tanımından farklı olarak “etnik kimlik” ve “cinsel yönelim” ibarelerinin yasada yer almaması nedeniyle, sözkonusu kimliklere veya gruplara yönelik işlenen suçlar nefret suçu kapsamında sayılmamaktadır.

Nefret söyleminin toplumsal alanda dolaşıma sunulduğu ve/veya meşrulaştırıldığı alanlardan biri medyadır. Medya liberal teori çerçevesinden bakıldığında dördüncü kuvvet olarak nitelendirilip, toplumsal bir güç ve aydınlanma aracı olarak tanımlansa da, eleştirel yaklaşım dikkate alındığında siyasal/ekonomik iktidarla pragmatik ilişkisi bulunan ve ideolojik bir güç olarak toplum üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak etkide bulunan bir yapıya sahip olduğu görülecektir. Dolayısıyla medya, özellikle egemen ideolojik yapı ve siyasal söylemleri toplumla buluşturan ve toplumda meşruiyet sağlayan bir araç olarak konumlanmaktadır. Ancak sadece egemen politik/ekonomik sistem veya ideolojiler değil, toplumsal alan da medyayı beslemektedir. Dolayısıyla medyanın işlevselliği bir yandan egemen yapıdan diğer yandan meşruiyet kazandığı toplumdan kaynaklanmaktadır.

Gerek geleneksel medya, gerekse yeni medya olarak nitelendirilen internet medyası, nefret söyleminin yaygınlaştırma, kitlelerin gündemine sunma ve sıradanlaştırma konusunda önemli bir araç konumundadır. Medyanın nefret söylemine yer vermesinin nedenleri ile nefret söyleminin arkaplanı örtüşebilmektedir. Egemen siyasal/ideolojik yapı, sosyo-kültürel veya tarihsel yapı medyada nefret söyleminin nedenlerini ortaya koymaktadır. Tez çalışmasının üzerinde durduğu göçmenler, sığınmacılar, mülteciler veya yabancılara yönelik nefret söylemi, egemen ideolojik yapı veya siyasal/ekonomik sistemin yaklaşımlarıyla doğrudan bağlantılıdır. Özellikle siyasal veya ekonomik dinamikler, egemen yapının ve dolayısıyla medyanın mülteciler, sığınmacılar veya göçmenlere yönelik yaklaşımlarını belirlemektedir.

“Televizyon Haberlerinde Nefret Söylemi: Suriyeli Sığınmacılar Örnek Olayı” konulu tez çalışması kapsamında, gündelik yaşam pratiği içinde önemli bir yeri bulunan televizyon haberleri üzerinde durulmuş ve ana haber bültenleri incelenmiştir. Televizyon haberlerinin yazılı basın haberlerinden farklı olarak kurgulandığı ve izleyiciye aktarıldığı ön kabulünden hareket edilmiştir. Çünkü yazılı basın veya internet medyasında yazara veya kullanıcıya geniş bir alan tanındığı için nefret söylemi doğrudan abartma / yükleme / çarpıtma, küfür/ hakaret / aşağılama, düşmanlık/savaş söylemi, doğal kimlik ögesini nefret aşağılama unsuru olarak kullanma / simgeleştirme gibi biçimlerde okura sunulabilmektedir. Üstelik özellikle yeni medya ve özellikle internet teknolojileri ile birlikte kullanıcılar içerik üretebildiği ve dolaşıma sunabildiği için nefret söylemi gündelik hayat içerisinde daha fazla yer alabilmekte ve örgütlenme aracı olarak dahi kullanılabilir. Televizyon haberlerinde ise nefret söyleminin her zaman doğrudan gerçekleşmediği, dolaylı olarak veya ima yoluyla da aktarılabildiği görülmektedir. Bu nedenle televizyon haberlerinde yer alan nefret söylemi izleyicileri her zaman nefret suçuna yönlendirmese de önyargı oluşturma, kalıp yargıları pekiştirme veya tavır/tutum oluşturma konusunda etki potansiyeline sahip olduğu ileri sürülebilir.

Televizyon haberlerinde nefret söyleminin etkileri ve özellikle tutum ve davranış oluşturmadaki gücü önemli bir araştırma konusudur. Bu amaçla yapılacak bir araştırma, sorunun toplumsal yaşamda veya gündelik yaşamdaki karşılığını ortaya koyacaktır. Tutum denilen süreç, bireyin bütün nesnelere karşı göstereceği tepkiler ve üzerinde yönlendirici veya etkin bir güç oluşturan bilgilerle düzenlenen, ussal veya sinirsel bir davranışta bulunmaya hazır olma hali şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla sürekli yinelenen mesajlar algı ve tutum oluşturmada etkisi, nefret söyleminin nefret suçuna dönüşmesinin örneklerini oluşturabilecektir.

Tez çalışmasında nefret söylemine dair bütünlüklü bir akademik tartışma yürütülmesi hedeflense de, nefret söylemi hedef gruplarında bir sınırlamaya gidilmesi kaçınılmazdır. Çünkü nefret söyleminin kendisi çok boyutlu bir alandır ve medya ile ilişkisi de oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu nedenle çalışmada, nefret söyleminin hedef gruplarından biri olan yabancılar/göçmenler / sığınmacılar / mülteciler üzerinde durulmuş ve Türkiye’ye sığınmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacılar odak noktası olarak alınmıştır. Suriyeli sığınmacılar konusu gerek siyasal, gerek ekonomik gerekse sosyo-kültürel alanda önemli sorunları barındırmaktadır. Aslında Türkiye sığınmacılar ve göçmenler konusunda deneyimsiz bir ülke olmasa da yoğun göç ve mülteci akınına karşı çözüm stratejileri konusunda yetersiz kalabilmektedir. Başta hukuki alan olmak üzere ekonomik, sosyal ve kültürel alanda bir dizi düzenleme yapılması gerekmektedir. Çünkü kısa süreli ve geçici bir durum olarak görülen göç, gün geçtikçe kalıcı bir hâl almakta, bu durumu göç eden ve göçü kabul eden insanların psikolojilerini ve tepkileri etkileyebilmektedir.³⁹⁰

Suriyeli sığınmacılara yönelik medyadaki nefret söylemi pratiklerinin incelendiği tez çalışmasında, televizyon ana haber bültenleri üzerinde durulmuştur. Suriyeli sığınmacılar konusunun merkeze alınmasının nedeni, sorunun güncel ve aynı zamanda etkilerinin uzun dönemde görülebileceği varsayımına dayanmaktadır. Çünkü Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacılar konusu sadece nefret söylemi açısından değil, siyasal ve sosyo-ekonomik alanda da önemli sorunları

³⁹⁰ Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) – Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV) tarafından hazırlanan “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri” başlıklı rapor 2015 Ocak tarihinde yayınlanmıştır. Raporda Suriyeli sığınmacılara yönelik olarak yerel halkın tepkisini önlemeyi de içeren geniş kapsamlı mülteci politikasının hayata geçirilmesinin elzem olduğu vurgulanmış, çalışma hayatı, eğitim, barınma, sağlık, belediye hizmetleri, toplumun alıştırılması gibi alanları düzenleyecek bütüncül bir politika gerekliliğine işaret edilmiştir. Türk kamuoyunun Suriyelilere alıştırılmasına dönük programların geliştirilmesi gerektiğine vurgu yapılan raporda, Suriyeli algısının düzeltilmesi gerektiği belirtilmiştir.
<http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/09012015104258.pdf>, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2015.

barındırmaktadır. Ayrıca Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söyleminin nedenleri, tez çalışmasının önceki bölümlerinde açıklanan nefret söylemi arka plan nedenleriyle de örtüşebilmektedir. Siyasal/ideolojik yapı, milliyetçilik algısı, yabancı düşmanlığı, önyargı ve kalıp yargılar Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söyleminin arkyöresini oluşturmaktadır. Televizyon haberlerinde Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söylemi pratikleri sorgulanırken, Türkiye’de nefret söylemi ve özelde medyada nefret söyleminin bütünlüklü olarak irdelenmesi sağlanmaktadır.

Suriyeli sığınmacılara ilişkin televizyon haberlerinin nefret söylemi açısından analiz edilmesi için öncelikle 10 tane televizyon kanalı belirlenmiş ve Ağustos 2014 tarihindeki ana haber bültenleri incelenmiştir. NTV, CNN TÜRK, HABER TÜRK, TGRT HABER ile TRT HABER kanalları ile SHOW TV, STAR TV, KANAL D, ATV ve TRT 1 kanallarında yayınlanan ana haber bültenlerinde Suriyeli sığınmacılara ilişkin haberler ele alınmıştır. Haberlerin sayısal oranları tespit edilmiş ve içerikleri incelenmiştir. Haberler Eleştirel Söylem Analizi referans alınarak çözümlenmiş ve bulgularla birlikte araştırmanın hipotezlerinin doğrulanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda öncelikli olarak haberler konu ve biçim açısından irdelenmiş, böylece Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımın hangi bağlamda olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Suriyeli sığınmacılara ilişkin yayınlanan haberlerin büyük çoğunluğunun polis/adliye yani asayiş bağlamında ele alındığı görülmüştür. Olaylara dair sosyo-politik bağlam yerine özellikle güvenlik vurgusunun ön plana çıkartıldığı tespit edilmiştir. Suriyeli sığınmacılara yönelik “nefret suçu” pratikleri sayılabilecek olaylar ise daha çok bireysel tepki, öfke veya provokasyon şeklinde tanımlanmıştır. Saldırıların özellikle “adli vaka” olarak yansıtılması ile suç kişiselleştirilmiş ve sorunun siyasal veya sosyal bağlamdan koparılması sağlanmıştır.

Suriyeli sığınmacıların konu edinildiği “asayiş” haberlerinin dışında basın açıklaması, basın toplantısı veya röportaj/demeç üzerinden yapılan haberler de izleyiciye aktarılmıştır. Haberlerde özellikle hükümet veya yerel yönetim temsilcilerinin öne çıktığı, sınırlı sayıda sivil toplum örgütü temsilcisine yer verildiği tespit edilmiştir. Sözkonusu haberlerin içeriklerinin de çoğunlukla Suriyeli sığınmacılara yönelik yapılan/yapılacak düzenlemeler, özellikle devlet yardımlarının miktarı ile Suriyeli sığınmacılara yönelik eylemler/gösteriler/saldırlara ilişkin değerlendirmelerden oluştuğu kaydedilmiştir. Toplumsal sorunlar ve çatışmalara ilişkin haberlerde sivil toplum örgütlerine yer verilmesi, sorunun farklı dinamiklerinin açığa çıkması ve çözüm perspektiflerinin oluşması açısından önemlidir. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacılara ilişkin haberlerde sivil toplum örgütlerine yeterli oranda yer verilmemesi bu dinamiklerin gözden kaçmasını sağlayacaktır.

Suriyeli sığınmacılara yönelik haberlerde, genel bir ifade olan “Suriyeliler” nitelendirmesinin öne çıktığı tespit edilmiştir. Sınırlı oranda “sığınmacı”, “mülteci” veya “göçmen” ifadesi de kullanılmıştır. Suriyeli sığınmacılara yönelik tanımlamalardaki farklılığın siyasal iktidar temsilcileriyle de örtüştüğü görülmüştür. Hükümet veya yerel yönetim temsilcilerinin açıklamalarında “Suriyeliler”, “sığınmacılar” ve “mülteci”, gibi farklı tanımlamalar yer almıştır. Dolayısıyla siyasal iktidar temsilcilerinin yaklaşımının televizyon haberlerine de yansıdığı tespit edilmiştir. “Suriyeliler”, “sığınmacı”, “mülteci” kavramlarının sıklıkla birlikte kullanan siyasal aktörlerin, özellikle “misafirlerimiz” ve “kardeşlerimiz” vurgusunu da öne çıkarttığı görülmüştür. Siyasal aktörlerin “misafir” veya “kardeşlerimiz” şeklindeki tanımlamalarının nedeni hukuksal alandaki düzenlemelerin yetersizliğine ve konunun siyasal zemininin belirsizliğine bağlanabilir. Çünkü “misafir” vurgusu Suriyeli sığınmacılara ilişkin hukuki düzenleme ihtiyacını ve siyasal sorumluluğu ortadan kalkmış gibi gösterecektir.

Siyasi aktörlerin kullandıkları nitelendirmelerin dışında özellikle Suriyeli sığınmacılara yönelik yapılan yardımları “şimdiye kadar yaptığımız harcama miktarı”, “en çok yardım/harcama yapan 3 ülkeyiz” gibi ifadelerle nitelendirmesi de dikkat çekicidir. Çünkü sözkonusu açıklamalar, Suriyeli sığınmacıların “büyük bir ekonomik yük” olarak algılanmasına neden olabilecektir. Ayrıca yerel yöneticilerin “önceliğimiz bizim vatandaşlar”, “Önce kendi vatandaşlarımızı işe koyacağız”, “haksız rekabeti önleyeceğiz” gibi ifadeleri de “ötekileştirme”nin farklı bir boyutunu oluşturmaktadır. Bir yandan “Suriyeli kardeşlerimiz” vurgusu ön plana çıkarılırken, diğer yandan “Önemli olan bizim vatandaşlarımızın huzuru ve rahatı” ifadesi kullanılmıştır. Aynı çelişkinin televizyon haberleri aracılığıyla izleyiciye de sunulduğu tespit edilmiştir. Televizyon haberlerinde özellikle siyasal iktidar temsilcilerinin açıklamalarına geniş yer verilmesi, tekrarlanması ve alt metinlerde de öne çıkarılması, medyanın siyasal iktidarın söylemine ortak olunmasını sağlamıştır.

Televizyon haberlerinde dikkat çeken başka bir unsur da Suriyeli sığınmacılara yönelik gerçekleştirilen nefret suçu sayılabilecek bazı eylem veya gösterilere ilişkin nedensellik bağının yaratılmasıdır. Yani, “Suriyelilerin tacizi”, “Suriyelilerin düşük ücretle çalışması”, “Suriyelilerin ev kiralarının yükselmesine neden olması”, “Suriyelilerden dolayı işsizliğin artması” gibi ifadelerle Suriyeli sığınmacılara yönelik nefret söylemi veya nefret suçu pratikleri gerekçelendirilmiştir. Yani ücretlerin düşük olması, işsizlik, kiraların yüksek olması gibi ekonomik sorunlar asıl bağlamından koparılarak sadece Suriyeli sığınmacılara yüklenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen ana haber bültenlerinde, Suriyeli sığınmacılara yönelik eylem/gösteri haberlerinde enformasyon düzeyindeki verilerin gerçek bilgi olarak sunulduğu tespit edilmiştir. “Suriyeli kirayı ödemedi, ev sahibini öldürdü”, “Suriyeliler ekmek almaya giden çocuğu dövdü” gibi kesin yargı içeren ifadeler, kimi zaman cümlenin başına veya sonuna konulan “iddia” sözcüğü ile nesnelleştirilmeye çalışılmıştır. Gerçekliği araştırılmayan iddialar, haber bültenlerde

yinelenerek izleyiciye sunulmuş ve böylece gerçeklik algısı oluşturulmaya çalışılmıştır. İddiaların araştırılmadan ve doğrulanmadan tekrar tekrar yinelenmesi, habercilik ilkelerine aykırı olduğu gibi izleyici açısından da önemli bir sorun alanına işaret etmektedir. Çünkü sürekli yinelenen “taciz iddiası”, “hırsızlık iddiası”, “dilenciler”, “saldırdı iddiası” gibi nitelendirmeler, iddiaların gerçek olarak algılanmasını sağlama potansiyeline sahiptir.

Haberlerde yer alan alt yazı metinlerinde “Suriyeli gerilimi”, veya “Suriyeli gerginliği” gibi ifadelerin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Sözkonusu ifadeler Suriyeliler ile gerginlik algısını bütünleştirmekte ve özdeşleştirmektedir. Haberlerde saldırı, linç gibi eylemleri gerçekleştiren gruplar ise daha çok, “öfkeli kalabalık”, “kızgın mahalleli”, “mahalle sakinleri” gibi tanımlamalarla normalleştirilmekte veya haklılaştırılmaktadır. Üstelik eylem/gösteri/saldırı haberlerinde olayı gerçekleştirenlerin sesleri de sıklıkla izleyiciye sunulmuş ve özellikle nefret içerikli tehdit ve söylemler ön plana çıkarılmıştır.

Suriyelilere yönelik saldırı veya linç haberlerinde aynı şiddet görüntüleri sıklıkla tekrar ederek izleyiciye sunulmuştur. Elleri silah, bıçak veya sopalar bulunan kişilerin Suriyelilere ait ev ve işyerlerine yönelik saldırı görüntüleri tekrar tekrar gösterilmiştir. Haberlerde şiddet görüntüsünün dramatik bir unsur olarak kullanılması, sorunun büyüklüğünü göstermekten çok, izleyicinin dikkatini çekmek, heyecanlı seyirlik bir malzeme haline dönüştürülmesini sağlamaktır. Haberlerde şiddetin giderek artan dozlarda verilmesinin nedeni, aslında drama unsurlarının en önemlisi olan çatışmanın ilgiyi sürekli kılması ile açıklanabilir. Dramanın en vazgeçilmez bölümü olan çatışma sayesinde, sergilenen öykü izlenebilir ya da dinlenebilir, eğer öykünün artan oranda gerilimi yoksa, izlenmesi neredeyse olanaksız hale gelmektedir.³⁹¹ Şiddet görüntülerinin verilmesindeki amaç habere

³⁹¹ Poyraz, a.g.e., s.37.

ilgiyi arttırmak olsa da, izleyici üzerinde yaratacağı etkiler asıl üzerinde durulması gereken konudur. Gerek Suskunluk Sarmalı Kuramı'ndan hareketle yapılacak izleyici araştırması, görüntülerin Suriyeliler veya Suriyelilere yönelik farklı yaklaşımda bulunanlar için korku ve baskı unsuru olabilme özelliğini, gerekse Alımlama Çalışması ile izleyicilerin Suriyelilere yönelik tepkisinin ne düzeyde etkileneceğini ortaya koyacaktır.

Suriyeli sığınmacılara yönelik eylem veya gösteri haberlerinde yer alan şiddet sadece fiziksel şiddeti kapsamamaktadır. Suriyeli sığınmacılara yönelik saldırılarda bulunan veya eylemler yapanların görüşleri veya attıkları sloganlar da sözel şiddeti barındırmaktadır. İncelenen haberlerde Suriyeli sığınmacılara yönelik eylemlerde/gösterilerde bulunanların nefret söylemi kapsamında değerlendirilebilecek ifadeleri sıklıkla izleyiciye aktarıldığı görülmüştür. Ancak diğer yandan Suriyeli sığınmacıların habere konu olan olaylara ilişkin görüşlerinin aynı sıklıkla yer almadığı, yaşadıkları sorunlar veya olaylarla ilgili açıklamalarının aynı oranda yansıtılmadığı tespit edilmiştir.

Tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen alan araştırması, televizyonun tıpkı diğer medya araçları gibi nefret söylemi açısından sorunlu bir alan olduğunu ortaya koymuştur. Yazılı basın veya kullanıcıya geniş alan tanıyan internet medyası ile aynı nitelikte olmasa da televizyon yayıncılığında da nefret söylemi dolaylı veya ima yoluyla izleyiciye aktarılmaktadır. Özellikle nefret suçu kapsamında değerlendirilebilecek eylemlerin haberleştirilmesi sırasında kullanılan dil, imaj ve göstergeler sözkonusu eylemlerin meşrulaştırılmasını sağlayabilmektedir. Aslında nefret söylemi veya nefret suçlarına dair haberleri yansıtılmamak da, yansıtırken bir aracı olarak konumlanmak da önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır. Haberlerin sunumunda gazeteciye/haberciye düşen sorumluluk, haber ile suçlunun propaganda yapmasına izin vermemek, kışkırtma, ötekileştirme, ayrımcılık fiillerinin parçası olmamaktır. Nefret suçu içeren ifadelerin veya diğer malzemelerin kullanılmasına, ancak haber değeri olduğuna hükmedildiğinde, bir meseleye veya olaya ışık

tuttuğunda ve kamusal yarar sözkonusu olduğunda izin verilebilir.³⁹² Habercilerin haberleri iletirken toplumsal yararı düşünerek kurgulanması beklenmektedir. Çünkü nefret eylemleri haberciler tarafından görmezden gelindiğinde, kimsenin tepki gösterme, kınama veya farklı bir bakış açısı ortaya koyma fırsatı olmayacaktır. Nefret söyleminin, toplumsal barış, demokrasi ve çok kültürlülük için tehdit oluşturduğundan hareketle, haber dilinin profesyonel ve etik ilkeler çerçevesinde yeniden kurgulanması gerekmektedir.

Göçmenler, sığınmacılar veya mülteciler konusunda medyaya da önemli bir rol düşmektedir. Medyanın en azından dışlayıcı, ötekileştirici, ayrımcı dil yerine, kapsayıcı, bütünleştirici ve demokratik yaklaşım esas alınması beklenmektedir. Aksi halde, nefret söyleminin tutum ve davranışları oluşturma, belirleme veya destekleme konusundaki etkileri dikkate alındığında önemli bir sorunun daha fazla büyümesi riski bulunmaktadır. Aslında, medyada nefret söylemi konusu siyasal iktidar ve ideolojik yapıdan bağımsız düşünülemez. Haber analizlerinde görüldüğü gibi siyasal iktidar temsilcilerinin söylemleri, medya söylemini belirleyebilmekte veya en azından etkileyebilmektedir. Sadece siyasal yapı veya söylemler değil, hukuksal alan da nefret söyleminin dolaşıma sunulmasında etkilidir. Medyada nefret söylemine dair hukuksal düzenlemelerin yeterli düzeyde bulunmaması, bu alandaki sorunların devam etmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla bu tez çalışmasının önerisi, nefret söyleminin çok boyutlu yapısı dikkate alınarak, siyasal alan başta olmak üzere, hukuk ve eğitim gibi sosyo-kültürel alanlarda da düzenleme ihtiyacının ortaya konulmasıdır. Tez çalışmasının medya alanına ilişkin önerisi, medya sektörünün nefret söyleminin başta insan hakkı ihlali olduğundan hareketle, medyanın topluma karşı sorumluluğu dikkate alarak sürece dahil olmasıdır. Medya öz denetim mekanizmalarının oluşturulması veya işlevselleştirilmesi önemli bir adım olacaktır. Ayrıca haber ve habercilik yaklaşımının yeniden ele alınması

³⁹² Yılmaz, *Siyasal Nefret Söylemi ve Medya*, a.g.e., s.59.

elzendir. Haberlerin kurgu, sunuş ve görsel unsurları açısından dikkatle irdelenmesi ve gazetecilik etik ilke ve standartlarına uygun habercilik modelinin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Akademik alanın da bu kapsamda değerlendirilmesi ve “nefret söylemi” konusunun İletişim Fakültelerinde ders müfredatları kapsamına alınması önerilebilir. Profesyonel haberci adaylarının nefret söylemine dair eğitim alması en azından farkındalık yaratılmasında rol oynayabilecektir. Aksi halde Suriyeli sığınmacılar örneğinde olduğu gibi çeşitli dinsel, cinsel, etnik, ideolojik vb. gruplara, sosyal kimliklere yönelik nefret söylemi içeren haberler izleyiciye seyirlik malzeme sunmanın da ötesinde telafisi güç olan nefret suçunun dinamiklerinden birini oluşturma potansiyelini barındırmaktadır.

KAYNAKÇA

- ADORNO, T. W.: 2011 **Otoritaryen Kişilik Üstüne**, Niteliksel İdeoloji İncelemeleri, Çev: Doğan Şahiner, Say Yayınları, İstanbul.
- AKTOPRAK, E.: 2008 **“Batı Avrupa’da Ulus İnşa Süreçleri ve Ulusal Azınlık Sorunları”**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, s.12-16.
- ALACAOĞLU, İ.,
TUNEL, S.,
GÖKPINAR, Ö.,
GÜNER, U.: 2010 **Medyada Homofobiye ve Transfobiye Son** KAOS GL, Ayrıntı Basımevi, Ankara.
- ALANKUŞ, S.: 2005 **Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya**, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul.
- ALANKUŞ, S.: 2008 **Medya ve Toplum**, IPS İletişim Vakfı Yayınları, Habercinin El Kitabı Dizisi, İstanbul.
- ALEM, J.: 2008 **“Medya ve Siyaset”**, **Medya Analizleri** içinde, Edt: Ahmet Bülend Göksel, Bilgehan Gültekin, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- ALTUNOĞLU, M.: 2009 **“Kimliklerin Modern İnşası, Kimlik Politikaları ve Türkiye’de Kimlik Tartışmaları”**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, s.47.

- ARKONAÇ, S.: 2012 **Söylem Çalışmaları**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- ATABEK, G. Ş.:
ATABEK, Ü.: 2007 **Medya Metinlerini Çözümlemek: İçerik, Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri**, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- ATABEK, Ü.: 2001 **İletişim ve Teknoloji, Yeni Olanaklar-Yeni Sorunlar**, Seçkin Yayınları, Ankara.
- ATAMAN, H.: 2012 **“Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-Politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları”**, Der: Yasemin Inceoğlu, **Nefret Söylemi Ve/Veya Nefret Suçları**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- ATAMAN, H.;
CENGİZ, K.: 2009 **Türkiye’de Nefret Suçları**, İnsan Hakları Gündemi Derneği, Ankara.
- ATAMAN, H.: 2008 **Eğitim Hakkı Ve İnsan Hakları Eğitimi**, İnsan Hakları Gündemi Derneği Yayınları, İzmir.
- ATAÖV, T.: 1996 **Çatışmaların Kaynağı Olarak Ayrımcılık**, T.C. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayını, Ankara.
- AYGÜL, E.: 2010 **“Facebook’ta Nefret Söyleminin Üretilmesi Ve Dolaşıma Sokulması”**, **Yeni Medyada**

- Nefret Söylemi** içinde, Haz: Tuğrul Çomu, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul.
- AYSOY, M.: 2004 **AB Sürecinde Özürlüler Politikası**, Nehir Yayınları, İstanbul.
- AYTEKİN A.: 2012 “**Nefret Suçu Kavramı ve Türk Ceza Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi**”, **Nefret Söylemi Ve/Veya Nefret Suçları** içinde, Der: Yasemin İnceoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BALIBAR, E.,
WALLERSTEIN, I.: 2007 **İrk Ulus Sınıf, Belirsiz Kimlikler**, Çev: Nazlı Ökten, Metis Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- BAUMMAN, G.: 2006 **Çokkültürcülük Bimecesi: Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek**, Çev: Işıl Demirakın, Dost Kitabevi, Ankara.
- BECCARIA, C.: 2013 **Suçlar ve Cezalar Hakkında**, Çev: Sami Selçuk, İmge Kitabevi, Ankara, 3. Baskı.
- BEK, M. G.: 2008 “**Yerel Politika ve Yerel Medya**”, **Medya ve Toplum** içinde, Der: Sevda Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, Habercinin El Kitabı Dizisi, İstanbul.
- BENHABİB, S.: 2006 **Ötekilerin Hakları: Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar**, Çev: Berna Akkıyal, İletişim Yayınları, İstanbul.

- BERKTAY, F.: 2009 **Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hristiyanlıkta ve İslamiyette Kadının Statüsü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım**, Metis Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.
- BİLGİÇ, E. E.: 2008 **Vatan Millet Reyting: Televizyon Haberlerinde Milliyetçilik**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- BİRSEN, H.: 2011 **İnternet Yayıncılığı**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2661 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1627, Eskişehir.
- BREUER, S.: 2010 **Milliyetçilikler Ve Faşizmler, Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri**, Çev: Çiğdem Canan Dikmen, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BORA, A.: 2012 **Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık”, Ayrımcılık, Çok Boyutlu Yaklaşım** içinde, Der: Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- CALHOUN, C.; 2012 **Milliyetçilik**, Çev: Bilgen Sütçüoğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- CANPOLAT, N.: 2005 **“Bilginin Arkeoloğu Michel Foucault”, Kadife Karanlık: 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar** içinde, Yayına Hazırlayanlar: Nurdoğan Rigel, Gül Batuş, Güleda Yücedoğan, Barış Çoban, Su Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul.

- CHEVIRON, N. T.: 2013 **Televizyon Ve İçimizdeki Şiddet**, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- CONNOLLY, W. E.: 1995 **Kimlik ve Farklılık, Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri**, Çev: Ferma Lekesizalın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- ÇALIŞIR, G.: 2009 **“Küreselleşmenin Ortaya Çıkardığı Olayların Türkiye’deki Televizyon Haberlerine Yansımaları”**, Anadolu Ünivesitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, s.151.
- ÇAYIR, K.: 2012 **“Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık”, Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar** içinde, Der: Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- CHOMSKY, N.: 1999 **Medya Gerçeği**, Çev: Abdullah Yılmaz, Tümsamanlar Yayıncılık, İkinci Baskı, İstanbul.
- CHOMSKY, N.;
HERMAN, E. S.: 1999 **Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir?**, Minerva Yayınları, 2. Baskı İstanbul,.
- ÇINAR, M.: 2013 **Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar Mecralar Tartışmalar**, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ÇOBAN, B.: 2009 **Medya Milliyetçilik Şiddet**, Su Yayınları, İstanbul.

- ÇOBAN, B.: 2004 **“Kişiler Arası İletişim Bağlamında Söylem ve Eylem Bağıntısı”**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, s.79.
- ÇOBAN, B.: 2003 **“Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi”**, Söylem ve İdeoloji içinde, Hazırlayanlar: Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su Yayınları, İstanbul.
- ÇOBAN, B.,
ÖZARSLAN Z.: 2003 **Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji**, Su Yayınları, İstanbul.
- ÇOMU, T.: 2010 **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul.
- DALKIRAN, Ö.: 2010 **Nefret Suçları ve Nefret Söylemi**, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul.
- DEVİRAN, Y.: 2010 **Haber Söylem İdeoloji**, Başlık Yayın Grubu, İstanbul
- DEMİRER, T.: 2012 **Resmi İdeoloji, Devlet, Milliyetçilik, Türküm, Doğruyum, Çalışkanım mı Dediniz?**, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- DIJK, T. A. V.: 1988 **News Analysis Case Studies Of International And National News In The Press**, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, London.

- DIJK, T. A. V.: 1991
“**Media contents the interdisciplinary study of news as discourse**”, Handbook of Qualitative Methods for Mass Communication Research içinde, Der: K. Bruhn-Jensen ve N. Jankowsky, Londra: Routledge, s.108-120.
- DIJK, T. A. V.: 2012
“**Söylem ve İktidar**”, Nefret Suçları ve Nefret Söylemi içinde, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, Çev: Pınar Uygun, İstanbul.
- DIJK, T. A. V. 2007
“**Bir Söylem Olarak Haberlerin Disiplinlerarası Çözümlemesi**”, **Medya Metinlerini Çözümlmek, İçerik, Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri** içinde, Der: Gülseren Şendur Atabek, Ümit Atabek, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- DOLGUN, U.: 2005
Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna: 21. Yüzyılda Gözetim, Toplumsal Denetim ve İktidar İlişkileri, Ekin Kitapevi, Ankara.
- DOLTAŞ, D.: 2009
“**Söylem ve Yazın**”, **Söylem Üzerine** içinde, Yayına Hazırlayan Ahmet Kocaman, ODTÜ Yayıncılık, 3. Basım, Ankara.
- DONNAN, H.,
WILSON, M.T.: 2002
“**Sınırlar, Kimlik, Ulus ve Devletin Uçları**”, Çev: Zeki Yaş, Ütopya Yayınları, Ankara.
- DURŞUN, Ç.: 2014
Tv Haberlerinde İdeoloji, İmge Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.

- DURSUN, Ç.: 2011 **“Türkiye’de 1975-2010 Arasında Haber, Habercilik ve Gazetecilik Çalışmalarında Kadın Sorunlarına Bakış ve Feminist Yaklaşımlar”**, Birkaç Arpa Boyu... içinde, Der: Serpil Sancar, Koç Üniversitesi Yayınları, Cilt 2, İstanbul.
- ECEVİT, Y.: 2011 **Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2307, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1304, Eskişehir.
- EAGLETON, T.: 2011 **İdeoloji**, Çev: Muttalip Özcan, Ayrıntı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme İhtiyari Protokolü Konusunda Parlamenterlere Yönelik El Kitabı**, 2012 Birleşmiş Milletler Yayınları, İstanbul.
- ERDOĞAN, İ.: 2012 **Pozitivist Metodoloji Ve Ötesi Araştırma Tasarımları Niteliksel ve İstatistiksel Yöntemler**, Erk Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- ERDOĞAN, M.: 2011 **“Medyada Cinsiyete Dayalı Ayrımcılıkla Mücadelede Medya İzleme Grupları”**, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.
- EROL, A.: 2009 **Anti-Homofobi Kitabı: Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma**, KAOS GL Yayınları, Ankara.

- ERTAN, B.: 2011
“**Televizyon Haberlerinde Magazinleşme**”,
Radyo Televizyon Üst Kurulu Uzmanlık Tezi,
Ankara.
- FAIRCLOUG, N.,
GRAHAM, P.: 2003
“**Eleştirel Söylem Çözümlemecisi Olarak
Marx: Eleştirel Yöntemin Yaratılışı ve
Küresel Sermayenin Eleştirisi İle Bağlantısı**”,
Yayına Hazırlayan: Barış Çoban, Zeynep
Özarslan, **Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din,
İdeoloji**, Su Yayınları, İstanbul.
- FENTON, S.: 2001
Etnisite, Irkçılık, Sınıf ve Kültür, Çev: Nihat
Şad, Phonix Yayınevi, Ankara.
- FOUCAULT, M.: 2003
İktidarın Gözü, Çev: Işık Ergüden, Ayrıntı
Yayınları, İstanbul.
- GELLNER, E.; 1992
Uluslar ve Ulusçuluk, Çev: Büşra Ersanlı
Behar, Günay Göksu Özdoğan, İnsan Yayınları,
İstanbul.
- GIDDENS, A.: 2005
Ulus Devlet Şiddet, Çev: Cumhur Atay, Devrin
Yayınları, İstanbul.
- GIDDENS, A.: 2003
**Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları
Yorumcu Sosyolojilerin Pozitif Eleştirisi**,
Çev: Ümit Tatlıcan, Bekir Balkız, Paradigma
Yayınları, İstanbul.
- GİRGİN, A.: 2000
Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etiki,
İnkılâp Yayınları, İstanbul.
- GİRGİN, A.:

- ÖZAY, S. 2013 **Haber Yazmak**, Der Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- GÖKALP, E.: 2004 **“Türkiye’de Spor Basını ve Milliyetçilik Söylemi”**, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, s.213-216.
- GÖREGENLİ, M.: 2009 **“Ayrımcılığın Şiddeti: Nefret Suçları”**, **Anti-Homofobi Kitabı: Uluslararası Homofobi Karşısı Buluşma** içinde Hazırlayan: Ali Erol, KAOS GL Yayınları, Ankara.
- GÖREGENLİ, M.: 2012 **“Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık”**, **Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımları** içinde, Der: Kenan Çayır-Müge Ayan Ceyhan, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- GÖREGENLİ, M.: 2012 **“Önyargıyı ve Ayrımcılığı Azaltmak”**, **Ayrımcılık, Çok Boyutlu Yaklaşımlar**, Der: Kenan Çayır, Müge Ayan Ceyhan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- GÖREGENLİ, M.: 2013 **“Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”**, **Medya ve Nefret Söylemi, Kavramlar Mecralar Tartışmalar** içinde, Edt: Mahmut Çınar, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul.
- GÜLSOY, D.: 2005 **“Medyanın Altyapısına Muhalif Bir Yolculuk: Noam Chomsky”**, **Kadife Karanlık, 21. Yüzyıl İletişim Çağını**

- Aydınlatan Kuramcılar** içinde, Yay. Haz.: Nurdoğan Rigel, Gül Batuş, Güleda Yücedoğan, Barış Çoban, Su Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul.
- HOBBSAWM, E. J.: 2010 **Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik**, Çev: Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- İMANÇER, D.: 2006 **Medya ve Kadın**, Ebabil Yayıncılık, Ankara.
- İNAL, M. A.: 1996 **Haberi Okumak**, Temuçin Yayınları, İstanbul.
- İNCEOĞLU Y.:
- ÇOBAN B.: 2014 **Azınlıklar, Ötekiler ve Medya**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- İNCEOĞLU, Y.: 2012 **Nefret Söylemi Ve/Veya Nefret Suçları**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- İNCEOĞLU, M. 1985 **Güdüleme Yöntemleri**, Ankara Üniversitesi B.Y.Y.O Basımevi, Ankara.
- İNSEL, A.: 2012 “‘**Tikelci Evrensellik’ Mümkün Mü?**”, **Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme** içinde, Ernesto Laclau, Çev: Ertuğrul Başer, Birikim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- JENSEN, K.: 2005 “**Sosyal Kaynak Olarak Haberler: Danimarka Televizyon Haberleri Hakkında Nitel Ampirik Bir Çalışma**”, Çev: Şahinde Yavuz, **Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma** içinde, Der: Şahinde Yavuz, Vadi Yayınları, Ankara.

- KAĞITÇIBAŞI, Ç.: 1988 **İnsan ve İnsanlar**, Evrim Basım Yayım Dağıtım, 7. Baskı, İstanbul.
- KARA, H.: 2005 **“Bilgisayar/İnternet Teknolojisi ve Değişen Gazetecilik”, Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya** içinde, Der: Sevda Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul.
- KARADUMAN, S. S.: 2009 **“Televizyon Haberlerinde Egemen İdeoloji ve Farklı Kimliklerin Temsili”**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- KARAN, U.: 2012 **“Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk”**, Nefret Söylemi Ve/Veya Nefret Suçları içinde, Der: Yasemin Inceoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- KARAN, U.: 2010 **“Nefret Suçlarından Ne Anlıyoruz?”**, Nefret Suçları ve Nefret Söylemi içinde, Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KARS, N.: 2013 **Haberin Tarihi, Kuramları, Söylemi ve Radyo – Televizyon Haberciliği**, Derin Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- KARTARI, A.: 2001 **Farklılıklarla Yaşamak Kültürlerarası İletişim**, Ürün Yayınları, Ankara.
- KAYMAK, A.: 2010 **“Yeni Medyada Nefret Söyleminin Hukuki Boyutu”**, Yeni Medyada Nefret Söylemi içinde, Yayına Hazırlayan: Tuğrul Çomu, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul.

- KEARNEY, R.: 2012 **Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar: Ötekiliği Yorumlamak**, Çev: Barış Özkul, Metis Yayınları, İstanbul.
- KEJANLIOĞLU, B.: 2004 **Türkiye’de Medyanın Dönüşümü**, İmge Kitabevi, İstanbul.
- KELLER, E. F.: 2007 **Toplumsal Cinsiyet ve Bilim Üzerine Düşünceler**, Çev: Ferit Burak Aydar, Metis Bilim Yayınları, İstanbul.
- KELLNER, D.: 2010 **Medya Gösterisi**, Çev: Zeynep Paşalı, Açılım Kitap, İstanbul.
- KIZILTAŞ, M.: 2012 **Engellilerle 360 Derece İletişim**, Elma Yayınları, İstanbul.
- KOCA, C.: 2010 **Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu**, Dünya Engelliler Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KOCAMAN, A.: 2009, **Söylem Üzerine**, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 3. Baskı.
- KÖKER, E.,
DOĞANAY, Ü.: 2010 **İrkçi Değilim Ama... Yazılı Basında İrkçi-Ayrımcı Söylemler**, İHOP Yayınları, Ankara.
- LACLAU, E.: 2012 **Evensellik, Kimlik ve Özgürleşme**, Çev: Ertuğrul Baser, Birikim Yayınları, Ankara, 3. Baskı.
- MANN, M.: 2012 **Demokrasinin Karanlık Yüzü, Etnik Temizliği Açıklamak**, Çev: Bülent O. Doğan, İthaki Yayınları, İstanbul.

- MANN, M.: 2013 **İktidarın Tarihi 1, Başlangıcından 1760'a Kadar Toplumsal İktidarın Kaynakları**, Çev: Emre Kolay, Esin Saraçoğlu, Olcay Sevimli, Soner Torlak, Phoenix Yayınları, Ankara
- MARKS K.;
ENGELS, F.: 1992 **Alman İdeolojisi**, Çev. Sevim Belli, Ahmet Kardam, Sol Yayınları, Ankara.
- MCCALL, H.: 2011 **Mezopotamya Mitleri**, Çev: Bircan Baykara, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- MUTLU, E.: 1994 **İletişim Sözlüğü**, Ark Yayınevi, Ankara.
- MUTLU, E.: 1991 **Televizyonu Anlamak**, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Nefret Suçları ve Nefret Söylemi**,
2012 Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul.
- OKUTAN, N.: 2010 **“Eşcinsellere Yönelik Tutumlar: Cinsiyetçilik, Romantik İlişkilerle İlgili Kalıpyargılar Ve Yetişkin Bağlanma Biçemleri Açısından Bir Değerlendirme”**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.6.
- ORAN, B.: 2014 **“Azınlıklar Nasıl Azınlık Oldu?”**, **Azınlıklar, Ötekiler ve Medya** içinde, Der: Yasemin

- İnceoğlu, Savaş oban, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- OSKAY, Ü.: 2003 **Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji**, Hazırlayanlar: Barış oban, Zeynep Özarlan, Su Yayınları, İstanbul.
- ÖZSOY, A.: 2011 **Televizyon ve İzleyici: Türkiye’de Dönüşen Televizyon Kültürü ve İzleyici**, Ütopya Yayınları, Ankara
- ÖZBEK, S.: 2011 **İdeoloji Kuramları**, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul.
- ÖZBEY, Ö.: 2013 **“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında İfade Özgürlüğü Kısıtlamaları”**, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Ankara, Sayı:106, s.41.
- ÖZER, Ö.: 2006 **“Televizyonun Şiddet Özelinde Bilinç Altına Yaptığı Etkiye Yönelik Yetiştirme Kuramı Çerçevesinde Yapılan Araştırma”**, Medya Okuryazarlığı içinde, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s.182.
- ÖZYİĞİT, E.: 2008 **Toplumsal İktidar ve Medya, Gazi Mahallesi Olaylarının Basında Sunumu**, Birey Yayınları, İstanbul.
- PAKER, M.: 2012 **“Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık”**, **Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımları** içinde, Der: Kenan ayır-Müge Ayan Ceyhan, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- POYRAZ, B.: 2002 **Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik**, Ütopya Yayınları, Ankara.

- SALI, J. B.: 2008 **“İletişim Araştırmalarında Nitel Yöntemler”**, İletişim Araştırmaları içinde Edt: Serdar Sever, Nevzat Bilge İspir, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2676, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1642.
- SANCAR, S.: 2008 **İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme**, İmge Kitabevi, Ankara, 2. Baskı.
- SCOTT, J. W.: 2007 **Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz**, Çev: Aykut Tunç Kılıç, Agora Kitaplığı 152, İstanbul.
- STRAUSS, C.L.: 2013 **Mit ve Anlam**, Çev: Gökhan Yavuz Demir, İthaki Yayınları, İstanbul.
- ŞENSEVER, F.L.,
ALĞAN, C.: 2010 **Ulusal Basında Nefret Suçları; 10 Yıl 10 Örnek**, Sosyal Değişim Derneği Yayınları, İstanbul.
- TALİMCİLER, A.; 2012 **“Ötekine Yönelik Nefretin Fark Edilmediği ya da Kanıksandığı Alan: Türkiye Futbol Medyası”**, Nefret Söylemi Ve/Veya Nefret Suçları içinde, Der: Yasemin İnceoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- TAYLAN, H. H.: 2011 **Televizyonla Yetişmek: Televizyon Şiddetinin Etkileri Üzerine Bir Araştırma**, Çizgi Kitabevi, Konya.
- TANÖR, B.: 1969 **Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası**, Öncü Kitabevi, İstanbul.

- TOMLINSON, J.: 2004 **Küreselleşme ve Kültür**, Çev: Arzu Eker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- THOMPSON, J. B.: 2008 **Medya ve Modernite**, Çev: Serdar Öztürk, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- TİMİSİ, N.: 2003 **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**, Dost Kitabevi, Ankara.
- TOKGÖZ, O.: 2008 **Siyasal İletişimi Anlamak**, İmge Kitabevi, Ankara.
- TÖRENLİ, N.: 2005 **Yeni Medya Yeni İletişim Ortamı**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- TUCHMAN, G.; 1981 “**Myth and Consucuousness Industry**”, Mass Media an Social Change içinde, Der: E. Katz ve T. Szeskö, London, 1981, s.96-97.
- ULUSOY, O.,
SARIKAYA, B.: 2010 **5 N ve 1 Mülteci Basın Mensupları İçin El Kitabı**, Mültecilerle Dayanışma Derneği Yayını, İzmir.
- UZUNER, Y.: 1999 “**Niteliksel Araştırma Yöntemi**”, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri** içinde, Edt: Ali Atıf Bir. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1081, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 601.
- WEBER, A.: 2009 **Nefret Söylemi El Kitabı**, Çev: Metin Çulhaoğlu, Avrupa Konseyi Yayınları.
- WILLIAMS, R.; 2006 **Anahtar Sözcükler, Kültür ve Toplumun Sözcükleri**, Çev: Savaş Kılıç, İletişim Yayınları, İstanbul, 2. Baskı.

- YAŞLI, F.: 2008 **“Milliyetçilik ve Faşizm Türkiye’de Irkçı Milliyetçilik Üzerine Bir İnceleme”**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- YAYLAGÜL, L.: 2010 **Kitle İletişim Kuramları, Egemen ve Eleştirel Yaklaşımları**, Dipnot Yayınları, Ankara, 3. Baskı.
- YILDIRIM, A.: 2011 **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 8. Baskı.
- YILDIZ, A. N.: 2009 **“Kadın Cinselliğinin Söylemsel İnşası Ve Namus Cinayetleri: Şanlıurfa Örneği”**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- YILMAZ, H.: 2013 **Siyasal Nefret Söylemi ve Medya: Haberdan Söyleme Kısa Bir Yolculuk**, Literatürk Yayınları, Konya.
- ZEYREK, D.: 2009 **“Söylem ve Toplum”**, Söylem Üzerine içinde, Yayına Hazırlayan Ahmet Kocaman, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 3. Basım .

SÜRELİ YAYIN:

- ARAR, Y. B.,
BİLGİN, N.: 2009 **“Gazete Haber Başlıklarında Öteki’nin İnşası”**, Kültür Ve İletişim Dergisi, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Cilt:12(2), s.33-157.
- ARAR, Y. B.,
BİLGİN, N.: 2010 **“Gazetelerde Ötekileştirme Pratikleri: Türk Basını Üzerine Bir İnceleme”**, İletişim Kuram

- ve Araştırma Dergisi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Sayı: 30, s. 1-10.
- AYTAÇ, R.; “**Suriye Girdabı**”, Gaziantep Haber Gazetesi, s. 3, 14 Kasım 2013.
- BAYRAKTAROĞLU, A. M., UĞUR, U.: 2011 “**Televizyon Haberciliğinde Magazinleşme Olgusu**”, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, Sayı: 7, s.1-47.
- BOZTEMUR, R.: 2006 “**Tarihsel Açıdan Millet ve Milliyetçilik: Ulus-Devletin Kapitalist Üretim Tarzıyla Birlikte Gelişimi**”, Doğu Batı Dergisi, Ankara, Sayı 38, s.161-181.
- CARNAY, M.: 2001 “**Gramsci ve Devlet**”, Praksis Dergisi, Dipnot Basım Yayın, Sayı: 3, s.252-278.
- ÇETİN, H.: 2003 “**Siyasetin Evrensel Sorunu:İktidarın Meşruiyeti, Meşruiyetin İktidarı**”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 58, Sayı: 2, s.61-88.
- ÇOKER, Ç.: 2011 “**Öznel Ötesi Bir Konuşmanın Söylemsel Analizi**”, İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi, Sayı: 31, s. 119-131.
- DIJK, T. A. V.: 2000 “**Ideology and Discourse, A Multidisciplinary Introduction**”, Pompeu Fabra University, Barcelona, s.44-45
- DORUK, Ö.: 2013 “**Disiplin Toplumu ve Haber Söylemi: Gökkuşığı Derneği’nce Yapılması Planlayan Yürüyüşün Engellemesine İlişkin Haberlerin Çözümlemesi**”, Gümüşhane Üniversitesi

İletişim Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı: 1, s.106-132.

DURNA, T.,

KUBİLAY, Ç.: 2010

“Basının Şiddeti: Siyasal Gösterilerde ‘Polise Taş Atan Çocuklar’ Örneği, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 65, Sayı: 3, s. 51-84.

ERDEM, B. K.;

SAYILGAN, Ö. B.: 2013

“Ataerkil ve Anaerkil Toplumun Tarihsel Savaşımının Avatar Filmi Bağlamında İncelenmesi”, İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Çalışmaları Dergisi Yıl:1 Sayı:1, s.99-120.

ERDOĞAN, İ.;

KELOĞLU- E.İ.;

DURMUŞ, N.;; 2005

“Kitle İletişiminde Pozitivist Ampirik Geleneğin Kuruluşu: Lazarsfeld ve Yönetimsel Araştırmalar”, Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi, Sayı: 21, s. 1-43.

GÜREL, N.: 2011

“Kişilik Psikolojisi, Önyargının Psikolojisi ve Kamuoyu: Gordon Allport ve Walter Lippmann’ın Görüşleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, s.101-133.

GÜRSES, İ.: 2005

“Önyargının Nedenleri”, T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 1, s.143-160.

HANSEN, G. L.: 1982

“Measuring prejudice against homosexuality among college students: A new scale”, The Journal of Social Psychology, Cilt:117, 2, s. 233-236.

- HEREK, G. M. 2007 “**Confronting sexual stigma and prejudice: Theory and practice**”, Journal of Social Issues, Sayı: 63 (4), s. 905-925.
- İNAL, M. A.: 2008 “**Medyanın "Etkisi" Sorunsalına Bir Bakış**”, Medya ve Toplum BİA Habercinin El Kitabı, Der: Sevda Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, s.65-80.
- ÖĞÜLMÜŞ, S.: 1991 “**İçerik Çözümlemesi**”, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 24 Sayı:1, s.213-228.
- ÖZDEN, Ş.: 2009 “**Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Toplumsal Cinsiyet Düzeni**”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi , Cilt: 2, Sayı: 8, s.302-3012.
- ÖZER, Ö.: 2005 “**Televizyonun Yetiştirme Rolü: Ankara Çevik Kuvvet Örneği**”, İletişim Kuram ve Araştırmaları Dergisi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Sayı:20, s.1-20.
- KARYELİOĞLU, S.: 2012 “**Ulus Devlet Ve Milliyetçiliğin Tarihsel Dayanakları Ve Küreselleşmenin Ulus Devlet Ve Milliyetçilik Üzerindeki Etkileri**”, ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, Yıl: 2012, Cilt: 5 (1), s. 137-169.
- KAZANCI, M.: 2002 “**Louis Althusser: İdeoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı**”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 57 Sayı: 1, s.55-87.

KÜÇÜK, S.: 2003

“Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinde Kadın ve Erkek Kimliği”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, s. 213-224.

KÜÇÜKKUR, M.;

HAZAR, M.Ç.;

ÇETİN, M.;

TOPBAŞ H.; 2009

“Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Perspektifinden Üniversite Öğrencilerinin Medyaya Bakışı”, Selçuk İletişim Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2, s.39-50.

PALABIYIKOĞLU, R.; 1992

“Medya ve Şiddet”, Kriz Dergisi, Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, Cilt:5, Sayı: 2, s.123-126.

SELÇUK, S. S.: 2012

“Postmodern Dönemde Farklılığın Kutsanması ve Toplumun Parçacılaştırılması: ‘Öteki’ ve ‘Ötekileştirme’”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt: 15 Sayı: 2 - Güz, s.78-99.

SÜRGEVİL, O.: 2008

“Farklılık Kavramına ve Farklılıkların Yönetimine Temel Oluşturan Sosyopsikolojik Kuramlar ve Yaklaşımlar”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 11, Sayı: 20, s. 96-110.

ŞAH, U.: 2012

“Eşcinselliğe, Biseksüelliğe ve Transseksüelliğe İlişkin Tanımlamaların Homofobi ve LGBT Bireylerle Tanışıklık

Düzeyle İlişkisi”, İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi, İstanbul, Cilt 32, s.23-49.

ÇEVİRİMİÇİ YAYIN:

AKIN, A.:

“Sosyal Dışlanma ve Kadın Sağlığı”, (Çevrimiçi), Başkent Üniversitesi Kadın Sağlığı Araştırma ve Uygulama Merkezi, http://bukcam.baskent.edu.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=100%3Asosyal-dislanmave-kadinsagligi&lang=tr&Itemid=57, Erişim Tarih: 30 Mart 2014

AKSAN, D:

“Dille Gerçek Ya Da Anlatım Yolu Sorunu: Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim”, (Çevrimiçi), Türk Dil Kurumu Yay. 439, Ankara, 1995, http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/aksan_01.php, Erişim Tarihi: 1 Aralık 2012.

AKYILDIZ, E. C.:

“Mitolojide Çocuk Katili Kadınlar, Lilit, Lamia, Medea”, (Çevrimiçi), Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks, <http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewFile/453/akyildiz/ercan>, Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2013.

ARISTOTLE,

Rhetoric, Book II, (Çevrimiçi), <http://rhetoric.eserver.org/aristotle/rhet24.html#1382a>, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2013.

“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 11. Protokol ile Değiştirilen Metin, Avrupa Antlaşmaları Serisi”, No. 5, T.C. Yargıtay
274

Başkanlığı Resmi Web Sitesi, (Çevrimiçi),
http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/temelbelge/AIHS_Tr_A6format.pdf, Erişim Tarihi: 29 Ekim 2014.

“Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı”, (Çevrimiçi), DPT Resmi Web Sitesi,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/hukuk/temelhak.pdf>, Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2013.

“Avrupa Sosyal Şartı”, (Çevrimiçi), TBMM Resmi Web Sitesi,
<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/soyalsart.pdf>, Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2013

“Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı”, (Çevrimiçi), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Resmi Web Sitesi,
<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/hukuk/temelhak.pdf>, Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2013.

BAHAR, H. İ.: 2014,

“Adalette Çıkmaz Sokak: Makul Şüphe Işığında Sanıktan Delile Gitmeye Çalışmak!”, (Çevrimiçi), Ankara Strateji Enstitüsü,
<http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-halil-ibrahim-bahar/adalette-cikmaz-sokak-makul-suphe-isiginda-saniktan-delile-gitmeye-calismak/>, Erişim Tarihi: 3 Kasım 2014.

BİNARK, M.;

“Nefret Söylemine Karşı Ne Yapmalı”,
http://oezers.com/alternatif/home.asp?id=1&yazi_id=69, Erişim Tarihi: 5 Ocak 2014.

BİNARK, M.,

ÇOMU, T.:

“Sosyal Medyanın Nefret Söylemi İçin Kullanılması İfade Özgürlüğü Değildir”,

(Çevrimiçi), <http://yenimedya.wordpress.com/2012/01/20/sosyal-medyanin-nefret-soylemi-icin-kullanilmasi-ifade-ozgurlugu-degildir/>,

Erişim Tarihi: 1 Haziran 2012.

BİNARK, M.;

ÇOMU T.:

“Nefret Söyleminin Nefret Suçuna Evrilmesi”, (Çevrimiçi), Bağımsız İletişim

Ağı, <http://bianet.org/bianet/biamag/131930-nefret-soyleminin-nefret-sucuna-evrilmesi>,

Erişim Tarihi: 20 Ocak 2012.

BİNARK, M.;

ÇOMU T.:

“Toplumlarda Farklı Siyasi Görüşlere-Etnik Aidiyetlere-Mezheplere ve Yaşam

Tarzlarına Yönelik Öfkenin, Nefret Söyleminin Nefret Suçuna Evrilmesi ve

İnternet’in Nefret Suçunu Teşvik için Kullanımındaki Pervasızlık...”, (Çevrimiçi),

<https://yenimedya.wordpress.com/tag/nefret-soylemi-ve-internet-mecrasi>, Erişim Tarihi: 20

Aralık 2012.

BİNCİK, S.;

“Memleketi Kimler İstila Etti?”, Yeni Urfa Gazetesi, 26 Haziran 2014,

http://www.yeniurfagazetesi.com/yazar-156-memleketi_kimler_istila_etti.html, (Çevrimiçi),

Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2014.

- “BM İnsan Hakları Komitesi 18 No’lu Genel Yorum”**, (Çevrimiçi),
http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/Books/khuku/ayrimcilik_yasaginin_kapsami/ayrimcilik_yasagi_insan_haklari_komitesinin_18_no_lu_genel_y.pdf, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2013.
- BOREUS, K.: **“Söylemsel Ayrımcılık ve Dışavurumları”**, (Çevrimiçi),
<http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=50&bolum=makale>, Erişim Tarihi: 26 Mart 2014.
- CANSU, B.: **“Önlem Almayan AKP, Tehdit Edilenler Suriyeliler”**, Birgün Gazetesi, (Çevrimiçi),
<http://birgun.net/news/view/onlem-almayan-akp-tehdit-edilen-suriyeliler/3015>, Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2014.
- ÇAYCI, A.: **Mitoloji ve Din**, (Çevrimiçi), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2522, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1493,
<http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/MIT101U.pdf>, Erişim Tarihi: 15 Ocak 2014.
- ÇOBAN, B.: **“Kitle İletişim Sürecinde Toplumsal Gerçeklik ve İktidarın Kurgusu”**, (Çevrimiçi),
http://independent.academia.edu/ba riscoban/Papers/614536/KITLE_ILETISIM_SURECINDE_TOPLUMSAL_GERCEKLIK_VE_IKTIDARIN_KURGUSU, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2012.

- DEDEOĞLU, G.: “**Medya ve İletişim Çalışmalarında Teun A. van Dijk’in Yaklaşımı Bağlamında Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Söylem Olarak Haberin Çözümlemesi**”, (Çevrimiçi), https://www.academia.edu/7849626/MEDYA_VE_%C4%B0LET%C4%B0%C5%9E%C4%B0M_%C3%87ALI%C5%9EMALARINDA_TEUN_A_VAN_DIJK_IN, Erişim Tarihi: 8 Kasım 2014.
- DIJK, T. A. V.: “**Haberlerin Söylem Olarak Disiplinlerarası İncelenmesi**”, (Çevrimiçi), Çev: Özlem Çolak - EmreŞahin, <http://www.nefretsoylemi.org/resimler/200911199701959490.pdf>, Erişim Tarihi: 30 Ekim 2014.
- DIJK, T. A. V.: “**Söylem ve İdeoloji**”, (Çevrimiçi), http://www.academia.edu/1016367/Teun_Van_Dijk_Soylem_ve_Ideoloji, Erişim Tarihi: 25 Kasım 2012.
- DIJK, T. A. V.: “**Critical Discourse Analysis**”, (Çevrimiçi), <http://www.hum.uva.nl:80/teun/cda.htm>, Erişim Tarihi: 30 Eylül 2014.
- DİL, A. N.: “**Nefret Suçu Tanımının Türkiye Şartlarıyla İmtihanı**”, (Çevrimiçi), Ankara Strateji Enstitüsü, <http://www.ankarastrateji.org>, Erişim Tarihi: 30 Ekim 2013.
- DURAN, R.: “**Nefret Söylemi, Medya Ve Arkası**”, (Çevrimiçi),

<http://apoetlimedya.blogspot.com.tr/2011/04/n-efret-soylemi-medya-ve-arkasi.html>, Erişim Tarihi: 5 Aralık 2013.

EKŞİ, H.;

ÇELİK, H.:

“**Söylem Analizi**”, (Çevrimiçi), http://www.academia.edu/1476716/SOYLEM_ANALIZI, Erişim Tarih: 30 Kasım 2012.

ERCAN, C. A.:

“**Mitolojide Çocuk Katili Kadınlar, Lilit, Lamia, Medea**”, (Çevrimiçi), Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks, <http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewFile/453/akyildiz/Ercan>, Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2013.

Etimoloji Sözlüğü, (Çevrimiçi)

http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=violence&searchmode=none, Erişim Tarihi: 16 Eylül 2014.

FOÇA, M. A.:

“**Türkiye Coğrafi Çekinceyi Bu Yıl Kaldırmalı**”, (Çevrimiçi), Bağımsız İletişim Ağı (Bianet), <http://bianet.org/bianet/goc/139188-turkiye-cografii-cekinceyi-bu-yil-kaldirmali>, Erişim Tarihi: 30 Eylül 2014.

“**Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler**”, (Çevrimiçi), İçişleri Bakanlığı Göç İşleri Genel Müdürlüğü,

http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560,
Erişim Tarihi: 20 Ekim 2014.

GÖKMEN, M.:

“Paul Lazarsfeld ve Ampirik İletişim Araştırmaları Geleneği”, (Çevrimiçi), <http://www.academia.edu/1483107/Paul/Lazarsfeld/ve/Ampirik/Iletisim/Arastirmalari/Gelenegi>, Erişim Tarihi: 29 Eylül 2013.

GÖREGENLİ M.:

“Önyargıyı ve Ayrımcılığı Azaltmak”, (Çevrimiçi), <http://www.secbir.org/wp-content/uploads/2011/01/20-MELEKGOREGENLI-3.pdf>, Erişim Tarihi: 5 Şubat 2013

GÖREGENLİ M.:

“Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık”, (Çevrimiçi), <http://www.secbir.org/wp-content/uploads/2011/01/02-MELEK-GOREGENLI-1.pdf>, Erişim Tarihi: 5 Şubat 2013

GÜRHAN, N.:

“Toplumsal Cinsiyet ve Din”, (Çevrimiçi), e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, Sayı: 4, s. 58-80, <http://www.e-sarkiyat.com/makaleler/4.sayi/4.pdf>, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2014.

GÜRKAYNAK, E. Ç.:

“Toplumsal Temas: Önyargı ve Ayrımcılığı Önlemek İçin Bir Sosyal Değişim Aracı

Olarak Kullanılabilir mi?, (Çevrimiçi),
<http://www.secbir.org/wp-content/uploads/2011/01/21-ESRA-CUHADAR.pdf>, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2013.

GÜRLER, C.:

“Nefret Suçları ve İş Hayatı”,
<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2010-1/2010-1-gurler.pdf>,
Erişim Tarihi: 26 Ocak 2013.

GÜNEY, N.;

KARGI E.;

ÇORBACI A.;

“Üniversite Öğrencilerinin Eşcinsellik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi”,
Türk HIV/AIDS Dergisi, Yıl: 2004, Cilt: 7,
Sayı: 4, www.hatam.hacettepe.edu.tr/74/3_131-137.rtf, Erişim Tarihi: 10 Kasım 2014.

“Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme”, (Çevrimiçi), Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi Web Sitesi,
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4750.html>,
Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2013.

International Telecommunication Union,
(Çevrimiçi), <http://www.itu.int/ITU-D/treg/publications/trends12.html>, Erişim Tarihi: 10 Ekim 2014.

“İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”,
(Çevrimiçi), TBMM Resmi Web Sitesi:
<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari>

/pdf01/203-208.pdf , Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2013.

İLHAN, V.,

CİVELEK, S.:

“Televizyon Ana Haber Bültenlerinin İkonografik Analizi: Kadının Yeri ve Temsili”, (Çevrimiçi),
http://www.newwsa.com/download/gecici_makale_dosyalari/NWSA-7271-3379-2.pdf, Erişim Tarihi: 17 Eylül 2014.

“Kaçak ve Göçmenler İfadesi Neden Sorunlu?”, (Çevrimiçi), Anti Militarist Medya,
<http://antimilitarizm.blogspot.com.tr/2014/07/kacak-gocmenler-ifadesi-neden-sorunlu.html>, Erişim Tarihi: 6 Kasım 2014.

KARADUMAN, S.:

“Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü”, (Çevrimiçi), Yaşar Üniversitesi E Dergisi, Ocak 2010, Cilt. 5, Sayı: 17, s. 2891, http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/08/No17Vol5_6_Sibel_Karaduman.pdf, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2014.

KARAKÖSE, N.:

Nefret Söylemi ve Medyadaki Yansımaları, (Çevrimiçi),
<http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=57&bolum=makale>, Erişim Tarihi: 1 Haziran 2012.

- KARAN, U.: **“Türkiye’de Ayrımcılık, Irkçılık ve Nefret Suçlar ve Nefret Söylemi ile İlgili Mevzuat Örnekleri”**, (Çevrimiçi), <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=24&bolum=rapor>, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2013
- KINAY, E.: **“Nefrete Karşı Bir Aşk Öyküsü; Romeo ve Juliet”**, (Çevrimiçi), Yeni Yüksektepe Feniks Elektronik Dergisi, Sayı: 72, http://dergi.aktiffelsefe.org/index.php?option=com_content&view=article&id=81:elif-knay&catid=20:69-70&Itemid=28, Erişim Tarihi: 5 Nisan 2013.
- KIZIL, Ç.: **“Ulus-Devlet ve Milliyetçilik”**, (Çevrimiçi), BirikimDergisi, <http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=314>, Erişim Tarihi: 12 Aralık 2012
- “Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi**, (Çevrimiçi), Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi Web Sitesi, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>, Erişim Tarihi: : 10 Mayıs 2013.
- KOŞAR, B.: **“Nefret Suçları Kimin Sorunu?”**, (Çevrimiçi), <http://nefretsuculari.blogspot.com/>, Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2013.

- KÖKER, L.: **“Seçim Sistemleri ve Siyasi Çoğulculuk, Demokratik Meşruluk Açısından Bir Değerlendirme”**, (Çevrimiçi), Anayasa Mahkemesi Resmi Web Sitesi, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg23/koker.pdf, Erişim Tarihi: 20 Ocak 2014.
- KÜÇÜK, S.: **“Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinde Kadın ve Erkek Kimliği”**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, s. 213-224.
- “LGBT Nefret Suçları Raporu”**, (Çevrimiçi), Kaos GL, Siyah Pembe Üçgen İzmir - Pembe Hayat, http://www.kaosgldernegi.org/resim/kutuphane/dl/nefretsuclari_raporu_2010.pdf, Erişim Tarihi: 27 Ekim 2014.
- MORA, N.: **Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim**, (Çevrimiçi), Alt Kitap, 2008, http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/medya_calismalari_medya_pedagojisi_ve_kuresel_iletisim.pdf, Erişim Tarihi: : 20 Ekim 2012.
- MURATOĞLU, M.; **“Suriyeliler Kâbusumuz Olacak!”**, Sözcü Gazetesi, (Çevrimiçi), <http://sozcu.com.tr/2014/yazarlar/murat-muratoglu/suriyelilerkabusumuz-olacak-606519/>, Erişim Tarihi: 22 Eylül 2014.

MURATOĞLU, M.;

“**Suriyeliler Go Home**”, Sözcü Gazetesi,
(Çevrimiçi),<http://sozcu.com.tr/2014/yazarlar/murat-muratoglu/suriyeli-go-home569919/>Erişim Tarihi: 4 Ağustos 2014.

“**Mülteciler Terör Estiriyor**”, Yeniçağ Gazetesi, 24 Şubat.2012, (Çevrimiçi),
<http://www.yenicaggazetesi.com.tr/multeciler-teror-estiriyor-70593h.htm>, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2014.

“**Nefret Medyasına Ömür Boyu Hapis**”, (Çevrimiçi),
<http://bianet.org/bianet/bianet/27003-nefret-medyasina-omur-boyu-hapis>, Erişim Tarihi: : 5 Ocak 2014.

ÖNCÜ, A.;

“**Ağzını Öpem Dedem**”, Ortadoğu Gazetesi, 08.09.2012,(Çevrimiçi)<http://www.ortadogugazetesi.net/makale.php?makale=agzini-opemdedem&id=11439>, Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2014.

ÖZÇALIK, S.:

“**Ötekileştirme ve İşlevleri**”, (Çevrimiçi),
www.daplatform.com/images/otekilesme%20ve%20islevleri.pdf, Erişim Tarihi: 1 Şubat 2014

ÖZHAN, S.;

“**Hainsiniz**”, Anadolu Telgraf Gazetesi, 19 Ağustos2014,(Çevrimiçi),<http://www.anadolutelgraf.com/yazar/Hainsiniz/2847>, Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2014.

“Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri Raporu 2015”, ORSAM Rapor No: 195, <http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/09012015104258.pdf>, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2015.

“Suriyeliler Bu Fedakârlıkları Hak Ediyor mu?”, Yeni Urfa Gazetesi, 23 Eylül 2013, (Çevrimiçi), http://www.yeniurfagazetesi.com/haber-12340-suriyeliler_bu_fedakarliklari_hak_ediyor_mu.html, Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2014.

“Suriyelilerin Şehrimizde Olmasını İstemiyoruz”, Bizim Gazete, (Çevrimiçi), <http://www.gazetebizim.com/HataySURIYELILERIN-SEHRIMIZDE-OLMASINI-ISTEMİYORUZ-15169.html>, Erişim Tarihi:13 Haziran 2014.

“Televizyon Habercileri İçin Rehber”, (Çevrimiçi), http://ilefarsiv.com/etik/wp-content/uploads/rehber_kitap.pdf, Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2014.

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük, (Çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5464cb1b7c9d07.22202161, Erişim Tarihi: 16 Eylül 2014.

“Türkiye’de Bulunan Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenlerin Sorunlarını İnceleme Raporu”, (Çevrimiçi), TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/gocmen_raporu.pdf, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2014.

“Türkiye’de İnternet’in Durumu Raporu”, (Çevrimiçi), Alternatif Bilişim Derneği, <http://www.alternatifbilisim.org/w/images/Turkiyede-internetin-durumu-2013.pdf>, Erişim Tarihi: 16 Kasım 2014.

“Türkiye’de İnternet Sansürü Raporu”, (Çevrimiçi), Medya Derneği, <http://dorduncukuvvetmedya.com/2103-turkiye-de-internet-sansuru-raporu.html>, Erişim Tarihi: 14 Kasım 2014.

“Türkiye’ye sığınan Suriyeliler misafir değil mülteci”, (Çevrimiçi), Agos Gazetesi, 11.01.2014, <http://www.agos.com.tr/haber.php?seo=turkiyeye-siginan-suriyeliler-misafir-degil-multeci&haberid=6419>, Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2014.

PANKOWSKI, R.: **“How To Understand and Confront Hate Speech”**, (Çevrimiçi), <http://www.unitedagainstracism.org/wp->

content/uploads/2014/05/HateSpeechLeaflet_GB.pdf, Erişim Tarihi: 5 Ocak 2013.

RATHKE, L. Ş.: **“Popüler Televizyon Dizilerinde Mizah Anlayışı, İmtiyaz ve Ayrımcılık”**,(Çevrimiçi),<http://www.nefretsoyl.emi.org/detay.asp?id=1299&bolum=makale>, Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2014.

TORUK, İ.;

SİNE, R.:

“Haber Söylem Üretimindeki İdeolojik Etki: Wikileaks Haberleri”, (Çevrimiçi), *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*,<http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s31/20%20toruk.pdf> , Erişim Tarihi: 20 Ekim 2012.

“Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşme”, (Çevrimiçi), Avrupa Konseyi Resmi Web Sitesi,http://www.avrupakonseyi.org.tr/antlasma/aas_157.htm, Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2013.

“Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu 2012”, (Çevrimiçi), TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, TBMM Resmi Web Sitesi,http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/ulkemize_siginan_suriye_vatandaslarinin_barindiklari_cadirkentler_hakkinda_inceleme_raporu_3.pdf, Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2014.

YAMAN, U.:

“Nefretin Adı Söylem”, (Çevrimiçi), <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=651&bolum=makale>, Erişim Tarihi: 15 Aralık 2012.

YEGEN, C.:

“Türk Yazılı Basınının HIV/AIDS Haberlerindeki Nefret Söylemi: Posta Gazetesi Örneği”, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Yıl: 2014, Cilt 2, Sayı:3, s.317-349, <http://egifder.gumushane.edu.tr/article/view/500013546/5000013775>, Erişim Tarihi: 20 Aralık 2014.

“Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye’den Gelen Sığınmacılar İstanbul Örneği Raporu”, (Çevrimiçi), Suriye’den İstanbul’a Gelen Mültecileri İzleme Platformu, http://multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=274:yok-sayilanlar-kamp-dnda-yaayan-suriyeliler-raporu-ackland, Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2014.

ÖZGEÇMİŞ

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden 2003 yılında mezun oldu. Medya sektöründe çeşitli gazete ve ajanslarda muhabirlik, editörlük ve koordinatörlük görevlerinde bulundu. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı'nda "Kültürel Çeşitliliğin Medyada Temsili; TRT Örneği" konulu yüksek lisans teziyle 2008 yılında mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Sinema Bölümü'nde 2010 yılında doktora eğitimine başladı. Halen bir meslek yüksekokulunda öğretim görevlisi olarak çalışmakta ve "Yerel Yönetimler ve Medya Politikaları", "Kentleşme ve Çevre Sorunları", "Kamu Yönetimi" ve "Türkiye'nin Toplumsal Yapısı" derslerini vermektedir.